T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
(NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ ORTAK PROGRAMI)

SABAHATTİN ALİ'NİN ROMAN VE HİKÂYELERİNDE KORKU VE YALNIZLIK

HAZIRLAYAN
ÖZGÜR AKYEL

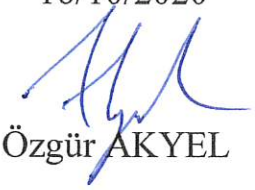
TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ. SELDA UYGUR GÜRBÜZ

EDİRNE 2020

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da başka bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

16/10/2020

Özgür AKYEL

Tezin Adı: Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Korku ve Yalnızlık

Hazırlayan: Özgür AKYEL

ÖZET

Roman türünün amaçlarından biri de insan duygu ve düşüncelerini yansıtmaktır. İnsan duygu ve düşüncelerini açıklamaya çalışan psikoloji biliminin edebi çalışmalarla birlikte ele alınmasıyla birlikte roman karakterlerinin duygu ve düşüncelerinin incelenmesi ayrı bir çalışma alanı oluşturmuştur. Bu bağlamda insana ait en temel duygulardan biri olan "korku ve yalnızlık" roman karakterlerinin en önemli duygularından biri olarak işlendiği görülmektedir. Cumhuriyet döneminin en önemli yazarlarından biri olan Sabahattin Ali de romanlarında ve hikâyelerinde "korku ve yalnızlık" temalarını belirgin bir şekilde işlemiştir. "Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Korku ve Yalnızlık" adlı çalışmamız, Sabahattin Ali'nin romanlarında ve hikâyelerinde "korku ve yalnızlık" duygularının nasıl işlendiğini, bu duyguların karakterler üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın *Giriş* bölümünde korku ve yalnızlık duygularını açıklayarak, bebeğin dünyaya gelişiyle beraber yaşadığı duygu değişimleri, çocukluğun ilk dönemlerine ait korkular ve bireyin temel korkuları ifade edilmeye çalışıldı. *Birinci Bölüm*' de Sabahattin Ali'nin hayatı, sanatı ve sanata dair görüşleriyle beraber romancılığı ve hikâyeciliği anlatılmıştır. *İkinci Bölüm*' de hikâye ve romanlarının kurgusu açıklanmıştır. *Üçüncü Bölüm*' de de yazarın roman ve hikâyelerinde *korku* ve *yalnızlık* duygularıyla ön plâna çıkan karakterleri incelenmiştir. *Sonuç*' ta çalışma boyunca elde edilen bulgular ortaya konmuştur. *Kaynakça*' da ise çalışmamızın temelini oluşturan hikâye ve romanlarla çalışma boyunca yararlanılan kaynaklar gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, hikâye, roman, korku, yalnızlık

Title of Thesis: Fear and Loneliness in Sabahattin Ali's Novels and Stories

Prepared by: Özgür AKYEL

ABSTRACT

One of the aims of the novel genre is to reflect human feelings and thoughts. Approaching the study of psychology which tries to explain human feelings and thoughts along with literary studies, the examination of novel characters' feelings and thoughts has created a separate field of study. In this context, it is observed that one of the most basic human emotions, "fear and loneliness", is treated as one of the most significant emotions in novel characters. Sabahattin Ali, one of the most important writers of the Republican era, has prominently covered the themes of "fear and loneliness" in his novels and stories. “Our work titled “Fear and Loneliness in Sabahattin Ali's Novels and Stories”, aims to reveal how feelings of "fear and loneliness" have been handled in Sabahattin Ali's novels and stories and the effects of these feelings on the characters.

In the study's Introduction section, by explaining the feelings of fear and loneliness, the emotional changes experienced with the birth of the baby, the fears belonging to early childhood and the basic fears of the individual were tried to be expressed. In the First Chapter,Sabahattin Ali's life, art, and his views on art, as well as his novelism and storytelling have been represented. In the Second Chapter,the structure of the stories and novels have been clarified. In theThird Chapter, the characters in the author's novels and stories who are distinguished with feelings of fear and loneliness were examined. In the Conclusion,the findings obtained throughout the study were pointed out. InReferences, the stories and novels that form the basis of our study and the sources used throughout the study are shown.

Keywords: Sabahattin Ali, story, novel, fear, loneliness

ÖN SÖZ

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarından itibaren ilk olarak hikâye türünde eserler vermeye başlayan Sabahattin Ali, roman ve şiir türlerinde de eserler kaleme almıştır.

Sabahattin Ali, toplumcu gerçekçi akımın etkisiyle sosyal faydayı da esas alarak, daha çok sıradan insanı ve sorunlarını konu edinmiştir. Toplumun kalkınması, hak, hukuk, adalet kavramlarının çerçevesinde yapıtlarını oluşturan Sabahattin Ali, öğretmenlik mesleği sebebiyle Anadolu ve Anadolu insanıyla buluşmuş ve onların sorunlarını yerinde gözlemleyerek eserlerine taşımıştır.

Bu doğrultuda adalet, eşitsizlik, kadın, aşk, yoksulluk, yalnızlık gibi temalar hikâye ve romanlarının ana unsurlarını oluşturmaktadır. Bu temalarla birlikte yazarın eserlerinde otobiyografik unsurlara da rastlamak mümkündür.

Sabahattin Ali'nin eserlerinden yansıyan Ali'nin tema çeşitliliğiyle birlikte öne çıkan korku ve yalnızlık duygularının romanlarındaki ve öykülerindeki işlenişinin izini sürdüğümüz çalışmamız "Giriş", "Sonuç" ve "Kaynakça" dışında üç bölümden oluşmaktadır. "Giriş" kısmında korku ve yalnızlık duygularının tanımlamaları ve bireyin gelişimine paralel olarak ilerleyen olası korku süreçleri ele alınmıştır.

"Birinci Bölüm" de yazarın hayatı, sanat ve edebiyat üzerine düşünceleriyle beraber "Ailesi ve Çocukluğu", "Öğrenimi", "Çalışma Hayatı", "Evliliği ve Ölümü" alt başlıkları altında belli kaynaklara dayanılarak anlatılmıştır. Birinci bölümün ikinci kısmında sanatı, sanat ve edebiyat üzerine düşüncelerine yer verilmiştir.

"İkinci Bölüm" de hikâye ve romanlarını kurgu açısından ele alınmıştır. Yazarın çalışma tekniği, üslubu ve eserlerini yaratma sürecini bu bölümde incelenmiştir.

"Üçüncü Bölüm" de ise "Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Korku ve Yalnızlık", "Sabahattin Ali'nin Romanlarında Korku ve Yalnızlık" şeklinde iki başlığa ayrılarak incelenmiştir. Yalnızlık duygusunun ön plana çıktığı hikâyeler ayrıca incelenmiştir. Bu bölümde *Değirmen, Kağnı – Ses – Esirler, Yeni Dünya, Sırça Köşk* adlı hikâye kitaplarına yer verilmiştir. Korku duygusu etrafında şekillenen hikâyeleriyse konularına uygun olarak "Sevdiğini Kaybetme Korkusu", "Sınıfsal Korkular", "Ölüm Korkusu", "Mekânsal Korkular", "Devlet – Sistem Korkusu" başlıkları altında incelenmiştir. Romanlarda ise eser

adı altında korku ve yalnızlık duygularının ön plana çıktığı bölümler karakterlerin iç dünyalarıyla birlikte ele alınmıştır.

Çalışmanın "Sonuç" bölümünde çalışma boyunca elde edilen bulgular ortaya konmuştur. Çalışmamızda incelenen hikâye ve romanlarla, araştırma boyunca yararlanılan kaynaklar ise "Kaynakça" bölümünde gösterilmiştir.

Eğitim hayatım boyunca bugüne gelmemi sağlayan bütün hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Çalışma sürem boyunca desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, fikirleriyle çalışmama katkılar sunan dostum Ali KARAHAN' a teşekkür ederim. Tez yazım süresi boyunca her anıma eşlik eden ve desteklerini, dualarını esirgemeyen sevgili aileme teşekkür ederim. Çalışmamın ilk anından itibaren varlığıyla, fikirleriyle, katkılarıyla yanımda olan tez danışmanım Dr. Öğr. Üy. Selda UYGUR GÜRBÜZ' e, kıymetli hocama, bana olan inancı, azmimi kuvvetlendirici sözleri, sonsuz desteği için gönülden teşekkür ederim.

Özgür AKYEL

Eylül, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....I
ABSTRAC II
ÖN SÖZ III
İÇİNDEKİLER..... V
GİRİŞ 1
1. KORKU VE YALNIZLIK..... 2
1.1.KORKU..... 2
1.1.1. Bebeklik ve Çocukluk Çağı Korkuları 6
1.1.2. Ergenlik ve İlk Gençlik Çağı Korkuları 8
1.1.3. Gençlik ve Orta Yaş Korkuları..... 10
1.1.4. Ölüm Korkusu 10
1.2. KAYGI, ANKSİYETE VE ENDİŞE 12
1.3. YALNIZLIK..... 16
BİRİNCİ BÖLÜM..... 20
1.HAYATI, SANATI VE ESERLERİ..... 20
1.1 HAYATI..... 20
1.1.1. Ailesi ve Çocukluğu 20
1.1.2. Öğrenimi..... 22
1.1.3. Çalışma Hayatı 24
1.1.4. Evliliği ve Ölümü 27
1.2 SANATI, SANAT VE EDEBİYAT ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ..... 30
1.3 ESERLERİ 36
1.3.1 Roman 36
1.3.2 Hikâye 36
1.3.3 Şiir 36
1.3.4 Mektup 37
1.3.5 Düz Yazıları 37
İKİNCİ BÖLÜM 37
2.SABAHATTİN ALİ'NİN HİKÂYE VE ROMANLARINDA KURGU 37
2.1 SABAHATTİN ALİ'NİN HİKÂYELERİNDE KURGU..... 37

2.2 SABAHATTİN ALİ'NİN ROMANLARINDA KURGU 43
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 47
3. SABAHATTİN ALİ'NİN HİKÂYE VE ROMANLARINDA KORKU VE YALNIZLIK 47
3.1 Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Korku ve Yalnızlık 47
3.1.1 Yalnızlık 49
3.1.2 Korku 73
3.1.2.1 Sevdiğini Kaybetme Korkusu 74
3.1.2.2 Sınıfsal Korkular 84
3.1.2.3 Ölüm Korkusu 93
3.1.2.4 Mekânsal Korkular 101
3.1.2.5 Devlet / Sistem Korkusu 107
3.2 Sabahattin Ali'nin Romanlarında Korku ve Yalnızlık 109
3.2.1 Kuyucaklı Yusuf (1937) 111
3.2.2 İçimizdeki Şeytan (1940) 129
3.2.3 Kürk Mantolu Madonna (1943) 149
KAYNAKÇA 167

GİRİŞ

İnsanoğlu, aklı ve düşünme yeteneği ile diğer canlılardan ayrılır. İlkçağlardan itibaren öğrenmeye ve gelişmeye müsait yapısı onu daima ileriye taşımıştır. Yeryüzü insanoğlunun ilerlemesine paralel olarak değişmiştir. İnsanoğlu akıl yürütme, düşünme, uygulama gibi eylemlerin yanında, yaradılışının ve öğrenilmiş geçmişinin kazandırdığı güçlü duygularının tesiri altındadır. *''Duyguların şüphe götürmez biyolojik bir temeli olsa da, hem bireysel deneyimler hem de toplumsal normlar tarafından biçimlendirildikleri de açıktır''*[1]. En temel duygular 1970'li yıllarda psikolog Paul Eckman tarafından şu şekilde belirlenmiştir; *''mutluluk, üzüntü, tiksinti, korku, sürpriz ve öfke''*[2]. İlk çağlardan itibaren insan eliyle yaşanan değişimin bu duygular sayesinde gerçekleştiğini söyleyen bazı araştırmacılar, bu durumu saat pili örneği ile açıklamışlardır. *''Pilsiz saat nasıl hareketsizse, duyguların yönlendiremediği birey de tıpkı pilsiz saat gibi fonksiyonlarını gerçekleştirecek enerjiden yoksundur.''*[3]

Duygularının etkisi altında harekete geçen insanoğlu, en ilkel çağlarda barınma, korunma, üreme, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ilk önce hayatta kalma mücadelesini vermiştir. Bu mücadele, *''korku''* duygusunun yarattığı etkiyle başlamıştır. *''İnsan canlısı en önce sadece beslenmeye değil aynı zamanda da ürkmeye ve korkmaya programlanmıştır. Ürkmek ve korkmak demek hayatta kalmak demektir. Doğumdan sonra insan canlısı kendi vücudunun reflekslerine bile yabancıdır. Hapşırık, öksürük gibi refleksler bile insan canlısının bebeğinde korkulu kaygı uyandırabilir.''*[4] Yeryüzünde bulunan bütün canlılar gibi insanoğlu *''korku''* duygusunu belki tüm duygulardan önce tatmış ve onun yönlendirdiği eylemlerde bulunmuştur.

İnsanoğlunun diğer canlılarla ve doğayla mücadelesinde korku duygusu çok önemli rol oynamıştır. Korku insanoğlunun temel duygusudur ve onun hayatta kalma mücadelesinde

---

[1] LARS FR.H. SVENDSEN, *''Korkunun Felsefesi''*, Redingot Kitap, İstanbul, Ağustos 2017. s.35
[2] *Farklı Duygu Türleri Nelerdir,* https://medium.com/@nasilbe61/farkl%C4%B1-duygu-t%C3%BCrleri-nelerdir-aa618b33341a, (09.11.2018)
[3] A.Rezan ÇEÇEN, *''Duygular İnsan Yaşamında Neden Vazgeçilmez ve Önemlidir?'', https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50126, 2002, s.165*
[4] Psikeart Dergisi, *''Korku''*, Sayı: 19, 2012, s.38

genlerine işlenmiştir. Korku duygusu bir alarm gibi görülmüş ve onun gerektirdiği eylemler yerine getirilmiştir. *''Korku bütün insan medeniyetinin bir temeli olarak görülebilir; insanların etrafını kuşatan her şeyin gelişmesine yön veren ana saiktır, evler ve kasabalar, aletler ve silahlar, yasalar ve toplumsal kurumlar, sanat ve din böyle doğmuştur.'' [Bu görüş açısını enine boyuna tartışan bir çalışma için bkz. Elemer Hankiss, Fears and Symbols: An Introduction to the Study of Western Civilisation (Budapest, 2001)]*[5]

En ilkel dönemlerden itibaren insanoğlunun genlerine işleyen ve yaşanan değişime göre şekil alarak farklılaşan, modern dünyada da insanoğlunun çeşitli tanımlamalarla (*anksiyete, kaygı, endişe*) adlandırdığı ve başa çıkmaya çalıştığı, çoğu zaman ürküntü hissini verse de insanı ayakta tutan ve onun hayatına *'renk katan'*[6] en temel duygumuz *''korku''*dur.

1. KORKU VE YALNIZLIK

1.1.KORKU

Andre Le Gall *'Anksiyete ve Kaygı'* kitabının birinci bölümünde endişe, dehşet, kaygı, sıkıntı, anksiyete gibi birbirlerinin yerine kullanılan sözcüklerin ayrımını yapmış ve *'korku'* için şu şekilde tanımlamıştır; *''Korku var olan bir tehlikenin algılanmasına ya da her durumda bir tehlike işaretine bağlı bir duygudur; fırtınadan, depremden, azgın bir köpekten, sarhoş ya da silahlı bir insandan, karanlıkta duyulan bir sesten, kâbuslu bir anda ya da halüsinasyonlar içinde olduğumuz bir anda ortaya çıkan bir hayaletten korkulur. Korku en yüksek noktasına çıktığında ve adeta insanı dondurduğunda bu duyguya dehşet ya da ürküntü denebilir: 'Ani bir sıkıntı [=kaygı] durumuyla hazırlıklı olmadığımız bir tehlike.' (Freud) Dolayısıyla, dehşet, ürküntü, korkudur ama çok yoğun yaşanır: hiç beklenmedik nedenlerden kaynaklanırlar, dehşete düşen bireyi istila ederler, boğarlar adeta. (Uyuyan insana çığlıklar attıran gerçek kâbus bir dehşet durumudur.)*[7]

Tüm insanları tedirgin eden genel korkular olduğu gibi (ölüm, doğal afet, savaş, otorite vs.) bireylerin zihinlerinde sıkıntı yaratan ve yaşamlarını zora sokan özel korkuları da vardır. *''Bazı korkular doğuştandır ve türümüze özgüdür. Her türün doğuştan gelen korkuları vardır. Sözgelimi, insan yılandan, fare de kediden korkar. Yaşam deneyimlerimiz bize başka*

---

[5] LARS FR.H. SVENDSEN, *''Korkunun Felsefesi''*, Redingot Kitap, İstanbul, Ağustos 2017, s.135
[6] Lars Fr. Svendsen, a.g.e., s.100
[7] Andre Le Gall, *'Anksiyete ve Kaygı',* Çev. İsmail Yerguz, Dost Kitabevi, Mayıs 2016, Ankara, s.8 - 9

korkuları da öğretmiştir.''[8] İnsanoğlunun yaşamı boyunca sergilediği eylemlerin temel nedeni olan duygular, bilinçaltının bir yansıması da sayılabilirler. Bu sebeple duyguların temel nedenlerini anlayabilmek için zihnin derinliklerine yönelmek ve insan söz konusu olduğunda bilinçaltının önemini vurgulamak gerekir. İnsan zihninin derinliklerine dönük ilk kapsamlı araştırmaları Avusturyalı nörolog Sigmund Freud yapmıştır. Freud'un geliştirdiği *"psikanaliz öğretisinin"* gözden geçirilmesi zihnin genel işleyişine ilişkin fikir sahibi olabilmek açısından faydalı olacaktır. Freud, psikanaliz öğretisine dair ilk görüşlerini çalışma arkadaşı *Joseph Breur'la* beraber yayımladığı *"İsteri Üzerine Çalışmalar" (1895)* adlı kitapta açıklar.[9]

"Freud, insan zihnini üç tabaka olarak değerlendirmiş, bunları bilinç, önbilinç ve bilinçdışı olarak adlandırmıştır. Bilinçdışı, zaman ve mekân kavramlarının, gerçeklik prensibinin geçerli olmadığı, hayatın ilk dönemine ait duygu, düşünce ve isteklerin egemenliğindeki ilkel bir tür psikolojik alanı gösterir. Bu alanda bulunan malzemenin bilinç düzeyine çıkması ise, hem bireysel hem de toplumsal nedenlerle arzu edilmez; öyle ki, bilinçdışından bilince sızma olması durumlarında, kişinin endişe duyguları yaşaması söz konusudur."[10]Freud'un bastırma mekanizması olarak tanımladığı bu düşünceler bireyin ket vurmasıyla ifadeden uzak olurlar. Aynı çalışmasında Freud bastırma mekanizmasının esnekliğini de ifade ederken bu esnekliği sanatçıların sanatları aracılığıyla kullanabileceğini de söyler. Sigmund Freud zihni oluşturan bu üç tabakaya doğuştan gelen bir takım *"dürtülerin"* de eşlik ettiğini şu şekilde ifade eder; *"İnsanda doğuştan gelen ve belirli uyarımlara belirli davranış biçimleriyle karşılık verilmesine yol açan "içgüdüler" ve yine doğuştan gelmekle birlikte, ifadesini içgüdüde olduğu gibi tipik bir davranış kalıbından çok genel ve daha üst seviyeden bir heyecan halinde bulan "dürtü"ler vardır."*[11]Sigmund Freud zihnin bu çok katmanlı ve karışık yapısının tanımlamasını yaparken bilinçaltının anne karnından itibaren şekillenmeye başladığını ve doğum anından sonra da bu şekillenmenin çevrenin etkisiyle beraber devam ettiğini ve bireyin gelecek yaşamında doğum öncesi ve bu ilk çocukluk döneminin büyük etkisi olduğunu ifade eder. *"Oidipus Kompleksi"* olarak tanımladığı bu dönemi Freud, çocuğun kimliğinin gelişmesinde ve sonrasında oluşacak *temel endişe, suçluluk, utanç, korku, iğrenme* gibi duyguların bu dönemin etkileriyle şekilleneceğini ifade eder. Freud bu dönemde bireyin kimliğinin şekillendiğini, çocuğun anne-babasıyla olan ilişkisinin bu evrede son derece önemli olduğunu da anlatmaktadır. *"Freud bu konudaki*

[8] Christophe Andre, *''Korkunun Psikolojisi'',* Say Yayınları, İstanbul 2016, s.27
[9] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.216
[10] Oğuz Cebeci, a. g. e. , s.117
[11] Oğuz Cebeci, a. g. e. , s.217

görüşlerini "Oidipus kompleksi" adını verdiği ve eski Yunan mitolojisindeki bir efsaneden esinlenen temsili bir çerçeveye oturtmuştur. Oidipus kompleksi, erkek çocuklarında, annelerine yönelik sevgi ve sahip çıkma duygularının babalarının kıskançlığını uyandıracağı ve bu nedenle cinsel organlarından yoksun bırakılabilecekleri yolundaki bir endişeden, "hadım edilme endişesi"nden kaynaklanır. Kız çocuklarında ise, annenin kendilerini erkek cinsel organı penisten yoksun bırakmış olduğuna ya da bu penisin kendilerinde eskiden bulunduğu halde, sonradan ellerinden alınmış olduğuna ilişkin bir kanıyla ortaya çıkar. Kız çocuğu, babaya yanaşarak bu eksikliği telafi etmeye çalışır, ancak yine annenin rekabetinden kaynaklanan sorunlar yaşar. Freud'a göre "hadım edilme kompleksi" ve buna bağlı olarak "Oidipus kompleksi" ruhsal sorunların çoğunun temelinde bulunan bir olgudur; normalde fazla hasar görmeden atlatılabilecek olan bu kompleks, ana-baba ile çocuk arasındaki ilişkinin niteliğine göre, hastalıklı bir hal alabilir."[12]

Freud'un geliştirdiği psikanaliz öğretisi zihnin karmaşık yapısını ifade etmekle beraber duyguların hangi evrede şekillenmeye başladığını da açıklamaktadır. Birey yukarıda da ifade edildiği gibi hemen her duygusunu toplumun genel kabulleri sebebiyle ifade edemez. Sorunlu geçen çocukluk ve bilhassa anne-çocuk iletişiminin sıkıntılı olması duyguların şekillenmesinde ve kimliğin oluşmasında temel etkenlerdendir.

Bu tanımlamalardan sonra çalışmamızın esasını oluşturan *"korku"* duygusunun ortaya çıkmasına neden olan sebepler ve bu duygunun bireyin fiziksel yaşamına etkileri için şunlar söylenebilir; Çağlar söz konusu olduğunda yeryüzünün genel sorunları, bireyler söz konusu olduğunda dünyaya gelinen çevre, yetiştirilme koşulları, hayat görüşü gibi etmenler korkuları şekillendirir. Korkunun ortaya çıkması durumu, bireyin her hangi bir kişiyi, canlı ya da cansız bir nesneyi ya da sadece bir düşünceyi 'tehdit' olarak algılamasıyla gerçekleşir. Bu tehdit kişinin kendisi, sevdikleri, çevresi, statüsü ile ilgili olabilmekle beraber, bireyin zihninde yarattığı tehlike algılarıyla da gerçekleşebilir. *''Korku kişinin kendi düşüncelerinin sebep olduğu bir duygudur. Bu düşüncelerin içeriğinde 'tehlike' olduğu için korku reaksiyonu verilir.''*[13] Tehdidin algılanması ve korkunun başlaması ile beraber bireylerde bazı fizyolojik değişikliklerde gözlemlenebilir;

''1. Solunumun hızlanması,

2. Kalp, nabız ve kan basıncının artması,

---

[12] Oğuz Cebeci, a. g. e. , s.222

[13] Tülin Gençöz, *''Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları'',* Kriz Dergisi 6, (2): 9 – 16, s.9

3. *Mide guruldamaları,*

4. *Kandaki şeker miktarının artışı,*

5. *Mide ve vücut kaslarının gerilmesi,*

6. *Kanda pıhtılaşmanın artışı ile yaralanma anında kan kaybının olmasının engellenmesi,*

7. *Ellerde ve bacaklarda soğuma, titreme ve ellerde yumruk pozisyonu,*

8. *Deri üzerindeki tüylerin diken diken olması,*

9. *Gözlerin olabildiğine açılması ve gözbebeklerinin genişlemesi ile görüş mesafesinin artması. Gözlerinin korku unsuruna odaklanarak sabitlenmesi ve algılamanın azalması.*

10. *Yüzün sararması, yanakların çökmesi ve alt çenenin aşağı düşerek ağzın açılması.''*[14]

Sıralanan maddeler korkmuş bireylerin yaşadığı genel fiziksel değişmelerdir. Yaşanan korkunun şiddeti, bireyin panik derecesi ile orantılıdır. Kısa süreli kekemelik, hangi yöne gittiğini bilmeden bilinçsizce ilerleme, saldırganlık, kaçma, içe kapanma, insanlardan ve hayattan kendini soyutlama gibi pek çok belirti yaşanan korkunun türüne göre sıralanabilir ve sınıflandırılabilir. *''Korkan bireyin zihni tehlike ile meşguldür ve artık bir yargıda veya bir usavurumda bulunamaz. Fikirleri bulanık ve düzensizdir.''*[15] Korku insanın kendisini savunması için davranışlarına yön veren önemli bir duygudur. Canlılar (insanlar – hayvanlar) korku duygusu karşısında ilk olarak kaçma–uzaklaşma eylemine girişseler de asıl gerçekleştirilmek istenen mekânsal bir uzaklaşma ya da kaçma değil, korkulan nesne ya da korkulan düşünce ile arasına bir mesafe koyma isteğidir. Birey bu mesafe sayesinde kısa

[14] Filiz Çimen, *''Sanat Eserlerinde Korku İmajı ve Korku Duygusunu Yenebilmede Sanatın Rolünün İrdelenmesi'',* Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Kış – 2010, C.9, S.31, (295 – 309), s.298
[15] Pıerre Mannonı, *'Korku – La Peur', Çev. Işın Gürbüz, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s.14*

süreli de olsa rahatlayacak, ancak *'korku duygusunun'* kaynağını kesin ve net bir biçimde çözüme kavuşturamadığı sürece huzuru bulamayacaktır. *''Korku her zaman varlığını devam ettirir. Bir insan içindeki her şeyi yok edebilir; aşkı, nefreti, inancı, hatta şüpheyi bile; ama hayata tutunduğu sürece korkuyu yok edemez: hemen göze çarpmayan, yok edilemez, berbat korku onun varlığını istila eder; düşüncelerinde çınlar; kalbinde pusuya yatar; dudaklarında son nefesinin verdiği mücadeleyi izler.''*[16]

Yeryüzünde canlı yaşamının başladığı andan itibaren varlık göstermeye başlayan korkuyu iki başlığa ayırıp, bu başlıklar altında incelemek mümkündür. Bu iki ana başlık *'doğal korkular'* ve *'öğrenilen korkulardır'*. *''Doğal korku, insanların doğumla birlikte sahip oldukları ve insan doğasının bir parçası olan korku türüdür. Öğrenilen korku ise gerek bireyin yaşının ilerlemesiyle doğal sürecinde kazandığı korkular ve gerekse de bireyi korku ve paniğe sevk eden uyarıcılar neticesinde kazandığı korkulardır (Friedberg Research/ Forecasts Inc., 1983: 22 – 23).''*[17]

İki başlık altında incelenebilen korku duygusunun insan yaşamı göz önünde bulundurulduğunda dönemleri olduğunu söylemek pekâlâ mümkün olacaktır. Pek çok araştırmacının söylediği gibi bu duygu doğum anından itibaren[18] genlerimizde varlık göstermektedir. Karşılaşılan, kesin ya da geçici çözümler ile mücadele etmeye çalışılan, ancak her şekilde insan hayatına tesir eden ve yaşamı şekillendiren *'korku duygusunun'* dönemleri şu şekilde sınıflandırılabilir;

1.1.1. Bebeklik ve Çocukluk Çağı Korkuları

Bebeklik ve çocukluk dönemi bireyin en muhtaç ve en savunmasız olduğu dönemdir. Tamamen temel gereksinimler sebebi ile ihtiyaç duyulan ebeveynler ve ebeveynlerin yokluğunun korkusu, çocuktaki *'bana ne olur?'* düşüncesinin yarattığı tedirginlikten doğmaktadır. *''Anne ile çocuk arasındaki ilişkide, annenin çocuğun bakımını üstlenmesi, doyurulma, temizlenme gibi gereksinimlerini karşılaması, ayrıca çocuğa sevgi ve ilgi göstermesi, çocuğu kucaklaması, öpmesi gibi bedensel temaslar kurması, anne ile çocuk arasında sağlıklı bir ilişkinin doğmasını sağlayan başlıca unsurlardır. Bu ilişki biçimi, çocuğun, annenin gözlerinde gördüğü sevgi ve ilgiyi, bunun yanı sıra annenin bir ayna*

---

[16] Joseph Conrad, 'An Outpost of progress in Heart of Darkness and Other Tales, *'Gelişmenin İleri Karakolu, Muhbir İçinde',* Çev. Erhun Yücesoy, Can Ysyınları, İstanbul 2014, s.21

[17] Osman Dolu, Şener Uludağ, Cemil Doğutaş, *'Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi, C.:65/ S.:1, Ankara 2010, s.63*

[18] Christophe Andre, *'Korkunun Psikolojisi',* Say Yayınları, İstanbul 2016, s.95

oluşturan davranışlarının verdiği sevildiği ve istendiği duygusunu kullanarak, hem kendisi hem de annesi hakkında birtakım fikirler geliştirmesine olanak verir. Melanie Klein'ın ve diğer nesne ilişkileri kuramı yazarlarının ayrıntılı olarak işledikleri bu dönem, çocuğun kimliğinin temellerinin atıldığı bir aşamayı oluşturur. Anneyle çocuk arasındaki ilişki zamanla nitelik değiştirmekle birlikte, çocuğun bu ilişki içinde kazandığı "benlik duygusu" çok önemlidir. Anneyle çocuk arasındaki sevecenlik ilişkisi, çocuğun gelecekte kuracağı bütün ilişkilerin altyapısını oluşturur. Bunun cinsel ilişkilerle de ilgisi vardır. Cinsel ilişkinin üreme dışında, anne-çocuk ilişkisinin ilk zamanlarına ait bir "bütün olma" duygusunu canlandırmaya yöneldiği, bu bakımdan, çocuğun annesiyle kurduğu ilişki içinde kazandığı kimlik duygusunun temel bileşenlerinden biri olduğu da söylenebilir. Bu açıdan, kimlik duygusunun oluşumunda, çocuğun ilk çevresinde bulunan kişilerin belirleyici bir önemi olduğunu kabul eden Lichtenstein'ın, cinselliğin kimlik duygusunun kazanılması açısından önemli olduğunu söylemesi anlamlıdır."[19] Bebeğin içgüdüsel dürtülerle temel ihtiyaçlarının karşılanması için bir başkasının bakımına muhtaç olması ve annenin konumu zaman içerisinde aralarındaki ilişkiyi geliştirmekle beraber, anne- çocuk ilişkisinin seyrine bağlı olarak bireyin kimliği de şekillenmektedir. Bununla beraber birey doğum anında yaşadığı anne karnından ayrılmanın verdiği *"endişeyi"* de bu ilişkinin seyrine bağlı olarak atlatabilmektedir. Bireyin duyduğu bu endişenin genelliğinden bahseden Otto Rank bu konuda şunları ifade etmektedir; *"Yaptığı gözlemler, Rank'ı "kişinin kendisini tanımlama gereksinimi"nin evrensel bir gereksinim olduğu, hatta bütün canlı varlıklara yayıldığı kanısına ulaştırmıştır. "Öz-tanımlama", her zaman bilinçli olmamakla birlikte, daima bireyselleşme sürecinin bir parçasıdır ve özellikle anneden ayrılma süreci adı verilen dönemle ilgilidir. Rank, "Doğum Travması (1929)" adlı yapıtında, endişe kavramını açıklamak için "temel ayrılma" fikrinin endişe kavramının altında bulunduğu görüşünü ileri sürer. Ancak, bu aşamada ele aldığı ayrılma fikri, daha çok fiziki bir anlam taşır. Erken dönem Rank'la Freud'un görüşleri arasında, bu konuda, bir paralellik olduğu söylenebilir; yani "doğma deneyimi" gelecekteki bütün endişe halleri için temel izlegi oluşturur."*[20]Yaşamın her anında bireye eşlik eden ve farklı sebeplerle varlığını hissettiren, doğum anıyla beraber de tanışılmış olunan *"endişe"* duygusu için bireyin tanıştığı ilk duygudur ifadesi doğru olabilir.

---

[19] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.77
[20] Oğuz Cebeci, a. g. e. , s.233

İnsan kişiliğinin çocukluğun ilk evrelerinde oluştuğunu ileri süren Melanie Klein, bilhassa memeden kesilme durumunda bebeğin ciddi bir sarsıntı geçirdiğini ifade eder. Kelin'in bu konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir; *"Klein'e göre çocuğun ana memesinden ayrılması, her türlü felaketin başlangıcıdır. Bu dönemde, çocuğun temel ruhsal yapısını meme-süt-sevgi-güven bütünlüğünü oluşturur. Çocuk bu ortamdan ayrılmayı büyük bir yıkım (felaket), tahrip olma fantezileri içinde yaşar. Bu fanteziler ileriki yıllarda denetim altına alınamazsa, çocuğun yaşamı boyunca diğer insanlar ve dünya ile ilişkileri bozulur. Ve çocuk, bu durumu kendi suçu olarak değerlendirir."*[21]

Melanie Klein'in bu ifadelerinden anlaşılıyor ki her çocuk memeden kesilirken ciddi sıkıntılar yaşar. Ancak annenin azalmayan ilgisi ve çocuğa güven veren sevgisi sayesinde birçok çocuk bu durumu açar. Aşılamayan durumlardaysa sıkıntılı bir gelecek çocuğu bekleyebilir.

1.1.2. Ergenlik ve İlk Gençlik Çağı Korkuları

Bu dönemde çocukluk korkuları geride kalmıştır. Birey kişiliğine ilişkin en yoğun korkuları[22]bu dönemde yaşar. Ergenlik dönemi korkularının sorunlu ya da sorunsuz bir şekilde atlatılması bireyin kişiliğinin oluşmasında önemli etkileri olacaktır. *''Korkunun bıraktığı iz, yararlı bir bilgi, değerli bir anıdır.''*[23] Ancak bu anılar her zaman iyi anılar olmayabilir. Bu sebeple bu dönemde yaşanan korkuların takıntı haline gelmesi ya da bu dönemde yaşanan korkulara sürekli kaçma veya uzaklaşma tepkisinin verilmesi ileriki çağlarda birey ve toplum arasında, daha da önemlisi bireyin ruhsal yapısında önemli sorunları doğuracaktır. Bu dönemin sağlıklı bir şekilde atlatılması da yukarıda da ifade edildiği gibi bebek ve anne ilişkisinin hangi yönde ilerlediğine bağlıdır. Şayet anne ve bebek ilişkisi olması gerektiği gibi sağlıklı bir şekilde gelişmişse çocuğun ergenlik çağını da mümkün olduğunca en sıkıntısız şekilde atlatılacağı söylenebilir. Buradaki en önemli husus ebeveynlerin çocukları için ne derece var olabildikleri durumudur. Bu durumu geliştirdiği nevroz kavramıyla ifade eden Karen Horney'in *Çağımızın Tedirgin İnsanı (1937)* adlı yapıtındaki görüşleri şu şekildedir; *"Horney, nevrozun içinde korkular, savunmalar, ara çözümler bulma çabaları taşıdığını, bunların tümünün kültürel olarak kabul edilen standartlardan sapma gösterdiğini*

[21] Serol Teber, *Melankoli*, Say Yayınları, İstanbul 2001, s.235
[22] Psikeart Dergisi, *'Korku',* Sayı:19, 2012, s.51
[23] Christophe Andre, *'Korkunun Psikolojisi', Say Yayınları, İstanbul 2016, s.25*

kabul eder. Özellikle, çocuklarda rastlanan ve ana babanın yetersizliklerinin neden olduğu "düşmanlık duygusu" üzerinde durur: düşmanlık duygusunun açıkça ifade edilmesi, çocukla ana-baba arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açacağı için bastırılmakta, bu bastırma ise, çocukta temel bir endişe kaynağı haline gelmektedir."[24] Horney endişenin ortaya çıkmasıyla beraber çocuğun buna karşı savunma mekanizmasını harekete geçirdiğini de ifade etmektedir. Bilhassa annenin yokluğunu telafi edebilmek için çocuklar çevresine-çevresindekilere karşı birkaç farklı yol izlemektedirler. Uyum sağlama, boyun eğme ya da karşı koyma bu geliştirilen yollardandır. Annenin yokluğunu kendi çabalarıyla yok etmeye çalışan çocuk bu yollardan hangisine başvururusa vursun bastırmaya çalıştığı endişe duygusu zaman içerisinde kendisiyle beraber büyüyerek şekillenecek ve yine zaman içerisinde çevresine olumsuz olarak yansıyacaktır. Horney'in ifade ettiği düşmanlık duygusu ergenlik döneminin psikolojisi de düşünüldüğünde birey üzerinde yaratacağı kalıcı hasarın boyutunun da anlaşılması için önemlidir. Ergen çocukluktan gelen tedirginlikleriyle beraber bu dönemde farklı endişelerle de tanışacak ve bunlarla da baş etmeye çalışacaktır.

Ergenlik döneminde birey kendisini fark etmeye başlamaktadır. Bu farkındalık beraberinde *'fark edilme'* isteğini doğurmaktadır. Bireyin bu çağda en büyük korkusu bu fark edilme esnasında yaşanabilecek *'beğenilmeme'* ya da *'alay edilme'*dir.

Ergenlik döneminde yaşanan fiziksel ve ruhsal değişmeler de korkuya sebep olmaktadır. Ergen tarafından yüz ve vücutta gerçekleşen değişimler kolaylıkla kabul edilemez. Bu dönemde farkına varılan ve korku duyulan bir diğer konu cinselliktir. O ana kadar uzak olunan ve hissedilemeyen duygular hissedilmeye başlanmıştır. Bu durum haz duygusu ile beraber korku duygusunu da doğurmaktadır. Kimliğin belirlenmeye ve şekillenmeye başladığı bu dönemde ergen, aile içerisinde ve sosyal yaşamda kendi yerini hissettirmeye çalışacak ve bunun sıkıntısı beraberinde farklı korkuları da doğuracaktır. Karakterin şekillendiği bu dönem, atlatılan diğer dönemlerin aksine büyük önem arz etmektedir. Bu dönemde karşı karşıya kalınan korkulara verilen tepkiler, yaşamın ilerleyen dönemlerinde toplumsal hayattaki konumu şekillendirecek, birey kendisi ve toplumla kuracağı ilişkinin ilk adımlarını bu dönemde atacaktır. Çekingen, atak veya tepkisiz kalma durumu, sadece o an ya da bu dönem için değil, sonraki dönemlerde de hareketlerin ve karşılaşılan tehditlere verilecek tepkilerin zeminini oluşturacaktır.

[24] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.238

1.1.3. Gençlik ve Orta Yaş Korkuları

Ergenlik döneminin geride kaldığı, ancak bu dönemdeki deneyimlerin oluşturduğu gençlik ve orta yaş dönemi hayatın farkına varılan ve sorumlulukların alındığı bir dönemdir. Başarı ve başarısızlık ayrımının yoğun biçimde hissedildiği bu dönemde birey başarısızlığı bir *'tehdit'* unsuru olarak algılayabilir ve çıkan bu boşluktan *'korku'* doğar. *''Korku, kendi lehine olan durumlarda ortaya çıkar veya kendini hissettirir.''*[25]Başarının başlığı bu dönem boyunca farklı haller alsa da özü itibarı ile bireyin arzuladığı ve elde etmek için çabaladığı *'başarabilmiş olma durumu'* ve *'başaramama hali'* bu dönemin genel tedirginliği olacaktır. Birey bu dönemde çevresini şekillendirir ve statüsünü belirlemeye çalışır. Aile, dostlar, iş, çevre, konum, emek vs. gibi konularda yaşanabilecek herhangi bir sıkıntı bu dönemin en büyük korkuları olacaktır. Elde etmek için çaba gösterilen statünün sağlamlaştırılması ve korunabilmesi iki açıdan büyük önem göstermektedir.

Birincisi ve en önemlisi hayatı idame ettirebilmek için elde edilen statünün korunabilmesidir. İkincisi, statü kaybı ile beraber bireyin özsaygısını ve toplumun kendisine gösterdiği saygıyı kaybedecek olma korkusudur. Bu dönem en az *'Ergenlik ve İlk Gençlik Çağı'* kadar çevreye duyarlı olunan bir dönemdir. Tek fark bu defa sorumlulukları hissedilen aile üyeleri (eş ve çocuklar) bireyin çevre hassasiyetini artmış olmasıdır. Tecrübe edilen korkular dışında, tanık olunmasa dahi, bir şekilde yaşanmış ve dolaylı olarak duyulmuş olunan korkular da bireyin kendisi ve ailesi için tedirgin olmasına yeterli olacaktır. *''Duyduklarımız, gördüklerimiz, televizyon, sinema, tiyatro ve günlük konuşmalar yoluyla korkularımızın kaynağı olan düşünceleri ister istemez geliştiririz. Bu nedenle korku reaksiyonunun gelişmesinde menfi bir olayın doğrudan kişinin başına gelmesinin yanı sıra, çevremizden edindiğimiz bilgiler de aynı türden reaksiyonların verilmesine sebep olabilirler.''*[26]

1.1.4. Ölüm Korkusu

Ölümün ayrı ve tek bir başlıkta inceleniyor olmasının temel sebebi, *'ölüm korkusunun'* insan yaşamının her döneminde hissediliyor olmasıdır. Yaşam boyunca tedirginliğini duyduğumuz ancak çeşitli odaklara dağıttığımız korkularımızın merkezinde ölümün oluşu[27] ve asıl büyük tehdidin onun bir gün mutlaka gerçekleşecek olmasının biliniyor oluşu, bireyin

[25] Pıerre Mannonı, *'Korku – La Peur'*, Çev. Işın Gürbüz, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s.7
[26] Tülin Gençöz, *''Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları''*, Kriz Dergisi 6, (2): 9 – 16, s.11
[27] Pıerre Mannonı, *'Korku – La Peur'*, Çev. Işın Gürbüz, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s.33

korkularının temelini oluşturmaktadır. *''İnsan varlığının altındaki hiçliği, boşluğu, zeminsizliği ve dolayısıyla ölümü belki de hiçbir canlının hissetmediği kadar fark eder. Belki de insan olmak hiçbir zaman akıldan çıkmayan bu hakikat karşısında kendini sürekli tehlikede hissetmektir.''*[28]

En ilkel çağda verilen hayatta kalma mücadelesinde duyulan korku ve hissettirdikleri nelerse, bugün ölüm karşısında duyulan korku aynıdır. *"Biyoloji, ölümün her canlının kaçınılmaz akıbeti mi yoksa yaşam içinde sadece her zaman görülen ama olasılıkla önlenebilir bir rastlantı mı olduğu konusunda henüz karar verememiştir. Gerçi "bütün insanlar ölmek zorundadır" tümcesi genel bir önerme örneği olarak mantık kitaplarında boy gösteriyor ama bu hiç kimsenin aklına yatmıyor; ayrıca bilinçdışımızda kendimizin ölümlülüğüne eskiden olduğu kadar az yer veriliyor. Dinler yadsınmayan bir gerçek olan bireysel ölümün önemini hâlâ reddediyor ve varoluşun yaşamın bitiminden sonra devam ettiğinde ısrar ediyorlar. Resmi otoriteler dünyadaki yaşamın daha iyi bir ahiretle telafi edileceği umudundan vazgeçilirse yaşayanlar arasında ahlaki düzenin korunamayacağı kanısındalar. Büyük kentlerimizdeki ilan sütunlarında, ölüleri ruhlarıyla nasıl iletişim kurulacağını öğreten konferanslar duyuruluyor; bilim adamları arasında en seçkin beyinlerin ve zeki düşünürlerin bazılarının, özellikle kendi ömürlerinin sonuna doğru, bu tür iletişim olanaklarının eksik olmadığı değerlendirmesini yaptıkları yadsınamaz. Neredeyse hepimiz bu noktada hâlâ ilkel insanlar gibi düşündüğümüz için, bizde ölü konusundaki ilkel korkunun çok güçlü olması ve herhangi bir şey bu korkuya dokunduğu anda kendini göstermeye hazır olması şaşırtıcı değildir."*[29] İnsanoğlunun temel korkusu en başından beri ölüm olagelmiştir. *"İnsan için ölüm, yaşamın en son ve belirleyici sınırıdır. Heidegger'in söylemiyle "Hiçin ve korkunun sınırıdır." Trajik insan bu sınırı görür ve tanır. Korkar. Hem de çok korkar. Antigone ve tüm melankolik kişilikler gibi… Fakat, öte yandan da, artık, anlamsız, sıradan günlük yaşamın (da) bir anlamı kalmaz. Anlamlı olmak koşuluyla, ölümcül sonun, Hiçlik'in sınırlarında, onurlu var olma ve yaşama olanakları aranır. İnsan, burada kendi gerçeğini, korkularını, mutluluklarını, anlamlı başarısızlıklarını, doğrusu olmayan yanlışlıklarını görmenin hazzını yaşayabilir. Buradaki korku, insanı hem öz benliğine daha çok yaklaştırır ve hem de evrenselleştirir."*[30] İnsan hayatın akışı içerisinde ölüm düşüncesini unutmaya veya ondan kaçmaya çalışsa da başarılı olamamıştır. Farklı kültürlerde, farklı şekillerde düzenlenen cenaze törenleri, ölümün soğukluğunu dağıtma ve ölüm gerçeğini öteleme çabalarıdır. Ya da

[28] Psikeart Dergisi, *'Korku'*, Sayı:19, 2012, s.27
[29] Sigmund Freud, Çev. Leyla Uslu, *Yas ve Melankoli,* Cem Yayınevi, İzmir 2020, s.50
[30] Serol Teber, *Melankoli,* Say Yayınları, İstanbul 2001, s.12

ölmüş birinin şehirlerin, kasabaların en uzak noktalarına defnedilmeleri insanoğlunun ölüm gerçeğinden uzak kalma isteği olarak yorumlanabilir. *''Yaşantı dışı olduğu için bilincin kapsama alanı dışında kalsa da ölüm olgusu, insan bilincinin meşgul olduğu belki de en temel mesele olagelmiş, insanoğlu tarih boyunca ölümü anlamlandırmak ve aşmak arzusundan asla vazgeçmemiştir.''*[31]

Bireyin ölümden duyduğu korku, onu bu ihtimalin gerçekleşmemesi yönünde de, gerçekleşecek olması yönünde de harekete geçirir. Söz konusu hareketlenme ileri yaşlarda daha gözlemlenebilir olsa da duyulan korku hemen her yaşta aynıdır. Birey, ölümün mümkün olduğunca geç gelmesi için çaba gösterir. Yapılan bilimsel çalışmaların temelini ölüm korkusu oluşturmaktadır. Sağlıklı bir yaşam, dengeli beslenme, spor, tedavi ilaçları, estetik operasyonlar, tehlikelerden uzak kalma gibi girişilen birçok yöntem ölümden kaçmak ve onun yaklaşıyor olduğunu unutmak için yapılmaktadır. Bugünkü dünya şartlarında ölüm gerçeğinden kaçamayacağını bilen insanoğlu yine de geride bir parçasını bırakmak ve kendisinden söz ettirmek, anılmak gibi düşünceler ile de üremek istemektedir.

1.2. KAYGI, ANKSİYETE VE ENDİŞE

Kaygı, her insanın yakından tanıdığı, temelinde stresin yattığı ve tıpkı korkunun duyulması anında olduğu gibi bireyi harekete geçmeye zorlayan, yaşantımızın vazgeçilmez duygu durumlarından biridir.

Bir bölümü sonradan kazanılmış olsa dahi kaygının belirmesinde de kalıtsal etkenlerin tesirinden söz etmek mümkündür. *''İlk kaygı beden yoluyla algılanır. Bir bedende iki iken, doğumla, ayrılık sonrası bu iki beden – bebek ve anne – yeniden karşılaşıp bir arada olamazlarsa yok olma kaygısıyla baş başa kalır bebek.''*[32]

İnsanoğlu hayata, muhtaç bir beden ve bilinçsiz bir zihin ile adım atar. Süreceği yolculukta refakatçilere ihtiyacı vardır. Olası bir tek başınalık hissinin bu ilk adımda yoğun olarak duyumsanması, bireyin ruh dünyasında bütün ömrü boyunca yaşayacağı derin sarsıntılara sebep olabilmektedir. Bu nedenle birey, kendisini ve çevresini tanımlamaya başlayıncaya kadar, kendi kendine yeterlilik durumu söz konusu oluncaya kadar,

[31]Psikeart Dergisi, *'Korku'*, Sayı:19, 2012, s.24
[32] Psikeart Dergisi, *Kaygı, Bunaltı, Anksiyete', ''İnsan Endişesinden Ayrı Düşünülemez'', Erol GÖKA, S.31, Ocak – Şubat 2014, s.48*

karşılaşabileceği engeller, yaşayabileceği sıkıntılar konusunda bilgilendirilmeli, bunlarla başa çıkabilecek yöntemler konusunda da desteklenmelidir. *''Kaygının varoluşsal anlamının yüksek ve sert bir duygu''*[33] olduğunun altını yeniden çizersek bu desteklenme ve hazırlama döneminin ne kadar mühim olduğunu daha iyi anlamış olabiliriz. Birey, ömrü boyunca duyacağı temelsiz ve nedensiz kaygıları ile başa çıkmak zorunda kalacaktır. Doğumdan gelen, bedensel ayrılığın kaygısı ne kadar çok hafifletilirse, yaşamın ilerleyen dönemlerinde yaşanan sıkıntılı durumlar o kadar kolay atlatılabilir.

Hayatın olağan akışı içerisinde gerçekleşecek olan bir iş değişikliği, mekân değişikliği, evlilik, ayrılık, ailesel herhangi bir konu, durum sıkıntılı bir bireyin *'kaygı'* duyması için yeterlidir. Bu durumların ani oluşu kaygının şiddetinin arttırırken ve onu korkunun sınırlarına yaklaştırırken, bu eylemlerin sakin ve zamana yayılarak gerçekleştirilmesi kaygının boyutunu da minimum seviyelere çekecektir. *''Kaygı, her bireydeki bir türlü gizli eğilimler, bir içerik bekleyen bir boşluk biçimidir. Bu içerik bulunduğunda, yani belirli bir nesne kararsız kaygıyı ele geçirdiğinde, kaygı korkuya dönüşür. Korku, bir nedenin bulunmasıyla kaygıdan kurtulmuş kaygı demektir.''*[34] *''Korku ve kaygı sıkı sıkıya bağlı hallerdir.''*[35]

Korku ve kaygı duygularının, bireyde yaşattığı tüm bu sıkıntılarla birlikte onu hayata bağlayan ve elde etmek istediklerini gerçekleştirme konusunda tetikleyen önemli bir tarafı da vardır. İnsanı çalışıp üretmek konusundan harekete geçiren kaygı gibi duygu durumlarıdır. Öyleyse *''tüm korkuların kovulduğu bir dünyanın çekicilikten uzak olduğunu söylemek''*[36] doğru ve yerinde olacaktır.

Freud'un insanın fizik ve ruh dünyası üzerine yapmış olduğu, makale ve kitaplarında *'angst'* başlığı altında açıkladığı anksiyete, Türkçe 'de endişe, kaygı ve bunaltı sözcükleri ile karşılanmış ve yorumlanmıştır.

Freud, anksiyete ve korku duygularını benzerlikleriyle birlikte birbirinden ayırmıştır. Korkunun ortaya çıkabilmesi için bireyin herhangi bir tehdide ya da tehlikeye maruz kalması gerektiğini söylemiştik. Aynı durum anksiyete için geçerli değildir. Anksiyetenin ortaya çıkmasında bireylerin fiziksel bir tehditle karşı karşıya kalmasına gerek yoktur. *''Brissoud; Kaygı, bir kasılma, boğulma hissiyle ifade bulan fiziksel bir bozukluktur, anksiyete,*

---

[33] Psikeart Dergisi, a. g. e. , *''Beden ve Kaygı – Psikosomatik ve Hipokondriye Bakış'', Peykan GÖKALP, s.54*
[34] Pıerre Mannonı, *'Korku – La Peur'*, Çev. Işın Gürbüz, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s.46
[35] Lars Fr.H. Svendsen, *''Korkunun Felsefesi''*, Redingot Kitap, İstanbul, Ağustos 2017, s.49
[36] Lars Fr. H. Svendsen, a. g. e. , s.99

tanımlanamaz bir güvensizlik duygusuyla ifade bulan psişik bir bozukluktur''[37] diyerek bu iki duygu arasındaki farkı daha net açıklamaktadır. Anksiyete nedeni belli olmasa da insan organizmasında ortaya çıkan, insanın ruhsal ve duygusal dengesini alt üst eden, yerine geriletici ve yıpratıcı durumlar doğuran bir tedirginlik ve sıkıntı hali olarak tanımlanabilir.

''Freud, gerçeklik ya da nesnel (objektif) anksiyete, nevrotik anksiyete ve ahlaki anksiyete olmak üzere üç ayrı anksiyete türü olduğunu ileri sürmüştür. Bu üç tip anksiyete nitelik açısından hiçbir farklılık göstermezler. Ortak yanları da hepsinin rahatsız edici olmalarıdır. Tek farklılık, anksiyeteyi doğuran kaynakların farklılığıdır. Gerçeklik anksiyetesinde, tehlikenin kaynağı dış dünyadır. Kişi zehirli bir yılandan, silahlı bir insandan ya da kontrolden çıkan bir arabadan korkabilir. Nevrotik anksiyete durumunda ise tehdidin kaynağı, ne pahasına olursa olsun doyurulmak isteyen bilinçdışı yasak istek ve dürtülerdir. Bu durumdaki kişi, kendisine zararlı olabilecek bir eylemde bulunmasına ya da düşünmesine neden olabilecek denetlenemez bir arzuya yenilmekten korkmaktadır. Ahlaki anksiyete durumlarında ise tehlikenin kaynağı süper ego sisteminin içinde yer alan vicdandır. Kişi, benlik ülküsünün standartlarına aykırı bir şey yapmaktan ve düşünmekten dolayı vicdan tarafından cezalandırılmaktan korkmaktadır.''[38]

Bireyin duyduğu sıkıntı, psikolojik ve fizyolojik açılardan onu rahatsız edici noktalara ulaşmadıysa, gündelik yaşamında kendisine engel olmasını gerektirecek durumlar baş göstermediyse ya da toplumsal alana karışmakta çekinceler henüz doğmadıysa, birey *'sıkıntının'* sınırları içerisindedir diyebiliriz. Ancak *'aşırı terleme, kalp çarpıntısı, solunum sorunları, bacakların tutmaması'* gibi temelinde psikolojik sıkıntıların yattığı fizyolojik sorunlar doğarsa *'anksiyete'* varlığını göstermeye başlamıştır diyebiliriz. *''Bu gibi durumların hiç olmamaları ya da etkili olmamaları endişe belirtisidir.''*[39]Birey maruz kaldığı psikolojik ve fiziksel etkiler sebebiyle kendisini huzursuz eden duygunun sıkıntı mı ya da korku temelli başka bir olgu olup olmadığını idrak edemez. Tanı ancak alınacak psikolojik bir destekle konulabilir.

Sadi Şirazi, *'İnsan nedir?'* sorusuna, *' Yek katre-i hûnest, sâd hezârân endişe',* yani *'İnsan üç beş damla kan ve bin bir endişedir'* yanıtını verir.[40]

---

[37] Pıerre Mannonı, *'Korku – La Peur'*, Çev. Işın Gürbüz, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s.43
[38] Psikeart Dergisi, *Kaygı, Bunaltı, Anksiyete'*, *''Kaygının Biyolojisi, Kaygının Kayıp Nesnesi'',* Tunç ALKIN, S.31, Ocak – Şubat 2014, s.10 - 11
[39] Andre Le Gall, *'Anksiyete ve Kaygı'*, Çev. İsmail Yerguz, Dost Kitabevi, Mayıs 2016, Ankara, s.23
[40] Keşkül Dergisi, *Hazret-i İnsan, "Şeyh Galibe Göre Hazret-i İnsan",* Mustafa Özçelik, S.17, 2011

‘‘Endişe, insanın varoluşunda kökleşmiş bir özelliğidir. Korku, dış dünyadan gelir, bu nedenle diğer duygular gibi dış dünyaya tepki verme biçimlerinden birisidir. Ama endişe, insana yönelik içerden algılanan bir tehdittir. ‘Yapış şu dünyaya bir yerinden, hayatına bir anlam kat’ yoksa insanlığın eksik kalır, sıkıntılar baş gösterir, uyarısıdır.’’[41]

Freud endişenin kaynağını pek çok araştırmacı gibi ‘‘doğum anına ve anneden ayrılmaya’’ dayandırsa da modern dünyada endişenin *‘ego’* ile ilgili bir sıkıntı olduğunu ileri sürmektedir. Freud’a göre çocuk karanlıktan, yabancılardan ve yalnız kalmaktan korkabilir ve bu durum bir çocuk için normaldir. Bu ve bu gibi diğer çocukluk rahatsızlıkları ileri bir yaşta devirlerini doldurarak kaybolurlar. Ancak zihinde önemli bir yeri etkisi altında bulunduran endişe, tamamen ortadan kaybolmaz. Herkes için bir sınır vardır ve bu sınır aşıldığında, kurulan o muazzam denge sarsılır. Akıl ortaya çıkan heyecan durumu ile başa çıkamaz ve çaresiz kalır.

‘‘Endişe hissedilen bir haldir. Buna etkileyici bir durum demekle beraber aslında etkinin de bir tarifini yapamayız. Endişenin duygu olarak nahoş bir nitelik taşıdığını bilsek bile bu, onun kalitesini tarif için yeterli değildir. Her zevk alamama durumunu (haz yoksunluğu) endişe olarak nitelendiremeyiz. Nahoş nitelik taşıyan daha birçok his (zihni tansiyon, üzüntü, ıstırap) vardır. Bu sebeple haz eksikliği ya da yokluğunun yanı sıra, endişeyle ilgili başka özellikler de bulmamız gerekir.

Bunların varlığı, bütün hadisenin temel taşları olarak değil de, incelenen hissi duruma karşı doğan tepkilerin sonuçları şeklinde değerlendirilebilir. Sonuç olarak endişe, kesin yollar çizerek ilerleyen hareket boşalımının eşlik ettiği özel bir haz alamama durumudur. Genel bakışa uygun olarak endişenin altında giderek artan bir heyecanın yattığı düşünülebilir.’’[42]

Karanlık bir yolda ilerleyen bir yolcunun hiçbir sebep yokken ıslık çalmaya başlaması duyduğu endişenin bir göstergesidir.[43] Bu durum Freud’un *‘‘Oysa bugün endişe, zevk – acı mekanizmasını etkilemek amacıyla, ego tarafından gönderilen bir sinyal olarak kabul edilmektedir’’*[44] görüşüne uygun düşmektedir. Freud’a göre ilerlediği karanlık yolda huzursuz olan yolcu bilinci dışında ego tarafından gelen bir uyaran ile ıslık çalmaya başlaması ve ego

---

[41] Psikeart Dergisi, Kaygı, Bunaltı, Anksiyete’ *‘‘Varoluş ve Endişe’’, Kemal SAYAR, S.31, Ocak – Şubat 2014, s.47*
[42] Sıgmund Freud, *‘Endişe’,* Dergâh Yayınları, İstanbul, Ekim 1992, s.58 - 59
[43] Sıgmund Freud, a. g. e. , s.62
[44] Sıgmund Freud, a. g. e. , s.66

kendini rahatlatma ve huzursuzluğu yok etmesi yolunu bu şekilde bulmuş olmaktadır. Yine Freud'a göre belirli aralıklarda tekrar karşı karşıya kalınan endişeli durumlar sonucunda *'fobiler'* ortaya çıkabilir. Tekrar eden bu tehlikelere karşı ego, bir savunma mekanizması olarak egoları doğurur. *''Fobik mekanizma, mükemmel işleyen bir savunma tarzıdır; bir ölçüye kadar da güvenilir bir dayanaktır.''*[45]

İnsan varlığına yönelik tehditleri hiçbir zaman nihayete erdiremez. Sürekli tetikte olan beynimiz buna asla imkân vermez. Bir zincir gibi iç içe geçen ve etrafımızı saran olası tehditlere karşı farkında olmasak dahi her an hazır olan ve her an savunma üzerine kurgulanmış bir sistematiğimiz vardır. Tüm bu tehditlerin insan yaşamı boyunca son bulmayacak olmasının temel sebebi ise; ''ölüm'' gerçeğidir.

Korkular her dönemde çeşitlilikler göstermektedir. Bütün çıkarsamaların sonucunda ölüm korkusunun başat olduğu görülmektedir.

1.3. YALNIZLIK

Yalnız olma ya da yalnız kalma durumu hemen her canlı için sıkıntı verici ya da tehlike arz edici bir durum olsa da, söz konusu insan olduğunda bu durum daha da farklılık göstermektedir. Nesne ilişkileri ve benlik psikolojisi alanındaki görüşleriyle tanınan Donald Winnicott yalnızlığı dış ve iç olarak tanımlarken, asıl sıkıntı verici olanın iç yalnızlık olduğunu söyler. İç yalnızlığın temel nedeninin de çocukluk döneminde manen yeterince doyurulmamış bebeklik çağından ileri geldiğini ve bunun da anne eksikliğinden kaynaklandığını ifade eder. *"Winnicott'un kullandığı bir kavram olan "aynalama" ya da "yansılama" çocuğun varlığının doğrulanması için duyduğu ihtiyacı dile getirir ve özellikle "annenin yüzü" tarafından yerine getirilen bir işlevdir. Uygun biçimde yansılanmayan bir çocuğun temel duygusal ihtiyaçları karşılanmamış demektir. Çocuğun aynı zamanda "kucaklanmaya" ya da "tutulmaya" da ihtiyacı vardır. Burada kucaklamadan kastedilen, fiziki kucaklama durumlarını da içine alacak biçimde, çocuğun gelişimi açısından büyük önem taşıyan "manevi bir kucaklama hali"dir. Annenin uygun yansılaması ve kucaklamasıyla kendisine yeterli bir benlik geliştirebilen çocuk, dış dünyada yalnız kalabilmeyi öğrenir çünkü iç dünyasında yalnızlık çekmez. Winnicott'un özellikle "annenin yüzü"yle ilgili görüşlerinin sanat/edebiyatta metaforun kullanımı konusuna ışık tuttuğu burada belirtilmelidir."*

[45] Sıgmund Freud, a. g. e. , s.54

Bu ifadeler bireye yalnızlık hissini veren duygunun çocukluk çağlarından itibaren oluşmaya başladığını gösterir. Benliğin ve duyguların geçmiş–gelecek bağlantısı olduğunu ifade etmek yanlış bir tanım olmayacaktır.

Hayatını bir şekilde devam ettirmekle kodlanan insanoğlu, yalnızlığın verdiği ürküntüyü ve savunmasızlığı yırtıcıların arasında kaldığı ilk anda duymuş, temel ihtiyacı olan beslenme söz konusu olduğunda da avlanabilmek ve kısıtlı kaynakları paylaşabilmek için başkalarının yardımına ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaç durumu günümüze gelinceye kadar farklı şekiller alsa da daima artmış, azalmamıştır. Konuşmak, paylaşmak, sevmek, sevilmek vs. birçok nedenden ötürü başkalarına ihtiyaç duyan insanoğlu için ‘‘yalnızlık’’ ölümü de hatıra getirdiğinden, ölümden sonra gelen en büyük korkulardandır.

‘‘Bilincimizin ruhumuzda açtığı en derin yara korku değil yalnızlıktır. Genelde ruhumuza bakma itiyadımız olmadığından yaşadığımız daha çok yüzeydeki korkulardır. Bu korku örtüsünü kaldırıp biraz daha dibe baksak bilincimizin bize şunu dediğini duyacağız: Sen korkan bir varlık değil yalnız bir varlıksın.’’[46]

Yalnız olduğu anda korkmaya ve korkularını hatırlamaya başlayan insanoğlu, bu duygunun daha büyük dehşetleri doğurduğunu bildiğinden yalnızlığını perdeleyen her yola başvurmuştur. Joseph Conrad birçok insanın tam manası ile yalnız kalmadığını, bu duyguya en ciddi derecede maruz kalındığında akıl sağlığının dahi sıkıntıya gireceğini ve yalnızlığın insan üzerindeki ciddi etkilerini şu sözler ile açıklamıştır: *‘‘Gerçek yalnızlığı kim bilebilir – herkesin bildiği kelime anlamıyla değil, çıplak dehşetiyle? Yalnızlık, yalnız insanların kendilerine bile maskeli görünür. En umutsuz kalmış, tecrit olmuş, yapayalnız insan bile birtakım anılarla ya da yanılsamalarla birliktedir. Bazen olayları birbirine bağlayan can damarları, maskenin tülünü bir an havalandırır. Ama sadece bir an, hiç kimse, mutlak bir ruh yalnızlığının daimi seyrine aklını yitirmeden katlanamaz.’’*[47]

Çevremizdeki insanlarla olan ilişkilerimizin ne derece önemli olduğunu ancak ‘‘yalnızlık’’ duygusunun tam olarak ne olduğunu fark ettiğimiz an kavramış oluruz. Geçmişten günümüze gelinceye kadar başkalarıyla olan ilişkilerimiz, alışverişlerimiz, *‘‘insanoğlunun toplumsal bir varlık olduğunu’’*[48] kanıtlarken, bunun aksi bir durum söz konusu olduğunda da hem fiziksel hem zihinsel sıkıntılar yaşamamız kaçınılmazdır. Lars

[46] Psikeart Dergisi, *‘Korku’*, Sayı:19, 2012, s.59
[47] Joseph Conrad, *‘‘Batılı Gözler Altında’’,* Çev. Mehmet Bakırcı – Ayşe Yunus, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.44
[48] Lars Svendsen, *‘‘Yalnızlığın Felsefesi’’,* Çev. Murat Erşen, 2.Baskı, Redingot, İstanbul 2018, s.35

Svendsen, *''Yalnızlığın Felsefesi''*[49] adlı kitabında yalnız olma ya da belli bir süre yalnız kalma durumunun insanın yaşam kalitesi üzerinde ciddi bir etkisi olduğunu söylerken, bu etkinin fiziksel ve zihinsel tarafları olduğunu da belirtmektedir. *''Yalnızlık kan basıncına ve bağışıklık sistemine tesir eder ve vücutta stres hormonunun artmasına neden olur. Yalnızlık ayrıca bunama riskini de arttırır ve zaman içinde genel itibarıyla tüm bilişsel yetileri zayıflatır. Yine yalnızlık yaşlanma sürecini de hızlandırır. Yalnız insanlar yalnız olmayanlar kadar uyurlar ama uyku kaliteleri daha düşüktür ve çok daha sık uyanırlar.''*[50]

Lars Svendsen aynı kitabında yalnızlık duygusunun hemen herkesçe tadılmış bir duygu olduğunu anlatırken, bu duyguya hiç maruz kalmamış birinin duygusal bir eksiklik yaşadığını ya da genel bir kusuru olduğunu söylemektedir.[51] Güven duygusunun yalnız olma ya da yalnızlığa yönelme durumuyla yakın ilişkisinden bahseden[52]Lars Svendsen, bir ülkede güven duygusunu arttıran etkenleri de şu şekilde sıralamıştır: *''hukukun egemenliği, güçlü bir sivil toplum, yolsuzluğun düşük oluşu, kültürel homojenlik, refah, ekonomik eşitlik vs. Dahası, bir ülkede eğitim seviyesinin yüksek oluşu güven düzeyiyle bağlantılıdır.''*[53]

Yalnızlık sorunsalı üzerine birçok düşünür farklı tanımlamalar getirmiş ve birçoğu da yalnızlık deneyimlerinden elde ettikleri tecrübeleri anlatmışlardır. Yalnızlığı insanoğlunun çekebileceği en büyük cezalar arasında sayan David Hume, yaptığı yalnızlık tanımında şunları söylemiştir: *''Eksiksiz bir yalnızlık belki de çekebileceğimiz en büyük cezadır. Her haz arkadaşlıktan ayrı olarak duyulduğunda ruhsuzlaşır, her acı daha acımasız ve dayanılmaz olur. Bizi harekete geçiren tutkular ne olursa olsun -gurur, hırs, açgözlülük, merak, öç ya da şehvet- tümünün ruhu ya da can veren ilkesi duygudaşlıktır; ayrıca başkalarının tasarım ve görüşlerinden bütünüyle soyutlanacak olsaydık, bunların hiçbir gücü olmazdı. Doğanın tüm güçleri ve öğeleri tek bir insana hizmet etmek ve boyun eğmek için el birliği etseler; güneş onun buyruğu üzerine doğsa ve batsa; denizler ve ırmaklar onun dilediği gibi aksalar ve toprak ona yararlı olan ya da hoş gelen her şeyi kendiliğinden sağlasa da, gene de ona en azından kendisiyle mutluluğunu paylaşacağı ve saygı ve dostluğundan yararlanacağı tek bir kişi verinceye dek o insan mutlu olmayacaktır.''*[54]

---

[49] Lars Svendsen, *''Yalnızlığın Felsefesi'',* Çev. Murat Erşen, 2.Baskı, Redingot, İstanbul 2018
[50] Lars Svendsen, a. g. e. , s.43
[51] Lars Svendsen, a. g. e. , s.13
[52] Lars Svendsen, a. g. e. , s.61
[53] Lars Svendsen, a. g. e. , s.89
[54] Davıd Hume, *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme,* BilgeSu Yayıncılık, Ankara 2009, s.246

Toplumsal bir varlık olan insanoğlu için onaylanmak, takdir edilmek, beğenilmek ve eleştirilmek gibi kavramlar büyük önem taşır. Başkaları sayesinde var olduğundan haberdar olan insan, hayatını bu gözlem ve yorumların katkılarıyla şekillendirir. Yalnızlığı birçok fiziksel ya da zihinsel sebeplerden ötürü çocukluk ya da gençlik çağından itibaren alışkanlık haline getiren kimi bireyler içinse başkalarının varlığı ve sosyal çevre ‘‘tehdit’’ olarak algılanmaktadır. *‘‘Yalnız insanlar kendilerini daha aşağı, daha az çekici ve sosyal olarak beceriksiz görme eğilimindedirler. Kim oldukları ile kim olmak istedikleri arasındaki uyuşmazlığın yalnız olmayanlara göre daha fazla olduğunu naklederler.’’*[55] Kendilerine yönelik bu düşüncelerini her an desteklemek için farklı sosyal korkular yaratan yalnız bireyler, korkularının çoğalması ile yalnızlıklarını daha da pekiştirerek kabuklarına çekilmeye ve çevrelerine duvar örmeye devam ederler.

Karen Horney, *‘‘İçsel Çatışmalarımız’’*[56] adlı kitabında, kendisiyle ya da toplumla çeşitli sıkıntılar yaşayan ve bu sıkıntıların kıskacından kurtulmak için çeşitli yollar arayan bireyi ‘‘nevrotik kişi’’ olarak tanımlamış ve onların geliştirdikleri yolları *‘‘insanlara yaklaşma, insanların aksine gitme ve insanlardan uzaklaşma’’*[57] şeklinde üç başlığa ayırmıştır. Bu davranışları sergileyen bireylerin genel özelliklerini de açıklayan Karen Horney kısaca şu tanımlamaları getirmiştir:

‘‘İnsanlara yaklaşırken çaresizliğini ve acizliğini kabul eder ve yaşadığı bütün yabancılaşmaya ve korkulara rağmen başkalarının sevgisinin yanı sıra desteğini de kazanmaya çalışır. Başkalarıyla birlikteyken kendini ancak bu şekilde güvene hissedebiliyordur. Sözgelimi aile bireyleri arasında anlaşmazlık varsa, en güçlü kişi ya da gruba bağlanacaktır. Bu kişilere uyum göstererek, kendisini daha az güçsüz ve yalnız hissetmesini sağlayan bir destek ve aidiyet duygusu kazanır.

İnsanların aksine gittiğinde ise çevresindekilerin kendisine düşmanca yaklaştığını farz eder ve bilinçli ya da bilinç dışı bir biçimde savaşmaya hazırdır. Başkalarını kendisine yönelik duygu ve niyetlerinden şüphelenir. Mümkün olan her şekilde muhalefet eder. En güçlü olup başkalarını mağlup etmek ister; bu kısmen kendini korumak içinse kısmen de intikam almak içindir.

---

[55] Lars Svendsen, *‘‘Yalnızlığın Felsefesi’’*, Çev. Murat Erşen, 2.Baskı, Redingot, İstanbul 2018, s.79
[56] Karen Horney, *İçsel Çatışmalarımız,* Çev. Zeynep Koçak, Sel Yayıncılık, İstanbul 2017
[57] Karen Horney, a. g. e. , s.14

İnsanlardan uzaklaştığındaysa ne aidiyet ister ne de savaşmak; yalnızca bir başına olmak ister. Diğer insanlarla fazla ortak bir şeyi olmadığını ve kendisini hiçbir şekilde anlamadıklarını düşünür. İçinde doğanın, oyuncaklarının, kitaplarının ve düşlerinin olduğu kendine ait bir dünya kurar.

Bu üç tutumun her birinde temel kaygının bir öğesi fazlaca baskındır: İlkinde çaresizlik, ikincisine düşmanlık ve üçüncüsünde ise yalnızlık'' [58]

Yalnızlık tercihen seçildiğinde psikolojik bunalımlar yaratmanın aksine, rahatlamalara yol açabilir. İnsan psikolojisi, toplumsal sosyoloji gibi alanlarda çalışma yapan birçok araştırmacının dikkatle üzerinde durduğu olgulardan biri de yalnızlığın bilincin derinliklerindeki korkulardan kaynaklandığıdır. Bu durumda birey iç dünyasına kapanarak kendisini toplumdan yalıtır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Sabahattin Ali'nin yaşamının sanatı üzerinde önemli etkileri vardır. Yazarın eserlerini otobiyografik etkilerle okumak mümkündür. Yazarın yaşamında korku ve yalnızlık duyguları ağır basarak eserlerini de etkilemiştir. Bu bölümde yazarın yaşamı hakkında bilgi verilecek ve eserleri üzerindeki etkisine değinilecektir.

1.1 HAYATI

1.1.1. Ailesi ve Çocukluğu

Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan şiir, hikâye, roman, piyes türünde eserler veren Sabahattin Ali, 25 Şubat 1907 yılında Bulgaristan'ın Gümülcine sancağına bağlı Eğridere ilçesinde dünyaya gelir.

[58] Karen Horney, a. g. e. , s.33

Aslen Karadenizli bir aileye mensup olan[59] Sabahattin Ali'nin babası Bahriye Alay Emini Oflu Salih Efendi ve Kafkas göçmenlerinden Çerkeş Saniye Hanım'ın oğlu Ali Selahattin Bey'dir. Annesi, Bulgaristan'dan Edremit'e göç eden Mülazım Mehmet Ali Efendi ve Hatice Hanım'ın kızı Hüsniye Hanım'dır.[60]

Ali Selahattin Bey ve Hüsniye Hanım'ın evliliğinden Sabahattin (1907), Fikret (1911) ve Süheyla (1920) isminde üç çocuk dünyaya gelir. Yüzbaşı Ali Selahattin Bey, Prens Sabahattin ve Tevfik Fikret'le yakın dostluğuna binaen ilk oğlunun ismini Sabahattin, ikinci oğlunun ismini Fikret koyar.

Yüzbaşı Ali Selahattin Bey kendisini geliştirmiş, devrin sanat, siyaset ve edebiyat çevreleriyle yakın ilişkiler kurmuş, ileri görüşlü, müzik ve edebiyatla ilgili, dönemin sanat ve edebiyat yayınlarını yakından takip eden, birikimli bir asker ve iyi bir aile babasıdır. Ali Selahattin Bey'in aksine eşi Hüsniye Hanım, tutucu, katı ve kapalı görüşlere sahip, en önemlisi de ruhen hasta bir kadındır. Hüsniye Hanım genç yaşta evlenmenin ve anne olmanın verdiği sorumluluğun sıkıntılarını yaşarken, evliliklerinin hemen arifesinde patlak veren bir savaşın ortasında kalmanın ruhsal ağırlığını kaldıramaz. Bu durum evliliklerini de son derece olumsuz etkiler. *Ruhen hasta olan anne, Ali Selahattin Bey akşam eve geldiğinde, yazarın kendi deyimiyle ''muhakkak bir bahane bularak kavga çıkarır ve o adama yediğini, içtiğini zehir eder(miş).''*[61]

Sabahattin Ali ve kardeşleri bu sorunlu evliliğin içinde ve yıllarca sürecek savaşın ortasında kalarak korku dolu ve sıkıntılar içerisinde bir çocukluk geçirirler. *"Sanatçı biyografilerinde öncelikle vurgulanan şey, gelecekte sanatçı olacak kişinin çocukluk döneminin olağanüstülüklerle dolu olmasıdır. Bu olağanüstülük durumu, sanatçının yeteneğinin çok erken bir çağda ortaya çıktığının kabul edilmesi düşüncesine dayanır. Sanatsal yeteneğin erken bir dönemde ortaya çıktığının vurgulanması, birbiriyle bağlantılı iki amaca hizmet etmektedir: öncelikle, çocukluk olaylarının yetişkinlik yaşamını önemli ölçüde belirlediği kabul edilmekte, ikinci olarak da, küçük bir çocuğun büyük bir yetenekle doğmuş olmasının tanrısal bir seçimi gösterdiği hususunun altı çizilmektedir."*[62] Sabahattin Ali çocukluk yıllarında sanatçı kimliğini ifade eden olağanüstülükler göstermese de çocukluk

[59] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser,* Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.19
[60] Ramazan Korkmaz, age., s.20
[61] Ramazan Korkmaz, age., s.21
[62] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.14

döneminin sıkıntılı günleri ve bilhassa annesiyle yaşadığı sorunlu ilişkinin ruh dünyasında bıraktığı tesirler tüm sanat hayatına etki eder.

Ailenin ortanca çocuğu Fikret yaşanan sıkıntılı günlerin etkisi ile kekeme olur. Bu durumunda etkisi ile Hüsniye Hanım bütün ilgi ve alakasını oğlu Fikret'e verir. Annesinin bu tutumu Sabahattin Ali'yi ömrü boyunca çaresini bulamayacağı bir yalnızlığa ve sevgisizliğe iter. *Sabahattin Ali, annesinin kendisini sevdiğine bir türlü inanmamış, onun daha çok kardeşi Fikret'i sevdiğini düşünmüştür; bu düşüncesini Ayşe Sıtkı İlhan'a yazdığı 12 Mayıs 1934 tarihli mektubunda şöyle dile getirir: ''Beni annem bile sevmez, sevmek istediği halde sevemez. Kendisine her türlü münasebetsizliği yapan erkek kardeşimi sever, küçük kız kardeşimi sever, fakat beni sevemez.''*[63]Sabahattin Ali annesiyle olan soğuk ve mesafeli ilişkisinden aldığı onulmaz yarayı ömrünün sonuna kadar taşır.

Balkan Savaşlarında yaralanan ve malulen emekli olan Ali Selahattin Bey ailesinin geçimini sağlamak için İzmir'de tiyatro, Karşıyaka'da gazino işine girse de Yunan işgali ile beraber her şey altüst olur. Kısa sürede işleri bozulan Ali Selahattin Bey, karısının ruhi durumuna da iyi geleceğini düşünerek ailesini de toparlayarak Edremit'e göç eder. Hüsniye Hanım'ın ailesi de Edremit'te yaşamaktadır. Selahattin Bey burada ailesinin geçimini sağlamak için işportacılık yapar. Sabahattin Ali bu sıkıntılı günlerde babasının yanında ona yardım etmektedir.[64]

1.1.2. Öğrenimi

İlköğrenimini Edremit İptidaî Mektebinde tamamlayan Sabahattin Ali için çocukluk yılları zorlu yıllardır. Annesinin hastalığı devam etmektedir. Üzerine babasının yolunda gitmeyen işleri de eklenir ve geçim sıkıntısının baş göstermesiyle aile daha da zor günler geçirir.

Ailesinin bitmeyen sıkıntıları Sabahattin Ali'yi kendi halinde, içine kapanık bir karaktere dönüştürür. Çevresine karşı takındığı bu tavır onu okul yıllarında daha da zorlar. Gelen oyun davetlerini geri çevirişi ve çevresinden uzak kalışı arkadaşlarının tepkilerine neden olur. Bunlara rağmen o yalnızlığı seçer. Sınıfın arka sıralarında kitaplara gömülür. Saatlerce etrafına aldırış etmeden kitap okur.

---

[63] Sevengül Sönmez, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.52
[64] Sevengül Sönmez, a. g. e. , s.85

Edremit İptidaî Mektebini bitirdikten sonra 1922'de Balıkesir Öğretmen Okulu'na 26 numaralı öğrenci olarak kaydolur.[65] Bu okul onun kişiliğinin gelişmesini ve sanatçı yönünün ortaya çıkmasını sağlayacak şekilde faaliyetlere girişmesine vesile olur. *Sabahattin Ali'nin Muallim Mektebi'nde geçirdiği 5 yıllık süre, ondaki sanat cevherinin işlenip gelişmesine ve dışa yansımasına sebep olur. Artık o günlük tutmakta, tiyatroya ve sinemaya gitmekte, depozito vererek romanlar alıp okumakta, kendi gayretleriyle çıkan okul gazetesinde hikâyeler, şiirler yayımlamaktadır.*[66]Balıkesir Muallim Mektebinin son senesinde okul idaresi ile yaşadığı tatsız bir olay sebebiyle okuldan atılma tehlikesi yaşar. Bu durum gerçekleşmese de onu okuldan soğutur. Bu sebeple kaydını İstanbul Muallim Mektebine aldırır. *O sıralar, İstanbul Muallim Mektebi'nde edebiyat öğretmeni olan Ali Canip'in (Yöntem) de teşvikleriyle dergilere şiirler, hikâyeler gönderir; okul müsamerelerine katılır.*[67]Ailesinden ve ailevi sorunlardan uzaklaşmakla beraber kendisini ve içindeki sanatçı yönünü keşfeder. Yoğun bir okuma, yazma ve öğrenme dönemi başlar. Çok hevesli ve çok heyecanlıdır. Tam da bu günlerde gelen babasının ölüm haberi Sabahattin Ali'yi yıkar. Kız kardeşi Sabahattin Ali'nin yaşadığı üzüntüyü şu sözler ile açıklar: *Ağabeyim 19 yaşında babamı kaybedince pek çok sarsılıyor; ölüm haberini alınca. ''Hayatımın direği yıkıldı sandım'' derdi.*[68] Sabahattin Ali, babasının ölümü üzerine duyduğu acı ve üzüntüyü 1926 yılı Kasım ayında yazdığı *''Babam İçin''* şiirinde şöyle satırlara döker;

Allahım! .. İşte bugün,

Şu zavallı ömrümün

En matemli bir günü.

Elim böğrümde kaldım,

Ben bugün haber aldım:

---

[65] Sevengül Sönmez, a. g. e. , s.87
[66] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser,* Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.27
[67] Ramazan Korkmaz, a. g. e. , s.29
[68] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.31

Babamın öldüğünü.[69]

1.1.3. Çalışma Hayatı

Sabahattin Ali yaşadığı tüm olumsuzluklara rağmen İstanbul Muallim Mektebi'ni 21 Ağustos 1927'de bitirir. Yozgat Merkez Cumhuriyet İlkokuluna tayini çıkar ve ilk görev yeri Yozgat olur. O mesleğini icra edecek olmanın verdiği heyecan ile beraber aynı zamanda yeni yeni kendisini bulduğu şiir ve edebiyat âleminde de aynı heyecan ve hislerle doludur. Bu sebeple okumak, yazmak, üretmek ve tüm bunlar üzerine istişare etmek ihtiyacı bu dönemde hiç olmadığı kadar fazladır. Ne yazık ki Yozgat onun bu ihtiyaçlarına cevap veremeyecek kadar küçük, sanat ve sanatçı muhiti bakımından da oldukça tenha bir Anadolu ilidir. *Sabahattin Ali, Yozgat'ta geçirdiği bir yıllık sürede, dış hayatının hareketli ve eğlenceli tarafına karşın, ruhen tam ve mutlak bir yalnızlığı yaşamaktadır.*[70] Yozgat'ta geçirdiği bu sıkıntılı günlerin nihayete ermesi için çeşitli çareler ararken Milli Eğitim Bakanlığı'nın yabancı dil öğretmeni açığını gidermek amacıyla açtığı sınavlara da katılır. Sınav sonuçlarının olumlu gelmesi ile beraber Sabahattin Ali'nin hayatında yeni ve renkli bir dönem başlar. 1928 yılı Kasım ayında sınavı kazanan ve seçilen diğer arkadaşları ile beraber (Melahat Togar, Osman Faruk, Ömer Lütfü)[71] Almanya'ya hareket eder.

Almanya yolculuğunun başladığı ilk dakikalardan itibaren trenin hareket etmesiyle birlikte bu ülkeyi ve bu dili tanımak amacıyla bavuluna yerleştirdiği kaynaklara başvurur. *Sabahattin Ali, Almanya yolculuğunu, Berlin'e varışlarını ve Potsdam'ı ''Mufassal Cermenistan Seyahatnamesi''nde uzun uzun anlatmaktadır.*[72] Almanya'da kaldığı iki yıl boyunca daima okur. Almancasını ileri bir seviyeye getirir. Alman edebiyatı ve Alman yazarları yakından tanıma fırsatı bulur. Turgenyef, Maksim Gorki, Edgar Allen Poe, Guy de Maupassant, Heinrich Von Kleist, Knut Hamsun, E.T.A. Hoffman ve Thomas Mann'ın eserlerini okur ve onlardan etkilenir. *Sabahattin Ali Almanya'dan döndüğünde düşünceleri belirgin bir biçimde değişmiş, giderken eğilimli olduğu Türkçülüğün yerini sosyalizm almış, ancak bu değişiklik başlangıçta dostluklarına olumsuz yansımamıştır.*[73] Gerçekten de Türkiye'ye döndüğü ilk zamanlarda Türkçü, sosyalist, liberal ayırt etmeksizin tüm eski dostları ile görüşür. Bir müddet İstanbul Yüksek Muallim Mektebin de yatılı okuyan

[69] Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.87
[70] Ramazan Korkmaz, a. g. e. , s.33
[71] Ramazan Korkmaz, a. g. e. , s.34
[72] Sevengül Sönmez, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.36
[73] Sevengül Sönmez, a. g. e. , s.67

dostlarının yanında gizlice misafir olur. Bu okulda Nihal (Atsız), Pertev Naili (Boratav), Orhan Şaik (Gökyay), Nihat Sami (Banarlı) gibi isimler eğitim görmektedir ve hepsi de Sabahattin Ali'nin yakın arkadaşlarıdır.

1930 yılının Mart ayında Türkiye'ye dönen Sabahattin Ali, fikir hayatında yaşamış olduğu değişimi yavaş yavaş eserlerine de yansıtmaya başlar. *Irmak, Çağlayan, Ayda Bir, Ağaç, Akbaba* gibi yayınlarda ilk eserlerinin yayımlanmasından sonra Almanya dönüşünün hemen akabinde o artık İstanbul'daki edebiyat çevrelerinin tanıdığı, merakla takip ettiği bir isim haline gelir. Almanya'da şekillenen görüşlerinin de etkisi ile *Resimli Ay* dergisi olgunluk çağı eserlerinin vücuda gelmesi için seçtiği yeni durak olur.

Türkiye'ye döndüğü aynı yılın Eylül ayında Gazi Terbiye Enstitüsü'nce açılan yabancı dil yeterlilik sınavlarına girerek Aydın'a Almanca öğretmeni olarak atanır. *Sabahattin Ali, Aydın Ortaokulu'nda Almanca öğretmenliği yaptığı sırada ilk toplumcu gerçekçi öykülerini de yazmaya başlar. Resimli Ay'da ilk öyküleri bu günlerde yayımlanır.*[74] Aydın sevdiği, keyif aldığı, kendisini mutlu hissettiği bir yer olur. Öğrenciler ile olan ilişkileri, sanat ve edebiyat çevreleri ile olan irtibat, aralıksız ortaya çıkarmaya başladığı edebi ürünler kısa sürecek bu huzurlu günlerin eseridir. Sabahattin Ali gerek dünya görüşü gerek topluma bakışı ve gerek çizdiği öğretmen profili ile 1930'lu yıllar Türkiye'sinin çok ilerisindedir. Bu sebeple onun görüşleri bir takım şüpheci ve tutucu kesimlerce tehlikeli görülür. Komünizm propagandası yaptığı gerekçesi ile Aydın'da gözaltına alınır. Üç ay ceza alır ve tutuklanarak Aydın hapishanesine gönderilir.

Cezası bittikten sonra Konya Ortaokulu'na Almanca öğretmeni olarak atanır. Konya'da hayatına yeni bir sayfa açmak ister. Mesleğini icra ederken şiir ve edebiyatla da iç içe olmak, sakin ve huzur içinde şiir yazmak, hikâyeler tasarlamak Konya'daki planları arasındadır. Annesi ve kız kardeşini de yanına aldırır. *Sabahattin Ali, Konya'da Yozgat ve Aydın'da olduğu gibi dıştan oldukça hareketli, şen ve eğlenceli bir hayat sürerken; içten içe derin ve aşılmaz bir yalnızlığı yaşamaktadır. Onun yalnızlığı insanlara ve etrafını saran kalabalıklara rağmen duyulan bir yalnızlıktır. Katıldığı toplantılarda gördüğü samimi olmayan tavırları ve sahte ilgileri açıkça tenkit eder; dolayısıyla da şimşekleri üzerine çekmiş olur.*[75]

---

[74] Sevengül Sönmez, a. g. e. , 73
[75] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.38

Sabahattin Ali, Yaşar Nabi'nin roman vadisindeki ilk tecrübesi ve orijinal bir memleket romanı[76] dediği *Kuyucaklı Yusuf* adlı romanını Konya'da yazmaya başlar. *Kuyucaklı Yusuf, Haziran 1932'de Yeni Anadolu gazetesinde tefrika edilmeye başlanır ve okurlar tarafından çok beğenilir. Gazetenin satışında beklenmedik bir artış olur. Buna rağmen telifi ödenmeyince Sabahattin Ali de tefrikayı 26.sayıda yarım bırakır.*[77] Yeni Anadolu gazetesinin sahibi Cemal Kutay, tefrikayı yarıda kesmesi sebebi ile Sabahattin Ali'ye komplo kurar. Onun bir süre önce gazeteye yayımlanması için bıraktığı şiirlerden birinin üzerinde değişiklik yapar. Mustafa adlı bir öğretmen aracılığıyla da şikâyetçi olurlar. *Memleketten Haber* adlı şiirinde devlet büyüklerine hakaret ettiği gerekçesi ile bir yıl ceza alır ve tutuklanır. *Sabahattin Ali, Konya'da 22 Aralık 1932'de tevkif edildikten sonra; 29 Nisan 1933 tarih ve 1249 sayılı kanunla memuriyet kaydı silinir. 12 Mayıs 1933'te ise, adına ''Gurbet Hapishanesi'' de denilen Sinop Hapishanesi'ne sürülür.*[78] 29 Ekim 1933'te Cumhuriyet'in kuruluşunun 10.yılı münasebetiyle çıkan af kanunundan yararlanır ve tahliye olur.

Bir yıl gibi bir süreyle memuriyet hayatından uzak kalan Sabahattin Ali tercümanlık, gazetecilik gibi işlerle uğraşsa da memuriyet hayatına dönmek ister. Bu sebeple Ankara'da neredeyse her gün Maarif Vekâletine uğrar. Uzun ısrarlarının sonucunda nihayet kendisine Maarif Bakanınca: *''Sizin korumaya değer bir genç olduğunuzu birkaç kişi, birkaç kez bana söyledi. Fakat ben elimde sizin fikir ve zihniyetinizin değiştiğini kanıtlayan bir belge olmadıkça bir şey yapamam. Siz bana bir belge getirin''*[79] cevabı verilir. Bunun üzerine Sabahattin Ali *Benim Aşkım* adlı şiirini kaleme alır. Şiir 15 Ocak 1934 tarihli *Varlık* dergisinin 13.sayısında yayımlanır.

Sensin, kalbim değildir, böyle göğsümde vuran
Sensin ülke adıyla beynimde dimdik duran
Sensin çeyrek asırlık günlerimi dolduran
Seni çıkarsam ömrüm başlamadan bitiyor

Hem bunları ne çıkar anlatsam bir dizeye!

---

[76] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.226
[77] Sevengül Sönmez, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.62
[78] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.40
[79] Hıfzı Topuz, *Başın Öne Eğilmesin – Sabahattin Ali'nin Romanı,* Remzi Kitabevi, İstanbul 2006, s.83

Hisler kambur oluyor döküldükçe yazıya
Kısacası gönlümü verdim Ulu Gazi'ye
Göğsümde şimdi yalnız onun aşkı atıyor[80]

Şiirin yayımlanmasından sonra Sabahattin Ali önce bakanlık içerisinde bir memuriyete alınır. Bir süre sonra da Ankara Musiki Muallim Mektebi'ne Türkçe öğretmeni olarak atanır. Aynı yıl Devlet Konservatuvarına dramaturg olarak atanır. Türk opera ve tiyatrosunun kurulması için Almanya'dan gelen *Carl Ebert*'in çevirmenliği ve yardımcılığı görevini üstlenir. Bu yıllar en verimli yıllarıdır.

1946 yılında Aziz Nesin ile yolları kesişir. Ülkenin güncel konularını mizahi bir dille aktardıkları *Markopaşa* gazetesini çıkarmaya başlarlar. *Mim Uykusuz 'un karikatürlerini çizdiği gazetenin yazı kadrosu, Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz ve Şerif Hulusi'den oluşmaktadır.*[81]Gazete siyasi konuları iğneleyici bir dille ele alması ve siyasileri eleştirmesi sebebiyle ancak yirmi bir sayı çıkar. O kapanınca yerine *Merhumpaşa* çıkarılmışsa da o da birinci sayıdan sonra kapatılır. Onun devamı olan *Malumpaşa* dört sayı kadar dayanabilir. Gazetelerin sürekli kapanması ve paşaların sürekli değişmesi tirajı düşürür ve ilgiyi azaltır. Bunun üzerine Sabahattin Ali'nin ismini koyduğu *Alibaba* çıkarılır. O da uğradığı baskılara ancak dördüncü sayıya kadar dayanabilir.

Sabahattin Ali muhalif kalemi sebebiyle artık sürekli gözlem altındadır. Polis devamlı peşindedir. O ilk zamanlar bu durumu önemsemeyip alaya alsa da sonraları sürekli takip edilmek, izlenmek, rapor edilmek canını sıkar. Bu sebeplerle bir süre yazı işlerinden uzaklaşmak amacıyla yakın dostları Mehmet Ali Cimcoz ve karısı Adalet Cimcoz vasıtasıyla tanıştığı Melek Celal Sofu ile beraber nakliyecilik işine girer. Türkiye'yi gezerek hem çalışmak hem de yeni yazacağı hikâyeleri için insanlar tanımak, konular biriktirmek ister.

1.1.4. Evliliği ve Ölümü

Sabahattin Ali çocuk yaşlarında bulamadığı anne şefkati sebebiyle ömrünün sonuna kadar duygusal bir yalnızlık hisseder. Bu yalnızlığı gidermek ve içinde bir türlü tamamlanmayan boşluğu doldurmak için hayatına giren hemen her kadından sevgi ve ilgi

[80] Hıfzı Topuz, a. g. e. , s.83
[81] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.53

bekler. O bu durumu *''15 – 16 yaşımdan beri şöyle bir haftacık olsun âşık olmadan durduğumu hatırlamıyorum''*[82] diyerek açıklar.

En büyük aşkı ve sevgili eşi Aliye Hanım ile 1933 senesinde tanışsalar da evlilikleri 1935 yılını bulur. Aliye Hanım ilk tanışmalarını şu şekilde açıklar: *''Tahminen 1933 senesi. Eşim Sabahattin Ali İstanbul'da oturan Gülhane Hastanesi Baş eczacısı Salih Başotaç'ın evine misafir olarak gelmişti. Sabahattin ile tanışmam o aile ile komşuluk dolayısıyla oldu.''*[83]

Bu ilk tanışmanın ardından Sabahattin Ali, Yozgat, Aydın ve Konya'da öğretmenlik yapacak bu arada da hayatına giren başka kadınlara da âşık olacak ama nihayet sonunda Aliye Hanımla evlenmek isteyecektir. Evliliklerine Aliye Hanım'ın babası karşı çıksa da Aliye Hanım'ın ısrarı karşısında babası da rıza gösterir. Aliye Hanım aralarında evleninceye kadar ikinci bir karşılaşmanın olmadığını ancak Sabahattin Ali'ye kör kütük âşık olduğunu söyler. *''İkinci mektubu ile birlikte Değirmen, Dağlar ve Rüzgâr kitabını gönderdi. Bu şiirleri ve hikâyeleri okuyunca Sabahattin'e körkütük âşık oldum, o da herhalde beni beğeniyordu ve bana güzel mektuplar yazmakta devam ediyordu.''*[84]16 Mayıs 1935 yılında Kadıköy Evlendirme Dairesinde nikâhlanırlar. Nikâhtan sonra Ankara'ya dönerler. Aliye Hanım, Sabahattin Ali'nin Ankara'daki çevresine çok çabuk uyum sağlar. Sabahattin Ali'nin o güne kadar yaptığı görüşmeler artık ailece yapılır. Pertev Naili Boratav, Muvaffak Şeref, Mehmet Ali Cimcoz, Rasih Nuri İleri, Niyazi Ağırnaslı, Ayşe Sıtkı İlhan, Niyazi Berkes ve aileleri çiftin en yakın aile dostlarıdır. Ankara Palas'taki yemek davetleri, kır gezileri, akşam yemekleri bu günlerin vazgeçilmezleridir. *Muvaffak Şeref o dönem Ankara'sında yakın ilişkiler kuran bu dost ailelerin gece gündüz bir arada olduklarını söylüyor ve yaptıkları kır gezilerinden şu sözlerle bahsediyordu; ''özellikle tatil günleri kırlara gidiyorduk. Çünkü doğaya tutkunduk. Belki de eğilimimiz gereği doğaya tutkunduk, belki toplumda bulamadığımız özgürlüğü doğada bulduğumuz içindir ki doğaya açılıyorduk.''*[85]

30 Eylül 1937'de kızları Filiz dünyaya gelir. Sabahattin Ali kızına son derece düşkündür. Kızının sıhhati başta olmak üzere, yemeği, uyku saati her şeyiyle bizzat kendisi ilgilenir. Filiz Ali artık bu neşeli gecelerin vazgeçilmez bir parçası olur.

---

[82] Sevengül Sönmez, A'dan Z'ye Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.59
[83] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.36
[84] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, a. g. e. , s.37
[85] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, a. g. e. , s.105

1946 senesinden sonra o neşeli günler geride kalır ve Aliye Hanım'ın tarifi ile sıkıntılı ve acı dolu günler[86]başlar. Sabahattin Ali hakkında açılan davalardan ve sürekli hapse girip çıkmaktan iyice bunalır. Gazetecilik faaliyetleri de engellenince nakliyecilik işine girer. Bu iş çok sevdiği okuma ve yazma imkânını elinden alır. Daha da önemlisi eşi ve biricik kızından ayrı kalmak zorunda kalır.

Hassas, duygulu ve sanatkâr bir ruha sahip olan Sabahattin Ali, kısacık ömrüne neredeyse rahat yüzü görmemiş denecek kadar sıkıntı yaşar. Bu sıkıntıların çoğu mahkeme koridorlarından geçer. Devamında da aylar süren hapislik hayatı başlar. Tüm bu kavgalar, çekişmeler, davalar, takipler ve tutsaklıklar Sabahattin Ali'yi çok yorar. Huzurlu bir ortama bu günlerde daha çok ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacı kendinden çok kızı ve karısı Aliye Hanım'ı rahat ettirebilmek için hisseder. Kendisinin tek gayesi rahat okuyabilmek, sakince yazabilmek ve özgürce kitaplarını bastırabilmektir. Bunları Türkiye'nin o günkü koşullarında yapamayacağından emindir. Bu sebeple yurt dışına kaçma fikrini düşünmeye başlar. *Yardım için aklına ilk gelen isim, Üsküdar Paşakapısı Cezaevinde yatarken tanıdığı ve bir kaçakçı şebekesinin elemanı olan Berber Hasan'dır.*[87]Berber Hasan, Sabahattin Ali'yi eski bir asker olan ve ordudan atılan Ali Ertekin'le tanıştırır. Ali Ertekin'in görevi Sabahattin Ali'ye kaçışı esnasında rehberlik etmek ve onu Bulgaristan sınırından geçirmektir. Bir iki görüşmeden sonra anlaşırlar. 31 Mart 1942 günü Kırklareli'ne doğru yola çıkarlar. Sabahattin Ali hemen aynı gün sınırı geçmek istese de Ali Ertekin bir gece sınırın Türkiye tarafında kalıp tam zamanını kollamanın faydalı olacağını söyler ve Sabahattin Ali'yi ikna eder. Kırklareli'nin Üsküp Nahiyesine bağlı Sazara köyünün çatağında geceyi geçirmeye karar verirler. 1942 yılından bugüne kadar failleri bulunamayan o feci cinayet işte o gece işlenir. Ali Ertekin, Sabahattin Ali'yi katleder. *Ölüm olayı, Çoban Şükrü'nün Üsküp Nahiyesi Jandarma Komutanlığı'na 16 Haziran 1948 günü gelerek Kırklareli'nin Üsküp Nahiyesi'ne bağlı Sazara köyü yakınlarında ''dört-beş ay önce'' öldürüldüğü tahmin edilen bir ceset gördüğünü haber vermesi ile ortaya çıkar.*[88] Sabahattin Ali'nin kimliğini öğrenmesi üzerine cinayeti milli duygular ile işlediğini ifadesinde beyan eden Ali Ertekin bunun dışında hiçbir şey söylemez. Ailesi, dostları ve yakın çevresi bunun bir kişinin basitçe tasarladığı bir cinayetten çok daha planlı ve kapsamlı bir infaz olduğunu düşünse de hiçbir şey ispat edemezler. Olay bir süre gazete manşetlerinde haber olduktan sonra unutulur. Zanlı dört yıl hapse mahkûm edilir. İki yıl sonra çıkan aftan faydalanarak salınır.

[86] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, a. g. e. , s.44
[87] Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali İnsan ve Eser, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.57
[88] Ramazan Korkmaz, a. g. e. , s.59

Sabahattin Ali'nin cesedinden geriye kalanlar, Beypazar ve Üsküp kazaları arasında kalan Sazara köyü yakınlarındaki Palamuttepe'de Öksüz Çatak Mevkii'nde, yani cinayetin işlendiği yerde gömülü kalmıştır. Burası zamanla köylüler arasında ''Sabahattin Ali Çatağı'' olarak anılmaya başlanmıştır. Filiz Ali, Temmuz 1993'te babasının öldürüldüğü çatağa Sabahattin Ali'nin dizelerinin yazılı olduğu bir taş koydurmuştur. Taşın tasarımını mimar Ersen Gürsel yapmıştır.

Başım dağ, saçlarım kardır

Benim meskenim dağlardır[89]

Sabahattin Ali henüz olgunluk çağı eserlerini veremeden ve kafasında tasarladığı hikâye ve romanları okuyucuları ile buluşturamadan hayattan, kızından ve eşinden koparılır. Geriye duygulu ve içten mektupları, hayatın içinden kaleme aldığı hikâye ve romanları, sevda kokan, hasret dolu şiirleri kalır.

1.2 SANATI, SANAT VE EDEBİYAT ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ

Türk edebiyatına yirmili yılların sonlarına doğru katılan Sabahattin Ali, şiir, hikâye, roman, mektup ve tiyatro çevirileri gibi pek çok eseri kırk bir yıllık kısa ömrüne sığdırır ve Türk edebiyatının bilhassa hikâye ve romanda yön değiştirerek, gelişmesinin sağlanmasında kuşağının öncüsü olur.

Sabahattin Ali'nin edebiyata ilgisi çok küçük yaşlarda başlar. Çocukluk yıllarında kazandığı ve son ana kadar sürdürdüğü okuma tutkusu onu edebiyata sevk eden önemli bir etmen olur. Bu tutku beraberinde şiir merakını ve bu alandaki ilk ürünlerini vermesini sağlar. *''1924 yılında Balıkesir Muallim Mektebinin öğrenci gazetesindeki şiirlerinin ardından yine aynı şekilde Orhan Şaik (Gökyay) Beyin ''Çağlayan'' dergisinde 1925 – 1926 yıllarında yayımlanan şiirleri, onun bu türdeki ciddi ürünleridir.''*[90]Hikâye ve roman sahasında da eserler vermeye başlayan Sabahattin Ali'nin şiire olan ilgisi devam etse de özellikle hikâye türünde kendini göstermeye ve edebiyat çevrelerince kabul görmeye başlamasıyla beraber şiir türünden uzaklaşır.

Sabahattin Ali'nin sanat görüşlerinin ve sanatçı kişiliğinin oturmasında Almanya'daki eğitiminin büyük payı vardır. Almanya'da kaldığı günler onun dünya edebiyatını yakından

[89] Sevengül Sönmez, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.260
[90] Hakan Sazyek, *Sabahattin Ali'nin Poetikası Üzerine,* Hece Özel Sayı:35, Ankara 2018, s.101

tanımasını sağlar ve kişiliğinin gelişmesinde ve tutacağı edebiyat yolunda burada tanıdığı ve etkilendiği Alman yazarlarının büyük etkisi görülür. *19. Yüzyılın ve 20. Yüzyıl başlarının Rus ve Alman realist ve natüralist akımlarının onda ve ortaya koyduğu eserlerdeki etkisi açıktır.*[91]

Almanya'dan döndükten sonra etkilendiği fikirlerin ve sahip olduğu görüşlerinde etkisiyle ilk durağı *Resimli Ay* dergisi ve bu derginin edebiyat çevresi olur. *Resimli Ay* dergisi Sabahattin Ali için bir ofis olmaktan da öte bir okul olacaktır.[92]İlk romanı *Kuyucaklı Yusuf* için bu dergiyi seçer ve yazıhaneye gittiği ilk gün Nazım Hikmetle tanışırlar. Bu tanışıklık kısa sürede büyük bir dostluğa dönüşür. Nazım Hikmet o dönem sosyalist-gerçekçi edebiyatın öncüsüdür. Etkilendiği ve sanatında ışık gördüğü genç yazarları daima teşvik ederek, üretkenliklerini diri tutmaya çalışır. Sabahattin Ali onun bu gençler arasında en değer verdiği en önemsediği isimdir. Bu görüşlerini Sabahattin Ali'yle de paylaşan Nazım Hikmet: *''Hikâye ve romanda bugün sen varsın, senden sonra Kemal Tahir var, sonra Orhan Kemal var, Suat Derviş var''*[93]diyerek ondan tüm bu gençlere öncülük etmesini de ister. *''Edebiyatımızın bugünkü şartları seni öyle bir yere getirmiştir ki, rehberlik etmeye ve bunun mesuliyetlerini yüklenmeye mecbursun. Verimlisin, bu sana rehberliğinde en büyük yardımcındır.''*[94]Nazım Hikmet, Sabahattin Ali'nin hikâye ve romanlarına konu olarak seçtiği Türk köylüsünü ve yoksullarını ilk defa onun anlatmadığını ancak bunu büyük bir ustalıkla, devrimci, halkın ve gerçekçi bir görüşle yapan ilk hikâyecimiz ve romancımızın Sabahattin Ali olduğunu da söyler.[95]

Sabahattin Ali, eserlerini ortaya koyarken takındığı samimi görüşleri ve gerçekçiliğe sadık kalemiyle döneminin seçkin isimleri arasındaki yerini alır. *''Nazım Hikmet sosyalist gerçekçi Türk şiiri ve dramaturjisini temsil etmekteyse, Sabahattin Ali de o yıllarda hikâye ve romanda devrimci gerçekçi akımı temsil etmektedir.''*[96]Sabahattin Ali kendisinden önce hikâye türünün en önemli isimlerinden olan Ömer Seyfettin'i ve onun geleneğini, yazdığı romantik öğelerle dolu eserleriyle devam ettirir. *''Yaşadığı dönem itibariyle Ömer Seyfettin, Refik Halit, K.H. Koray ve Sadri Ertem gibi tecrübeleri hazır bulan Sabahattin Ali, Türk hikâyeciliğini Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir ve Samim Kocagöz çizgisi ile devam*

---

[91] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.184
[92] Osman Balcıgil, *Ben Sabahattin Ali, Kürk Mantolu Madonna ve Kuyucaklı Yusuf'un Yazarı,* gençDestek Yayınları, İstanbul 2017, s.20
[93] Sevengül Sönmez, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.270
[94] Sevengül Sönmez, a. g. e. , s.270
[95] Hıfzı Topuz, *Başın Öne Eğilmesin, Sabahattin Ali'nin Romanı,* Remzi Kitabevi, İstanbul 2006, s.50
[96] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.152

edecek yeni bir mecraya sürüklemiştir. Bu mecranın esası, bünyesindeki genel yapı unsurlarının değişmesi yerine, gerçeği kavrama ve ifade etme biçimindeki farklılığa dayanmaktadır.''[97]Sabahattin Ali'nin eserlerinde olanı olduğu gibi yansıtma ve gerçeğe sadık kalma tutumu, içinde bulunduğu edebi çevre ve etkisinde kaldığı isimlerden çok onun doğaya ve tabiata karşı hisleri ve çocukluk yıllarında babasından aldığı *''gerçeği yaz''* öğüdüne dayanır. Henüz ilkokul sıralarındayken öğretmeni pazar günü neler yapıldığının anlatıldığı bir kompozisyon ödevi verir. O pazar Sabahattin Ali ve babası henüz hava aydınlanmamışken ve güneş daha doğmamışken ava çıkarlar. Sabahattin Ali ise kompozisyon ödevine şu cümleyle başlar; *Sabah, güneşin ışınları penceremize vururken, babamla ben, av tüfeklerimizi alıp çıktık yola…''* devamında da günün geri kalanının anlatarak ödevini tamamlar. Yorumlaması için ödevini babasına okur. O okudukça babasının kaşları çatılır. Babası sonunda dayanamayarak; *''Ulan, biz ava çıktığımız zaman daha güneş doğmamıştı. Sen, nasıl olur da, güneş ışınlarından söz edersin? Bu bir aldatmacadır. Yalancısın sen. Kimi aldatıyorsun. Yazacaksan doğru dürüst yaz. Yalan dolan istemez.''*[98] Gerçek olanın yansıtılmasına dair babasından aldığı bu ilk ders onun üzerinde büyük bir etki yaratır. Bu dersi hayatında büyük önem verdiği ve çok sevdiği babasından almış olması daha da önemlidir. O günden beri eserlerinde kimseyi aldatmamaya, yalansız, olanı olduğu gibi göstermeye çalışır. Gerçek hayatta ve yaşamında da bu ilkelere bağlı kalır. Yalansız, dolansız bir hayat sürer. O yüzden herkes onun ne yaptığını, ne zaman yaptığını ve ne düşündüğünü bilir. Hayatında da kendisi gibi, ilkeleri gibi açık, samimi, net, gerçekçi insanları arar. Bulamadığı için doğanın saflığına, temizliğine, tabiatın muazzam gerçeğine yönelir. Bu yöneliş onu ve sanatını bu yönde gelişmesi adına olumlu olarak teşvik eder. Yakın dostu Niyazi Berkes, onun doğa ile olan yakın ilişkisi ve doğa tutkusu için şunları söyler; *''Onun çok güçlü bir doğa görüşü vardı. Hiçbir yanı uydurma değil, fakat sadece ampirik bir görüş de değil. Almanca nefis baskılı doğayla ilgili kitapları severdi, fakat doğanın doğrudan doğruya kendisini içinden anlayan bir sezgisi de vardı.''*[99] Doğaya ve tabiata karşı bu ilgisi bir ara fotoğraf makinasıyla resim tutkusuna da dönüşür. Çektiği resimlerdeki tabiatı hayranlıkla izler. Hikâye ve romanlarını da süsleyip köpürtmek yerine sade ve anlaşılır bir dille tabiatın özellikleri gibi yansıtmaya çalışır.

Kırk bir yıl süren kısa hayatın boyunca Sabahattin Ali ne kadar huzurlu bir ortam ve sanat dolu bir yaşam arasa da büyük sıkıntılar yaşar ve çileli günler geçirir. Üzerindeki siyasi

---

[97] Ramazan Korkmaz*, Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.91
[98] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.118
[99] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, , a. g. e. , s.81

baskılara, eşinden ve kızından ayrı geçirmek zorunda kaldığı hasret dolu günlere, soğuk, kimsesiz ve en önemlisi kitapsız, kalemsiz kaldığı tutsak yıllara rağmen verdiği mücadelede o daima sanat yönünü ve sanatçı kimliğini ön plana çıkarır. Onu yıldırmak ve susturmak isteyenlere karşı kalemiyle mücadele ederken, sanatın asıl amacının da bu olduğunu belirtir. 1936'da Varlık dergisinin 65. sayısında Muzaffer Reşit'in kendisiyle yaptığı söyleşide sanat görüşünü şu şekilde ifade eder: *''Ben hiçbir zaman sanatın maksatsız olduğuna kani olmadım. Sanatın bir tek ve sarih bir maksadı vardır: İnsanları daha iyiye, daha doğruya, daha güzele yükseltmek; insanlarda bu yükselme arzusunu uyandırmak.''*[100] Hassas bir ruha ve duyarlı bir karaktere sahip olan Sabahattin Ali, insanları karşılıksız ve çıkarsız sever. Eserlerinde insan doğuştan ya da tek başına kötü değildir. Bu sebeple o insanı kötü yapan sisteme, yönetimlere, düzene maksatlı olmasına inandığı ve savunduğu sanat görüşleriyle karşı çıkar.

Eserlerini ortaya koyarken daima yaşamı ve bu yaşam içindeki insanları izlediğini ve halk için, halkçı bir edebiyat için asıl önemli olanın dürüstlük, samimiyet ve namus olduğunu *Yeni Edebiyat* dergisinin 15 Ekim 1940 tarihli sayısında yayımlanan röportajında şu sözlerle ifade eder; *''Halkçı bir edebiyatın ancak realist olabileceği izaha ihtiyaç göstermeyecek kadar açık bir hakikattir. Halk alelumum realist olduğu ve tahriften hoşlanmadığı için, hakikatleri maksatlı veya maksatsız, şuurlu veya şuursuz değiştiren muharrirlerden de pek hoşlanmaz. Yalnız bu realizm, natüralizme pek benzeyen diğer realizm ile karıştırılmamalıdır. Realist olacağım diye hayatta vakıa halinde mevcut bulunan romantizmi inkâr etmek saflık olur. Zaten ben bu izm'lerden pek bir şey anlamam. Benim için sadece hayat ve insan vardır, bin türlü tezahürleriyle bugün realist, yarın romantik, öbür gün natüralist olan hayat ve insan. Muharrir yalnız görüşüne değil, yazışında da bu hayat gibi olmalı, yani her şeyden evvel bir insan olmalıdır. Muhtelif taraflarıyla herkes gibi bir insan. Muharrir realist mi, şöyle mi, böyle mi diye araştıracağımıza, namuslu mu, yoksa yalancı ve tahrifçi mi diye sormalıyız. Hakiki realizm samimi olmak, yalan söylememektir.''*[101]

Sabahattin Ali ifade ettiği gibi uyguladığı sanatta da toplumun duygusal gereksinimlerine karşılık gelen eserler verir. Sanat ve sanatçı da toplumda bu gereksinimleri karşılayabildiği ölçüde kabul görür. *"Şöhret toplumun sanatçı tarafından kendisine yapılan katkıya verdiği bir karşılıktır. Sanatçı bireysel bir ideoloji oluşturmaya çalışmış bulunsa bile, yapıtını topluma sunmak suretiyle topluma katılmış olur. Toplum yapıtı kendi ölümsüzlüğünü güvence altına alan bir dayanak olarak algılar ve bireysel bir başarı olan sanat yapıtını*

[100] Sevengül Sönmez, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.308
[101] Sevengül Sönmez, a. g. e. , s.144

kendisine mal eder yani içselleştirir.''[102] Sabahattin Ali'de eserlerini toplum için yazmış ve onlara mal etmiştir. Onun eserlerinin bugün hâlâ şöhretini muhafaza etmesinin en önemli sebebi de bu olabilir.

Hayata ve insana dokunabilmek için ilk şartın herkes gibi bir insan olmaktan geçtiğini savunan Sabahattin Ali, yaşamın içinde, daima insanların arasındadır. Hayatın olağan akışı içerisinde o çevresini dikkatle izler. İyi bir gözlemcidir. *''Sabahattin Ali dünyayı bir kişilik pencereden gözler. Bu özellikle ve öncelikle onun penceresidir. O hep içerde, kendi korunağındadır. Onda başka insanlar için düşünülmüş olan, bütün insanlar için düşünülmüş olan her şey tek kişilik bir sezgide anlatımını bulur. Toplumda kendini pek de dingin duymayan bir toplumcudur o.''*[103] Hikâyelerinin genel konusu gerçek hayatta gördükleridir. Köyü ve köylüyü ise hapishane günlerinde yakından tanıma imkânını bulur. Gördükleri kadar net, dinledikleri kadar sade ve anlaşılır bir dil kullanır. *''O, sınırlı bir dille, bir durumu az kelimeyle kavrayıp anlatmada aşılamayan bir usta; ele aldığı konuları olduğundan çok daha küçük göstererek özlü bir şekilde dile getirme yoluyla ulaşılan ve sıkıntılı bir aydınlık taşıyan sonuçları, ruhsal çözümlemeleri ve çıkarsamaları ile de ender rastlanan keskin bir gözlemcidir.''*[104]Gözlemlerini imkân bulabilirse hemen kâğıda döker, olmazsa bulduğu ilk fırsatı hemen değerlendirir. Yazarken bulunduğu çevre ve ortamın hiçbir önemi yoktur. Yazma esnasında yazdıkları ve düşünceleri arasında görünmez duvarlar inşa eden Sabahattin Ali, bu esnada nerede olduğunu, çevresindekileri, sesleri, söylenenleri hiçbir şeyi önemsemez. Zihnini meşgul eden kahramanları ve oluşturacağı yeni hikâyesini biran evvel kâğıda dökmek böyle anlarda en büyük isteği olur. Eserlerinde ve yarattığı karakterlerinde yakın çevresinden pek çok isme de yer verir. *İçimizdeki Şeytan* romanı onun çevresindeki isimleri konu aldığı eserlere verilebilecek en büyük örneklerdendir. Zaten kendisi de hemen hemen tüm eserlerinde kendisine ve kendi duygularına yer verdiğini yahut çevresindeki insanları konu edindiğini inkâr etmez. *''Ben zaten nedense yazılarımda doğrudan doğruya bilvasıta hep kendimden bahsediyorum. Galiba kendimi çok beğendiğimden. Bundan müşteki değilim, çünkü benim fikrimce ''deha'' bir nevi megalomanidir ve dâhilerin en gülünç olanları mütevazi olanlarıdır. Hakikatte mütevazi olan dahi yoktur ya. Çoğu numara olsun diye bazen aşağıdan alır. Yazılarında kendinden bahsetmeyenler, kendilerine emniyet ve itimatları olmayan korkaklar ve zayıflardır. Veya içlerinde bahsedecek bir şeyleri olmayan boşlar. Ben*

---

[102] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.52
[103] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.11
[104] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.191

bir kere korkak değilim ve kendime güveniyorum, sonra da yüz muhtelif eserde yüz muhtelif adam yaratsam her birine kendimden birer parça verebilecek kadar doluyum. Ve bu yüz adamın hepsi de kuvvetli olur. Çünkü ben içimde birçok inanların aynı zamanda ve aynı kudretle yaşadıklarını duyuyorum.''[105] Sanatçıların eserlerinde kendilerini bulmaları ya da eserlerine kendilerinden bir şeyler katıyor olmaları edebiyat sahası eleştirmenleri ve edebiyat sahasını yakından takip eden bilimlerce ilgiyle izlenen bir durumdur. *"Yazar – eser"* ilişkisini daha net ifade edebilmek maksadıyla konu üzerinde farklı görüşler ifade edilir. *"20. Yüzyılın etkin edebiyat eleştirisi akımı "yeni eleştiricilik", edebiyat yapıtını yaratıcısından bağımsız, kendisiyle başlayıp sona eren, tamamlanmış bir nesne olarak görmüş ve yapıtın kavranması için sanatçının anlaşılması gerektiği yolundaki görüşleri geçersiz saymıştır."*[106] Bu görüşlere karşılık çağdaş edebiyat çevrelerince yapıtın yaratıcısının iç dünyasından bağımsız olamayacağı görüşleri, Avustralyalı nörolog Sigmund Freud'un 1900'lü yılların başında Joseph Breur'un uyguladığı hipnozla sağaltma tekniğini geliştirerek ortaya çıkardığı *"psikanalitik yöntem"* temel alınarak ifade edilir. *"Sigmund Freud'un geliştirdiği psikanaliz kuramıysa, sanatçının yaşam öyküsünün hem biyografik verilerden, hem de ürettiği yapıtlardan yola çıkılarak yeniden kurgulanmasını ve yine bu kurgudan yararlanılarak eserlerinin tekrar yorumlanmasını hedefleyen psikobiyografi türünün doğmasına yol açmıştır."*[107]

Eserlerinde çoğunlukla kullandığı *ben anlatıcı*, onun kahramanlarını içinden, düşüncelerinden, çevresinden yarattığı durumunu da doğrulamaktadır. Kimi edebiyat eleştirmenlerince bu durum eleştirilse de *''şiir, roman, hikâye, tiyatro vb. edebi eserler kurmaca metinler olup kişisel muhayyilenin ürünüdürler. Bu eserlerin şair ve yazarlarının hayat hikâyeleriyle örtüş(ebil)mesinden daha tabii bir durum olamaz.''*[108] Sanat eserinin içeriğinin kaynağından çok verdiği mesaj ve oluşturduğu etkinin önemi düşünülecek olursa Sabahattin Ali, o dönem edebiyat çevrelerinin ilgiyle takip ettiği önemli bir isim, kuşağının öncüsü, toplumsal sorunların ve sosyal hayattaki aksaklıkların dillendirilmesinde de usta bir kalemdir.

Sabahattin Ali, sahip olduğu sanat görüşleriyle, ortaya koyduğu eserleriyle Türk edebiyatının gelişmesi için çalışmış, bunda da başarılı olmuştur. Yazdığı eserler ve ifade ettiği

---

[105] Sevengül Sönmez, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017,s.156
[106] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.7
[107] Oğuz Cebeci, a. g. e. , s.8
[108] Mehmet Güneş, *Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları, Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar,* Hece Yayımları, Ankara 2016, s.11

sanat görüşleriyle bilhassa Türk hikâyeciliğinde yeni bir dönemin habercisi ve öncüsü olur. Samimi ve içten duygularıyla yazdığı, bizzat halkı ve insanın gerçek sorunlarını işleyerek kaleme aldığı sayısız eseri bugün hâlâ büyük bir sevgi ile okunmaktadır.

1.3 ESERLERİ

1.3.1 Roman

Kuyucaklı Yusuf, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, 221 s.

İçimizdeki Şeytan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 255 s.

Kürk Mantolu Madonna, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, 160 s.

1.3.2 Hikâye

Değirmen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, 137 s.

Kağnı, Ses, Esirler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 222 s.

Yeni Dünya, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 124 s.

Sırça Köşk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 141 s.

Çakıcının İlk Kurşunu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 140 s.

1.3.3 Şiir

Dağlar ve Rüzgâr, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 198 s.

1.3.4 Mektup

Hep Genç Kalacağım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 545 s.

Canım Aliye, Ruhum Filiz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 155 s.

1.3.5 Düz Yazıları

Markopaşa Yazıları ve Ötekiler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 226 s.

İKİNCİ BÖLÜM

2.SABAHATTİN ALİ'NİN HİKÂYE VE ROMANLARINDA KURGU

Bu bölümde korku ve yalnızlık temasına değinmeden önce genel anlamda Sabahattin Ali'nin roman ve hikâyelerinin yapısı ve kurgusu ele alınmıştır. Yazarın eserleri hakkında genel bilgiler verilerek temaların işlenişinin anlaşılması amaçlanmıştır.

2.1 SABAHATTİN ALİ'NİN HİKÂYELERİNDE KURGU

Dünya tarihinde bugün olduğu gibi geçmişte de insan, yaşadıklarını, gördüklerini, sevinçlerini, acılarını anlatmak ihtiyacını hissetmiştir. Yazı, insanlık tarafından bulununcaya kadar bu aktarım sözlü şekilde devam etmiştir. Sözlü anlatım, aktarımı kuvvetlendirmek amacıyla taklit ve tahkiye ile kuvvetlendirilmiştir.

Türk edebiyatında da sözlü dönemin ürünleri olan mitler, destanlar, şiirler, savlar bu amaçlarla söylenmiş, kuşaklararası aktarım bu sayede sağlanmıştır. Türklerin İslamiyet öncesi dönemde kullandıkları tahkiye ve taklit teknikleri İslamiyet'le beraber ''hikâye'' adını almış ve bugün bildiğimiz formuna kavuşmuştur.

Hikâye içeriği itibarıyla olay ve olayları anlatmaktadır. Bu sebeple vazgeçilmez kaynağı ve başat unsuru da insandır. Aynı şekilde sözlü anlatım ürünleriyle beraber, hikâye de insanların duygu aktarımlarını sağlamada başvurduğu ilk ve en önemli anlatma türüdür. *'O zaman hikâye, bugün 'öykü' de ifadesini bulan tek bir ürün değil, 'mit'ten 'modern hikâye' veya ''roman'a kadar uzanan türler manzumesinin 'genel' adıdır. Bu itibarla hikâye, adeta yüzyıllardan beri edebiyat dünyasını gür sularıyla besleyen ana ırmaklardan birisidir.''*[109]

Olayın aktarımı söz konusu olduğunda yazarın hikâyeye yönelmesindeki bir diğer önemli sebep verilmek istenen mesajın en net ve en kısa biçimde veriliyor oluşudur. Yazar için söz konusu olan bu durum okuyucu için de geçerlidir. Hikâyenin içeriği, üslubu ve yazarının samimiliğinin yanında tür olarak hikâyenin zaman sorunu yaşatmaması ve bir oturuşta okunuyor olunuşu okuyucunun hikâyeye yönelmesindeki önemli sebeplerdendir. İyi bir hikâyenin, daha doğrusu vücuda getirilen eserin hikâye-roman gibi bir edebi tür sayılabilmesi için eserin yapısını oluşturan zaman- mekân ve şahıs kadrosu gibi olmazsa olmaz unsurlarının var olması ilk şartlardandır. Sonrasında hikâyenin iyi sayılabilmesi yazarının üslubu ve konusunun çekiciliğiyle alakalıdır. Üslubun sağlamlığı ve anlatılan olayın samimiliğiyse yazarın ''*hikâyeyi duyması, yaşaması, onu özünden, kendi yaşamından uzak tutmamasıyla bağlantılıdır*.''[110]

Şiirle edebiyat sahasına giren Sabahattin Ali, hikâye icra etmedeki ustalığını fark etmesi ve bu alandaki eserlerinin ilgi ile takip edilmesi ve beğenilmesiyle beraber tamamen hikâyeye yönelmiştir. Bu sahadaki başarısı yalnız gazete köşelerinde çıkan takdir yazılarıyla kalmamış, ''*edebiyat araştırmacıları da onun sanatkâr kişiliğini en çok hikâyelerinde gösterdiğini söyleyerek''* hakkını teslim etmişlerdir.[111]

Cumhuriyetin ilk yıllarında edebiyatta ''gerçeklik algısının'' değişmesi ve arayışlar döneminin sona ermesiyle sıradan insanı konu alan, gerçekçi, samimi eserler verilmeye başlanır. Sabahattin Ali bu arayışlar döneminin kapanmasında ve Türk hikâyesinin hayatın içindeki gerçek insana yönelmesinde, samimi ve gerçekçi edebiyatın doğmasında kuşağının öncülerinden biri olur. *''Sabahattin Ali'nin gerçekçi tavrı yalnızca toplum sorunlarını çıplak ve çarpıcı biçimde sunabilmesiyle sınırlı değildir. Dil kullanımının; ele aldığı sorunsallarla, mekânların yapılanma biçimiyle, karakterlerin iç dünyalarıyla uyumluluğu da yazarın*

[109] İsmail Çetişli, Metin Tahlillerine Giriş/2, Hikâye-Roman-Tiyatro, Akçağ Yayınları, Ankara 2014, s.20
[110] İsmail Çetişli, a.g. e. , s.38
[111] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.91

gerçekçi tavrını göstermektedir.''[112] Bu tavrına rağmen eserlerinde yarattığı karakterlere muhakkak kendisinden bir şeyler katmaktadır. Bu durumuysa o *''ben içimde birçok insanların aynı zamanda ve aynı kudrette yaşadıklarını duyuyorum''*[113] diyerek açıklar. Bu ifadelerle eserlerinin otobiyografik özellikler taşıdığını belirtir.

Sabahattin Ali'nin yazın yaşamını iki döneme ayırmak mümkün olabilir. Edebiyat sahasında kalem oynatmaya başladığı ilk andan itibaren olanı olduğu gibi göstermeyi seçen ve sanatta samimiyeti arayan Sabahattin Ali, üzerinde kurulan siyasi baskılar, yazılarına uygulanan ambargo, bitmek bilmeyen hapislik günlerinin de tesiriyle sanatında eleştirel gerçekçiliğe kayar ve yazılarındaki üslubu daha da keskinleşir.

Sabahattin Ali'nin ilk dönem hikâyelerinde, iki yıl süren Almanya'daki eğitiminin ve oradayken etkisinde kaldığı Alman ve Rus yazarlarının tesiri büyüktür. Yoğun bir lirizmin hissedildiği bu ilk dönem hikâyeleri onun doğa tutkusunun da dışa vurduğu eserlerdir. O, *''hikâyelerinde genellikle hayattan büyük beklentileri olmayan, küçük şeylerle mutlu olmasını bilen, yoksul, sevecen ve onurlu insanları anlatır.''*[114] ''Sıradan insan'' Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde başkahraman olur. Hikâyelerinde klasik vaka düzenine bağlı kalan Sabahattin Ali, hemen herkesin anlayabileceği son derece sade bir dil kullanır. Hikâyelerde devamlılık olması gereken ve olanın çatışmasıyla sağlanmaktadır. Genellikle beklenmedik ve ani bitişlerle hikâye son bulur. *''İnsana ait olan ne varsa, insanın her türlüsüne yönelik bütün sıfatlara ve doğanın özünü oluşturan her canlıya özgü hassasiyetleri, büyük bir insan duyarlılığıyla ortaya koyar. Olay ağırlıklı öykülerinde yarattığı her karakter, bu coğrafyanın silinmez izlerini bir kişiliğe dönüştürür.''*[115] Her fırsatta daha yakından tanımaya çalıştığı Anadolu ve Anadolu insanı, Türk köylüsü onun eserlerinin en önemli kaynağıdır. O güne kadar İstanbul semalarından bakılarak anlatılmaya çalışılan köylü ve köylü sorunları onun eserlerinde gerçekçi bir dilde anlatılmıştır. Anlatımında koruduğu samimiyet ve gerçekçiliğinde etkisiyledir ki ilk hikâye kitabı olan Değirmen'in yayımlanmasından sonra Yaşar Nabi; *''Sabahattin Ali imzası hikâye ve roman vadisinde son yıllarda hissedilen büyük boşluk içinde bir ümit ışığı yakmaktadır''*[116] sözlerini sarf eder.

---

[112] Haluk Öner, *Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Köy, Köylüler ve Sorunları*, Hece Özel Sayısı 35, s.315
[113] Sevengül Sönmez, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.156
[114] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.229
[115] Gökhan Reyhanoğulları, *Coğrafyanın Kaderinden Sonsuz Kaderine: Sabahattin Ali'nin Roman Kahramanaları,* Roman Kahramanları S.36, İstanbul 2018, s.5
[116] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.168

Zaman kavramının pek hissedilmediği Sabahattin Ali hikâyelerinde mekân olarak yazarın gördüğü, yaşadığı ve tasvirinde çok zorlanmayacağı yerler seçilir. Sabahattin Ali ‘‘*kendi yaşamındaki mekânları hikâyelerine aktararak gerçeklik algısının pekişmesini de sağlamaktadır.*’’[117] Çocukluk yıllarının geçtiği Edremit ve çevresi, öğretmenlik yıllarında görev aldığı Yozgat, Aydın, Konya gibi illerle beraber, başkent Ankara ve eğitim amaçlı bulunduğu Almanya onun hikâyelerinde kullandığı mekânlar haritasını oluşturur.

Sabahattin Ali’nin 1935 yılında yayımladığı ilk hikâye kitabı ‘Değirmen’dir. İki kısımdan oluşan bu kitapta toplam on üç hikâye bulunmaktadır. Kitabın birinci kısmında yer alan ‘‘Değirmen’’, ‘‘Kurtarılamayan Şaheser’’, ‘‘Kırlangıçlar’’, ‘‘Viyolonsel’’, ‘‘Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi’’ *1927 ile 1939 yılları arasında kaleme alınmış olup daha çok bohem ve karamsar insanların ruhi dramlarını sergilemektedir. Bunlarda dikkatimizi çeken önemli bir özellik de; Sabahattin Ali’nin okuduğu Batılı yazarlardan fazlasıyla etkilendiğini gösteren konu, tema ve imaj benzerliklerindeki yakınlıklardır.*[118]

‘‘Bir Delikanlının Hikâyesi’’, ‘‘Bir Gemici Hikâyesi’’, ‘‘Bir Orman Hikâyesi’’, ‘‘Kazlar’’, ‘‘Candarma Bekir’’, ‘‘Sarhoş’’ kitabın ikinci kısmında yer alan hikâyelerdir. Orman işçilerinin yaşamlarını ve çalışma koşullarını anlattığı ‘‘Bir Orman Hikâyesi’’ ve bir gemi mürettebatının haklarını arama mücadelesini işlediği ‘‘Bir Gemici Hikâyesi’’ Sabahattin Ali’nin yazın hayatında toplumsal konuların daha ağırlık kazandığı ve sosyal gerçekçi anlayışın ön plana çıktığı bir döneme geçiş yaptığını gösteren önemli hikâyelerdir.

Yazın hayatındaki dönemi kesintisiz aynı çizgide ve aynı tonda ilerlemeyen Sabahattin Ali’nin ikinci dönemi; sesinin daha yüksek çıktığı, kaleminin daha sert yazdığı, dilinin daha sivri olduğu bir dönemi kapsar. Sabahattin Ali böylesi keskin bir değişimi birdenbire yaşamamıştır. O yaşamında olduğu gibi sanatında da *‘‘güncel, savaşçı, toplumsal bir edebiyat yanlısıydı. Sanatı amaç değil, hayatın devrimci yolda değiştirilmesi, daha güzel bir toplum düzeninin kurulması, kişinin harmonik bir biçimde manen yükselmesi için bir araç sayıyordu. Türk edebiyatının, ileri dünya edebiyatı arasında yer alacak bir duruma yükseltilmesini özlüyordu.’’*[119] Yazılarını ve eserlerini de bu özlemin gerektirdiği şekilde yazdığından üzerindeki siyasi baskı özellikle 1943 yılından itibaren artarak devam eder. Severek icra ettiği öğretmenlik mesleğinden sakıncalı görüldüğünden ihraç edilir. Eşinin ve kızının hayatlarını

[117] Haluk Öner, *Sabahattin Ali’nin Hikâyelerinde Köy, Köylüler ve Sorunları*, Hece Özel Sayısı 35, s.321
[118] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.92
[119] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.151

idame ettirebilme adına şerit değiştirerek gazetecilik faaliyetlerine başlar. Dönemin siyasetini ve siyasilerini mizahi yolla hicvettiği yazıları büyük ilgi görür. Çıkardığı gazeteler o güne kadar görülmemiş tirajları yakalar. Kısa süre sonra gazetecilik faaliyetleri de engellenir. Üzerindeki baskı onu daha da sertleştirir. Yazabildiği son ana kadar uğradığı haksızlıkları, şahit olduğu bürokratik engellemeleri ve siyasi çürümüşlüğü eserlerine konu eder. *''Sosyal adaletsizlik Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde en çok işlenen temalardan biridir.''*[120] Sabahattin Ali yazın hayatının bu ikinci döneminde *''öykü ve romanlarını gözlemci gerçekçilikten eleştirel, hatta toplumcu gerçekçiliğe doğru geliştirmiş, bireysel boyutu da korumaya çalışarak yazın yoluyla bir bilinç oluşturmayı istemiştir.''*[121]

1936 yılında yayımlanan ikinci hikâye kitabı ''Kağnı''dır. Kitap 1943 yılından sonra 1937'de yayımlanan ''Ses'' hikâye kitabıyla birleştirilmiştir. Kitapta toplam on sekiz hikâye bulunmaktadır. ''Kağnı'', ''Kamyon'', ''Kafakağıdı'', ''Gramofon Avrat'', ''Arap Hayri'', ''Bir Şaka'', ''Duvar'', ''Pazarcı'', ''Apartman'', ''Arabalar Beş Kuruşa'', ''Fikir Arkadaşı'', ''Düşman'', ''Bir Skandal'', ''Ses'', ''Köpek'', ''Sıcak Su'', ''Mehtaplı Bir Gece'', ''Köstence Güzellik Kraliçesi''.

''Kağnı'' devlet kapılarında sürünme korkusuyla oğlunun ölümünü gizleyen zavallı bir annenin çaresizliğini anlatmaktadır. ''Kamyon'' daha güzel bir hayat ümidiyle çıkılan korku dolu yolculuğun hazin sonunu anlatır. ''Bir Şaka'', ''Duvar'' yazarın hapislik yıllarında şahit olduğu hikâyelerdir. Sabahattin Ali düşkün hayat kadınlarının onurlu yanlarını bu kitabında ''Gramofon Avrat'' ve ''Köstence Güzellik Kraliçesi'' adlı hikâyelerde göstermeye çalışır. *Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde düşkün-hayat kadınları diye sınıflandırabileceğimiz tipler, insanlık yönü en kuvvetli, en duyarlı kimselerdir. Kendi güçlerini aşan sosyal ve toplumsal şartların düşürdüğü bu kadınlar, daima insan kalabilmenin onurunu taşırlar. Hayat, onlar için fazla ciddiye alınacak bir değer değildir; önemli olan, insan ilişkilerindeki çıkarsız, art niyetsiz ve hesapsız davranışlardır.*[122]

Sabahattin Ali'nin yeni bir anlayışla kaleme aldığı hikâyeleri dikkatle takip edilirken, onun hikâyelerine karşı duyulan hayranlık Nurullah Ataç tarafından şöyle ifade edilir: *''Kağnı, bütünü itibariyle, muharririn Değirmen'i yazdığı günlerden beri ilerlediğini, olgunlaştığını ispat ediyor. Gerek Değirmen'in ikinci kısmındaki hikâyeleri, gerek Kağnı'nın*

[120] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.122
[121] Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923 -1950,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s.1191
[122] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.221

on iki hikâyesini okurken Sabahattin Ali'nin köylüyü, işçiyi, fakir ve zavallı insanları görme ve gösterme kabiliyetine hayran oluyoruz.''[123]

''Yeni Dünya'' 1943 yılında yayımlanan dördüncü hikâye kitabıdır. Kitapta toplam on üç hikâye bulunur. ''Asfalt Yol'', ''Hanende Melek'', ''Çaydanlık'', ''Ayran'', ''Isıtmak İçin'', ''Uyku'', ''Selam'', ''Bir Mesleğin Başlangıcı'', ''Bir Konferans'', ''Yeni Dünya'', ''İki Kadın'', ''Sulfata'', ''Hasanboğuldu''.

''Yeni Dünya'' kitabı içerisindeki hikâyelerde Sabahattin Ali şehir hayatının kenar mahallelerinde yaşamlarını sürdürmeye çalışan insanları konu edinir. ''Ayran, Isıtmak İçin, Uyku'' bu insanların hayatlarını devam ettirebilmek için verdikleri mücadeleyi gözler önüne seren önemli hikâyelerdir.

Sabahattin Ali ''Yeni Dünya'' kitabının içerisinde yer alan ''Hasanboğuldu'' hikâyesinde Türk Halk edebiyatının öğelerini hikâyeye dâhil ederek yeni bir tarz denemiş ve bunda da başarılı olmuştur. *''Sabahattin Ali, bu hikâyesinde kullandığı folklorik malzemeyi daha önce ''Kanal'' ve ''Ses'' adlı hikâyelerde denemiş ve başarılı örnekler vermişti. Hasanboğuldu'da böylece modern bir halk tragedyası yaratmış olur. Ne var ki, yazar, milli romantik tarzın en yetkin örneği sayılabilecek bir eser (''Hasanboğuldu'') verdikten sonra bu geleneği devam ettirememiş ve daha çok tezli hikâye yazma endişesine düştüğünden, hikâyeciliğimiz, önemli bir beslenme damarından koparılma talihsizliğine uğramıştır.''*[124]

1943 yılından sonra yaşayacağı çalkantılı hayat onun sanat yaşamına da etki edecektir. Eserlerinde ideolojik konular yer alacak, mücadeleci ruhu ön plana çıkacaktır. ''Yeni Dünya'' Sabahattin Ali'nin sakin ve kavgasız hayatının son kitabıdır. Aynı zamanda *''Yeni Dünya'' tam anlamında ustalaşmanın, doruğa doğru yönelmenin kitabıdır. Bu kitaptaki öyküler her türlü gereksiz ulusçuluk kaygılarının ötesinde Sabahattin Ali'yi gerçek bir dünya yazarı olarak görmemizi sağlar.''*[125]

Sabahattin Ali'nin yayımladığı son hikâye kitabı ''Sırça Köşk'tür. Sırça Köşk 1947 yılında Remzi Kitabevi tarafından basılmıştır. Kitabın içerisinde ''Portakal'', ''Beyaz Bir Gemi'', ''Böbrek'', ''Cıgara'', ''Millet Yutmuyor'', ''Bahtiyar Köpek'', ''Çilli'',

---

[123] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.419
[124] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.102
[125] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.81

‘‘Dekolman’’, ‘‘Hakkımızı Yedirmeyiz’’, ‘‘Cankurtaran’’, ‘‘Çirkince’’, ‘‘Kurtla Kuzu’’ adlı toplam on üç hikâye vardır.

Sabahattin Ali, Sırça Köşkte yazdığı hikâyelerin genelinde kendi yaşamında uğradığı haksızlıkları sert bir üslupla dile getirir. *‘‘Sırça Köşk’ün yarattığı ilgi ve içerdiği sert eleştiri, başta kolluk kuvvetleri olmak üzere pek çok kişiyi tedirgin etmiş, kitabın yayımlanmasından sonra Sabahattin Ali’nin etrafındaki baskı görünür bir biçimde artmıştır.’’*[126]

‘‘Böbrek, Dekolman, Cankurtaran’’ yozlaşmış ‘‘doktor’’ tiplerini işlediği hikâyelerdir. Sabahattin Ali’de iyi olan gözlem yeteneği hastane ve doktor hikâyeleri söz konusu olduğunda daha da kendisini gösterir. Bunun sebebiyse Sabahattin Ali’nin Ankara’da dayısının özel hastanesinde geçirdiği uzun misafirlik günlerinde yakından görme imkânı bulduğu hastane ortamında yatmaktadır.

‘‘Çakıcı’nın İlk Kurşunu’’ Sabahattin Ali’nin ölümünden sonra arkasında bıraktığı yayımlanmamış hikâye, şiir ve yazılarının toparlanarak 2002 yılında yayımlanan kitabıdır. Kitabın içerisinde ‘‘O Arkadaşım’’, ‘‘Bir Hakikatin Hikâyesi’’, ‘‘Barsak’’, Çakıcı’nın İlk Kurşunu’’ adlı dört hikâye bulunmaktadır.

Sabahattin Ali hikâye yazmaya başladığı anda yakaladığı ustalığı son eserine kadar sürdürmüştür. Ölümünün üzerinden yetmiş yılı aşkın bir zaman geçmesine rağmen eserleri canlılığını kaybetmemiştir.

2.2 SABAHATTİN ALİ’NİN ROMANLARINDA KURGU

Türk edebiyatında hikâyeci kimliğiyle ön plana çıkan, Türk hikâyesinin yönünü değiştiren Sabahattin Ali roman türünde de eserler vermiştir. ‘‘Kuyucaklı Yusuf’’, ‘‘İçimizdeki Şeytan’’, ‘‘Kürk Mantolu Madonna’’ onun roman türünde verdiği eserlerdir.

Sabahattin Ali’nin ilk romanı Kuyucaklı Yusuf 1932 yılında tefrika edilmeye başlanmıştır. Bu yıllar Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarıdır. *‘‘Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı, genellikle Cumhuriyet ideolojisi çevresinde şekillenir. Bir önceki kuşağın romancıları, batılılaşma, kaybolan değerlerle ilgili izlekler çevresinde çalışmalarını sürdürürken; çocukluk ve gençlik dönemleri İttihatçıların parti kavgaları, Birinci Dünya*

[126] Sevengül Sönmez, *A’dan Z’ye Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.315

Savaşı ve Mütareke döneminin buhranlı sahneleri içinde geçmiş, daha sonra İstiklal Savaşı'na ve Cumhuriyetin kuruluşuna tanık olmuş genç kuşak romancılar, dönemin koşulları gereği, yeni kurulan devletin prensiplerini benimseyen / destekleyen romantik eserler yazarlar.[127]Sabahattin Ali bu prensiplere uymamakla beraber Anadolu gerçeğini eserlerine taşır.

Yeni kurulan genç Cumhuriyetle karşı karşıya kalmak istemese de gördüklerini arı bir dille açıkça ifade eder. Onun hikâyelerinde bir gecede dertleri sona eren insanlar yoktur. Genç Cumhuriyet onun eserlerinde köylüye henüz ulaşamamıştır. Sabahattin Ali hikâyelerinde olduğu gibi romanlarında da romantik öğelerden uzak kalır. Samimi ve gerçekçi tavrını korur.

1937 ve 1943 yılları arasında önce tefrika yoluyla yayımlanan romanlarını sonradan kitaplaştırır. Romanlarının konularını köylü gerçeği, aydın sorunu, bedbin ve karamsar kimliklerin bunalımları, aşk ve gerçekler arasında kalarak yükseltilen kadınların durumu oluşturmaktadır. Toplum sorunlarının geneline değinen konuları bir yana, yarattığı kahramanların psikolojik ve ruhi durumlarıyla da dikkatleri üzerine çekmektedir. Sabahattin Ali'nin karakterleri insan ruhunun derinliklerinde, zihnin en karmaşık noktalarında araştırmalarda bulunan Kernberg'in tanımladığı *"sınır-durum kişilikli"* karakterlerdir. Bu karakterlerin genel özellikleri arasında geçmişle bağlantıların bir türlü koparılamadığı ve sorunlu geçmişin sergilenen psikolojik tutum ve davranışlarda etkisini sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Sabahattin Ali'nin yarattığı birçok tiplemede psikanaliz öğretinin tanımladığı bu semptomlar gözlemlenmektedir. *"Sınır-durum kişiliklerin ayırıcı özellikleri arasında, bazı psikolojik hastalık semptomları, belirli bir ego yapısı ve içselleştirilmiş nesne ilişkilerine bağlı patolojiler, en belirginleridir. Gerçeklik algılan ise normaldir. Sözü edilen belirtiler arasında endişe halleri, fobiler, takıntılı davranış ve düşünceler, hastalık hastalığı, paranoid eğilimler, sapkın cinsel eğilimler, madde bağımlılığı, tepkisel davranışlar, histerik ve çocuksu davranışlar ve narsistik karakterlere özgü davranışlar görülür. Freud'un yapısal kuramı açısından bakıldığında, sınır-durum kişiliklerinin ego zayıflığı çektiği söylenebilir. Gerginlik ve endişeye katlanamama, tepki kontrolünün bulunmaması, yüceltme mekanizmasının çalışmaması gibi unsurlar bu durumu göstermektedir."*[128] O güne kadar yazılan roman ve hikâyelerde az rastlanan bu tipler Sabahattin Ali'nin eserlerinin psikolojik yönünün de olduğunu göstermektedir. Tiplemelerini halkın arasından seçen ve halkın gerçek sorunlarını eserlerine taşıyan yazar hikâyeciliğinde olduğu gibi romancılığında da özgün

[127] Ramazan Korkmaz, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı El Kitabı,* Grafiker Yayınları, Ankara 2011, s.399
[128] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.257

tavrını sürdürmüştür. *‘‘Onda, hikâyelerinde ve romanlarında bol bol rastladığımız gibi, çok taze ve çok kendine mahsus kabiliyetler var: Daima değişik ve değiştikçe de ifade hacmi artan canlı bir üslup, karşılıklı konuşturmada suniye hiç yer vermeyen bir tabiilik, tabiatı güzel bir anlayışla onu hiç bozmadan bir peyzajistin olgunluğu ile anlatış. Bütün bunlar bir romancı için kıymetleri inkâr edilmeyecek kabiliyetlerdir.’’*[129]

Sabahattin Ali sanatın maksatlı ve faydacı olmasına dair görüşlerini son eserine kadar sürdürür. Romanlarında da bu tavrı görülmektedir. ‘‘Kuyucaklı Yusuf’’ konusu itibarıyla bir Anadolu gerçeğinin romanıdır. ‘‘Kuyucaklı Yusuf’ta amasız, fakatsız, süsten uzak bir Anadolu gerçeğini okuyucusunun gözleri önüne serer. ‘‘İçimizdeki Şeytan’’ Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde sıkça yer verdiği aydınları konu alır. Milleti anlamaktan çok uzakta kendi hırs ve ikballerini düşünen aydınlar bu romanda Ömer’in çevresine yerleştirilerek anlatılır. Sabahattin Ali ‘‘İçimizdeki Şeytan’’ romanının yayımlanmasından sonra hedef aldığı kitlenin ağır saldırılarına maruz kalır. Kavga ve tartışmalardan uzak kalmak isteyen Sabahattin Ali son romanı ‘‘Kürk Mantolu Madonna’da sanatsal yönü hissedilen bir aşkı anlatır.

Sabahattin Ali, sanatçının eserlerinin fayda amacını taşıması gerektiğini söylerken, okuyucunun eseri sahiplenirken bunun yanında iyi eserleri önceledeğini de belirtir: *‘‘Romanın ne demek olduğunu anlatmaya çalışacak değilim. Yalnız şunu söyleyeyim ki; roman Türkiye’de kari bulamamış değildir. İyi roman daima hitap edecek bir kitleye malik olagelmiştir. Türkiye’de kötü muharrirlerin karilerin zevkine her gün yaptıkları suikastlara rağmen bir kari buhranı yoktur. Eser buhranı vardır. İyi eseri kari tutmuyor demek için evvela iyi eseri ortaya atmak lazımdır. Hani? Bunu yapmadıkça kariyi kabahatli bulmak, aczimize pek acemice bir bahane bulmaktan ileri geçmez.’’*[130]

Kuyucaklı Yusuf 1932 yılında Konya’da önce ‘‘Yeni Anadolu’’ gazetesinde 15 – 20 sayfa kadar tefrika edilir. Gazetenin sahibiyle yaşadığı anlaşmazlık sebebiyle Sabahattin Ali romanı yarıda keser. Mart 1936 yılında ‘‘Projektör’’ dergisinde yeniden yayımlanmaya başlar. Derginin kapanması üzerine tefrika yine yarım kalır. Romanın tamamı ancak ‘‘Tan’’ gazetesinde 9 Kasım 1936 ve 21 Ocak 1937 yılları arasında tefrika edilebilmiştir. Aynı yıl Yeni Kitapçı tarafından kitap olarak basılmıştır.

---

[129] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.242

[130] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, a. g. e. , s.201

Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf'u Aydın'da ilk hapislik yıllarında tanır. Olayı, kahramanın kendisinden dinler. Anlatılanlara sadık kalarak romanında da karakteri aynı ismiyle yaşatır. *''Kuyucaklı Yusuf'un önemi yalnızca başarılı bir roman olmasından ileri gelmez, öncü bir yapıt olması da ona tarihsel açıdan bir önem kazandırır. Çünkü bu yapıt daha önceki Türk romanından iki bakımdan ayrılır ve yeni bir yol açar. Bir kere Sabahattin Ali'nin Türkiye sorunsalına bakışı farklıdır. Tanzimat'tan 1950'lere kadarki Türk romanının ana sorunsalını Batılılaşma oluşturuyordu. Yazarlarımız toplumsal yapının kendine yönelmiyor, mevcut düzeni sorgulamıyorlardı. Toplumsal yapıyı, ezilen halk ya da köylü sınıfının durumunu ele alan romanlar gerçi 1950'lerden sonra görülür ama bunların ilk örneği 1937'de yayımlanan Kuyucaklı Yusuf'tur.''*[131]

Hikâyeleriyle dikkatleri üzerine çeken Sabahattin Ali, ilk romanı Kuyucaklı Yusuf'la bu dikkat ve ilgiyi devam ettirir. Hüsamettin Bozok: *''Şimdiye kadar Sabahattin Ali'yi küçük hikâyelerde bir üstat olarak tanıyorduk. Kuyucaklı Yusuf'u okuduktan sonra onun, aynı zamanda, eşsiz bir romancı olduğuna da inanıyoruz''* diyerek Sabahattin Ali'nin roman türündeki başarısını ifade eder.[132]

''İçimizdeki Şeytan'' ilk defa 3 Nisan 1939 yılında Ulus gazetesinde tefrika edilmiştir. Sabahattin Ali bu romanında bir kısmı eskiden yakın dostu olan isimleri de içine alarak aydın sorununu anlatır. Romanın geneline hâkim olan Ömer ve Macide aşkı ana temayı oluşturmaktadır. *''İçimizdeki Şeytan'da birbirine muvazi iki roman mevzuu vardır. Biri Macide ile Ömer'in münasebetleri ve bu münasebetten doğan psikolojik hadiseler, öteki Ömer'in erkek muhiti ile teması ve istemeyerek bu muhitin havası içinde iradesinin eriyişi.''*[133]Sabahattin Ali, Ömer'in çevresini saran aydın muhiti romanda çok sert bir dille eleştirir. *''İçimizdeki Şeytan'da Sabahattin Ali ırkçı ve Turancıları eleştirirken yine yakın tanıdığı kişileri romana taşımış, bu nedenle de ağır eleştirilere, kimi zamanda hakaretlere maruz kalmıştır. Romandaki Nihat, Nihal Atsız'ı, Profesör Hikmet, Mükrimin Halil'i, İsmet Şerif, Peyami Safa'yı, Hüseyin Bey, Zeki Veli Togan ya da Abdülkadir İnan'ı, Emin Kâmil de Necip Fazıl'ı temsil etmektedir.''*[134]

Romanın tefrika edilmeye başlamasıyla beraber Sabahattin Ali'ye hedef aldığı kitle tarafından büyük bir hücum başlar. Sabahattin Ali hakaret dolu yazılara cevap vermez.

---

[131] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2,* İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.21
[132] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.214
[133] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, a. g. e. , s.325
[134] Sevengül Sönmez, A'dan Z'ye Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.157

Tartışmalar ve kavgalar onu yorar. İlerleyen günlerde sadece Nihal Atsız'a dava açar. Mahkeme Nihal Atsız'ı suçlu bulur. Gazete manşetlerine dolduran ve aylarca konuşulan İçimizdeki Şeytan romanı, sonrasında yaşanan sancılı süreçle Sabahattin Ali'yi bunaltır.

Sabahattin Ali yaşadığı tartışma ve mahkeme koridorlarında geçen günlerinde etkisiyle güncel ve siyasi konulardan uzaklaşarak son romanı ''Kürk Mantolu Madonna'yı aşk teması üzerine kurar.

Kürk Mantolu Madonna 18 Aralık 1940 – 8 Şubat 1941 tarihleri arasında Hakikat gazetesinde tefrika edilmiştir. 1943 yılında da Remzi Kitabevi tarafından kitap olarak basılmıştır.

''Hikâye mutsuz, yalnız ve hayallerde yaşayan genç adamın mucizevi bir şekilde onu tüm acılardan kurtaracak aşkı bulması ve hemen ardından başka bir baht dönüşüyle tüm hayatını yıkıma götürecek bir şekilde kaybedişi üzerinedir.''[135] Romanda mekân olarak Sabahattin Ali'nin iki yıl eğitim gördüğü Almanya seçilir. Sabahattin Ali, bedbin ve karamsar kahramanı Raif Bey'in gözlerinden okuyucusuna Berlin sokaklarını, Alman mimarisini gösterir. Kürk Mantolu Madonna sanat ve estetiğin doğurduğu bir aşkın romanıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SABAHATTİN ALİ'NİN HİKÂYE VE ROMANLARINDA KORKU VE YALNIZLIK

3.1 Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Korku ve Yalnızlık

Sabahattin Ali, mektup, şiir, masal, tiyatro, roman gibi edebiyat sahasının birçok türünde eser verse de hikâye onun sanatında ayrı bir yerde durmaktadır. Aynı zamanda hikâyelerindeki konu yelpazesinin genişliği ve yarattığı kahramanlara muhakkak kendisinden bir şeyler katıyor oluşu onun düşünce ve ruh dünyasının da yakından incelenmesine olanak sağlar.

---

[135] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.369

Sabahattin Ali, toplumu, toplumun sorunlarını, insanların sıkıntılarını bizzat hayatın içerisine karışarak yansıtır. Zaman zaman toplumun sıkıntıları ve kendi yaşamında duyduğu sıkıntılar öylesine örtüşür ki hikâyelerinin kurgudan uzak gerçekçi tarafı ağırlık kazanır.

Sabahattin Ali, ülkesinde yaşam standartlarının yükselmesini, toplumsal refahın artmasını, adaletsizlik ve haksızlığın ortadan kalkmasını ister. Eşit ve hakça bir düzeni savunur. Sanatını da bu görüşlerine paralel olarak geliştirir.

İnsan yaşamına dönük bu istek onun eserlerinin konularını da belirler. Sosyal adaletsizlik, haksızlık, siyasi baskı altındaki kanunsuz yargılamalar, kadın sorunu onun eserlerinin ön plana çıkan temalarıdır.

Sabahattin Ali, hikâyelerinde de bu temaları ön plana çıkarmakla beraber bireyin ruh dünyasını da okuyucusuna göstermeye çalışır. Onun hikâyeleri bireyin iç dünyasına yönelen hikâyelerdir. Bu yönelişle o sıradan insanın kendisinden bile sakındığı duygularını ortaya çıkarmaya çalışır. *''Onun başlıca kişilerinde pek çok ortak özellikle karşılaşırız. Bu kişilikler deyim uygun düşerse hep içe doğru geliştirilmiş kişiliklerdir, büyük ölçüde uyumsuz görünen uzlaşmaz kişiliklerdir: gerçekçi olmaktan çok aşırı duygusaldırlar, ussallığın çizeceği yoldan gidecek yerde hep gönül yoluna gitme eğilimindedirler ve her şeyden önce çok kötü yalnızdırlar. Kendi dışlarında arayacakları kurtuluş olsa olsa aşkın sağlayacağı kurtuluş olabilir, aşk da belki bir aldanıştan başka bir şey değildir. İnsanların olabildiğince hesap insanı olma özelliği gösterdikleri bir dünyada, herkesin basit yararlar peşinde kendini kurar gibi yaparken kendini tükettiği bir dünyada aşk da aldanışın bir başka biçimi olabilir.''*[136]

Hikâyelerinde sonu mutsuz biten aşk temaları çok rastlanan konulardandır. Bedbin, karamsar, melankolik tipler bu temaların başlıca kahramanlarıdır. Sabahattin Ali'nin kahramanlarının bu genel tipi, hikâyelerinde başlıca iki ana duygunun ön plana çıkmasını sağlar. Onun kendi yaşamında da sık sık duyduğu ve kahramanlarında işleyerek ön plana çıkardığı iki ana tema korku ve yalnızlık duygularının kıskacındaki çaresiz insan tipleridir.

Giriş bölümünde belirttiğimiz gibi korku ve yalnızlık duygularının da türleri vardır. Bu duygu durumları çalışmada aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

1. Yalnızlık
2. Sevdiğini Kaybetme Korkusu

---

[136] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.18

3. Sınıfsal Korkular
4. Ölüm Korkusu
5. Mekânsal Korkular
6. Devlet / Sistem Korkusu

Belirlediğimiz bu başlıklar altında Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde korku ve yalnızlık duyguları kitapların kronolojik sırası dikkate alınarak incelenecektir. Yalnızlık teması tek başlık altında incelendikten sonra korku teması, alt başlıklara ayrılarak incelenecektir.

3.1.1 Yalnızlık

Sabahattin Ali'nin roman ve hikâyelerinde yalnızlık genel olarak iki türlü idrak edilir.

''Birincisi 'herkese' veya 'başkalarına benzememe' arzusunda olan kahramanların, yalnızlığı bir kurtuluş aracı olarak görmeleri ve bilinçli bir şekilde ona yönelmeleri halidir. Yalnızlığın ikinci idrak tarzı ise; önceden varlığının farkına bile varılamayan bir duygunun, olaylar karşısında çaresiz kalan insanın karşısına bir kurtuluş formülü olarak çıkması şeklidir.''[137]

Değirmen (1935)[138]

Sabahattin Ali'nin ilk hikâye kitabıdır. Üç kısma ayrılan kitapta toplam on altı hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyeler Sabahattin Ali'nin 1925-1930 yılları arasında yazdığı hikâyelerden oluşmaktadır. Yalnızlık teması *''Değirmen, Bir Delikanlının Hikâyesi, Bir Gemici Hikâyesi, Kazlar, Bir Siyah Fanila İçin''* hikâyelerinde ön plana çıkan ana tema olduğundan çalışmaya dâhil edilmiştir.

Değirmen (1929) : *Değirmen* kitabın ilk hikâyesidir. Aşk temasının işlendiği ancak kavuşmanın çeşitli engellere takıldığı bir hikâyedir. Hikâyenin kahramanı Atmaca, değirmencinin bir kolu sakat kızına âşık olur.

''Tavuslara, sülünlere bakmaya tenezzül etmeyen yabani kuş, kanadı kırık bir çulluğun şikârı oldu.''[139]

---

[137] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.308
[138] Sabahattin Ali, *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, 137 s. Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

Atmaca ve değirmencinin kızı yaşadıkları ortamın dışında kendi iç dünyalarına çekilmiş, hikâyenin yalnız kahramanlarıdırlar. *''Atmaca; çok konuşmaz, konuştuğu zaman da içindekilerden bize bir şey sezdirmezdi. Neler hisseder, neler düşünürdü? Onu bu dünyaya bağlayan şey neydi? Hiçbirimiz bilemezdik.''*[140]Atmaca çevresinden çok kendisiyle yaşayan bu tavrıyla Sabahattin Ali'nin yalnız kahramanlarının ilkidir. Sabahattin Ali bu ilk hikâyesinden itibaren hemen her eserinde yalnız, karamsar ve melankolik tipler oluşturur. Hatta hikâyesini bu tiplerin etrafında kurgular ve geliştirir.

Değirmencinin kızıysa sakattır. Noksanlığından utanmaktadır. Bütün çocukluğu bu noksanlığını gizlemekle geçmiştir. Yaşlı babasıyla değirmenlerinde yaşamaktadır. Değirmencinin kızının son derece sıradan oluşu hikâyede göze çarpan ilk detaydır. Yazar o güne kadar Türk hikâyeciliğinde pek rastlanmayan sıradan insanı hikâyesine taşır.

Kendi dünyalarının yalnızı bu iki genç çingenelerin değirmenin yanına çadır kurmasıyla tanışırlar.

Yalnızlıkları hikâyenin ilerleyen bölümünde tutkulu bir aşka dönüşür. Atmaca ve değirmencinin kızı o güne kadar tatmadıkları duyguları birbirlerine karşı hissederler. Bu saadet kısa sürer. Değirmencinin kızı sakat kolunun ikisinin kavuşmasına engel olacağını söyleyerek Atmaca'dan uzaklaşır. O günden sonra *''Atmaca hiç kimseyle konuşmuyor, düğünlere gitmiyor, zeytinlerin altında tek başına çalıyordu. Ama geceleri çınarın altında adamakıllı coşar, gözlerini kıza diker, üfler, üflerdi…''*[141] Duyduğu hislerin kuvveti ve çektiği yalnızlığın acısıyla Atmaca bir gece herkesi değirmene toplar. Değirmencinin kızı da oradadır. Atmaca son kez klarnetini eline alır. Yalvaran, haykıran duygularla çalar. Sevdiği kızın gözlerine bakarak gümbürtülerle çalışan değirmene sağ kolunu uzatır.

''Sevgililerin mutlu olmaması, aşkların sürekli hüsranla bitmesi ve ekseriyetle erkek kahramanların acı çekmesi; yazarın kendi hayatından izler taşıyan ve eserde sanatkâra ait şahsi miti yansıtan anekdotlar arasında sayılmalıdır.''[142]

Değirmen Sabahattin Ali'nin ilk hikâye kitabının ilk hikâyesi olma özelliğinin yanında Sabahattin Ali'nin sanatına ve hikâye ediş tarzına dair birçok bilgiyi vermesi bakımından da

---

[139]Sabahattin Ali, a. g. e. , s.18
[140]Sabahattin Ali, a. g. e. , s.16
[141] Sabahattin Ali, a. g. e., a.18
[142] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.113

önemli bir hikâyedir. O sıradan insanı konu edineceğini, haksızlık karşısında susmayacağını, melankolik ruhunu ve sevdalı başını bu ilk hikâyesinden duyurur.

Bir Delikanlının Hikâyesi (1930): Sabahattin Ali hikâyelerinin birçoğunda kahramanlarına isim vermekten kaçınmıştır. Hikâyeler sayıca az ve isimsiz kadrolardan oluşur. *Bir Delikanlının Hikâyesi* de bunlardan biridir. Bu hikâyede yalnızlıktan boğulan bir delikanlının insani çırpınışları anlatılır.

''Evin kapısını her akşamki gibi anahtarla açmak, sonra kapamak, karanlık koridorda yavaşça ilerlemek, merdiven basamaklarını ayaklarımın ucuyla aramak -ki onları saymış ve ezberlemiştim ve dönemeç yerlerinin kaçıncı ayaktan sonra geldiğini gayet iyi bilirdim – nihayet odama girmek... Bütün bunlar beni deli eder. Bir kere de başka şeyler yapabilmek için mesela balkona tırmanmak, pencerenin camlarını kırarak içeri girmek ihtirasını duyarım.''[143]Yalnızlığın son haddine kadar yaşandığını hissettiren bu satırlarla Sabahattin Ali kendi gençlik bunalımlarını, çıkmazlarını ve müthiş yalnızlığını kahramanı aracılığıyla anlatmaktadır.

Hikâyelerindeki şahıs kadrosunu çoğu zaman kendi yaşamından seçen Sabahattin Ali, çoğu kahramanına da kendi duygu ve düşüncelerini yansıtmıştır. Bir Delikanlının Hikâyesinin genç kahramanı kadınlarla istediği ilişkiyi kuramamaktadır. Çok sevdiği kitapları bile ona yalnızlığını unutturamazken herhangi bir kadının hayali dahi onu heyecanlandırıp, mutlu etmektedir. Hikâye bu yönüyle Sabahattin Ali'nin gençlik yıllarında kadınlardan beklediği karşılığı alamamasıyla oluşan ruhi durumuna denk düşer.

''Bir Delikanlının Hikâyesinde yalnızlık kavramıyla aşk kavramı karşı karşıya konur.''[144] Genç adam kendisini ele geçiren yalnızlıktan ve onun verdiği ıstıraptan kurtulmak için en çok ihtiyaç duyduğu şeyi bir kadının varlığını arar. Bu istek sadece yalnızlık duygusunun yarattığı sancıdan değil genç adamın önüne geçemediği ihtiyaçlarının da bir dışa yansımasıdır. Kahramanın yaşadığı yalnızlık beraberinde bir kimlik sorununu da doğurur. *"Lichtenstein, cinselliğin kişiliğin doğrulanmasına ilişkin çok önemli bir işlevi olduğu kanısındadır. Cinsel ilişki ve özellikle de orgazm sırasında yaşanan duygu, kişiye hayatta olduğu, varlığının onaylandığı ve beğenildiği izlenimini vererek temel kimlik duygusunu pekiştirmektedir. Bu duygu, çocuğun annesiyle olan erken dönem ilişkisi kapsamında ortaya çıkan yakınlık duygularının bir yansımasını, erişkinlik hayatındaki bir karşılığını*

[143]Sabahattin Ali, *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.65
[144] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.33

oluşturur.''[145] Kahraman cinsel anlamda yaşadığı yoksunluk sebebiyle henüz bireyleşme aşamasını geçememiştir. Lichtenstein'in de ifade ettiği gibi bu bireyleşme beraberinde bir bağlılığı da ifade eder. Anneden ayrılan çocuk, varlığını idrak edebilmek için bilhassa cinsel bir birlikteliğe ihtiyaç duyar.

Hikâyenin kahramanı geç adam yaşadığı yalnızlığı ancak bir kadının yok edebileceğini çok iyi bilir. Bu bilinç ve hayatındaki kadın eksikliği onu hayvani bir arzuyla sokaklara iter. Bir süre kalabalık sokakları dolaşır. Etrafındaki kadınları istekle süzer. Tam o anda çarpıştığı kadının gözlerindeki tebessümden cesaret alarak evine davet eder. Bir kadına kavuşmuş olmanın heyecanı yalnız adamın gözlerini karartır. Eve vardıklarında hızla öptüğü gözlerden yaşların boşaldığını görünce ancak kendisine gelir. Karşısındakinin henüz küçük bir kız çocuğu olduğunu anlar ve büyük bir utanç duyar.

Kızla konuşup onu sakinleştirmeye çalışır. Aslında kendisi bir türlü sakinleşemez. Cevabını alamadığı soruları kendisine sormaktadır. Nasıl bu kadar gözü kararmıştır. Yaptıklarına inanamaz. Nihayet kızı da teselli eder. Adam genç kıza istediği zaman bu eve gelebileceğini söylerken, gelmesi için neredeyse yalvarır. Genç adamın her detayını ezberlediği bu evin içinde yalnızlığını unutturacak birine ihtiyacı vardır. Genç kız yine geleceğini söyleyerek evden ayrılır. Adam yeniden kitaplarına döner.

Bir Delikanlının Hikâyesi ana tema olarak yalnızlık etrafında dönse de bu hikâyede Sabahattin Ali insanı ele geçiren nefsin onu zaman zaman nasıl vahşi bir hayvana döndürdüğünü de gösterir. Hikâyede yalnızlığın nedenlerini açıkça ifade eden yazar uzun süren yalnızlığın muhtemel sonuçlarını da ustalıkla işler.

Bir Gemici Hikâyesi (1930) : Sabahattin Ali'nin toplumsal gerçekçi anlayışla kaleme aldığı ilk hikâyesidir. Hikâye gemi işçilerinin uğradığı haksızlıkları ve işçi sorunlarını anlatır. Hikâyenin ana kahramanı genç bir gemi işçisidir.

''Bu genç ateşçi daha on dokuz yaşındaydı. Tercümei hali gayet kısadır: Babası yüzbaşıydı. Tekaüt olunca oğlunu okutamadı. Zaten çocuğun dilindeki kekemelik, okumasına engeldi.''[146]

---

[145] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.74
[146]Sabahattin Ali, *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.74

Bir Gemici Hikâyesinin kahramanı gerçekte Sabahattin Ali'nin kardeşi Fikret Şenyuva'dır. Sabahattin Ali bu hikâyesinde de şahıs kadrosunu çevresinden seçmiş, hikâye kurgusunu kendisi yaratmıştır.

Genç gemici arkadaşlarının alaylarıyla daha da içine kapanır ve okulunu yarıda bırakır.

''Dili onu biraz da münzevi yapmıştı. İnsanlara pek güç meram anlatıyordu; yarım saat uğraşarak bir kelime çıkarabiliyor, etrafındakileri güldürmese bile sıkıyor, daha fazla da kendisi sıkılıyordu. Deniz ona oldukça mükemmel bir arkadaştı. Başaltındaki kirli yatağında, geminin burnuna çarpan dalgaların uğultusunu dinler, onları uykusunda bile duyardı.''[147]

Sabahattin Ali doğuştan eksik, kusurlu toplumsal hayata karışmakta zorlanan insanları daha bir dikkatle izler. Yaşamında olduğu gibi hikâyelerinde de sahne arkasında kalan, kendi kabuğuna çekilmiş bu insanları ön plana çıkarmaya çalışır. Bir Gemici Hikâyesinin kekeme genci kendisinden beklenmeyecek şekilde uğradıkları haksızlıklara isyan ederek arkadaşlarına öncülük yapar. Zorla da olsa haklarını alır.

Sabahattin Ali, hikâyelerinde çok sık başvurduğu bu kahramanlarından kapandıkları kabuklarını kırmalarını ister. Onları buna zorlar. Yalnızlıklarını yenmeleri için üstlerine gider. Türlü engeller, üst üste yapılan hatalar cesaretlerini bulmaları ve ayağa kalkmaları için Sabahattin Ali'nin başvurduğu yöntemlerdir.

Kazlar (1933): Sabahattin Ali'nin köy ve köylü gerçeğini gösterdiği bir başka hikâyesidir. Devlet kurumlarının ayrıcalıklı ve köhne yapısı bu hikâyede gösterilmeye çalışılır. Düğün yerinde işlenen bir cinayetten ötürü Dudu'nun kocası hapsedilir. Birden fazla silah sıkan olsa da yargıçlara rüşvet veremediği için cinayet Dudu'nun kocasının üstüne kalır. Elde kalan bir kazla oğluna bakmaya çalışan Dudu hangi kapıya gidip yardım istese geri çevrilir. Ölen adamın akrabaları köylüyü korkutmuştur. Dudu'nun akrabaları bile onunla görüşmez. Dudu çaresiz ve yalnızdır.

Kocası Seyitte hapiste zor durumdadır. Hasta olduğu için çalışamaz. Elde avuçta parası olmadığı için gardiyanlara rüşvette veremez. Bu yüzden hapishanenin en pis yerinde kalır. Karısı Dudu'dan iki tane kaz ister. Bu kazları hapishane müdürüne ve gardiyanlara verirse yerinin değiştirileceğini düşünür. Kocasının mektubu üzerine Dudu çaresizce komşusundan bir kaz çalar. İki kazla beraber hapishaneye gider. Seyit daha fazla dayanamaz

[147] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.75

ve ölür. Dudu'nun elindeki kazları gören gardiyanlar Seyit'in öldüğünü söylemeden kazları kendisine teslim etmek üzere alırlar. Dudu'yu da geri yollarlar. Köye gittiğinde Dudu kaz çaldığı için tutuklanır.

Dudu kocasının orada yalnız kalmaması ve daha da önemlisi kocasının hapiste de olsa başında olması için tek geçimleri olan kazlarını bile satmayı göze alır. *''Sabahattin Ali'de yalnızlık duygusu zaman zaman belli ölçülerde ortaya konulan sevgi duygusuyla dengelenir gibidir. Ne olursa olsun sanki bütün duygular döner dolaşır önünde sonunda yalnızlık duygusuna bağlanır. Her şey yalnızlıkta başlar ve yalnızlıkta biter sanki. Yalnızlık duygusu ikide bir başını kaldırır, daha doğrusu kendini hiç unutturmaz. Yalnızlık diye tanıtmaz ya da adlandırmaz kendini: çeşitli insanlık dramlarında alttan alta zonklar.''*[148] Sabahattin Ali'nin dram yüklü hikâyeleri genellikle köy ve köylü sorunlarının işlendiği hikâyelerdir. Zira onun köylüye bakışı döneminin muharrirlerinden çok farklıdır. O köylünün söylendiği gibi kalkınmadığını ve adaletin, hukukun ve genç Cumhuriyetin yüksek faziletlerinin henüz köye ve köylüye ulaşmadığını düşünür.

Kazlar hikâyesi tüm bu noksanlıkları açıkça ifade eder. Köylü üzerindeki ağa, eşraf ve idarecilerin baskısı sebebiyle kendisine bile sahip çıkamaz. Dudu en çaresiz kaldığı anda en yakınları koşup yardım istediği anda yüzleşir yalnızlığıyla, Seyitse hapishanenin en ücra ve en pis köşesinde ölümü yalnız karşılar.

Bir Siyah Fanila İçin (1927): *Değirmen* kitabında yalnızlık temasının işlendiği son hikâyedir.

Hikâye Kadıköy vapurundan inen yolcuları karşılayan boyacının bir arkadaşına denk gelmesiyle başlar. Güzin Hanım bir sene evvel mülkiyeden mezun olan arkadaşı Ömer'in Anadolu'da kaymakamlık yaptığını zannederken karşısında bir boyacı olarak görmesiyle hayrete düşer. İki eski arkadaş bir kenara geçerler ve Ömer başından geçenleri anlatır.

Tayin edildiği yer Anadolu'da devletin çoktan unuttuğu bir kasabadır.

''Hayatımda bu kadar inkisara uğrayacağımı tasavvur edemezdim. Memleketin bende bıraktığı yegâne intiba basitlik oldu. Burada tabiat basit, muhit basit, halk basit, hulasa her şey basitti. Benim gibi karmakarışık ruhlu bir adamın böyle yerlerde ne hale gireceğini tasavvur et.''[149] Anadolu ve köylü hikâyeci kimliğiyle edebiyat sahasına giriş yapan

[148] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011. S.20
[149] Sabahattin Ali, *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.117

Sabahattin Ali'nin eserlerinde bir bütün halinde olmasa da parça parça verilir. Hikâyelerinin konuları gereği o farklı hikâyelerinde birbirinden farklı eksikliği göstermeye çalışır. Anadolu'nun geri kalmışlığını, insanların yobazlığa varan cahilliğini o akıcı üslubuyla anlatır.

Genç kaymakam Ömer işsizlikten dedikodudan başka bir şey yapmayan insanlar karşısında hayrete düşerek mülkiyede hayalini kurduğu ve bir an evvel başlamak için can attığı görevinden ve ideallerinden hızla uzaklaşır. Sadece ahalinin değil tabiatın çoraklığı, toprağın cansızlığı onu gitgide boğar.

''Dağların üstünde ne bir ağaç, ne iri bir kaya vardı. Yalnız ufak ufak çakıllar... Hani şose yollarına dökerler, en büyüğü yumruk kadar taşlar olur ya, sanki onları almışlar, avuç avuç serpmişler... Neye benziyordu biliyor musun?.. Zımpara kağıdına; ömrümüzü, zevklerimizi törpüleyecek bir zımpara kağıdına...

Köyler, bilmem neden, dağ köşelerine, çukur vadilere yapılmıştı. Kireçli, beyaz dağların dibine sığınan bu mamureler insana cibinlik köşelerindeki tahtakurusu yuvalarını hatırlatıyordu.

Konuşacak, dert yanacak bir adam! Diye kendi kendime haykırdım. Yoktu.. Malumat sahibi, derin muğlak bir kimseye rast gelmek mümkün değildi.

Müthiş surette yalnız kaldığımı hissettim. Ah!... Bilhassa bu kadar kalabalığın içinde yalnızlık ne acı oluyor yarabbi!'' [150] Tabiat yazarın her eserinde kendini gösterir. Hikâyenin akışına paralel olarak tabiatta da değişiklikler gözlenir. Mutsuz biten hikâyelere tabiatın sıkıcı ve boğucu havası da eşlik eder. Sabahattin Ali kendisi gibi kahramanlarını da sıkça tabiata yönlendirir. Doğanın samimiyeti ve canlılığı zaman zaman eserlerinin yönünü dahi değiştirir.

Kaymakam Ömer burada kaldığı her gün derin bir azap duymakta ve aklını yitirmekten korkmaktadır. Geri dönmenin her şeyden vazgeçerek geri dönmenin yollarını arar. Bir sabah gece uyku sersemiyle giydiği siyah fanilayla kendisini ayna karşısında görünce hayrete kapılır. Karşısındaki adamı bir an tanıyamaz. Bıyıklı, siyah fanilalı, kara yağız bu adam bir kaymakamdan çok bir kabadayıya, bir serseriye, bir sokak satıcısına benzemektedir. Bu değişim karşısında Ömer büyük bir huzurla dolar. Sabahattin Ali "*ayna"* imgesini sadece bu eserinde kullanmıştır. Kaymakam Ömer'in derin bir sıkıntı ve yalnızlık sonrasında sergilediği değişimi kendisiyle beraber okuyucu ayna imgesiyle beraber fark eder. *"Lichtenstein, ayna imgesinin ruhsal sorunları olan kişilerin yaşamlarında oynadığı rolden yola çıkarak,*

[150] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.118

yansılama olgusunun kimliğin belirlenmesindeki rolüne dikkat çeker. Buna göre, aynaya bakma, aynayla ilgili törenler, psikotik hastaların animistik inançlarını, kaybolan benliğin aynadaki imge aracılığıyla geri alınabileceğine ilişkin bir yaklaşımı ifade eder."[151]

Kaymakam Ömer bu fark edişle beraber gerçek kimliğine kavuşarak kendisini boğan o kasabadan, o insanlardan ve her gün ıstıraba dönen memuriyet hayatından bir an bile düşünmeden istifa ederek İstanbul'a döner.

''Sabahattin Ali'nin her öyküsünde, insancı bir kavrayış içinde, dünyayı yüceltme eğilimini alttan alta besleyen bir hazcılığın var olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan başkaldırmaya hazır bir yalnızın gerilimli duyarlılığı da hemen her öyküde hazır beklemektedir.''[152] Sabahattin Ali'nin bu inanç ve duyarlılıklarla donattığı Kaymakam Ömer, Anadolu'da gördüğü manzara karşısında bu insanların düzeleceğine ve değişeceğine dair olan bütün inancını kaybeder. Günlerini dedikoduyla geçiren bu insanlar arasında duyduğu müthiş yalnızlık Ömer'in bütün hayallerini öldürür. Tek isteği buradan ve bu insanlar kaçmaktır.

Kağnı – Ses – Esirler (1943)[153]

Kağnı 1936 yılında basılmış ve toplam on üç hikâyeden oluşmaktadır. *Ses* 1937 yılında basılmış ve toplam beş hikâyeden oluşmaktadır. Sabahattin Ali 1943 yılında iki kitabını birleştirerek sonuna da *Esirler* oyununu eklemiş ve tek kitap haline getirmiştir.

Kitapta *''Kağnı, Bir Şaka, Pazarcı, Bir Skandal, Mehtaplı Bir Gece''* yalnızlığın bazen sadece bir duygu, bazen de fiziksel bir durum olacak şekilde işlenmesi ve bu duygunun okuyucuya da geçmesi sebebiyle çalışmanın bu bölümünde ele alınan hikâyelerdir.

Kağnı (1935) : Sabahattin Ali'nin köy ve köylü sorunlarını anlattığı hikâyelerinden biridir.

Bir tarla meselesi yüzünden Savrukların Hüseyin, Sarı Mehmet'i vurur. Sarı Mehmet'in sadece ihtiyar bir anası vardır. Hikâyede ihtiyar kadının çaresizliği ve köy ahalisinin güçlülerden yana olan tavrı gözler önüne serilir.

Sabahattin Ali güçlülerin tarafına önce köy imamını koymuştur. İhtiyar kadını da imam davacı olamaması için ikna etmeye çalışır. Sabahattin Ali'nin bu tavrı şüphesiz tesadüf

[151] Oğuz Cebeci, Psikanalatik Edebiyat Kuramı, İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.99
[152] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.16
[153] Sabahattin Ali, *Kağnı Ses Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 222 s. Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

değildir. O Anadolu'da dinin ve temsilcilerinin dahi gücün tarafında olduğunu göstermeye çalışmaktadır.

''Kahvedekiler yavaş yavaş çıktılar. Kocakarı oğlunun başucuna gidip oturdu. Bir eliyle sinekleri kovmaya, öteki eliyle ihtiyarlıktan ve hastalıktan bir nohut kadar ufalmış olan gözlerini silmeye başladı. Bir hastanın başını bekliyor gibiydi. Elini ağır ağır sallayarak sinekleri kovalıyordu. Bir ihtiyar, kısık sesiyle bağırarak çocukları evlerine gönderdi. Diğerleri de yavaş yavaş dağıldılar. Birkaç delikanlı cenazeyi alıp evine götürdüler. Akşama doğru her şey eski haline gelmişti. Sanki uzun bir hastalıktan sonra eceliyle ölmüş kadar sükûnetle ölü yıkandı ve gömüldü. Mevlut Ağa, ezandan evvel Sarı Mehmet'in anasına iki tane sütlü keçi ile bir torba un ve bir kesekâğıdı şeker yolladı.''[154]

İhtiyar kadın kendi gücünün bu insanlarla başa çıkamayacağını bildiğinden sessizce kabullenir oğlunun ölümünü, kimi kimsesi olmadığı için hakkını onun adına arayanda olmaz. Ancak bir ay kadar sonra jandarma cinayeti öğrenir ve köye gelir.

Kağnı, işlenen cinayet karşısında devlet yetkililerinin de ağır şekilde eleştirildiği bir hikâyedir. Ağustos sıcağında doktor o kadar yol gitmeye üşendiği için cesedin şehre getirilmesini ister. Jandarmalar bu iş içinde Mehmet'in ihtiyar anasını seçerler. Zavallı kadın oğlunun paramparça olmuş ve kağnıya yüklenmiş cesediyle yollara düşer. İhtiyar kadın şehre ulaşamadan toprak yollarda bir kenara yıkılır ve ölür.

Kağnı, oğlunun ölümü karşısında çaresiz bırakılan bir annenin dramının yanında devlet sisteminin sorunlu yönlerinin açıkça gösterildiği bu sistemin içerisindeki yöneticilerin halktan kopuk ve menfaat dolu karakterlerinin yansıtıldığı önemli hikâyelerdendir. Sabahattin Ali edebiyat sahasında kalem oynatmaya başladığı ilk andan itibaren halkın sorunlarını dile getirir. Halkın sorunlarına kulak tıkayan ve onu görmezden gelen devlete ve devlet yetkililerine karşı da son derece iğneli bir dil kullanır. Onun devletle kavgasının temelinde halka karşı duyduğu merhamet ve sevgi vardır.

Bir Şaka (1935): Sabahattin Ali'nin hapishane hayatını ve mahkûmluğun acı yanlarını gösterdiği bir hikâyedir. Olay Sabahattin Ali'nin devlet büyüklerine hakaret ettiği gerekçesiyle mahkûm olduğu ve tevkif edildiği Konya hapishanesinde yaşanmıştır.

[154] Sabahattin Ali, a. g. e. ,s.10

‘‘Bir Şaka hikâyesi onun Konya’daki mahpusluk zamanını yansıtmaktadır.’’[155]Her fırsatı çevresini tanımak ve tahlil etmekle geçiren Sabahattin Ali hikâyelerinin çoğunun konularını hapishanede bulur. Hapishanenin renkli ve mahzun ortamı yazarın yazma isteği üzerinde etkilidir.

Sabahattin Ali hapishanenin genel durumundan bahsettikten sonra adeta hapishanenin bir parçası haline gelen Cavit Bey’den bahsetmeye başlar. Altı aydır Konya hapishanesinde yatan Cavit Bey diğer mahkûmlar gibi konuşmaz karısından, kızından hiç bahsetmeden günlerini tamamlamaya çalışır.

‘‘Cavit Bey bunlardan hiç bahsetmezdi. Hatta onun hapishanenin dışında da yaşamış olduğunu tahmin etmek güçtü. O burada hapishanenin taşlardan, demir parmaklıklardan, jandarmaların mavzerlerinden ayrı olan maneviyatını, ruhunu yaşatıyordu. Doğrudan doğruya hapishanenin manevi tarafıydı.’’[156]

Sabahattin Ali, hikâyelerinde hayatının büyük kısmını geçirdiği hapishaneleri çokça anlatmıştır. Onun hikâyelerinde de *‘‘iki çeşit hapishane vardır: biri içimizdeki hapishane, kendimizi kendimize kapattığımız dünya, öbürü dışımızdaki hapishane, birilerinin bizi kendileri adına kapattığı dünya. Bazen içten bazen dıştan zorlanırız. Toplumcu ya da insancı kaygılar söz konusu olmadan da insan kendi içinde kendi hapishanesini kurabilir. Münzevi sıradan bir mahpustur, kaça kaça geldiği yerde kendi hücresini kurar. İçten özgürlüğümüzü kısıtlarız, dıştan özerkliğimizi kısıtlarlar. Katı bir biçimde kendimize kapanışımız bir bakıma kısıtlanmış özerkliğimize bir tepkidir. ‘Bu çirkin dünyada yalnızlığı ilan ediyorum’ duygusu bir iç ve dış uyuşmazlığının sonucudur.’’*[157]

Aslen Havzalı olan Cavit Bey, Konya’da gurbet hapishanesinde memleketinden çok uzaklardadır. Görüşme günlerinde ziyaretçisi gelmez. Karısından, kızından mektup alamaz. Yalnızdır. Hapishane ortamında da kendi içine kapanmış ve yalnızlığını ilan etmiştir. Yine de hastalığı sebebiyle rapor ister ve tahliyesini talep eder. Mahkûmlardan biri Cavit Bey’in tahliye talebinin kabul olduğuna dair sahte bir mektup yazar. Bu şakaya Cavit Bey gerçekten inanır. O sessiz, suskun, kendi halinde Cavit Bey özgürlüğün heyecanıyla deliye döner. Hapishanedeki herkese tahliye olacağını anlatır.

---

[155] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.165
[156] Sabahattin Ali, *Kağnı Ses Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.34
[157] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.12

''Öğleye doğru Cavit Bey işi sezer gibi oldu. Birkaç mahkûmun pek açık alayları onun kulağını bükmüştü. Acı hakikatin tesiri, saadetindeki kadar büyük oldu. Yıldırım çarpmış gibi bahçedeki kütüklerden birinin dibine çöktü.''[158]

Cavit Bey ne kadar durumunu kabul etmiş gibi görünse de yalnızlık ve mahpusluk, özgürlüğün duyulan özlemi karşısında bir an olsa da yok olur. Sabahattin Ali, Bir Şaka hikâyesinde yalnızlığın alışılamayacak kadar kötü bir duygu olduğunu son derece gerçekçi bir anlatımla ifade eder. Sabahattin Ali'nin keskin kalemi ve korkusuz tavırları sık sık hapishaneye düşmesine neden olur. Yazar, yaşamını ve çevresini eserlerine sıklıkla taşır. Yalnızlık duygusu etrafında dönen hikâyelerinin çokluğunun bir diğer sebebi de hapishane hayatının getirdiği kaçınılmaz duygu olan yalnızlıktır. Sabahattin Ali sadece kendisinin değil arkadaşlarının duyduğu derin yalnızlığı da hissederek hikâyelerine taşır.

Pazarcı (1935): *Pazarcı* emeklilik günlerinde ailesinin geçimini sağlamaya çalışan bir Osmanlı subayının çabalarını anlatır. *''Sabahattin Ali'nin içinde yetiştiği uyumsuz, dengesiz ve huzursuz aile atmosferi, 'Sarhoşta (1933) Kanuni Kamil ve karısı, 'Pazarcı'da emekli yüzbaşıyla 'ille de beli kılıçlı zabit isterim' diye tutturan karısı. ' Kuyucaklı Yusuf'ta (1937) Kaymakam Salahattin Bey ve bir türlü söz geçiremediği hanımı Şahinde tipleri ile yeniden karşımıza çıkacaktır.''*[159] Yazar hayatının kendisinde bıraktığı yaralarla beraber çevresindeki karakterleri de eserlerinin kadrosuna dâhil eder. Bu durum hikâyelerine zenginlik katmakla beraber yazarın elini de konu ve tip arayışı bakımından kolaylaştırır.

Pazarcı, Sabahattin Ali'nin kendi ailesini konu edindiği hikâyelerindendir.

Ordudan emekli olduktan sonra ticarete atılan kısa süre başarılı da olan Osmanlı subayı, seferberliğin çıkması ve karısının *''ille de beli kılıçlı zabit isterim''* ısrarı üzerine yeniden askerliğe döner. On yılın sonunda daha çökmüş bir vaziyette elinde biriktirdiği birkaç yüz lirayla bir tuhafiyeci dükkânı açar. İşler istediği gibi gitmeyince açtığı tuhafiye dükkânını kısa süre sonra kapatarak köylere ve yakınlarda kurulan pazarlara gitmeye başlar.

Hikâyede Osmanlı İmparatorluğunun son dönemleri savaş ve işgal yıllarının yarattığı çaresiz ve bunalımlı insan tipleri de anlatılır. Emekli subayda bu bunalımlı tiplerdendir.

''Halinden şikâyetçi olan ve bulunduğu vaziyete asla alışamayan bütün insanlarda olduğu gibi onun da muhayyilesi, kendisini bile şaşırtan bir mükemmellikte işliyordu.

---

[158] Sabahattin Ali, *Kağnı Ses Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.38
[159] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.264

Kafasının içinde, kâh Arnavutluk'ta sarp bir kayanın üzerindeki kaleden bulanık vadinin görünüşü; kâh Yalvaç'ta nişanlanıp sonra dedikodu yüzünden ayrıldığı ve bu yüzden uzun zaman içkiye vurduğu tüfekçi ustasının kızı; kâh İstanbul'un o zamanki Levantenlere mahsus eğlence yerlerinden birinde Rum kızları ve kendisi gibi izinli arkadaşlarla geçirdiği bir âlem; kâh bir azgın yağız at; bir muharebe meydanı; hulasa elli senelik ömrünün her safhasından, bazen pek ehemmiyetsiz, bazen hayatının gidişini değiştirmiş bir parça diriliyor, hem de dün olmuş gibi canlı, vuzuh içinde ve tesirli olarak yeniden yaşıyordu.''[160]

Emekli subay bu düşüncelerinde etkisiyle yaşadığı andan çok daha gerilerde eski hatırı sayılır günlerinde yaşamaktadır. Hayatın akışına kendini kaptırmış ancak etrafından habersiz, yabancı ve yalnızdır. Hayat arkadaşı, en yakını karısı dahi onu anlamamakta, çeşitli hırs ve ihtiraslarının öfkesiyle onu aşağılamaktadır.

Bir gün yakın köylerden bir pazardan dönerken kervanlarının önü eşkıyalar tarafından kesilir. Hepsi ellerinde avuçlarında ne varsa kaybederler. Biraz sonra eşkıyaların başı ona doğru gelerek hayretle pazarcıyı izler. Bu eşkıya onu askerlikten tanımaktadır. Onun emrinde çalışmıştır. Hürmet ve saygıyla elini öper. Adamlarına da elini öptürür. Alınan eşyalarını ve parasını geri vererek kısa bir sohbetten sonra salarlar. Ancak kasabaya önden varanlar durumu farklı anlatırlar. Jandarma eşkıyaların ortağı diyerek emekli subayı tevkif ederler. Olayın gerçek yüzü anlaşılamadan ve o da kimseye bir şey anlatma ihtiyacı hissetmeden tevkifinin yirminci günü ölür.

Bir Skandal (1932): Kendi içinde on beş bölüme ayrılmış, Sabahattin Ali'nin en uzun hikâyelerinden biridir. Aralarında şahıs ve konu benzerliği düşünüldüğünde Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan* romanını bu hikâyesinde temellendirdiği söylenebilir.

Sabahattin Ali kendi döneminin aydınlarına göre Anadolu'ya uzaktan bakmamış, görev icabı ya da mahpusluk sebebiyle Anadolu kasabalarını görmüş ve Anadolu insanını yakından tanıma ve onların yaşamlarını, ruh dünyalarını tahlil etme imkânını bulmuştur. Edindiği gözlem ve izlenimleri de hemen her hikâyesinde samimi bir tavırla okuyucusuna aktarmaktan geri durmamıştır. Onun hikâyelerindeki gerçekçiliğin temelinde bu hâkimiyet yatar.

Bir Skandal hikâyesinin hemen girişinde de Anadolu'da bir kasabaya atanan muallime kasabanın tasvirini yaptırarak Anadolu gerçeğini göstermeye çalışır.

---

[160] Sabahattin Ali, *Kağnı Ses Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.49

‘‘Muallim olarak geldiğin şehir Orta Anadolu’nun bozkırlarında bir cilt yarası gibi intizamsız, karışık ve kirli uzanıyor, yayılıyordu.

Sıtma benizli kerpiç evlerden, yapraksız dallarını iri örümcek ayakları gibi geren ağaçlardan ve nasıl dolaşıp hareket ettiklerine hayrette kaldığım, hayatla alakası olmayan insanlardan başka bu şehrin hususiyetleri yoktu.

Şehre bir türlü ısınamadım, çünkü ısınmak niyetinde değildim: İçimde gizli bir hiddetle buraya gelmiştim, sebebi basit:

Şiddetle âşıktım ve bana âşık olmayı aklından bile geçirmeyen sevgilimi İstanbul’da bırakmıştım.’’[161]

Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde Anadolulu diyebileceğimiz tipler üç şekilde yerini bulur. Bunlardan ilki idealize tiplerdir. Bu tipler geri kalmış Anadolu köylüsünü yükseltmek ve bu sayede memleketi kalkındırmak maksadıyla Anadolu coğrafyasında memur olmayı seçmişlerdir. İkincisi bir şekilde suç işlemiş kader mahkûmlarıdır. Bu tipler gurbet hapishanelerine yollanarak Anadolu gerçeğine dahil olurlar. Üçüncüsü de *Bir Skandal* hikâyesindeki gibi aşkları hüsranla biten erkek kahramanların yaşadıkları ıstırabın bir nebze hafiflemesi için Anadolu’ya yönelmeleridir. Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde bu üç yönelimde de değişmeyen tek bir hakikat vardır. Anadolu gerçeği. Kahramanlar gördükleri manzara ve muhit karşısında hayrete kapılırlar. Yaratılışları itibarıyla zaten bedbin ve melankolik olan Sabahattin Ali’nin kahramanları Anadolu’nun bu boğucu ve insana insanlığını unutturan atmosferi karşısında daha da bunalırlar. Nihayet çareyi geldikleri yere dönmekte bulurlar.

Bir Skandal hikâyesinin genç muallimi Nurullah, şehri tanımaya ve münevver sınıfla yakınlık kurmaya çalışır. Bekâr olmasına rağmen gece eğlencelerine davet edilir. Genç muallim Anadolu münevverlerini titizlikle izleyerek onlarda gördüğü tükenmişliği sert bir dille eleştirir.

‘‘Bu muhit, şehrin bu en güzide muhiti fikri hayat itibarıyla merhamete şayandı. Bilhassa o kadınların cehaleti, küstahlığı ve benlik davası. Ve bilhassa o erkeklerin basitliği…

Erkekler belki mühendis, belki doktor, belki avukat veya muallim olmuşlardı, fakat bunu bir fikir ihtiyacı olarak değil, iyi karnını doyurmak, iyi giyinmek, güzel karı alabilmek

[161] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.76

için yapmışlardı. Yani dimağ gibi en asil bir uzuvlarını midelerine ve tenasül cihazlarına uşak olarak kullanıyorlardı. Yalnız ekmek parası düşünen ve asıl vazifelerini, tefekkür kabiliyetlerini tamamıyla unutarak basit birer makine haline giren bu kafalarda akıl, saf ve maddiyatın dışına çıkabilmiş akıl, artık lüzumsuz bir şeydi. Münevverlerimizde dimağların rolü körbağırsağınkinden daha fazla değildi.''[162]

Muallim Nurullah bu toplantılarda muhitin önde gelen isimleriyle tartışmaktan da geri durmaz. *'Köylü efendimizdir'* klişesinin arkasına sığınan bu sözde münevverlerin samimiyetini sorgulayarak dikkatleri üzerine çeker. Muallimin bu tavrı üzerine kendisine yakınlık duyan bazı öğretmen arkadaşları çevrenin ve muhitin başkaca olduğu konusunda onu uyarırlar.

Kısa süre sonra yeni muallimin azılı bir hükümet muhalifi olduğu söylentileri şehirde yayılır. Muallimin çiç söylemediği sözler kulaktan kulağa aktarılır. Nurullah başlarda buna şaşırsa da sonraları yadırgamaz. Bu davetlere de eskisi gibi katılmaz. Zaten o kalabalıkların içinde dahi yalnızdır. Anlamadığı ve anlaşılmadığı insanların arasında olmaktansa fiziksel olarak yalnız kalmayı seçer. Zaten ''*Sabahattin Ali'nin çevreden seçtiği ve macerasını anlatma ihtiyacı duyduğu tipler, ekseriya toplumun anlamadığı, anlayış göstermediği ve toplumla uyum ya da entegre problemi olan kişilerdir. Toplum bu insanlara fazla bir değer vermez, hatta çoğu zaman onu dışlama yöntemi ile cezalandırmaya çalışır.''*[163] Nurullah'ta kısa süre içinde bu muhitten soyutlanmıştır.

Bu davetlerde uzaktan fark ettiği sonradan daha yakından tanıma imkânı bulduğu Beria, Nurullah'ta o güne kadar duymadığı bazı hislerin uyanmasına neden olur. Sabahattin Ali, bu duyguların kahramanlarında duydukları yalnızlığın ve çaresizliğin de tesiriyle ortaya çıktığını hissettirir. Nurullah'ta Beria'ya âşık değildir. Ancak onda bir anne, bir kız kardeş şefkati bulur.

O günden sonra Beria, Nurullah'a yalnızlığını unutturmaya, onu zihnen de meşgul etmeye başlar.

Şehre yeni gelen resim hocalarından Şukufe Hanım diğerlerine olan serbestliği ve rahat tavırlarıyla Nurullah'ın ilgisini çeker. Onunla da kısa sürede arkadaş olurlar.

---

[162] Sabahattin Ali, a. g. e., s.80
[163] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.273

‘‘Sözlerimi mütemadiyen tartmak, her hareketimde etrafıma dikkat etmek mecburiyetinde olduğum bu şehirde kendisiyle endişesiz ve serbest iki laf atabildiğim bu kadın zararsız bir arkadaştı benim için… Fakat fazla bir şey değildi ve olmasına da ihtimal yoktu…’’[164]

Fakat zararsız gibi görünen bu arkadaşlık bu işsiz, güçsüz ve dedikoduyu her şeyden çok seven şehirde vahim neticelere sebep olur. Şukufe ve Nurullah arasındaki söylentiler Şukufe'yi Nurullah'tan uzaklaştırır. Bu sebepsiz uzaklaşma karşısında bir açıklama bekleyen Nurullah, Şukufe'nin o güne kadar görmediği uzak tavrıyla karşılaşır.

Arkadaşlıklarını kaybetmemek gibi saf ve temiz adımlarla Şukufe ile arasını düzeltmek isteyen Nurullah, Şukufe'nin sanki peşindeymiş, yakasını bırakmıyormuş edası karşısında hayrete kapılır.

‘‘Ne yapmıştım ben bu kadına? Ne istemişti benden? Ufak bir kaprisi için beni rezil etmekte tereddüt etmemişti. Ne kadar insanlıktan uzak mahlûklardı bu kadınlar. Onları anlamaya asla imkân yoktu. Çünkü anlaşılacak tarafları yoktu.’’[165]

Sabahattin Ali bu satırlarda sözleri Nurullah'a söyletse de aslında kendisi konuşur. Çünkü *‘‘gerçekten de Sabahattin Ali'nin eserlerinde anlattığı kahramanlarının ruhi durumları ile kendi mizacı arasında doğrudan bir benzerlik vardır.’’*[166] Gençlik yıllarında kadınlarla olan ilişkileri hiç istediği gibi gitmemiş ve çok canı sıkılmıştır. Kadınlara karşı olan bu düşünceleri yeri geldiğine kahramanının ağzından dökülür.

Şukufe ile hakkında çıkan dedikoduları bir türlü bastıramayan Nurullah, Beria'yı da kaybeder. Beria artık eskisi gibi onunla konuşmaz. Soğukluğu hissedilecek derecede mesafeli ve kısa konuşur.

Genç muallim için artık burada kalmanın imkânı yoktur. O da eşyalarını toplayarak geldiği yere İstanbul'a döner.

Mehtaplı Bir Gece (1937): Sabahattin Ali'nin korku ve yalnızlık duygularını başa baş ilerlettiği hikâyelerindendir. Hikâye kahramanının fiziksel olarak yalnızlık durumunun daha hissedilir oluşu hikâyenin bu başlık altında incelenmesini sağlamıştır.

---

[164] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.91
[165] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.105
[166] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.100

Sabahattin Ali, hikâyelerinin en önemli özelliklerinden biri o güne kadar hikâyede yan karakter olarak bile görünmeyen sıradan insanın onun hikâyelerinde ana karakter oluşudur. *Mehtaplı Bir Gece,* onun hikâyelerinin bu yönünü gösteren önemli örneklerden biridir.

İstanbul'un arka sokaklarında yakalandığı hastalığın şiddetiyle ne yaptığını bilmeden dolaşan adam, artık sona yaklaştığının ve ölümün kendisi için çok yakınlarda olduğunun farkındadır.

Yaşadıkları ölümü çok önceden kabullenmesine nede olur. Çocuk denecek yaşta gurbete gider. Fabrikaların tozlu, paslı havası ciğerlerini küçük yaşta hasta eder. Kimsesinin olmayışı ve geçimini sağlamak zorunda oluşu ona hastalığıyla ilgilenme fırsatını bile vermez. Günden güne daha kötü olur. Durumunun ağırlaşması üzerine önce işinden atılır. Güçlükle sığındığı dayısının evinde ancak üç hafta kalabilir.

''Bir türlü bitmeyen ve nereye varacağı belli olmayan bu yolculuklar belki hastalıktan da beterdi. Dolaba koşulmuş bir hayvan gibi aynı caddeden bir günde on beş defa geçtiği oluyordu. Bazen dileniyor, bazen polislerden kaçmak için koşuyor ve tenha bir köşede öksürük hamleleriyle yerlere yuvarlanıyor, bazen de sokaklardan ve mahalle aralarındaki çöp tenekelerinden ekmek parçası ve meyve kabukları toplamaya uğraşıyordu.''[167]

Hikâye sanayileşmenin Türkiye'deki ilk dönemlerini göstermeye çalışması ve köyden kente göç eden ve henüz orta sınıf olamamış yoksul Anadolu köylüsünün çaresizliğini göstermesi bakımından da önemlidir. Sabahattin Ali köy kent arasında sıkışan ve bocalayan insanların karşılaştıkları sorunları da eserlerinde yansıtmasıyla belli bir döneme ya da belli bir muhite sıkışmış bir muharrir olmadığını halkın her tabakasından insanların sorunlarıyla yakından ilgilenen bir aydın olduğunu gösterir.

Hasta adam İstanbul sokaklarında birkaç gün aç ve parasız dolaştıktan sonra durumunun ağırlaşmasıyla son nefesini vereceği bir kuytu aramaya başlar.

''Kendisine herhangi bir şekilde yardım edilip kurtulabileceği düşüncesi kafasından o kadar uzaktı ve dünyada kendisiyle meşgul olabilecek bir insan bulunabileceği ihtimali ona öyle yabancı idi ki, bu bitip tükenmez yürüyüşte onun kütleşen sinirlerini ne bir ümit, ne bir hiddet kıvılcımı harekete getirebiliyordu.

[167] Sabahattin Ali, *Kağnı Ses Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.140

Hayatında yalnızlıktan başka bir şey görmediği için, müthiş yalnızlığının farkında bile değildi.''[168]

Hasta adam gecenin karanlığında bir süre daha yürüdükten sonra denizi ve gökyüzünü görebildiği açıklık bir alana ulaşır. Gecenin güzelliği onu kendisine getirir. Deniz sularının sesi, gökyüzündeki ay ve mehtap onda yaşama isteğini uyandırır.

Öksürük nöbetleriyle tüm vücudu sarsılırken birdenbire yanına yaklaşan kadını fark eder. Yüzü çiçek bozuğu, kılıksız bu kadın köylü şivesiyle hasta adama parası olup olmadığını sorar. Bir ekmek parası dahi iş görmesine yetecektir. Adam kadına cevap bile veremeden şiddetli bir öksürük nöbetine tutulur. Durumu daha da kötüleşir. Kadın adamın hasta olduğunu o zaman anlar. Şaşkın gözlerle ona yardım etmeye çalışır. Yakındaki barakasına adamı taşır. Şekerli su kaynatarak, hasır yatağına yatırır.

''Genç hasta uzun zamandan beri arka üstü yatarak, gökyüzünde gitgide solan ve hala sallanır gibi kımıldayan yıldızları boş gözlerle seyretmiş ve tekrar boğazına sarılacak bir nöbeti korkuyla beklemişti. Nihayet bu beklemeden usanmış gibi gözlerini yumdu ve müthiş bir yorgunluğun tesiriyle içi geçer gibi oldu.

Fakat bir müddet sonra garip bir hisle kendine geldi. Evvela gözlerini açmayarak bunun ne olduğunu anlamak istedi: Yüzüne kısa aralıklarla damlalar düşüyordu. Hafifçe gözlerini araladı. Bütün vücuduna o zaman kadar bilmediği tatlı bir ürperme yayıldı. Alacakaranlıkta yüzü pek belli olmayan kadın, üzerine eğilmiş, ses çıkarmadan ağlıyor, yalnız ara sıra, göğsünde boğmak istediği bir hıçkırıkla sarsılıyordu.''[169]

Sonu ayrılık ya da hüsranla biten Sabahattin Ali hikâyelerinin aksine *Mehtaplı Bir Gece* de Sabahattin Ali, hasta kahramanını mutlu etmek ister. Son anlarında kendisi için gözyaşı döken bir kadın vardır. Yazar geçimini bedeniyle sağlayan bu kadını tesadüfen hasta adamın karşısına çıkarsa da hikâyede bu kadının varlığı tesadüf değildir. Sabahattin Ali kadınlar konusunda duyguları karışık olan biridir. Çocukluğundan gelen anne eksikliği ve gençlik yıllarında yaşadığı sıkıntılı ilişkiler onu bilhassa kadınlar konusunda daha hassas yapar. O birçok kadının gaddar ve acımasız olduğuna inanır. Bu düşüncelerinin aksine kötü gözle bakılan kadınların daha vicdanlı ve merhametli olduğunu göstermeye çalışır. *Mehtaplı Bir Gece* bunun ilk örneğidir. O sebeple kendi ailesinin bile sahip çıkmadığı bu genç adam hiç

[168] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.141
[169] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.147

tanımadığı bu kadının yanında ve bu hasır yatakta uzun zamandır yatmadığı kadar rahattır. Öksürük nöbetleri de artık kesilmiştir. Genç adam huzurla derin bir uykuya dalar.

Yeni Dünya (1943)[170]

Yeni Dünya, Sabahattin Ali'nin 1937 yılından sonra kaleme aldığı hikâyeleri kapsar. Toplam on üç hikâyeden oluşan kitap 1943 yılında basılmıştır. *''Asfalt Yol''* ve *''Selam''* yalnızlık duygusunun ön plana çıktığı hikâyeler olduğundan çalışmaya dâhil edilmiştir.

''Yeni Dünya tam anlamında ustalaşmanın, doruğa doğru yönelmenin kitabıdır. Bu kitaptaki öyküler her türlü gereksiz ulusçuluk kaygılarının ötesinde Sabahattin Ali'yi gerçek bir dünya yazarı olarak görmemizi sağlar.

Temiz, duru, içten, yer yer abartılı olsa da gerçeklik duygusunu zedelemeyen, insan ruhsallığının derinlerine inebilen, birkaç sayfanın içinde ancak romanda yapılabilecek bir şeyi yaparak kişilikli tipler çizebilen öykülerdir bunlar.''[171]

Asfalt Yol (1936): *Asfalt Yol* hikâyesinin girişine düşülen *''bir köy öğretmeninin notlarından''* satırı, Sabahattin Ali'nin bu olayı da gerçek yaşamdan alarak hikâye ettiğini gösterir.

Hikâye kendisi de bir köy çocuğu olan genç muallimin bildiği, tanıdığı civar köylerden birine tayin edilişiyle başlar.

''Kendim köylü olduğum ve bizim köylülerimizi iyi tanıdığım için içimde yabancı bir yere gidiyorum hissi yoktu. İlk vazifemde muvaffak olacağımdan emindim.''[172]

Muallimin köye varıncaya kadar geçtiği güzergâhlar hikâyede son derece canlı bir anlatımla tasvir edilir. Muallim aynı dili konuştuğu köylülerle çabuk anlaşır. Uzun zamandır kapalı olan okulu bir an önce açmak istese de köylüler hasat zamanı olduğundan buna pek yanaşmazlar. Ancak muallim onları ika eder.

Asfalt Yol, Sabahattin Ali'nin köyü, köylüyü bir köy çocuğu ve bir aydın gözüyle aktarmaya çalıştığı hikâyesidir.

---

[170] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 124 s. Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.
[171] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.81
[172] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.7

Muallimin köyü şehre bağlayan toprak yolun yapılması için ilgili makamlara dilekçe vermesi ve bu konularla ilgili köylüleri bilinçlendirmeye çalışmasıyla her şey tersine dönmeye başlar.

Asfalt Yol, basit bir yol meselesinin dönemin Türkiye'sinde nasıl büyük bir vaveyla kopardığını gösteren trajikomik bir hikâyedir.

Genç muallimin ısrarı devlet ileri gelenlerini rahatsız eder. Bilhassa köylünün bilinçleniyor oluşu yukarıda daha da ciddi tedirginliklere neden olur. Muallim usulünce uyarılır.

''Geçenlerde şehre gittiğim zaman maarif müdürü bana biraz tuhaf muamele etti. Kızıyor da kızdığını belli etmeyip alay etmeyi tercih ediyor gibiydi. Neden diye merak ettim. Sonra laf arasında:

Siz okul dışındaki işlerle de uğraşacak vakit bulabiliyorsunuz galiba, talebeniz pek mi az? dedi.

Az değil ama, o da vazifem değil mi? diye cevap verdim. Alaycı gözlerini üstümde gezdirdi. Bir şey söylemedi. Sonra dışarıda, kahvede arkadaşlardan duydum. Maarif müdürü ban kızgınmış. Ben köylülere Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu okumuş, anlatmışım. Kadastroda işi olan bir köylü bir istida vermiş, bir müddet sonra da cevap istemiş. Ne cevabı, denince: Basbayağı cevap vereceksiniz! Mecbursunuz! Kanun var, diye dayatmış. Sormuşlar, araştırmışlar, kanunu benden öğrendiğini anlayınca maarif müdürüne şikâyet etmişler.''[173]

Köylülerin ısrarı, muallimin çabaları boşa gider. Devlet köyün sesini duymaz ve onu kendi haline terk ederek, kendi yalnızlığına teslim eder. Ancak kısa süre sonra şehre önemli bir zatın bu toprak yol üzerinden gelişi ve gelirken yaşadığı sıkıntılardan bahsedişi üzerine yolun asfalt çalışması başlar. Vali ödenek bulmak için Ankara'ya gider. Nihayet para bulunur ve toprak yol kısa sürede asfalt yapılır. Büyük törenlerle yol kullanıma açılır.

Sabahattin Ali, bu tören konuşmasında Vali'nin ağzından devletin köylü üzerinde yıllardan beri oynadığı ikiyüzlü tutumu gözler önüne serer. Her şeyin köylü ve millet için yapıldığını söyleyen Vali, aslında büyük zatın yeniden şehre teşrifi için yolu hızlıca tamamlatır.

---

[173] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.9

Yolun açılmasından kısa süre sonra, yol üzerinde meydana gelen göçükler üzerine tekerleğinde lastik olmayan hiçbir aracın yola girmemesine karar verilir. Tarlalarını sulamak için kağnılarla yola çıkan köylülere eskisinden de uzak dağın etrafından dolaşacakları bir güzergâh gösterilir. Bunun üzerine köylüler yolun yapımından sorumlu tuttukları muallimi cezalandırırlar. Onunla konuşmayıp, dışlarlar. Hatta onu köyde istemezler.

''Hiçbirisi artık benimle konuşmuyor, hepsi bana düşman gözlerle bakıyordu. Bir gün akşamüstü muhtar geldi:

Oğlum dedi, biz senden şikayetçi değildik ama, bu yol meselesi işi değiştirdi. Köylü başımıza gelen bu derdi senden biliyor ve söz dinlemiyor. Birkaç keredir seni dövmeye, hatta daha ileri gitmeye kalktılar, ben önüne zor geçtim… Başka köylerde de senin düşmanların çoğalıyor. Bir gün başına bir iş gelir. İyisi mi, güzellikle buradan git. Darılma, gücenme, hakkını helal et.''[174]

Asfalt Yol, senelerden beri devlet tarafından yalnız bırakılan köylünün devletle olan ilişkisini göstermesi bakımından önemlidir. *''Köylü, dış dünyaya kapalı kalmasından dolayı, içinde bulunduğu kötü şartları benimser; daha iyi ve daha güzel bir hayat için uğraşmaz. Zira bakış açısı dar ve imkânları oldukça sınırlıdır. Bütün bunlar, köylüyü bilinçsiz bir tevekkül ve teslimiyet duygusuna yöneltir. Oysa dünya ve insanlar sürekli değişmekte, yenilenmektedir. Nitekim köylü gençler yaşlılardan daha geniş düşünceli ve dışa açık karakterlerdir.''*[175] Genç muallim köylünün ve köyün daha rahat edebilmesi için iyi niyetle yolun yapımına katkı sunsa da köylülerin devlet eliyle eskisinden daha meşakkatli bir yola mahkûm edilmelerinin faturası da ona kesilmiştir. Köylüler devlete kafa tutamayacağından sorumlu gördükleri muallimi, üstelik aynı dili konuşabildikleri, kendilerinden olan, kendilerini anlayan birini yalnız bırakmışlardır.

Selam (1940): Sabahattin Ali'nin Yozgat'ta öğretmenlik yaptığı yılları konu alan hikâyelerindendir. Sabahattin Ali, Yozgat'ın sıkıcı, ruhsuz havasını kahramanının gözünden *Selam'*da anlatmaya çalışır.

Kahraman Yozgat'ın bu havasından kurtulabilmek için Bursa'ya Orhangazi'ye bir ahbabını görmeye gider. Yolculuk boyunca gazete okumaktan, etrafı izlemekten bir türlü keyif alamayan kahramanın sıkıntısı, bir iç huzursuzluğun ifadesidir. Sabahattin Ali'nin

---

[174] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.14
[175] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.161

kahramanlarının genel özellikler olan *bedbinlik, melankoli, huzursuzluk ve uyumsuzluk* bu hikâyesinde de öne çıkan temalardandır.

Sabahattin Ali, Yozgat'ta öğretmenlik yaptığı yıllarda gerçekten de aynı hisleri yaşar. Yozgat'ın sıkıcı, bunaltıcı havası onu boğar. Konuşacak, şiir ve edebiyat üzerine paylaşacak birilerini bulamayışı bu memlekete ve insanlarına ciddi eleştiriler yöneltmesine sebep olur. Bu sebeple *Selam* hikâyesinde o bedbin, karamsar, yalnız ve neyle meşgul olsa sıkıntısını gideremeyen kahramanda kendini anlatır.

Hikâyenin Orhangazi dönüşünde ikinci kısmına giriş yapılır. İstanbul'a dönmeden önce tıraş olmak için bir berbere girer. Biraz sonra kapının önüne gelen dokuz on yaşlarında kılığında kıyafetinde dilenci havası olmayan küçük kızın çekingen, utangaç ve masum tavrından etkilenir.

''Ben merak etmeye başlamıştım. Evvela kendi kızı zannettiğim bu çocuğun çekingen ve durgun hali bana garip geldi. Berberin tavrı sormaya cesaret vermediği için muhtelif ihtimalleri düşünerek kendim bir neticeye varmak istiyordum.''[176]

Nihayet cesaretini toplayan kahraman berberle konuşmaya başlar. Başta pek istekli olmayan berber tıraşı bitirdikten sonra yolcuyu alıkoyarak karşı dükkânın sahibi Berber Yusuf'un hikâyesini anlatmaya başlar.

Anadolu kasabalarına gelen kumpanyalar Sabahattin Ali hikâyelerinin vazgeçilmez kurgu ve hikâye malzemelerindendir. Bu kumpanyalar Anadolu'nun içine kapanmış, kendi halinde insanlarının hayatlarına renk katar. Erkeler kumpanyanın kızlarıyla kısa sürede olsa yalnızlıklarını unuturlar. Kadınlarsa kocalarını ellerinden alacakları korkusuyla bu kumpanyalara ve kumpanyanın kadınlarına nefretle bakarlar. Anadolu'nun bu renkli kumpanyalarını Sabahattin Ali hikâyelerinde çokça işler. Bazen kasabayı karıştıran devlet ve askerlerin kirli yüzlerini ortaya çıkaran bu kumpanyalar bazen de acıklı aşk hikâyelerinin mekânı olur.

Orhangazi'ye gelen bu kumpanya kızlarından biri de berber Yusuf'un aklını başından alır. Kırk yaşlarında evli ve üç çocuğu olan berber Yusuf, bir iki defa saçlarını maşalamaya gelen bu kızlardan biriyle sohbeti ilerletir. Kız vakit bulduğu her dakika berber Yusuf'un yanındadır. Yusuf işi gücü bırakıp kızla eğlenir. Sazını eline alıp o çaldıkça kız söyler.

[176] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.62

Sabahattin Ali, bu durumu hikâyesinde son derece kaçınılmaz bir sonuç olarak görür. Anadolu'nun bu tenha kasabasında insanlar uğraşacak bir şeyler bulamadığından günlerini ya dedikoduyla geçirir ya da hayatın akışına kendini bırakarak hissizleşir. Berber Yusuf bunlardan ikincisidir. O yaşamın ne içindedir ne de dışında. Günleri evi ve iş yeri arasında geçmektedir. Çok konuşmaz. Karısıyla, çocuklarıyla, kasabalıyla çok bir şey paylaşmaz. Berber Yusuf, Sabahattin Ali'nin kendi dünyalarının yalnızı olan kahramanlarındandır.

Bu kumpanya ve bu kız Yusuf'u kendine getirir. Yalnızlığını unuttur. Bu arkadaşlık ilerleyen günlerde Yusuf'a dengesini kaybettirir. Kumpanyada bir gece olay çıkarınca kız bir daha onun yanına uğramaz. Kısa süre sonra da kasabadan giderler. Yusuf bir süre kendine gelemez. İşe güce kendini veremez. Tam toparlamaya yakın günlerde kasabadan Kara Hakkı, Yusuf'a bir selam getirir. Susurluk'ta kurulan kumpanyanın kızlarından biri Yusuf'a çok selam etmiştir. Yusuf bu selamı aldıktan sonra artık kendine gelemez. Kumpanya gittikten sonra yeniden kendi içine kapanmış, ümitle böyle bir haber beklemiştir. Bu haber üzerine dükkânı kapatıp, anahtarları karşı dükkândaki arkadaşına emanet eder. Karısını ve çocuklarını ardında bırakarak ona yalnızlığını unutturan kadını bulmaya gider.

Sırça Köşk (1947)[177]

Sırça Köşk, Sabahattin Ali'nin ölümünden önce yayımladığı son hikâye kitabıdır. Kitapta toplam on üç hikâye ve dört masal bulunmaktadır. Sırça Köşk, Sabahattin Ali'nin gazetecilik faaliyetlerinden uzaklaştığı, ruhen bunalımlı ve madden zor günler yaşadığı dönemlerinin ürünüdür. *''Bahtiyar Köpek'', ''Hakkımızı Yedirmeyiz'', ''Kurtla Kuzu''* hikâyeleri ve *''Sırça Köşk''* masalı onun bu dönemki ruhi durumunu yansıtan önemli eserlerdir. *''Çilli''* hikâyesi yalnızlık temasının ön planda olması sebebiyle çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Çilli (1947): Sabahattin Ali'nin iç içe geçmiş hikâyelerinden biridir. İzmir'in bunaltıcı sıcağından ve çevresindeki insanların gevezeliklerinden kurtulmak isteyen Almanca öğretmeni biraz neşelenmek için yakınlardaki bir bara gider.

Kendisine oturacak bir yer ararken barda bulunan kimisi okumuş kimisi serseri insanların sarhoş olunca denk olduklarını ve masalarındaki kadınları aynı ölçüde iğrendirdiklerini acıma hissiyle beraber anlatır. Adam oturduğu masada etrafını izlemeye

[177] Sabahattin Ali, *Sırça Köşk,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 141 s., Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

devam ederken barın uzak köşesinde yalnız başına bir kadının da gözlerini ayırmadan kendisini izlediğini fark eder. Kadın biraz sonra adamın masasına gelir.

''Yalnız, yüzüne yakından baktığım zaman, onun bu biraz yukarıya kalkık burnunu, çekik ve tatarımsı gözlerini, hele o burnu ile gözlerinin altına doğru yayılan kırmızımtırak çilleri muhakkak tanıdığımı anladım.''[178]

Kadın biraz sonra konuşmaya *''Hoca''* diye başlayınca adam onun Aydın'dan öğrencisi Nigar olduğunu hemen hatırlar. Şaşkınlık ve hayret içerisinde kalsa da eski öğrencisini mahcup etmemek için bir şey diyemez. Nigar'da hocasının başını ağrıtmak istememektedir. Hemen konuya girer. Genç yaşta evlendiğini, kocasının ileri yaşta olduğu için kendisini çok kıskanıp, dövdüğünü anlatır. Okuldan arkadaşı Kemal ile parkta konuşup eve davet etmesi üzerine kocası çılgına döner. Nigar'ı döver. Genç kız bu duruma daha fazla katlanamayarak evden kaçar. Barda çalışmaya başlar. Kemalle barda karşılaşınca kendisine acıdığını bu hale onun yüzünden düştüğünü söyleyerek kolundan tutup çıkardığını anlatır. Bir süre İstanbul'da yaşadıklarını hamile kalınca Kemal'in korktuğunu çocuğu aldırmak istediğini söyler.

Nigar kimsesizde olsa çocuğuna kıyamamış ve dünyaya getirmiştir. Ama şimdi oğlunun sefil olmasını istemez. O yüzden yıllardır görmediği hocasıyla karşılaştığı ilk anda onun omzuna başını yaslamış ve ondan yardım istemiştir. Kimsesiz olmak ya da yalnız kalmış olmak onun canını acıtmaz. Zaten o Kemal'den aldığı darbeden sonra yalnızlığı seçmiştir. Erkeklere güvenemeyeceğini anlamış ve kendisini oğluna adamıştır.

''Yalnızlıkların temelinde, diğer insanlarla olan sosyal ilişkilerde yaşanan hayal kırıklıklarının büyük bir payı olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda, kişilerin diğer insanlarla yaşadıkları sorunlardan dolayı, benzeri bir hayal kırıklığı yaşamamak için yakın sosyal ilişkilerden uzak durup, yalnız kalmayı tercih ettikleri veya bu konuda yeterli bir çaba sergilemedikleri söylenebilir. Çünkü bireyler genelde, ilişkilerin çoraklaştığı bir ortamda yaşamak için su biriktiren kaktüsler gibi, kuşku ve güvensizlikle başa çıkabilmek için çevrelerine diken örerek içlerine kapanırlar. Yalnızların sosyal ilişkilerde uğradıkları bozgun, onlarda reddedilmişlik, değersizlik, yetersizlik ve hayal kırıklığı oluşturur ki, bu duygular yalnızlığın önemli sebeplerindendir.''[179]

---

[178] Sabahattin Ali, Sırça Köşk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.65
[179] M.Ruhat Yaşar, *Yalnızlık,* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:17, Sayı:1, 2007, s.249

Nigar uğradığı hayal kırıklığıyla kendinden vazgeçmiştir. Oğlunun hayatını kurtarmak için çabalar.

‘‘Ne diyecektim? Çocuk bu yaşlarda otellerde sefil oluyor. Sizi görünce aklıma geldi. Ankara’da bildiğiniz çoktur. Orda bir çocuk yuvası varmış. Oraya yerleştiremez misiniz? İki yaşına gelsin, alırım. İsteseler bırakmam! Ama böyle kucak çocuğu olmaktan bir çıksın!’’[180]

Sabahattin Ali hikâyelerinde kötü yola düşmüş kadınları, düştükleri durum itibarıyla değerlendirmez. Onlarda belki herkesten fazla ön plana çıkan vicdan duygusunu göstermeye çalışır. Merhametli ve vicdanlı oluşları, bu kadınları Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde değerli kılar.

Sabahattin Ali, temeline insanı ve insanın sorunlarını aldığı sayısız hikâyelerinde birden çok duyguya yer vermiş olsa da ön plana çıkan ana duygulardan biri yalnızlık olmuştur. Kendi dünyasını, yarattığı karakterlerde duyan ve çevresini kurguladığı hikâyelerde var eden ‘‘*Sabahattin Ali’nin dünyası özünde bir yalnızın dünyasıdır, yalnızlığa eğilimli bir dünyadır. Kendini ortalıklardan çok ayrılıklarda var eder gibidir.’’*[181]Bu sebeple yarattığı kahramanların birçoğu uyumsuz, melankolik ve yalnızdır.

Ruhsal durumları bozuk olan kahramanları üzerinden o, çevreye yönelmiş ve kahramanlarını çevreleriyle beraber göstermeye çalışmıştır. Çünkü bozulmanın ve sıkıntının çevreyle beraber başladığını hatta çevre yüzünden başladığını eleştirel bir üslupla eserlerinde ifade eder. *‘‘Sabahattin Ali bütün bunları bize göstermeye çalışırken her şeye bir yalnızın gözüyle bakar. Kalabalıkların ortasında tek başına kalmış biridir o. O yalnızca tek başına kalmış bir aydın değildir, gerçek anlamda yalnızdır. Yapıtlarının bütününde gözümüze çarpan acılı kopmuşluklar bunun kanıtıdırlar. Her yapıtı bize topluma gönlünce katılamamış bir insanın ruhsallığını uzaktan yakından duyurur.’’*[182]

Sabahattin Ali, savaş yıllarının ailesi üzerindeki olumsuz etkilerini yakından yaşar. Annesi ve babasının sürekli tartışmaları, annesinin ruhi durumunun bozukluğu bilhassa kendisi üzerinde büyük etkiler bırakır. Çocuk çağlarından itibaren annesiyle arasında görünmez bir uçurum oluşur. Bu büyük boşluğu o ömrünce dolduramaz. İlkokul çağlarında sıraların arkasında kitaplarına sarılır. İlk gençlik çağlarında birbiri ardına gelen aşk maceralarında annesinden göremediği şefkati ve ilgiyi başka kadınlarda arar. Derin

[180] Sabahattin Ali, *Sırça Köşk*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.69
[181] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.15
[182] Afşar Timuçin, a. g. e. , s.30

yalnızlığını unutmaya çalışır. Bunda başarılı olamadığını kendinden izler taşıdığını söylediği hikâyelerinden anlarız. Yalnızlık kadar korku duygusu da onun çocukluğuna, gençliğine, hayatına ve hikâyelerine tesir etmiştir. Korku duygusunun farklı durumlarda ve olaylarda gün yüzüne çıkan ana tema olduğunu, kendisini bazen ölümle, bazen fiziksel bir noksanlıkla bazen de mekânsal bir alanda var ettiğini onun hikâyelerinden anlarız.

3.1.2 Korku

Sabahattin Ali kısa süren yaşamı boyunca korkusuzca konuşur ve korkusuzca yazar. Yakın dostları ve ailesi onun erken ölümünü sakınmadan konuşan mizacına ve düşündüğünü yazmaktan geri durmayan karakterine bağlar. Bilhassa siyasilerle ilgili herkesin görebildiği ama söylemeye cesaret edemediği sözler yüzünden çok düşman edinir. Kendisine yapılan ikaz ve uyarılara rağmen bu tavrından vazgeçmez.

Söz konusu hikâyeleri ve romanları olduğunda durum değişir. O hikâye ve romanlarında yalnız anı değil bütün geçmişini yaşatır. Onun hikâyeleri acıların, yoksullukların, çaresizliklerin, yalnızlıkların ve korkuların görmezden gelindiği hikâyeler değildir. O sokaktaki sıradan bireyi ana karakter olarak romanına taşır. O Anadolu'nun çeşitli illerinde gezdirdiği kahramanlarında kendi korkularını yaşatır. Karanlık sokaklarda yolunu kaybettirdiği küçük Hasan'a kendisinin hiçbir zaman bulamadığı annesini aratır. Hayatından geçen kadınları, kalp kırıklıklarını, sayısız kavuşamamaları işler. *''Aslında Sabahattin Ali'nin en gerçekçi ve en toplumcu özelliklere sahip kabul edilebilecek hikâyelerinde bile, içten içe çarpan hassas bir kalbin atışları duyulur. Kalbin sesinin olduğu bir yerde, romantik veya psikolojik unsurların olmaması mümkün değildir. Zaten hikâyelerdeki çatışma da; insanın bu romantik, sevecen, duygulu yanı ile, dış dünyanın – toplumun acımasız kanunları arasındaki farklılıklar üzerine kurulmuştur.*[183]

Sabahattin Ali'nin *'korku'* temalı hikâyelerini inceleyeceğimiz bu bölümde korkunun da türleri olduğunu söylediğimiz çalışmamızın birinci bölümüne bağlı kalarak sınıflandırmayı aşağıdaki gibi yapmayı uygun gördük;

1 – Sevdiğini Kaybetme Korkusu

2 – Sınıfsal Korkular

[183] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.103

3 – Ölüm Korkusu

4 – Mekânsal Korkular

5 – Devlet / Sistem Korkusu

Başlıklar Sabahattin Ali hikâyelerinin temaları esas alınarak belirlenmiştir.

3.1.2.1 Sevdiğini Kaybetme Korkusu

Sabahattin Ali'nin hikâyeleri içerisinde *Sevdiğini Kaybetme Korkusunun* yaşandığı hikâyeler sayıca fazladır. Hüzünlü biten ayrılıklar, kavuşamamalar, sevgi için yapılan fedakârlıklar bu hikâyelerin genel özellikleridir.

Değirmen (1935)[184]

Sabahattin Ali'nin ilk hikâye kitabıdır. *''Değirmen, Kurtarılamayan Şaheser, Komik-i Şehir''* çalışmamızın bu başlığı altında incelenecek hikâyelerdir.

Değirmen (1929): Sabahattin Ali'nin *yalnızlık* kadar *korku* temasıyla da ön plana çıkan hikâyesidir.

Atmaca'nın da içinde bulunduğu çergi değirmenin yanında çadır kurduktan sonra değirmencinin kızı ve Atmaca birbirlerine âşık olurlar. Uzun uzun konuşmalar, görüşmeler yaparlar. En nihayet kavuşmanın yolunu bulamazlar. Değirmencinin kızının doğuştan bir kolu yoktur. Genç kızın bu eksikliği kendisini yıllarca toplumdan soyutlamasına sebep olur. Atmaca'nın duygularına karşılık vermiş olsa da korkmaktadır. Bir gün Atmaca'nın pişman olabilme ihtimali onu korkutur. Bu yüzden Atmaca'ya gönlünce yakınlaşamaz.

Atmaca'da aralarındaki bu uzaklığa ne yapsa ne söylese çare bulamaz.

''Düşünüyorum, birleşirsek bu ikimiz için de sahiden azap olacak. Aramızda anlaşılmaz, boğucu bir havanın dolaştığını hissedeceğiz. Eğer o bana açılamaz, bana naz edemez, bana içinden geldiği gibi sarılamazsa, gözleri her zaman: 'Ne diye gençliğini benim için nâra yaktın, sana yazık değil mi? demek isterse, ben ne yaparım? Her sözümden, her tavrımdan alınır; kızsam ona dokunur, sevsem ona acıyormuş gibi gelir, kucaklasam boş olan

[184] Sabahattin Ali, *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, 137 s. Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

kolunun yerinde bir sızı duyar ve bunlar hep böyle sürüp gider…''[185] Sevginin kutsallığını ön plana çıkarmak için kurgulanan bu engeller kahramanların cesur ve fedakâr yönleriyle ortadan kalkar. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde devamlılık sadece tesadüfler yahut beklenmedik olaylarla değil kavuşmaları bozan türlü engellerle de sağlanır. Bu engeller onun hikâyelerinin rotasını çizen ve devamlılığını sağlayan kurgusal olaylardır.

Atmaca sevdiği kıza kavuşamamanın acısını ve korkusunu yaşar. Bu korku hikâyenin sonunda bir felakete sebep olur. Atmaca bir gece herkesi değirmene toplar. Klarnetini uzun uzun ve son kez çalar. Değirmencinin kızıyla aralarındaki engeli yok edebilmek için kolunu hızlıca dönen değirmene kaptırır.

Kurtarılamayan Şaheser (1929): Sabahattin Ali'nin ilk dönem hikâyelerindendir. Belli bir amaçla yazılmayan, dönemin popüler edebiyatını yansıtan hikâyeler arasındadır. *''Kurtarılamayan Şaheser aşkın tehlikeli ya da öldürücü bir özelliğini ortaya sermek ister.''*[186]

Hikâye mekân, zaman ve olay örgüsü belirgin değildir. Genç şair, sevdiği kızın kalbini kazanmak için şiirler yazar ancak beklediği karşılığı alamaz. Genç kız şairden daha önce söylenmemiş sözler, yazılmamış şiirler ister. Bunu gerçekleştirinceye kadar da kavuşmalarının imkânsız olduğunu söyler.

Şair sevgilisinin isteği üzerine sanatındaki noksanlığı fark eder. İstenen olgunlukta ve orijinallikte şiir yazamama ve sevgiliye kavuşamama durumu şairin duyduğu korkulardandır.

Sabahattin Ali, genç şairi hakikati ve güzeli bulmak için insan elinin değmediği ve güzelliğini muhafaza eden doğaya yönlendirir. Sabahattin Ali'nin özünde iyi olan insanı bozanın yine insan olduğuna dair görüşlerinin bu ilk dönem hikâyelerinden itibaren taşıdığı kahramanını doğaya sevk ettiği bu hikâyeden anlaşılır.

Genç şair iki yıl boyunca insansız çölleri gezerek, uçsuz bucaksız denizlere yelken açarak kendisiyle kalır. *"Seçilmiş kahramanın ortalama kahramandan ayrıldığı en önemli nokta, görevine ancak belirli bir ruhsal hazırlık, bir tefekkür devresinden sonra, hem kaderin hem de kişisel iradenin etkisiyle girişen ortalama kahramanın aksine, tanrının kendisine mucizeleri aracılığıyla ulaştığı, görevini fazla zorlanmadan kabullenen bir kahraman figürü olmasıdır. Sanatçılar söz konusu olduğunda, tanrının sanatçıyla kurduğu mucizevi iletişim*

---

[185] Sabahattin Ali, *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.20
[186] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.31

esinlenme kavramıyla açıklanmaktadır. Esini güçlü sanatçılar tanrıdan doğrudan ilham almaktadır. Yaratırken zorlanan ve eserleri üzerinde uzun süre çalışan sanatçılar tanrısal ilhamdan nispeten yoksun gözükmektedir. Bu da bizi yine romantizmin "spontane" sanat anlayışına götürmektedir. Buna göre, sanat eseri bir kerede yaratılan, düzeltme kabul etmyen bir üründür. Yeniden yazmak yapıtın özgünlüğünü bozar."[187] Sabahattin Ali hikâyedeki genç kahramanını ilahi bir yolculuğa çıkararak eserin havasına tanrısal bir nefes katar. Kahraman bu yolculuğun ve yola çıkmış olmanın etkisiyle değişmiş olarak eserini tamamlar. Sevgilisi kara kaplı meşin cilde yazılmış sözler, şiirler karşısında hayran kalır. Hemen genç şaire sarılır ve o da aşkını ilan eder.

Genç kızın sarıldığı şair gördüklerinin, yaşadıklarının etkisiyle değişmiştir. Ne söyleneni duyar ne de işitir. Genç şair yarattığı eserin büyüklüğünün etkisi altındadır. Sevgilisi kendisinden daha önemli bir hâl alan bu eserin varlığıyla bir korkuya kapılır. Yanı başlarında yanan ocağa defteri fırlatır.

Genç şair yarattığı o büyük eserin yok oluşu karşısında dehşete kapılır. Şairin yaşadığı dehşetin sebebi yukarıda da ifade edildiği gibi eserin yaratılmasında tanrısal bir kuvvetin olması ve bu satırların bir daha yazılamayacak olmasıdır. Şuurunu kaybederek bir zamanlar sevgilisi olan kızı hiç tereddüt etmeden öldürür. Küle dönen eserini eline alır ve duyduğu acıya dayanamayarak o da ölür. *"Sanatçıyı ele alan bazı tanımlarda, sanatçı yapıtının anne – babası olarak görülmekte, bazı durumlarda yapıtından ayrılamayacağı hususu vurgulanmaktadır. Bu durum yapıtından ayrılmaktansa gerçek ya da hayali intihara başvuran ya da yapıtını yok eden sanatçıların durumunu da açıklamaktadır."*[188] *Kurtarılamayan Şaheser* aşkın türlü engellerle korkulu bir hâl aldığı ve sonu mutsuz biten hikâyelerdendir.

Komik-i Şehir (1928): Sabahattin Ali'nin tiyatro kumpanyaları aracılığıyla Anadolu kasabalarının görünmeyen yüzlerini anlattığı hikâyelerindendir. O *Komik-i Şehir* hikâyesinde devletin ve devlet yetkililerinin çirkin yüzlerini gözler önüne serer ve toptan bir sistem eleştirisi yapar.

Rahmi *Komik-i Şehir* kumpanyasının sahibidir. Kumpanyanın geniş bir oyuncu kadrosu vardır. Victor önceleri kumpanya oyuncusu olsa da Rahmi'yle birbirlerini sevmeye başladıktan sonra oyunu bırakır.

---

[187] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı, İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.24*
[188] Oğuz Cebeci, a. g. e. , s.140

‘‘Dört seneden beri beraberdirler… Rahmi bir mızıka binbaşının Harbiye’yi yarıda bırakarak tuluatçılığa heves eden oğlu, Victor İzmirli bir Yahudi zenginin kızıydı…’’[189]

Rahmi, Victor’u ölesiye sever. Onun diğer oyuncularla konuşmasına dahi katlanamaz. Victor’un sarı saçları, güzel yüzü herkesin dikkatini çeker. Kasabanın eğitimli, eğitimsiz tüm erkekleri güzelliğini duydukları Victor’u görebilmek için kumpanyaya gelirler. Daha ilk geceden en ön locaları kaymakam, jandarma kumandanı ve şehrin ileri gelenleri doldurur.

Gösterinin ilk gecesinde ortalık karışır. Kasabanın önde gelen ailelerinden Çömlekçizadelerin adamları kumpanyayı basarak Victor ve Suzan’ı kaçırırlar. Rahmi deliye döner. Dört senedir gözünün önünden ayırmadığı Victor kaçırılır. Hemen kaymakama çıkar. Kaymakamsa kasabanın düzenini bozdukları için onları suçlar. Rahmi’nin tek isteği Victor’u bulmaktır. Kaymakamdan yardım istese de beklediği desteği göremez.

‘‘Rüyada gibiydi… Ne yapacaktı? Kime gidebilirdi bu yabancı yerde?

Hükümet yok muydu? Başlarında kendilerini hür, namuslarının emniyette olduğunu söyleyen bir hükümet yok muydu?’’[190]

Sabahattin Ali, olayın üstüne gitmeyen kaymakam ve jandarmanın aslında Çömlekçizade ailesinden korktuklarını ve bunun için arama emri vermedikleri anlatır. Bizzat devletin yaptığı sınıfsal ayrımın altını çizer.

Rahmi kendi çabalarıyla adamların peşine düşer. Günlerce gezdiği dağlarda önce Suzan’ı sonra da Victor’u bulur. Hemen kasabaya dönerler. Kaymakam hiçbir şey yapmamış olmamak için Victor’u yanına çağırır. Ellerinden geleni yaptıklarını, sorumluların cezalarını bulacakları gibi sözler söyler.

Victor’un güzelliği karşısında kontrolünü kaybederek kıza yaklaşır. Sabahattin Ali, hikâyenin tamda bu noktasında kaymakamı devletin eşkıyası olarak betimlemektedir. Çünkü kaymakamın karşısındaki kadına olan açgözlü tavırları ve mesafesiz tutumu aldığı görev ve sorumluluktan çok uzaktır.

Victor kendisine saldıran kaymakama bir tokatla karşılık verir. Kaymakam deliye döner. Victor’u fahişelik yapıyor diyerek tutuklatır.

---

[189] Sabahattin Ali, Değirmen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.125
[190] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.129

''Bu son vaka Rahmi'yi fena halde sarstı, muvazenesi bozuldu. Bir meczup gibi sokaklarda dolaşıyor, her gördüğü adamın yanına sokularak derdini anlatıyor, muavenet, merhamet dileniyordu.''[191]

Rahmi defalarca kaymakamın yoluna çıkar. Jandarmaya gider. Bir karşılık alamaz. Bir gece kaymakamın yolunu keser. Victor'u vermezse onu öldüreceğini söyler. Ertesi gün kaymakam *Komik-i Şehir* kumpanyasını kasabanın asayiş ve düzenini bozmak gerekçeleriyle kasaba dışına sürer. Kaymakam kumpanyanın geçeceği güzergâhtaki köprüyü ve kumpanya arabasını önceden bozdurduğu ve Rahmi'den kesin olarak kurtulmak istediği için onlara tuzak kurar. Kumpanya arabası içindekilerle beraber köprüden aşağı uçarak sulara karışır.

Sabahattin Ali'nin hikâyeleri duygular ve verilmek istenen mesajın iç içe geçtiği hikâyelerdir. Rahmi'nin tutkulu aşkı, Victor'un sadakati, Kaymakam'ın rezilliğinde ve gücünde erir. Yazar böylesi bir yöntemle Kaymakam'ın iğrenç yüzünün daha net görülmesini sağlar. Hikâyenin genelinde verilmek istenen devlet idarecilerinin ehliyetsiz kişilerden oluşuyor mesajı da böylelikle daha kolay algılanır.

Kağnı – Ses – Esirler (1943)[192]

Kağnı, Ses ve Esirler üçlemesi Sabahattin Ali'nin 1943 yılında tek kitap haline getirerek yayımladığı hikâyeleri ve oyunlarından oluşan eseridir. *Korku* duygusunun bir tema olarak ön plana çıktığı birden fazla hikâyeye sahip olan kitapta *Sevdiğini Kaybetme Korkusu* temasının altında *Sıcak Su* hikâyesi çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Sıcak Su (1937): Hikâyede mekân Anadolu köylerinden biridir. İsmail bir cinayet işler ve daha çıkar. Karısı Emine'yi ara sıra ziyarete gelir. Jandarma İsmail'i yakalayabilmek için sık sık Emine'nin evine baskına gelir.

Bu jandarmanın baskına dördüncü gelişidir. Her defasında karakola eli boş döndüklerinden komutanlarından azar işitirler. Bu defa Emine'yi konuşturmaya kararlıdırlar. Evi bir süre uzaktan izlerler. Emine evde yalnızdır. Daha sonra içeri girerek her yeri ararlar. İsmail'i köyde görenlerin olduğunu söyleyerek kadının üzerine giderler.

''Sabahattin Ali'de jandarmalar, idari gücün köye uzanan korkusudur; en temel niteliği de köylü üzerindeki baskıcı ve zorba tavrıdır.''[193]

---

[191] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.135

[192] Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 222 s., Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

Emine jandarmanın baskılara rağmen İsmail'i ele vermemekte kararlıdır. Kocasının hapse düştükten sonra kendisinin ne halde olacağını çok iyi bilir. Böyle arada bir de olsa kocasını görmektedir. Sabahattin Ali'nin eserlerinde çizmeye çalıştığı yüksek kadın tipi her fırsatta yücelttiği köylü kadınlarıdır. O eserlerinde kötü gözle bakılan kadınlarla beraber köylü kadınlarının da iffetli, sadık ve vicdanlı yanlarını göstererek yüceltir.

''Sabahattin Ali'nin düşkün-hayat kadınlarından sonra en fazla üzerinde durduğu ve olumlu karakterler olarak çizdiği kahramanlar köylü kadın tipleridir.''[194]

Jandarma banyoda hazırlanmış sıcak suyu bulunca İsmail'in yakınlarda olduğundan emin olur. Emine yine konuşmamakta direnince jandarmalar;

''İsmail herhalde uzakta değildir, bize teslim olmaya gelmezse karısının ırzını kurtarmaya da gelmez mi?''[195] diyerek Emine'ye tecavüz ederler. Emine İsmail saklandığı çalılıktan sesi duyarda gelir korkusuyla sesini bile çıkaramaz.

Jandarma çekip gittikten sonra Emine kocasını ele vermemiş olmanın mutluluğu ama yaşadığı utancın acısıyla evden çıkarak ormanda kaybolur. İsmail gece eve gelip Emine'yi arasa da bulamaz. O günden sonra Emine'den haber alamazlar.

Yeni Dünya (1943)[196]

Sabahattin Ali'nin sosyal gerçekçilikten, eleştirel gerçekçiliğe geçiş yaptığı dönemin ürünlerinin bulunduğu ve 1943 yılında yayımladığı hikâye kitabıdır. O olgunluk dönemi ürünlerini verdiği bu kitabında da tüm sanatını etkisi altına alan çocukluk travmalarını yansıtan hikâyeler vermeye devam eder. *Yalnızlık* ve *Korku* temaları bu döneminin de ön plana çıkan temalarıdır. *Sevdiğini Kaybetme Korkusu* başlığının altında *Sulfata* ve *Hasanboğuldu hikâyeleri* çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Sulfata (1942): Anlatıcının şehrin gürültüsünden ve kalabalığından uzak yaptığı doğa yürüyüşünü betimlemesiyle hikâye başlar. Fundalıkların, zeytinliklerin arasında yapılan uzun yürüyüşlerden yorulan anlatıcı su bulabilmek için biraz daha aşağılara doğru iner. Bağların arasında bir kulübe görünce o tarafa yönelir. Kazılı bostan, su dolu kuyu burada birilerinin

---

[193] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.253
[194] Ramazan Korkmaz, a. g. e. , s.218
[195] Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.136
[196] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 124 s., Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

yaşadığını göstermektedir. Ama etrafta gözüken kimseler yoktur. Anlatıcı ayaklanıp gitmeye kalktığı sırada yolun altında birinin geldiğini görür ve o tarafa yönelir.

Anlatıcı yolun yarısına gelince yerde yatan Aliye'yi ve başucunda bekleyen Mustafa'yı görür. Aliye ve Mustafa çok genç yaşta evlenirler. Mustafa'nın babasının kendilerine sahip çıkmaması üzerine Mustafa karısını da alıp satın aldıklarını bu bağa yerleşir. Düzenlerini burada kurarlar. Aliye kısa süre sonra sıtma hastalığına yakalanır.

Sabahattin Ali, toplumsal bir olaya sıtmanın bilhassa köylüler üzerinde yarattığı acı hatıralara dikkat çekmek için bu hikâyesini kaleme alır. Her alanda dışlanan, göz ardı edilen köylü yakasına yapışan sıtma hastalığıyla beraber derman aradığı doktorlardan da türlü hakaretler görür. *Sulfata* bu durumun gözler önüne serildiği hikâyedir.

Mustafa karısını sıtmayla mücadeleye götürse de Doktor, Aliye'nin kan testinin iyi çıktığını söyleyerek onları geri çevirir. Aliye'nin günden güne gözlerinin önünde eriyişi Mustafa'yı kahreder. Bağdan, bahçeden geçmiş karısının kurtulabilmesi için çareler aramaktadır. Tek isteği sıtmaya derman olan sulfatanın devlet reçetesiyle kendilerine verilmesidir.

Doktorsa onları eline geçen her fırsatta aşağılar. *''Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde, karşı güç grubunda anlatılan bilgisiz, gösteriş meraklısı, korkak, özentici ve nutukçu bürokratlar; halkın sorunlarına hep tek taraflı bakarlar. Gerçeği görmek, halkı anlamak, sevmek yerine; sloganlarla düşünür ve bütün imkânlarıyla 'adi, alelade ve çürük ruhlu' olarak gördükleri halkın karşısına birer 'engel' ve korku unsuru olarak çıkarlar.''*[197]

Sulfata hikâyesindeki mücadelenin doktoru da köylüyü cahil ve hakir gören onlara üstten bıkan sitemin adamıdır. Doktorlar, memurlar ve jandarmalar Sabahattin Ali hikâyelerinin acımasız, halkı hakir gören ve güçlünün yanında yer alan kesimlerdir. Bu sebeple eleştirilerinin ana hedefine bu meslek gruplarını yerleştirir. Hikâyelerinin konuları da bu meslek gruplarına mensup kişilerin çıkara dayalı, ikiyüzlü, fırsatçı ve vicdansız karakterlerinin ortaya çıkmasını sağlayan temalardan oluşur.

Anlatıcı Mustafa'ya sulfata alabilmesi için bir akıl verir. Aliye'nin krizi geldiğinde temiz bir cama kanını akıtmasını ve bunu doktora götürmesini belki bu sayede sulfata alabileceğini söyler. Mustafa karısını kurtarabilecek bu çareye dört elle sarılır. Adamın dediğini aynen yapar.

---

[197] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.141

Anlatıcı ve Mustafa kısa bir süre sonra kasabada karşılaşırlar. Anlatıcı Mustafa'ya ne yaptığı sorar. Mustafa doktorun kendisine hakaret ederek kapı dışarı attığını söyler.

Hikâyenin sonundaki doktorun sözleri, Sabahattin Ali hikâyelerinin aydın profilinin gözler önüne seren niteliktedir.

''Sokma bu herifleri benim yanıma!.. Dışarıda kininin pahalı satıldığını duyunca hepsi sıtmalı kesiliyorlar… Ben bilirim bu köylülerin ne yalancı mahlûklar olduğunu…''[198]

Hasanboğuldu (1942): *Yeni Dünya* kitabının son hikâyesidir. *Hasanboğuldu* Sabahattin Ali'nin halk hikâyelerinin öğeleriyle beslediği ve 1970 yılında sinemaya da uyarlanan hikâyesidir. Hikâyeciliğinde denediği farklı yol ve eserin içeriğinin de okuyucuda bir karşılık bulmasıyla edebiyat çevrelerince üzerine en çok durulan ve yorum yapılan hikâyesi *Hasanboğuldu* olmuştur.

Hikâye Sabahattin Ali'nin çocukluğunun geçtiği ve hikâyelerinde mekân olarak sıklıkla kullandığı Edremit yöresinde geçer.

Yüksekobalı İsmail Baba'nın daveti üzerine Edremit'ten yola çıkan anlatıcı Zeytinli köyünde mola verir. Yüksekoba'nın yolunu sorar. Kahveci oraya tek başına ulaşmasının güç olduğunu söyler. Biraz oturup soluklanmasını belki o tarafa giden birinin bulunacağını söyler. Anlatıcı birkaç saat oturduktan sonra Yüksekobaya giden biri olunur. Hacer kız Yüksekobaya gitmektedir. Hacer kız önde misafir ardında yürümeye başlarlar. Hacer kız her geçtikleri gölün, pınarın ismi, derinliği hakkında misafire bilgi verir. Yalnız derin bir büvetin yanından geçerken susar.

''Bu büvetin adı yok mu?

Hasanboğuldu!

Ne dedin?

Hasanboğuldu!

Kim Hasan?

Zeytinli 'den… Bahçıvan Hasan!

Ne zaman boğulmuş?

[198] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.109

Çok olmuş… Kırk elli sene var…

Nasıl boğulmuş?''[199]

Hacer kız yaylaya varınca otururuz anlatırım diyerek yoluna devam eder. Yaylaya varınca da meraklı gözlerle hikâyeyi duymak isteyen misafire Bahçıvan Hasan'ın hikâyesini anlatır.

Hasan, Zeytinli köyünde anasıyla yaşamaktadır. Edremit pazarında bahçelerinin mahsullerini sattığı sırada Yüksekobalı Emine'yle tanışır. Bir iki alışverişten sonra Emine ve Hasan birbirlerine âşık olurlar. O yazı birlikte göllerin, pınarların kenarlarında geçirirler. Hasan'ın anası kış girmeden oğlunu evlendirmek ister. Hasan niyetini Emine'ye açınca kışın ve ayrılığın korkusu iki aşığı da deliye döndürür.

''Hasan bir gün 'Emine demiş, bahar geçti, yaz geçti; leylekler yerine göçtü! Kış gelip dağları yolları kar örtmeden ya sen bana gel, ya ben sana geleyim!

Emine'nin yüzü sapsarı olmuş:

Ah, Hasan! demiş, Kışın derdi senden evvel benim içime çöktü, ayrılık günleri geldi çattı. Ne ben senin köyünde edebilirim, ne sen benim obamda… Bu yaz büyük günah işledik… Artık sen beni unut, ben de seni, unutayım…

Bunu duyunca Hasan'ın aklı başından çıkmış; Emine'nin eline sarılmış:

Aman Yörük kızı, aman biricik Eminem! demiş, Senin tatlı dilini duyan, güler yüzünü gören bir daha seni nasıl unutur? Böyle deme, burada kal. Sen bahçeye bakarsın, ben zeytine giderim, kimseye muhtaç olmayız…

Emine acı acı gülmüş de demiş ki:

İnsan nereye giderse rızkı da beraber gidermiş; bunu düşündüğüm yok. Ama ben dağlıyım, bu çukur ovalarda kalamam. Köyünüzün eli kızlarına karışamam, senin içine dert olur… Yörük kızı dağda köye, çadırdan eve inmemeli… Ben seni görmemeliydim… Gördüm, sözüne uymamalıydım. Ama neyleyeyim, senin de tatlı sözünle güler yüzün etti bunları… Hadi benim Sarı Hasanım, tut ki birbirimizi düşte görmüş de uyanmışız… Bırak beni dağıma gideyim…!''[200] Emine ve Hasan'ın hikâyede imkânsız olarak gördükleri sebepler kendi

[199] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, s.114
[200] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.118

çevrelerinin bilinçlerine empoze ettikleri düşüncelerdir. *"Toplumsal ideolojilere göre, bireyler "pozitif yeteneklerle" doğmaktadır; daha doğrusu, bir toplumda geçerli bazı duygu ve düşünceler bilinçdışına ait bir mekanizma aracılığıyla bireye aktarılmakta, bunların doğuştan getirilmiş özellikler olduğu duygusu işlenmektedir. Bunun bir sonucu ise, başka yaşam biçimlerine, özellikle de farklı toplumların yaşam biçimlerine yönelik tepkilerin geliştirilmesidir. Sözü edilen anlayışın bir diğer sonucu ise, bireyin gerçekliği algılayışını ve varoluşunu biçimlendirmesidir. Buradan yola çıkarak şu söylenebilecektir: hoşgörü bir ahlak sorunu olmaktan çok, bir bireyin ya da grubun gerçekliği algılayışını, bu birey ya da grupların temel varoluşlarının değişen gerçeklikler karşısındaki göreli zaaflarını gösteren bir tutumdur."*[201] Emine obasının geleneklerini öylesine benimser ki Hasan'a duyduğu aşk dahi onları çiğnemesine izin vermez. Bunu bir ahlak sorunu olarak algılar.

Hasan, Emine'nin sözleri karşısında çılgına döner. Emine'yi kaybetme korkusu onu delirtir. Emine çekip gittikten sonra yemeden içmeden kesilir. Ne aldığını ne verdiğini bilmeden dolaşır. Perişan halde Emine'nin yolunu keser;

''Emine, demiş, Bu dünyada gönlüne karşı gelen babayiğit çıkmamış. Ocağına düştüm! Deli gönlün bizim çukur köyümüze sığmazsa al beni obana götür! Ananı ana, babanı baba bileyim; ineğini sağıp davarını güdeyim; babanla tahta biçip keresteyi dağdan sırtımda indireyim. Tek beni buralarda garip koyup gitme!...''[202]

Emine bir iki âmândan sonra Hasan'a acır, haftaya burada kendisinden haber beklemesini söyleyerek Hasan'ın yanından ayrılır. Emine ertesi hafta sırtında kırk okka tuzla Hasan'ın yanına gelir. Anasına babasına danıştığını söyler. Ovalıya kız verenin ovalıdan kız alanın görülmediğini ille de diretirse bir sına bakalım senin yiğidin bu dağlara damat olabilir mi dediklerini söyler. Eğer hiç durmadan sırtında kırk okka tuzla obaya çıkarsa Hasan'la evleneceğini söyler. Hasan hiç duraksamadan çuvalı sırtına alır. Obanın yolunu tutar.

Yürüdükçe tuzlar Hasan'ın sırtını yakmaya başlar. Terler su içinde bırakır. Ayakları birbirine dolanır. Durup dinlenmek istese de Emine onu dinlemez. *''Kavlimizde durup dinlenmek yok!* diyerek yürümeye devam eder.

Hasan, Gök Büvet denen yere gelince daha fazla dayanamayarak yere düşer. Emine hiçbir şey demeden çuvalı sırtlanarak yoluna devam eder. Emine'nin ardında kalan Hasan;

---

[201] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.75
[202] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, s.119

‘‘Ah, Emine! demiş, Beni boş yere yaktın. Ben bu dağlara çıkamayacağım, gel köye dönelim!

Emine, obana gelemem, köyüme dönemem, beni buralarda bırakıp gitme’

Emine, ben senin ardından gelemedim, sen benim ardımdan gel’ diye seslenirmiş.’’[203]

Emine obasına gidince Hasan’ın sesi kulaklarında çınlamaya devam eder. Anası babası Emine’yi zor zapt eder. İki saatlik yoldan Hasan’ın sesinin gelemeyeceğini anlatırlar. Emine Hasan’ı öylece bırakıp geldiği için deliye döner. Hasan’ı bıraktığı Gök Büvete koşar, her yerde Hasan’ı arar. Köyüne koşar, bulamaz. Gök Büvetin kıyısında Hasan’a verdiği çevreyi bulunca Hasan’ın orada boğulduğunu anlar. Hemen Hasan’ın çevresiyle o da kendisini oradaki ağaca asar.

Hasanboğuldu hikâyesi *Sevdiğini Kaybetme Korkusu* başlığı altında incelenecek olan son hikâyedir. Sabahattin Ali’nin bu başlığa uygun düşen hemen tüm hikâyelerinde duyulan müthiş korkuların arkasından olayların sonu felaketlerle bağlanmıştır. Onun mutlu sonla biten sevgili hikâyeleri yok denecek kadar azdır.

‘‘Sabahattin Ali Hasanboğuldu hikâyesinde yeni bir yol dener: Folklor verilerinden, halk şiir ve hikâyelerinden yararlanmak. Yazık ki bu başarılı yararlanma tek başına kalır: Yazar, bir daha aynı yolda yürüyemez.’’[204]

Asım Bezirci’nin Sabahattin Ali’nin denediği ve devamını getiremediğini söylediği bu yeni tarz hikâyeciliğinin yarıda kalmasını Ramazan Korkmaz şu şekilde ifade eder;

‘‘Hasanboğuldu, adlı hikâye, onun, sanat ve estetik bakımdan en yüksek değerdeki hikâyelerinden birisidir. Ne yazık ki, 1944 yılından sonra başlayacak kavgalar yüzünden bu çizgi devam etmez.’’[205]

3.1.2.2 Sınıfsal Korkular

Sabahattin Ali hikâyelerinin ana kurgusu aşk teması etrafında şekillenir. Aşk temasından hemen sonra da sınıfsal sorunlar, eşitsizlikler, haksız rekabetler, adaletsizlikler onun hikâyelerinin genel konuları olur.

---

[203] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.121
[204] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.447
[205] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.48

Köyden kente göçmüş sınıfın şehir yaşamında karşılaştığı güçlükler, orta ve üst sınıfa karşı verdikleri mücadeleler Sabahattin Ali hikâyelerinde sıkça işlenir. Sınıfsal sorunlar beraberinde *sınıfsal korkuları* da getirir. Kapalı bir hayattan, yoğun ve hareketli bir dünyaya açılan taşralı sınıfı en az diğerleri kadar yaşam hakkına sahip olduklarını bilmeden geçim derdiyle sınıfsal eşitsizliklere maruz kalırlar. Paranın ve çevrenin gücü karşısında sürekli ezilen bu sınıfın korkuları Sabahattin Ali hikâyelerinde gerçekçi bir bakışla anlatılır.

Değirmen (1935)[206]

Sınıfsal Korkular başlığı altında onun bu ilk hikâye kitabında ilk gerçekçi hikâyelerinden kabul edilen *Bir Orman Hikâyesi* çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Bir Orman Hikâyesi (1930): *Bir Orman Hikâyesi*, babadan oğula geçimlerini ormancılıkla sağlayan köylülerin ormanlarının ellerinden alınışı karşısındaki çaresizliklerini anlatır.

''Orman bizim her şeyimizdir delikanlı, anamız, babamız, evimiz…''

''Sırtımızı o giydiriyor, karnımızı o doyuruyor, evimizin kerestesini o veriyordu. Ormansız yaşamak!.. Bunu aklımıza getirmiyorduk bile…''[207]

Ormanın kendileri için böylesine hayati bir öneme sahip olduğunu bilen köylüler kısa süre sonra ormanın öbür ucunda faaliyete başlayan şirketin ağaçları devirmesi, çukurlar açması üzerine ormanın yok olacağı korkusunu duymaya başlarlar.

Akılları çok ilerisine ermeyen köylüler şirketin türlü oyunları karşısında çaresizce ormanlarının yok oluşunu izlerler. Hükümete başvurmak akıllarını bile gelmez. Hükümet kapılarına düşmek onlar için daha büyük bir korkudur. Kısa sürede şirket köyün sınırlarına kadar ilerler. Beş altı yüzlük bir ormanı korumaya karar veren köylüler şirketin adamlarına karşı direnç gösterirler. Baltalarla, çapalarla ormana sahip çıkarlar. Ertesi gün devletin taşradaki kolu jandarma ve orman memuru köye gelir. Şirket yetkilileriyle görüşüp köylüleri zorla ormandan çıkarır. Köylülerin karşısında artık devlet vardır. Devlet şirketin ve güçlülerin tarafındadır. Köylüler çaresizce ormanlarını terk ederler.

---

[206] Sabahattin Ali, *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, 137 s. Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

[207] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.81

Sabahattin Ali, hikâyelerinde siyasi otoritenin bilhassa köylüler üzerinde yarattığı korkuyu derinlemesine işler. *Bir Orman Hikâyesinde* de ormanı evi, anası, babası gören köylülerin devlet gücünün karşısında nasıl çaresizce ondan vazgeçtiğini anlatır. Köylüler için devlet kapısına düşmek, mahkeme kapılarında sürünmek, sonu gelmez davalara girip çıkmak büyük korkudur. Anadolu köylüsü ve devlet Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde otorite ve *korku* sayesinde birbirine bağlıdır. Duydukları korku karşısında Anadolu insanını ekmeğinden, işinden bile vazgeçebilir.

Kağnı – Ses – Esirler (1943)[208]

Kağnı, Ses ve *Esirler* üçlemesini ilk dönem hikâyelerinin aksine popüler yönü ağır basan hikâyeler değil kaygıların, sıkıntıların ve korkuların çokça yer aldığı gerçekçi hikâyeler oluşturur. Sanatındaki bu değişimin önemli sebeplerinden biri de hayatının bu evrelerinde yaşadığı sıkıntılı günlerdir. Bu sebepledir ki *korku* duygusunun belirgin bir tema olarak ön plana çıktığı ve birden fazla hikâyede işlediği kitabı *Kağnı, Ses ve Esirler* üçlemesidir.

Çalışmamızda *sınıfsal korkular* başlığı altında *Kağnı, Ses* ve *Esirler* üçlemesindeki *Kamyon, Apartman* ve *Düşman* hikâyeleri incelenmiştir.

Kamyon (1935): Sabahattin Ali'nin Konya'da öğretmenlik yaptığı sıralarda bölgenin yoksulluğu üzerine edindiği izlenimlerinden yola çıkarak kaleme aldığı hikâyelerindendir.

Ulaşım koşullarının elverişsiz olduğu günlerin anlatıldığı hikâyede bir kamyonun arkasında üst üste istiflenen ve çoğu da iş bulmak ümidiyle evlerini, ailelerini terk eden insanların umut dolu yolculukları anlatılır.

''Kamyon, kurtuluşu İzmir'e giderek para kazanma umudunda bulan bir temiz köy delikanlısının kuşkularını, yolculuk borcunu ödeyememesi karşısında kaçmayı tasarlayıp bu tasarıdan duyduğu bunalımı ve sonu gene yıkımla biten yazgısını dile getirir.''[209]

Konya'nın köylerinden yola çıkan ve kamyonun bir köşesine sinerek yolculuğa başlayan gençte bunlardan biridir. Kamyondaki çoğu yolcu gibi o da iş bulmak ümidiyle yola çıkar. Yolun sıkıntısı, geride kalanların özlemi, gelecek günlerin belirsizliği hikâyede

[208] Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 222 s., Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır
[209] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.435

yolcuların genel sıkıntıları olarak anlatılır. Kamyona sonradan binen gencin bütün bunların dışında kendisini tedirgin eden daha büyük bir korkusu vardır.

‘‘Sonradan gelen genç köylü ilk defa otomobile biniyordu. Benzi sapsarıydı. Bunun yarısı alışmadığı bir şeyde hızlı hızlı götürülmenin verdiği heyecan ve korkudan, yarısı da başka bir şeyden geliyordu.

Konya’ya bir saat ötedeki bir köyden olan bu delikanlı otomobile binmişti, İzmir’e gidecekti. Araba İzmir’e gelince şoför yolcuları selametlemeden evvel nedense yol parasının üstünü toplamak âdetindeydi. Bunu genç köyü de biliyordu, fakat yazık ki şoförün bu isteğini yerine getirecek vaziyette değildi. Yanında beş parası bile yoktu.’’[210]

Genç köylü bu aklı köydeki akranlarından alır. Arkadaşları İzmir’e yaklaşmadan şoförün durup para toplamaya başlayacağını söylerler. Tam o esnada atlayıp kaçmasını bu sayada dayak yemekten kurutulacağını da eklerler. Yaşadığı çaresizlikler delikanlıya başka yol bırakmaz. Köydeki çorak tarlaları yaşlı anne ve babasına dahi yetmemektedir. Üzerine çok düşünmeden bu yolculuğa çıkar. Şimdi kamyonun arkasında sindiği bu köşede korkuyla atlayacağı vakti beklemektedir.

Eğer vaktinden önce atlayamazsa kamyon sahibi tarafından güzelce dövüleceği ve çırılçıplak yollarda bırakılacağını çok iyi bilmektedir.

‘‘Ara sıra otomobil herhangi bir sebeple yavaşlar gibi olunca delikanlı yüzünde zapt edemediği bir dehşet ifadesiyle yerinden fırlıyor, ‘Acaba duracak mı? Para toplamaya mı başlayacak? diyor; araba tekrar hızlanınca derin bir nefes alarak yerine çekiliyor ve atlamak için kati kararını veriyordu. Fakat nasıl atlayacak? Bu kamyon, bu gitgide gözünde büyüyen, bütün hislerine alışamadığı ve ezici tesirlerin yapan korku makinesi kendisini bir kıskaç gibi yakalamıştı. Buradan kurtulmasına imkân olmadığını sanıyordu. Gözleri alev alev olmuş, dört tarafına bakınıyor, etrafındaki köylülerin, ön sıralarda oturan efendilerin hep kendisine baktıklarını, biraz kımıldasa yakasına yapışacaklarını zannediyordu. Alnından yanaklarına doğru terler akıyor ve şakaklarındaki ayva tüylerini ıslatıyordu.’’[211]

Genç köylü beyninin içinde dönüp duran bu korku dolu sorularla boğuşurken kamyon aniden yavaşlar. Şoför karşısına çıkan virajı alabilmek için ağır ilerlemektedir. Kamyonun sağında yüksek dağlar, solunda da dipsiz bir uçurum vardır. Tüm yolcular gibi genç köylüde

[210]Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.15
[211] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.17

neden yavaşladıklarından habersiz paniğe kapılır. O, para toplamanın zamanının geldiğini sanarak ve duyduğu korkunun tesiriyle biranda kamyondan atlar. Henüz durmamış kamyondan aniden atladığı için dengesini toparlayamadan soldaki dipsiz uçuruma yuvarlanır.

Korkunun etkisi altına aldığı insanı nasıl değiştirdiğini ve sonunda ölüme bile götürecek derecede kuvvetli bir duygu olduğunu anlatması bakımından *Kamyon* hikâyesi ayrıca önemlidir.

Apartman (1935): *Apartman,* Sabahattin Ali'nin sosyal eşitsizlik ve *sınıfsal sorunlar* konulu hikâyeleri arasında sınıflar arası eşitsizliği en acı biçimde anlattığı hikâyesidir.

Taşradan şehre göçmüş bir ailenin acı sonla biten hikâyesinde ailenin babası geçimlerini sağlayabilmek için inşaat işçiliği yapmaktadır. Henüz okul çağına gelmemiş çocuklarıysa güçlerinin yetebildiği günlük işlerde çalışarak ailelerine destek olurlar. Bir apartmanın çatısında çalışan baba, karşı daire oturan ve sıklıkla kendilerini uyaran mal sahibi yüzünden tedirginlikle işine devam ederken aşağıda kendinden büyük küfeyle yük taşıyan çocuğu görür. Bu küçük çocuk kendi oğludur. Çocuk küfenin altında ezildikçe babası da yukarıda kahrolur. Adam işini kaybetmek korkusuyla sesini çıkaramaz. Oğlunun taşıdığı yükler, çalıştığı inşaatın mal sahibinindir. Çocuk başındaki uşakla beraber zorlanarak karşı apartmanın merdivenlerini çıkarak binaya girer.

Biraz sonra apartmandan gürültüyle kırılan şişelerin sesleri duyulur. Hemen ardından küçük çocuk kolundan dışarı atılır. Yükleri daireye çıkartamadan devirmiştir. Bu yüzden mal sahibi parasını vermeden onu yollar. Küçük çocuk bir yandan kanayan dizini tutarken bir yandan da parasını istemektedir.

''Babası yukarıdan donmuş gibi bakıyor, bir şey söyleyemiyordu. İşe karışır ve çocuğun kendi oğlu olduğu anlaşılırsa mal sahibinin kendisini kovacağını zannediyordu. Öyle ya, 'Çocuğu niçin ağlattınız?' yahut, 'Çocuğun parasını verin!..' demeye kalksa derhal defedilirdi. İşinden ayrılıp aşağıya da gidemezdi. Zaten bunları bu anda hiç düşünmüyordu. Yalnız aptal gözlerle aşağıya bakıyor ve göğsünü parçalayacakmış gibi çarpan kalbini tutuyordu.''[212]

Küçük çocuk aşağıda hak ettiğini düşündüğü parayı ağlayıp isterken, babası yukarıda çaresizce oğlunu izler. Oğlunun haykırışları, kendisinin çaresizliği adamın başını döndürerek

[212] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.55

gözlerini karartır, tutunacak bir yer arasa da bulamaz. Dengesini kaybederek aşağıya yolun üzerine düşer.

Sabahattin Ali, *Apartman* hikâyesinde mecburiyetlerin getirdiği çaresizlikleri ve yoksulluğun mahcubiyetini anlatır. *Sınıfsal* sorunları ele aldığı hikâyelerinde o, parası olanın haklı olduğunu, gücü olanın konuşabildiğini, devletin de güçlüyü koruduğunu gözler önüne serer. Onun sistem eleştirisinin ve halktan kopuk aydın kitlelerini hedefe koyduğu yazılarının temel sebebi de görmezden gelinen bu eşitsizlikler ve uygulanan çifte standartlardır.

Düşman (1936): *Düşman,* Sabahattin Ali'nin eserlerinde aydın problemi olarak göstermeye çalıştığı 'anlaşılma' sorununun ana tema olarak işlendiği hikâyesidir.

Hikâyede iki eski üniversite arkadaşının seneler sonra karşılaşmasıyla gelişen olaylar işlenir. Bu arkadaşlardan biri arzuladığı ülke için çalışır ve çabalar. Bu uğurda işinden ve gerekirse hayatından vazgeçer. Devletin ve polisin tüm baskılarına rağmen doğru bildiklerini söylemekten ve yazmaktan vazgeçmez. Yıllardır görüşmediği arkadaşıysa kendisinin eleştirdiği sistemin adamı olmuştur. Onun için ilke ve değerler değil sahibi olduğu rahat ve sakin yaşamı önemlidir. Bu düzenini bozmamak için de görmezden gelmek ve sessiz kalmak en doğru tercihtir. Bu iki eski dostun arası da bu fikir ayrılıklarıyla açılmıştır.

Yazdığı yazılar sebebiyle polisin peşinde olduğu genç adam gidecek başka bir yeri olmadığı için senelerdir görüşmediği arkadaşına sığınır. Eski dostunu karşısında gören adam şaşırarak onu eve davet eder. Karşılıklı konuşmaları kısa süre sonra birbirlerinin hayatlarını sorgulama ve eleştirmeye döner. Evine sığınan arkadaşının hâlâ savunmakta ısrar ettiği düşüncelerinin doğruluğu karşısında genç adam ezilir. Üstelik arkadaşı ona muhtaç olduğu halde ona üstten bakmakta ve kendisini küçük görmektedir. Bu durum kendisini rahatsız hissetmesine neden olur.

''Ona kızar gibi oldu. Ruhunun durgun suyuna attığı bir taşla onu böyle rahatsız eden, iyi kurulmuş bir makine gibi senelerden beri hiç aksamadan muayyen birkaç formül içinde işleyen maneviyatını birden sarsan bu küstah eski dostun buna hiç hakkı olmadığını düşündü.''[213]

[213] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.73

"Düşman" tüm imkânların "egonun" beslenmesi için yeterli olmasına rağmen yine de sarsıldığını gösteren örneklerden biridir. Buna neden olan sebepleri daha iyi anlayabilmek için Freud'un 1913 yılına kadar ilişkisini devam ettirdiği ve sonrasında yaşadıkları görüş ayrılıkları sebebiyle yollarını ayırdıkları Carl Gustav Jung'un egoyla ilgili görüşlerini açmak faydalı olacaktır. Jung, egoyu benliğin kişisel yanı olarak tanımlamakta ve bilinçlilik halinin egoyla sağlandığını ifade etmektedir. Ego bilinçaltına ilişkin unsurların hangilerinin gün yüzüne çıkıp çıkmayacağına karar veren bir kontrol mekanizmasıdır. *"Jung, ego kavramı üzerinde yaptığı çalışmalar sırasında iki ilişki türü üzerinde durmuştur. Bunlar sırasıyla, egonun daha önceki durumlarıyla bugünkü durumu arasındaki ilişki ve egonun gelecekteki potansiyel durumları ile yine bugünkü durumu arasındaki bağlantıdır. Ego geçmiş, şimdi ve geleceğe yayılan bir geçişlilik durumu olarak ele alınmakta, bu çerçevede bireylik kavramının ortaya çıkması, gelişkin ve bağımsız bireyin belirmesi üzerinde durulmaktadır. Jung, egonun göreliliğini ve geçişlilik özelliğini "simya"ya ait dönüşüm kavramlarıyla ve mitolojik imgelerle ifade etmiştir. Jung'a göre, bireyliğin ortaya çıkması yani bireyin başarılı bir insanoğlu olarak kendisini gerçekleştirmesi, tek bir kahramanlık eylemi ya da yaratıcılık eylemiyle sınırlı değildir; süregiden bir dönüşüm durumunu gösterir. Bu süreç içinde, yaşamın ikinci yarısına, bir başka söyleyişle, maddi beklentilerin ötesinde manevi hedeflerin başarılmasına ilişkin unsurlar önem kazanır ki bu da "benlik"in aktive ettiği ego sayesinde gerçekleştirilir."*[214] Arkadaşının sözleriyle huzursuz olan genç adam aslında manen doyurulmamış egosunun eksikliğini yaşamaktadır.

Genç adam eski dostuna dinlenmesi için odasını gösterir. Arkadaşı yattıktan sonra huzursuzluğu daha da artar. Polis peşindedir. Hemen günlük gazeteleri karıştırır. Arkadaşıyla ilgili haberlerin olması ve her an yakalanacak olması onu daha da korkutur. Söylediği ağır sözler yıllardır görmediği bu adamı kendisinden daha da uzaklaştırır. Şimdi böyle biri için kendi huzurunun bozulacak olması onu daha da endişelendirir.

''Polis izi üzerinde imiş… Ya benim evimde bulunursa?...''

O zaman gözünün önünden karakollar, hapishaneler, mahkemeler geçiverdi. Etrafına bakındı. Bu sıcak odadan, bu alıştığı eşyalardan ayrılmayı düşündü ve bunun korkusuyla bütün etrafındaki şeylere adeta yapıştı.''[215]

---

[214] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki yayınları, İstanbul 2004, s.230
[215] Sabahattin Ali, Kağnı, Ses, Esirler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.74

Sabahattin Ali, bu iki dostu yıllar sonra özellikle karşılaştırır. Çünkü o gerçek hayatta ulaşamadığı ve fırsat bulamadığı sistem adamlarına da haykırmak, haksızlık, eşitsizlik ve adaletsizlik karşısında susan ve görmezden gelenlere de lanet okumak için *Düşman* hikâyesinde kahramanı üzerinden konuşur. *''Düşman, korkaklıkla gelen hainliği pek güzel anlatır.''*[216] Sabahattin Ali'nin hayatında da ve çevresinde de hikâyedeki eski dostlardan çokça vardır.

''Susannah Ginsberg, ekonomik getirisiyle statünün, saygınlıkların temel kaynağı haline gelmesinden sonra, rekabetçi hale gelen toplumun yardımlaşma ve paylaşmaya değersizleştirerek benlik saygısını bozduğunu söyler. (Brown v.d., 1989: 236 – 238) Bu *anlamda çileci değerlerin önemlerini yitirmesiyle bu değerlerin benlik saygılarındaki olumlu etkisi azalmaktadır. Çünkü narsizm arttıkça, bireyin diğerleriyle aralarındaki mesafe artmakta ve toplumdan soyutlanması ve yalnızlığı arttıkça da, güvensizlik ve kimlik bunalımıyla ego, artan sosyal kurgunun temelindeki aidiyet duygusuyla birlikte sürekli bozuma uğramaktadır. Diğerine olan tahammülümüz diğerkâm ve sabır gerektiren tutumlarca beslenir. Sosyal ilişkilerin kalitesi ve sürekliliği ''ben'' yerine ''biz'' duygularıyla alakalıdır. Dolayısıyla, derin ve doyurucu ilişkilerin, farklılaşan ve karmaşıklaşan yapısıyla hareketliliği yüksek modern toplumun yoğun gündelik yaşamında sürmesi beklenemez.''*[217]

Düşman hikâyesinde kazanımlarını kaybetmek istemeyen ve benlik duygusunu ön planda olan adam kısa süre yaşadığı belirsizlikten sonra kendisi için doğru olan kararı verir. Polisi arayarak arkadaşını yakalatır.

Sabahattin Ali iki ayrı sınıfa mensup olan iki ayrı karakterin profilini çizdiği *Düşman* hikâyesinde tarafların birbirlerine çok uzak ve çok ayrı olan ''ben'' ve ''biz'' korkularını işlemiştir.

Isıtmak İçin: (1939): Sabahattin Ali *sınıfsal eşitsizlikleri* konu edindiği hikâyelerinde genel olarak ekonomik farklılıkları işlemiş ve bu açıdan daha güçsüz olan tarafların *korkularını* ve uğradıkları haksızlıkları hikâyelerine taşımıştır.

Isıtmak İçin bunlardan farklı olarak ekonomik açıdan çok iyi imkânlara sahip olmasa da ortanın üstünde şartlara sahip olan kahramanın *korkularını* yansıtır. Hikâyede mekân

---

[216] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.43
[217] M.Ruhat Yaşar, *Yalnızlık*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:17, Sayı:1, 2007, s.251

öğretmenlik için bulunduğu Konya'dır. Kahraman, hayatı sıradanlaşmış ve geleceğe dair beklentileri kalmayan evinden işine, işinden evine giden bedbin bir Sabahattin Ali karakteridir.

''Hayatım tasavvur edilemeyecek kadar manasız ve boş geçiyordu. Sabahları erkenden işime gider, öğle ve akşam yemeklerini küçük bir aşçı dükkânında veresiye yer ve akşamları, eğer kahvede kağıt oynayanları aptalca seyre dalmazsam, erkenden eve dönerdim. Ruhum kütleşmişti, gazeteleri merak etmez, konuşmaktan hoşlanmaz, basık tavanlı bir meyhanede bir arkadaşla birkaç kadeh içip gevezelik etmekten zevk almaz olmuştum.''[218]

Hayatı böylesine sıradanlaşan adam etrafında yaşanan bir hadiseyle derin uykusundan uyanır. Genç adam bekâr olduğu için mahallede birkaç eve gelen çamaşırcı kadın haftada bir kez çamaşırlarını yıkamak için onun evine de gelir. Bu kadın genç olmasına rağmen çökmüş yüzü, sarı benzi, buruşuk elleri onu son derece yaşlı gösterir. Adam ev sahibinden kadının son derece fakir olduğunu ve geçimini çamaşır yıkamakla sağladığını öğrenir. Bu ana kadar dikkatini çekmeyen bu kadınla ilgili de başka bir şeyi merak etmez. Adam işten döndüğü bir gün çamaşırlarını yeni yıkamış olan kadını kendisinin evinin önünde beklerken bulur. Kadının sıkıntılı halinden işe ihtiyacı olduğunu ve evde hasta bir kızının olduğunu öğrenir. O ana kadar devam eden tek düze hayatı bu karşılaşmadan sonra değişir.

''İçimde, kendime de izah edemediğim karışık ve üzücü birtakım hisler belirmişti. Onun söyleyeceklerinin hoş şeyler olmayacağını, belki de beni utandıracağını tahmin eder gibiydim. Körleşen ruhum, rahatının ve muvazenesinin bozulmasından korkuyordu. İnsanlığımın üzerini kaplayan miskinlik ve alakasızlık kabuğu parçalanmak tehlikesindeydi. Hodbin bir kuvvet beni içeri çekti. Buna mukavemet etmek itiyadını kaybettiğim için kapıyı açıp taşlığa girdim.''[219]

Kendisinin yardımına ihtiyaç duyan bu kadını huzuru ve bozulmasını istemediği düzeni için kapının arkasında bırakan genç adam o andan itibaren müthiş bir vicdan azabı duyar. Duyacaklarının verdiği korkuyu unutur. Kapıyı kapattığı andan itibaren kendisini, hayata ve çevresine karşı olan kayıtsızlığını sorgular.

''Bütün gün kafam böyle şeylerle uğraştı. Kadından ve çocuğundan ziyade kendi zavallılığımla meşguldüm. Aylardan beri içinde boğulduğum rahat alakasızlık bir anda

[218] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.41
[219] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.44

sürülüp gitmişti. Bütün insanlar gibi, ıstıraba karşı zayıf olan bir insandım; merhamet, aciz ve korkudan mürekkep bir insan…''[220]

Sabahattin Ali birçok hikâyesinde yaptığı psikolojik tahlili *Isıtmak İçin* hikâyesinde genç adam üzerinde de yapar. Adamı hayatı bağlayan ya da onu hayata karşı kayıtsızlaştıran sebepler ruhunun derinliklerinde aranır. Yalnızlığı seçmesine ve insanlardan uzak bir yaşam sürmesine neden olan acılar hikâyenin akışında ifade edilir.

Genç adam çamaşırcı kadının arkasından uzun süre kendine gelemez. Daha fazla evde duramadan çıkar. Kadını bulmak, çok olmasa da ihtiyaçlarını karşılayacak kadar yardım etmek ister. Mahallede onu çamaşıra çağıranlardan adresini öğrenir. Konya'nın arka mahallelerinde kadını arar. Eski ve yıkı bir evin önüne gelerek kapıyı çalar. Soluk benizli, yorgun kadın kapının arkasında gelen adamı tanır ve içeri buyur eder.

Çamaşırcı kadının kızının o gelmeden birkaç saat önce öldüğünü öğrenir. Adamın günlerdir duyduğu ıstırap katlanarak büyür. Hiçbir şey söyleyemeden evden çıkar. Gözyaşlarını tutamaz.

Sabahattin Ali *Isıtmak İçin* hikâyesinde anlattığı sınıfsal farklılarla birlikte sınıfların kendi içlerinde yaşadıkları kendilerine has korkuları da anlatır. Bu hikâyede aynı zamanda onun daima savunduğu insanın özünde iyi olduğu ancak zaman içerisinde çevrenin etkisiyle bozulduğu görüşü de aktarılır. Genç adamın hayata ve çevresine karşı duyarsızlığı çamaşırcı kadınla karşılaşmasıyla beraber yok olur. Özündeki iyi ortaya çıkar.

3.1.2.3 Ölüm Korkusu

Çalışmamızın girişinde *korku* başlığının altında vardığımız sonuçta da belirtildiği gibi insan dünyaya geldiği, anne karnından ayrıldığı ilk andan itibaren tanıştığı ilk duygu *korkudur*. Sonrasındaysa korku iki yola ayrılarak insanoğlunun hayatında olmaya devam eder. Doğuştan gelen ve sonradan öğrenilen korkular çalışmamızın ilk bölümünde işlenmiştir.

[220] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.45

Korkuların temeline inildiğinde insanoğlunun asıl sıkıntısının ölüm ve ölümün yarattığı korku olduğu anlaşılır. Diğer tüm korkular ölüm gerçeğinden doğmuş ve bu mutlak sonu unutturmak için isim değiştirmiştir. İnsanoğlu tıpkı ölümü hatırlatan *''cenaze töreni, şehir dışındaki mezarlıklar vs.''* gibi en gerçekçi korkularını kendinden uzakta ya da törensel boyut kazandırarak yaşamaya çalışır. Bugün farklı dallara ayrılan ve birbirinden farklı değerlendirilen korku çeşitleri de ölüm korkusunu unutabilmek için yine insanoğlunun kendisi tarafından yaratılmış korkulardır.

Sabahattin Ali'nin çocukluğu Çanakkale ve Edremit bölgesinde, savaşın ve top seslerinin arasında geçer. O etrafında kol gezen ölüm gerçeğini daha ilk çocukluk çağında tanır. İlk gençliği ve Almanya dönüşü sonrası takındığı siyasi çizgi de onu bu konuda daha da tedirgin bir hale getirir. Polisin sürekli peşinde oluşu, yargılanmalar, tehditler ve hapishanenin soğuk duvarları ona daima ölümün kendisini hatırlatır. Bu yüzden o *ölüm korkusunu* işlediği hikâyelerinde son derece gerçekçidir. Kahramanlarının ölümü hatırlatan olaylar karşısında sergilediği bazen soğukkanlı bazen de kontrolsüz tavırları şüphesiz onun hayatından izler taşımaktadır.

Değirmen (1935)[221]

Kanal, onun ilk dönem hikâyeleri arasında *ölüm korkusunu* işlediği ve çalışmamıza dâhil edilen eseridir.

Kanal (1934) : Kanal, Sabahattin Ali'nin öğretmenlik yaptığı yıllarda kaldığı Konya'da Konya ovasının çorak topraklarında geçen bir hikâyedir.

''Bu ovadaki uyuz ağaçlı, kül yığınına benzeyen köylerde insanlar parça parça elleri, yanık derili yüzleri, kenarları çok kırışık gözleriyle çalışarak inatçı topraktan bir lokma ekmek söküp almaya uğraşırlar.''[222] Tabiat ve hikâye temasının örtüştüğü eserlerinden biridir. Ovanın çoraklığı, kimsesizliği bölge insanını da değiştirir. Bu coğrafyada yaşam ovanın suya kavuşması kadar zordur. Sabahattin Ali bu durumu tabiat ve hikâye konusunu birbirine paralel ilerleterek gözler önüne serer.

Dedemköylü Mehmet ve Zağar Mehmet'te bu çorak ovanın komşu çocuklarıdır. Bütün çocuklukları bir arada geçer. Eğlenceye, düğüne birlikte gider, hovardalık birlikte yaparlar.

---

[221] Sabahattin Ali, Değirmen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, 137 s. Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.
[222] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.94

‘‘Biraz sonra topraktan ekmeği dişiyle sökenlere mahsus ciddilik onları da ağırlaştırdı. Ev yükü üstlerine çökünce, daha az buluşur oldular.’’ [223]

Dedemköylü Mehmet’te, Zağar Mehmet’te evlenirler. Geçim derdi baş gösterir. Mahsul vermeyen tarlalara daha da muhtaç olurlar. İki Mehmet’in çorak topraklardaki tarlaları alt altadır. Yukarı baştan akan su önce Dedemköylü Mehmet’in tarlasına uğrar, oradan Zağar Mehmet’in tarlasına akar. Dedemköylü suyu kısıp tarlasını fazla sulayınca Zağar Mehmet’le araları açılır. Yaşam kaygısı ve geçim derdi Zağar Mehmet’i çocukluk arkadaşından uzaklaştırır.

‘‘Zağar Mehmet, bir karışken sararan ekinlerle beraber karısının, akşamlara kadar elinde çapa ile iki kat çalışan altmışlık anasının ve altı yaşındaki oğlunun da sarardıklarını görüyor, düşünüyor ve bekliyordu. Bozkır köylüsünün ne düşündüğünü ve ne beklediğini kimse bilmez.’’[224]

Zağar Mehmet çok uzun düşünmeden silahını alarak tarlalarının yanındaki su yatağına pusuya yatar. Dedemköylü Mehmet ve kardeşini gördüğü gibi birkaç el ateş eder. Suyun parmak kadar aktığı yatak kırmızıya döner.

Hikâyenin sonunda Sabahattin Ali, *‘‘Bu ölü toprakların üstünde hiçbir şey ölmek ve öldürmek kadar kolay değildir.’’* diyerek bu çorak topraklarda zor olanın, kaygı verenin yaşamak olduğunu anlatır. Zağar Mehmet açlığın ve yokluğun sıkıntısını yaşamaya başladığından, kendisiyle beraber ailesinin de aynı zorlukları yaşadığından öldürmekten tereddüt etmemiştir. Açlık her canlı için katlanılması zor ve uğrunda her türlü yola başvurulabilecek durumlardandır. İlk çağlardan itibaren insanlık avcılığı, toplayıcılığı, yetiştiriciliği, açlığını, tanıdık korkusunu yok edebilme uğruna öğrenir. Zağar Mehmet’in korkusu doğum anıyla beraber bildiği bir korkudur. Carl Gustav Jung’un *kolektif bilinç* diye tanımladığı korku Zağar Mehmet’in duyduğu korkudur. “*Jung, Freud'un kuramında yer alan "bilinçdışı" kavramını kabul etmiştir. Bu noktada iki kuram arasındaki fark ise Jung'ın, Freud'un psikanalizinde yer alan id, ego ve süper ego kavramları yerine bilinç, kişisel ve kolektif bilinçdışı kavramlarını kabul etmesidir. Jung, bireyin kendine özgü oluşturduğu bilinçdışını "kişisel bilinçdışı" şeklinde adlandırmıştır. Kolektif bilinçdışı ise genlerle atalardan devralınan ortak bir bilinçdışını ifade eder. Kişisel bilinçdışı, Freud'un "id"ini akla getirmektedir. Burada da arzular, korkular, unutulmuş yaşantılar yer almaktadır. Duygular*

[223] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.95
[224] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.97

kişisel bilinçdışında birikir. Burada yer alan duyguları bazı zamanlar bilinç düzeyine getirmek kolayken bazı zamanlar neredeyse imkânsızdır. Kişisel bilinçdışı, bilinçdışının üst katmanında yer alan bir yapıdır. İnsanlar genlerle atalarından devraldıkları ortak bir bilinçdışıyla dünyaya gelir. Jung buna "kolektif bilinçdışı" adını vermiştir. Ona göre bu bilinç dışı, ilk insanlardan itibaren nesiller boyu aktarılarak varlığını çok değişmeyecek bir şekilde korumuştur."[225] Jung'un bilinç, kişisel bilinç ve kolektif bilinç olarak üçe ayırdığı insan zihninde yer alan bilindik korkular Zağar Mehmet'i öldürmeye mecbur eder. Kolektif bilinçdışı insanoğlunun yaşamında kullandığı tüm bilgileri içermektedir. Temel kişiliği oluşturan davranışlarımız buradan kaynaklanır. Hepimiz bu bilgiler ile doğarız. Bilinçaltında var olan bu bilginin ortaya çıkışıysa her bireyde farklılık gösterir.

Tıpkı ilkel insanlar gibi yaşamak için öldürmenin geçerli olduğu hikâyeler Sabahattin Ali'nin yakın dönem eserlerinde kendini gösterir.

Kağnı – Ses – Esirler (1943)[226]

Sabahattin Ali, hapishane temalı hikâyelerinde birçok konuyu ele alır. Haksız yargılamalar, suçsuz mahkûmlar, siyasi davalar bu konuların ilk sıralarında yer alanlarıdır. Özgürlüğe duyulan özlem, sevgiliye, çocuklara olan hasret yine işlenen konular arasındadır. *Ölüm korkusunu* dolaylı olarak işlediği birden fazla hikâye olsa da *Duvar* hikâyesi tam olarak bu tema etrafında işlendiği için çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Duvar (1936): *Duvar,* Sabahattin Ali'ni Sinop cezaevinde tanık olduğu ya da duyduğu olaydan esinlenerek kaleme aldığı hikâyesidir.

''Mahkûmlar, Sabahattin Ali'nin kendi hayatını yansıtan, ondan izler taşıyan insanlardır. Bu tipler, bir bakıma Sabahattin Ali gerçekliğinin ürünleridir. Onun gözlemci ve duyarlı kişiliği, karşılaştığı her insanı, her olayı çok boyutlu görmesine ve anlatmasına sebep olur. Bu yüzden hikâyelerinde kuru ve yalın bir anlatıma rastlanmaz. Özellikle mahkûmların

[225] Gamze Nergiz, *Susanna Tamaro'nun Tobia ve Melek Kitabındaki Kahramanların Carl Gustav Jung'ın Psikanalitik Bakış Açısıyla İncelenmesi,* Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, 2017, s.52

[226] Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 222 s., Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır

anlatıldığı hikâyelerde insan; kendisi, şartları ve iç dünyası ile dengeli bir bütün olarak verilir.''[227]

Hikâyede Sinop cezaevinin duvarlarına onarım çalışması yapılırken mahkûmlarda bir kenarda bu çalışmaları izlemektedir. Yan yana duran iki mahkûmdan kır saçlı olanı yanında duran genç mahkûma dönerek seneler önce bu duvarların dibinde başından geçen hikâyeyi anlatmaya başlar.

Bu duvarların dibinde seneler önce dükkânlar olduğunu ve mahkûmların bu dükkânlarda çalışarak ekmek paralarını çıkardıklarını söyler. Kendisinin de koğuş arkadaşıyla beraber bu dükkânlardan birinde çalıştıkları sırada başlarına gelen olayı buruklukla anlatır.

''Bir gün dükkânın bir köşesinde tutkal kaynatıyorduk. Çanağın altına sürdüğüm odun, duvarın taşına çarptı. Bana, taş yerinden oynar gibi geldi, Hemen ateşi ve çanağı oradan kaldırdım, taşın soğumasını beklemeden yapıştım. Azıcık kireç döküldükten sonra, koca bir tepsi ekmeği kadar büyük olan taş yere düştü. Eğilerek içeri baktım. Gözlerime inanamayacaktım: Uzakta, ta ileride dar bir ışık görünüyordu. Hemen arkadaşımı çağırdım. O da yere yatarak bakmaya başladı. Sonra bana dönüp:

'Bu delikten dışarı çıkmak zor olmasa gerek, hemen kaçalım' dedi.''[228]

Genç adam arkadaşının bu teklifini duvarın üstünde gezen jandarmaları, aydınlatma ışıkları ve hedef olacakları kurşunları düşünerek reddeder. Arkadaşı yaşlarının çok genç olduğunu, hapiste çürüyeceklerini eğer çıkarlarsa yeniden güzel bir hayat kurabileceklerini söyleyerek onu ikna eder. Oturup plan yaparlar. Arap gardiyana üç beş kuruş vererek gece çalışmasına kalırlar. Bütün gece duvarın kalan yerini de kazıp kaçacaklardır. O gece durmadan çalışırlar. Tam duvarın diğer ucunu da açtıkları sırada havanın aydınlandığını fark ederler. Genç adam arkadaşına şimdi çıkarlarsa görüleceklerini söyler ve başka akşam çıkmak için geri dönmek ister. Arkadaşı özgürlüğe bu kadar yaklaşmışken geri dönmek istemez. Onu da kolundan tutar. O geri geri sürünerek vazgeçer.

''Sen istersen git, ben kalırım, jandarma kurşunuyla geberecek halim yok! diye bağırdım, hızla geriye dönüp dükkâna doğru sürünmeye başladım. O arkamdan bağırdı:

Ülen gitme! Jandarmanın gözünü avlar, daha ortalık adamakıllı aydınlanmadan otların arasına sine sine gideriz! dedi.

---

[227] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.256
[228] Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.42

Fakat benim yüreğim, kör olası bir korku, bir can korkusu ile öyle yaman atmaya başlamıştı ki, üstümü başımı yırta yırta kendimi dükkâna zor fırlattım ve taşı eski yerine kapatarak sabahı ve koğuşların açılmasını bekledim.''[229]

Ertesi gün olay meydana çıkar. Jandarmalar, gardiyanlar her yeri tutarlar. Duvar hızlıca örülür. Kaçmaktan vazgeçen adam fazla dayak yemeden koğuşuna gönderilir.

Kır saçlı adam seneler önce başından geçen bu olayı anlatırken pişmanlığını da ifade eder. Arkadaşının şimdi çoluğa çocuğa karıştığını, kendisinin buralarda çürüdüğünü söyleyerek isyan eder.

Kır saçlı adamla genç adam yan yana bu konuları konuşurken karşıda tamir edilen duvarlardan biri büyük bir gürültüyle çöker. Herkes koşarak o tarafa toplanır. Kır saçlı adam gördüğü manzara karşısında dengesini kaybederek genç adamın koluna sarılır. Duvarların dibinde bir insan iskeleti boylu boyunca uzanmaktadır. Hikâyelerinin birçoğunu gerçek yaşamdan alan yazar *Duvar* hikâyesinde özgürlüğe duyulan hasretle beraber özgürlük ve ölüm arasında bırakılan bireyin çaresizliğini ve nihayet yaşamak arzusunun kuvvetini gösterir. Ölüm yazarın melankolik ve sorunlu tiplerinin bulunduğu her hikâyesinde kahramanların duyduğu endişenin temel kaynağıdır. Bu endişenin sancılarını kahramanlar kadar Sabahattin Ali'nin kendisi de hayatı boyunca çekmiştir. Ölüm karşısında kahramanlarının duyduğu korku ve endişenin bu derece kuvvetli anlatımında onun tecrübe ettiği ve yakından tanıdığı duygular vardır.

Sırça Köşk (1947)[230]

Sabahattin Ali, son hikâye kitabı olan *Sırça Köşk'*te hastane ve hasta konulu *Böbrek* ve *Cankurtaran* hikâyelerinde *ölüm korkusunu* işlemiştir. Bu hikâyeler çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Böbrek (1945) : Hikâye, Niğde eski nüfus memurlarından Avni Akbulut'un böbrek taşını aldırmak için başına gelen olayları konu edinir.

Avni Akbulut birkaç ay önce Kayseri hastanesinde böbreğinden taş aldırır ancak şikâyetlerinin geçmemesi üzerine yeniden doktora gidince diğer böbreğinde de taş olduğunu öğrenir. Doktorlar onu da almak ister ancak Avni Akbulut doktorların kendisini kandırdığını

[229]Sabahattin Ali, a. g. e. , s.45
[230] Sabahattin Ali, *Sırça Köşk*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 141 s., Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

düşünerek Niğde de belediye doktorunun tavsiye ettiği İstanbullu Didim Yurdunun sahibi Osman Bey'e gitmeye karar verir.

Avni Akbulut İstanbul'a geldikten sonra önce birkaç kişinin aynı odayı paylaştığı bir pansiyona yerleşir. Oda arkadaşıyla hemen ahbap olan Avni Akbulut hastalığını ve derman aramak için buralara geldiğini oda arkadaşı olan elli yaşlarında değirmi sakallı adama anlatır. Adam kendisiyle pek ilgilenir. Ona yardımcı olmak için elinden geleni yapar. Değirmi sakallı adam Avni Akbulut'un Didim Yurdunun sahibi Osman Bey'e geldiğini duyunca deliye döner. Osman Bey'in insan tüccarı olduğunu, onun asistanlarına doktorluk mesleğini öğretmek için parçalara ayıracak hasta aradığını söyleyerek gözünü korkutur.

''Avni Akbulut dili tutulmuş gibi karşısındakinin yüzüne baktı kaldı. Birkaç kere yutkundu, fakat müthiş bir korku, gurbet ellerde çoluğun çocuğun bıçağıyla doğranmak korkusu, bütün vücudunu bir ter ve titreme halinde sarmıştı. Boğazından ses çıkmıyordu.''[231]

Değirmi sakallı adam tam bu esnada kendisini iyi bir doktoru tanıdığını, onun hastalara şifa dağıttığını, üstelik fazla paragöz olmadığını söyleyerek Avni Akbulut'u ikna eder. O günden sonra Avni Akbulut'u bir an olsun yalnız bırakmaz. Bütün tahlillerini, testlerini, filmlerini o çektirir. Ödenecek paraları Avni Akbulut'tan alarak o öder. Bir iki ay süren bu oyalamalardan sonra değirmi sakallı adam yurt dışından getirtilecek bir taşla Avni Akbulut'un böbrek taşının düşürüleceğini söyleyerek elinde kalan son parasını da alır. Ertesi gün değirmi sakallı adam ortadan yok olur. Avni Akbulut durumu anlar. Derdine derman bulmayan Avni Akbulut hemen Didim Yurduna Osman Bey'in yanına gider. Osman Bey devlet hastanesinde kendisine pek ilgi göstermez. Hademenin tavsiyesiyle Osman Bey'in özel muayenehanesine giden Avni Akbulut hemen hastaneye yatırılır. Ameliyat için Niğde'deki elma bahçesini sattırır. Ameliyat olur. Böbreğindeki taş çıkarılır. Ancak bu defa da taşlardan biri içeride unutulmuştur. Osman Bey böbreğine başka taş olmadığını söylese de Avni Akbulut'un sancıları birkaç ay sonra yeniden başlar. Osman Bey bu defa Avni Akbulut'u böbreğin taş yapmaya çok müsait diyerek kandırır. Ameliyat için yeniden bir hesap yapılır. Avni Akbulut Niğde'deki bağını da sattırır. Yeniden ameliyat olur ve taşlardan kurtulur. Ancak üst üste iki defa ameliyat olduğundan yarası kolay kapanmaz.

Avni Akbulut'la artık işi biten Osman Bey onu bir an önce taburcu edip muayenehanesine yeni hastalar almak istemektedir. Avni Akbulut tamamen iyileşmeden

[231] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.38

çıkmayacağını söylese de Osman Bey devlet hastanesinde yatakların boşaldığını söyleyerek onu oraya taburcu eder.

Sabahattin Ali, *Böbrek* hikâyesinde Avni Akbulut'un can korkusuyla önce değirmi sakallı adam tarafından nasıl dolandırıldığını ve sonra da devletin doktorları tarafından nasıl soyulduğunu anlatır. Doktorlar onun hemen tüm hikâyelerinde mesleklerin hakkını vermek için çabalayan bir kesim olmamış aksine vatandaşı soymanın türlü yollarını arayan değirmi sakallı adamın önlük giymiş hali olarak ifade edilmişlerdir. Sabahattin Ali içinde bulunduğu hapishane koşulları sebebiyle mahpusluk hikâyelerinde son derece akıcı ve gerçekçi bir anlatım sergilediği gibi hastane ve doktor hikâyelerinde de aynı akıcı üslubu yakalar. Bunun sebebi Ankara'da dayısı Rıfat Ertüzün'ün sağlık yurdunda birkaç ay misafir olmasına bağlıdır. O bu dönemde hastaları ve doktorları yakından gözlemleme imkânı bulmuş, hasta psikolojisine ve doktorların önceliklerine şahit olmuştur.

Cankurtaran (1947): Hikâyede sorunlu sağlık sistemi ve güçlülerin arkasında durarak vatandaşını mağdur eden devlet eleştirilir.

İbrahim henüz askere gitmeden Asiye'yi kaçırır ve evlenirler. Asiye on beş yaşında hamile kalır. Doğum zorlu geçer. Komşu köy olan Köprüköy'ün tecrübeli ebesi doğuma çağrılır ancak o da bebeği çıkaramaz. İbrahim için karısını şehre yetiştirmekten başka çare kalmaz.

Şehirde hastanenin tek doktoru vardır. Tüm hastalara yetişmeye çalışan ve elinden geldiğince onları iyi etmeye çalışan doktor hayatını mesleğine adamıştır. Diğer meslektaşlarından ayrı olduğu sürekli kendini geliştirmeye çalıştığı, bekâr olduğu için hastanede yattığı, geceleri hastalarını kontrol ettiği için hakkında türlü dedikodular çıkar. Ama o bunların hiçbirine aldırmadan mesleğinin hakkını vermeye devam eder.

İbrahim'de karısını bu doktora getirir. İbrahim hastanenin açılması için saatlerdir beklemiştir. Sıra ona gelince doktoru alıp bahçede arabada yatan Asiye'nin başına götürmek için yalvarır. Kısa süre öncesine kadar doğum da yaptıran doktor, şehirde açılan yeni özel doğumhane doktoru Mutena Cankurtaran tarafından bakanlığa şikâyet edilir. Bakanlık doktora bir uyarı yazısı yollar. Bu yazıdan sonra doktor doğum hastalarına müdahale edemez. İbrahim'i de çaresizce geri çevirir. Mutena Cankurtaran'a yönlendirir.

İbrahim hemen Mutena Cankurtaran'ın kliniğine gider. Doktor yüksek bir rakama çocuğu alabileceğini söyler. Cebinde o kadar parası olmayan İbrahim öküzleri ve arabayı

satarak karısını kurtarması için doktora yalvarır. Paranın tamamını bulamadığı için Mutena Cankurtaran İbrahim'e senet imzalatarak Asiye'yi ameliyat eder.

Çocuk ölmüştür. Asiye kurtulsa da doktor onu salmaz. İbrahim'in kalan parayı getirmesini ister.

''Doktor Bey' dedi. Bütün ekinimi satsam da kışın aç otursak, gene elli lira bile denkleştiremem… Kurbanın olayım, ver Asiye'yi de gidelim.

Çok konuşuyorsun. Siz köylüler zaten hepiniz dolandırıcısınız… Sizin Allah bir dediğinize inanmamalı. İki yüz yirmi beş lira getirmeden karını alamazsın!''[232]

İbrahim, doktorun bu terslemesinden sonra köyden yengeleriyle beraber Asiye'yi bir iki defa kaçırmaya çalışsa da başarılı olamaz. Asiye aylardır kliniktedir. Her geçen gün katlanan parayı ödemesi imkânsız hale gelen İbrahim son defa doktordan karısını ister. Doktor yine İbrahim'i tersleyince *''Al öyleyse senin olsun. Köyde karı yok değil a! Hayrını gör!''*[233]diyerek kliniği terk eder.

Asiye, İbrahim'in kendisini bıraktığını ve köyden başka bir kadınla olabileceğini duyar. O andan itibaren sancıları ve dikişlerini unutur. İbrahim'in başka biriyle olabilmesi ihtimali onu korkutur. Gece yarısı hastaneden kaçmak için ikinci kattan atlar. Dikişleri açılır. Köye kadar yürür. Evine ve İbrahim'e ulaşamadan köyün girişinde ölür.

3.1.2.4 Mekânsal Korkular

Sabahattin Ali'nin hikâye mekânları çocukluk yıllarının geçtiği Çanakkale ve Edremit yöresi, eğitim için bulunduğu Almanya, öğretmenlik yaptığı Aydın, Konya, Yozgat, tutuklu olarak kaldığı Sinop, İstanbul ve Ankara gibi yerlerdir. *Mekânsal Korkular* başlığı altında inceleyeceğimiz hikâyelerinde o, bir yörenin ya da muhitin değil kahramanlarının bulunduğu dar alanların evlerin, odaların, garların korkutucu yanlarını olağanüstülük öğeleriyle yansıtmıştır.

[232] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.90
[233] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.91

Değirmen (1935)[234]

Mekânsal Korkular başlığı altında onun ilk dönem hikâyelerinden olan *Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi* çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi (1929) : *Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi*, Sabahattin Ali'nin sanat hayatında sosyal gerçekçiliğe geçiş yapmadan önce yazdığı son hikâyesidir. Değirmen kitabının birinci kısmını oluşturan beş hikâyenin de sonuncusudur. Sabahattin Ali'nin bu ilk dönem hikâyeleri daha çok etkisinde kaldığı yazarlardan ve dönemin popüler edebiyatından izler taşır.

Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesinde de Sabahattin Ali'nin kurgu dünyasının izleri görülür. *''Sabahattin Ali'nin 1929'da yazdığı Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesinde ise, okuyucuya vahamet duygusu telkin eden bir mekân anlayışı hâkimdir. İnsandaki fantastik korku imajını sembolize eden mekân, bünyesinde, kendi korkunç görünüşü ile özdeş bir hikâye kahramanı saklar. Dikkat edilirse hikâyede mekân, oldukça kötümser bir ruh yapısı ile korku labirenti halinde tasvir edilmiştir: İnce, karanlık dehlizlerle çevrili iğrenç ve korkunç bir ev. Bu ev, birinci anlamda dünyayı, ikinci anlamda insan vücudunu ve üçüncü anlamda bütün bir hayatı ve onun klişeleşmiş birer imajını temsil etmektedir.''*[235] Hikâye tedavi için kalabalıklardan uzakta istirahate çekilen adamın kendisini kandile benzer bir binanın önünde bulmasıyla başlar. *Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesinde* mekân tasvirinde okuyucuya dahi geçen bir ürkütücülük vardır.

''Gittikçe koyulaşan sessizliğin içinde, derin bir kuyuya muntazam aralıklarla taşlar atılıyormuş gibi boğuk sesler işittim. Evvela istikametini kestiremediğim bu gürültünün, biraz sonra, evin içinden geldiğini anladım. Sesler, aynı muntazam aralıklarla durmadan yaklaşmaktaydı. En sonra büsbütün açılarak taş merdivenlerden ağır ağır inen adımlar haline girdiler ve dayanmakta olduğum kapının arkasında durdular. Doğrulmuş, korku, merak ve hayretten ibaret bir halita halinde kaskatı kesilmiştim. Başımı arkaya çeviremiyordum, fakat – ufak bir gıcırtı bile yapmadığı halde – kapının yavaşça açıldığını ve soğuk, buz gibi bir nefesin ensemi yalayarak dağıldığını hissettim.''[236]

---

[234] Sabahattin Ali, *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, 137 s. Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.
[235] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.198
[236] Sabahattin Ali, *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.52

Hikâye boyunca devam eden bu ifadelerle Sabahattin Ali, gerçeklikten uzak olsa da korkuyu kahramanına hissettirir. Boş tarlaların ortasına dikilen, terk edilmiş kandil şeklindeki bu binanın varlığı ürkütücüdür. Açılan kapıyla kahraman karşısında binanın sahibiyle karşılaşır. Bir canlıdan çok yürüyen bir iskeleti andıran bu adam karışmış saçı sakalı, kemiklerine yapışmış derisiyle hikâyeye daha da gergin bir hava katar.

İskelete benzeyen bu adamla beraber hızla üst katlara doğru çıkan kahraman korkusunu bir madde gibi karşısında görmekte, yüzünde, teninde, hızla çarpan kalbinde hissetmektedir. Kandil binanın en üst katına geldiklerinde odanın içerisindeki yatakta cansız yatan kadının cesedi hikâyeye daha da bilinmez bir hava katar. Yaşamla ölüm arasında kalmış iskelet adam, kahramanın soran gözleri karşısında anlatmaya başlar. O kadının sevgilisi olduğundan, bir zamanlar onun da tatlı sözler söyleyip, şen kahkahalar attığından bahseder.

Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi dönemin popüler kültürünün etkisiyle yazılmış olmakla beraber konusu itibarıyla Oğuz Cebeci'nin *Psikanalitik Edebiyat Kuramı* kitabında bahsettiği Tanrı – Şeytan ve kurban üçlemesine uygun düşen bir hikâyedir. Tanrı, kendisiyle rekabet eden her şeye karşı çıkmaktadır. Şeytan da Tanrı'ya karşı çıkarak büyüklük göstermesiyle gözden düşer. *"Daha sonra sözü edilecek olan ve özellikle büyük binaların yapılması ve kullanıma açılması sırasında kurban sunma uygulaması, tanrının kendisiyle rekabet anlamına gelebilecek böylesine bir işten dolayı kızmasını engellemye, ya da kızgınlığını bu şekilde yatıştırmaya yönelik bir eylemdir. İnsan kurbanı törenlerinin ardında da bu fikir vardır. Toplum tanrıya meydan okumuş olma endişesiyle içlerinden bazılarını feda etmekte, simgesel bir biçimde kefaret ödemektedir."*[237] Hikâyenin girişinde binanın olağanüstü ve etkileyici büyüklüğünden bahseden yazar devamında da hiç sebepsiz gerçekleşen ölümleri konu edinir. *Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi* bu yönüyle Tanrı'ya kurban verilen insanların konu edildiği bir inancın hikâyesi olabilir.

Kağnı – Ses – Esirler (1943)[238]

Kağnı, Ses, Esirler üçlemesinin ikinci kitabında yer alan *Ses* hikâyesi çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Ses (1937): Hikâye Konya ovasında geçmektedir. Otobüslerinin arızalanmasıyla beraber yolcular iki boğaz arasına dağılarak otobüsün yapılmasını beklerler. Bu sırada iki

[237] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.53
[238] Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 222 s., Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır

arkadaş ilerideki ovada işçilerin yaktığı ateş tarafından kendilerini mest eden saz sesini duyarlar. Müzikle uğraşan iki arkadaştan biri hemen kalkarak o tarafa yönelir. Yaklaştıkça yirmi yaşlarında bir delikanlının çadırın önünde bütün vadiyi inleten sazını ve sesini hayranlıkla dinlerler. Çocuk türküyü bitirip sazını kenara koyunca adamlardan biri;

''Harikulade bir ses azizim, yıllarca arasak bulamayız. Ben bu oğlanın arkasını bırakmam!''[239]diyerek Sivaslı Ali'yle tanışırlar.

''Ses hikâyesinde yalın ve çıkarsız insan sevgisinin en güzel örneği verilir. Ali'nin masum, utangaç fakat biraz mağrur tavrı karşısında adeta saygıyla eğilen yazar, onu yalın ve sade Anadolu insanının temsilcisi olarak görür ve yüceltir.''[240]

Ali'den ve sesinden son derece etkilenen iki adam onu Ankara'da yapılacak konservatuvar seçmelerine katılmaya razı ederler. Ali'nin eline bir adres bırakarak oradan ayrılırlar. Sınav günü geldiğinde Ali, anlaştıkları gibi söylenen yere gelir. Sınav komisyonun bulunduğu oda son derece kalabalıktır. Şan eğitimi almış gençler, Avrupa'da eğitim görmüş diğer adaylar ve yerli – yabancı hocalar odayı doldurmuşlardır. Sıra Ali'ye geldiğinde sazın ayakta mı oturarak mı çalınması gerektiğine dair ufak bir münakaşa yaşanır.

''Bu münakaşa esnasında Ali, gözleriyle odanın bir hastane ameliyathanesine benzeyen beyaz, çıplak duvarlarını, büyük, perdesiz pencerelerini seyrediyor ve odayı sesleriyle dolduran bu bir sürü adama, ameliyat masasına yatacak bir hastanın doktorlara bakışına benzeyen ürkek nazarlar fırlatıyordu.''[241]

Komisyon henüz Ali'yi dinlemeden onun oturuşunu, duruşunu ayarlamaya çalışır. Yabancı konuklara karşı mahcup olmak istemeyen yerli *hocalar* Ali'yi daha da bunaltırlar. *''Sivaslı Ali sesinden, kendiliğinden öğrendiği sazının akıcılığından çok devinimlerini, yüzünü, giysilerini inceleyen sınav komisyonundan gitgide korkar, türkü okuyamaz olur.''*[242]

Ali komisyonun karşısında ter içinde kalarak sazını çalmaya, türküsünü okumaya çalışsa da Konya ovasındaki gibi rahat olamaz. *"Arieti, yaratıcılıkla ilgili incelemesinde bu konudaki çalışmalarda rastladığı şu ortak noktaların varlığına dikkat çeker: yaratıcılıkla ilgili araştırmalarda, yaratıcılığın ortaya çıkabilmesinin ilk koşulu olarak, bireyde "yalnız*

[239] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.115
[240] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.108
[241] Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.118
[242] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.435

kalabilmeye yönelik bir kapasitenin" varlığı vurgulanmaktadır. Buna göre, yalnızlık acı verici bir deneyim olmakla birlikte, insanın kendi kendisiyle baş başa kalabilmesi, yaratıcılığa giden yolda önemli bir aşamayı göstermektedir. Öte yandan, yalnız kalmaktan kastedilenin, insanlardan sürekli olarak kaçma anlamına gelmediği, düzenli biçimde birkaç saat süreyle yalnız kalabilme yeteneği olduğu da belirtilmelidir"[243] Yalnızlığın yaratıcılık üzerindeki bu önemli etkisi ifade edildikten sonra Sivaslı Ali'nin o kalabalık ortamda yaratıcı özelliğini yitirdiğini söylemek doğru bir tespit olacaktır. Mekân onu gitgide boğmaktadır. Çevresindeki yabancı insanlar ellerini tutmakta, sesini bastırmaktadır. Türküsünü okuduktan sonra bu defa ömründe ilk defa gördüğü piyanonun başına geçirilir. Çıkan sesleri tekrarlamasını isterler. Sazını çalmayı dahi kendi imkânlarıyla öğrenen Sivaslı Ali bu odada bulunanlardan, bu eşyalardan gitgide uzaklaşır. O anda ovasına, uçsuz bucaksız tarlalara koşmak ister. *''Ses öyküsü aydın insanla köylünün birbirlerine ne kadar uzak düştüklerini, hatta birbirlerini hiç ama hiç tanımadıklarını gösteriyor.''*[244]

Sivaslı Ali, komisyon tarafından elenir. Ama o hiç üzgün değildir. Onu oraya kadar büyük umutlarla getiren iki arkadaş üzgün ve mahcupturlar. Ali'den özür dilerler. Ali;

''Ben o odada bir türlü sesimi bulamadım!''[245]diyerek başını önüne eğer.

Sivaslı Ali, *''yazar ve arkadaşının çabasıyla konservatuvar sınavları için şehre getirildiğinde, ikliminden, toprağından, köklerinden koparılan bir ağacın dramını yaşar.''*[246]

Yeni Dünya (1943)[247]

Mekânsal Korkular başlığı altında *Ayran* hikâyesi çalışmamıza dâhil edilerek incelenmiştir.

Ayran (1938): Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde çocuk kahramanlar yok denecek kadar azdır. *Arabalar Beş Kuruşa* ve *Ayran* hikâyeleri ana karakterinin çocuk olduğu hikâyelerdir.

[243] Oğuz Cebeci, Psikanalitik Edebiyat Kuramı, İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.145
[244] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.47
[245] Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.122
[246] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.205
[247] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 124 s., Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

Ayran anneleri şehirde çalışan üç kardeşin hayatta kalma çabalarının anlatıldığı hazin sonlu bir hikâyedir. Küçük Hasan, kardeşlerine bakabilmek için her gün iki saat yol yürüyerek istasyonda duran trenlerin yolcularına ayran satmaya çalışır.

Yazları bu iş onun için zor olmaz. Havanın güzel oluşu, geç kararması, soğuk olmaması ve buz gibi ayranın çok talep görmesi onu mutlu eder. Onun için zor olan kış günleridir. Hava erkenden karardığı için eve geç kalmaktan korkar. Ayran satamadan giderse de kardeşlerinin aç kalması onu üzer. Küçük Hasan kışın bir an evvel bitmesi için dua etmektedir.

Karın yağmaya başladığı o gün Küçük Hasan yine istasyondadır. Trenler seyrek geldiği ve soğuktan yolcular aşağı inmediği için hiç ayran satamamıştır. En azından bir ekmek parası çıkarmak için akşam trenini beklemeye kalır. Akşam treninde de ayran satamaz. Çaresizce köyünün yolunu tutar. Hava karardığı için etrafını göremez ve müthiş bir korku duymaya başlar.

''Ayakkabıları çamurda saplanıp kalmıştı. Yalınayak koşuyordu. Savrulan güğümden üstüne başına ve yerlere ayranlar saçılıyordu. Birbirine vuran dişlerinin arasından manasız korku sesleri fırlıyordu.''[248]

Hızlı adımlarla köyüne varmaya çalışan Hasan hem karanlıktan hem de etrafta dolaştığını hissettiği hayvanlardan korkarak koşmaya başlar. Ayakları birbirine dolanır. Soğuk direncini zayıflatır. Dizleri artık onu taşıyamaz.

''Ayran'da bütün cemiyet ve dünya Hasan'ın karşısına bir korku labirenti gibi dikilmiştir. Sığınacağı, tutunacağı tek bir dalı, anasıdır. O da madden ve manen Hasan'dan kilometrelerce uzaktadır; sesini duymaz, duyamaz.''[249]

Küçük Hasan soğuktan buz tutan ayaklarının üzerinde daha fazla duramaz. Çamurlu yolların üzerine yıkılır. Karlar üzerini örterken o annesini sayıklamaktadır.

Freud insan zihnine dönük yaptığı araştırmalarda korkuların temel nedenini de sorgulamaktadır. *Oidipus* kompleksi adını verdiği çalışmasında o erkek çocuklarının bir dönem annelerine, kız çocuklarının da babalarına düşkün olduklarını ve bunun zaman içerisinde sağlıklı bir şekilde ayrılmasıyla çocuğun bireyleştiğini ifade eder. İlk korkuların da yine bu dönem de doğduğunu söylemektedir. *"Çocuklukta endişenin, bizce bilinen birkaç*

[248] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.38
[249] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.121

ifadesi vardır. Böylece yalnız kalma, karanlıkta kalma ve çocuğun güvendiği kişinin yerinde bir başkasını bulması gibi durumlar tek bir sona, sevilen ya da arzu edilen kişinin kaybedilmesine bağlanabilir. Bu noktadan sonra endişeyi anlamak, çelişkileri gidermek kolaylaşacaktır.

Arzu edilen kişi hafızada önce hayal şeklinde belirecektir. Ama bunun sonu yoktur. Bu sebeple arzu endişeyle yer değiştirir. Burada endişe acizliğin bir ifadesi olabilir. Az gelişmiş yaratık isteğini ne şekle sokacağını bilememektedir. Böylelikle endişe nesnenin yokluğunun idrakine karşı bir tepki halini almaktadır. Hadım olma korkusunda da çok değer verilen bir nesneden uzaklaşma endişesi yani doğumun "ilkel endişesi" anadan ayrılma sebebine dayanmaktadır."[250] Freud'un endişenin temel sebeplerine dair ifadelerinden de anlaşılıyor ki Hasan, karanlıktan olduğu kadar temelde annesinin yokluğundan ve ona duyduğu ihtiyaçtan dolayı tedirgindir.

3.1.2.5 Devlet / Sistem Korkusu

Sabahattin Ali, ilk hikâyesinden yazdığı son satırlara kadar sanatta benimsediği prensiplere sadık kalmış ve halkın çıkarlarını koruyan, hakkını savunan ve halk namına faydacı bir sanat görüşünü benimsemiştir.

Bu uğurda savunduğu görüşleri sebebiyle suçlanmış, hakkında davalar açılmış ve mahkûm olmuştur. Doğru bildiklerini söylemeye devam ettiği için erken yaşta katledilmiştir. Onun eserlerinin hemen hepsinde bozuk düzen eleştirisi, aydınların kimlik sorunu, Anadolu ve Anadolu köylüsünün gerçek yaşamı ve sorunları yer alır.

Adaletsizlikleri, haksızlıkları, hukuksuzlukları konu edindiği eserlerinde devleti ve devletin yetkililerini sert bir dille eleştirir. Bilhassa Anadolu'yu konu edindiği hikâyelerinde devlet ve köylünün *korku* bağıyla birbirine bağlı olduklarının altını çizer.

Devlet / Sistem Korkusunu konu edindiği birden fazla hikâyesi olsa da biz bu çalışmamıza *Kağnı* hikâyesini bu konunun en yoğun hissedildiği eseri olması sebebiyle dâhil ettik.

[250] Sıgmun Freud, *Endişe,* Dergah Yayınları, İstanbul 1992, s.63

Kağnı – Ses – Esirler (1943)[251]

Kağnı, Ses ve Esirler üçlemesinin ilk hikâyesi olan *Kağnı, Devlet / Sistem Korkusu* başlığı altında çalışmamıza dâhil edilerek incelenmiştir.

Kağnı (1935): Yalnızlık başlığı altında da incelediğimiz *Kağnı* hikâyesinde bir tarla meselesi yüzünden oğlunu kaybeden yaşlı kadının tüm köylü tarafından yalnız bırakılışıyla beraber devlet kapılarında sürünmekle korkutularak oğlunun ölümünden şikâyetçi olmamaya ikna edilişi işlenir.

Köy kahvesinde oğlunun cenazesi başında ağlayan kadını ikna işini köy imamı üstlenir.

''Ulan kocakarı diyordu. Dava edersen ne kazanacaksın? Kim gider Mevlut Ağa'nın oğlu adam vurdu diye şahitlik eder? Etse bile sen ayda bir iki defa kasabaya gidip her seferde dört beş gününü gâvur edersen tarlanı kim eker, işine kim bakar? Kasaba iki günlük yol, gidersin, şahitlerin gelmedi, haftaya uğra derler, mahkemen talik olur. Sen gününü şaşırıp gidemezsin, jandarma seni alır götürür, gayrı kendin istesen bile yakanı sıyıramazsın, evin barkın yıkılır. İşte bir kazadır oldu. Cenabı Hak böyle istemiş, Allah'ın emrine mahkeme ile mi karşı koyacaksın? Ne yapsan oğlun geri gelmez. Gel bu işi kapatalım. Sarı Mehmet'in sana zaten bir faydası yoktu ki; düğünde seyranda gezer, sattığın iki şinik ekinin parasını avratlara yedirirdi. Bak Mevlut Ağa bundan sonra seni hep kollayacağını söylüyor. Ne dersin?''[252]

İmamın sözlerine diğer köylülerde katıldılar. Yaşlı kadın beş sene önce de mahkeme kapılarına düşmüş aylarca gidip gelmiştir. O günler aklına gelir ve şikâyetçi olmaz.

Sabahattin Ali, *Kağnı* hikâyesinde ağır işleyen yargı sürecinden, köylüyü mağdur eden mahkemelerden, jandarmanın köylü üzerindeki baskısından bahsederek sistemin sorunlu olduğunu söyler. Köylünün yıllardır buna ses çıkaramamasının sebebinin de devlete karşı duyduğu korkudan ileri geldiğini ekler.

Osmanlı İmparatorluğu yüzyıllarca Anadolu'yu orduya yiyecek yetiştirmek ve asker vermek için kullanmıştır. İmparatorluğun son yüzyılında da vergi köylüyle devlet arasındaki tek bağ olmuştur. Genç Cumhuriyet ve devrin yazarları Anadolu'yla ve köylüyle senelerden

[251] Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 222 s., Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır
[252] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.9

beri sağlanamayan iletişimin nihayet sağlandığını söyleseler de Sabahattin Ali bunun aksini iddia eder. O Anadolu ve Anadolu köylüsünün sorunlarının çaresinin İstanbul ve Ankara semalarından bakılarak değil bizzat onların içlerine girilerek bulunabileceğini söyler.

3.2 Sabahattin Ali'nin Romanlarında Korku ve Yalnızlık

Edebiyat dünyasına 1925 yılından itibaren yazmaya başladığı hikâyeleri sırasıyla *Değirmen (1935), Kağnı (1936), Ses (1937), Yeni Dünya (1943)* ve *Sırça Köşk (1947)* kitaplarında yayımlayarak giren Sabahattin Ali, roman türünde de *Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940)* ve *Kürk Mantolu Madonna (1943)* adlı eserleri vücuda getirir.

İlk romanı *Kuyucaklı Yusuf*'u yayımladığı 1937 yılına kadar hikâyeci kimliğiyle ön plana çıkan ve edebiyat çevrelerince ilgiyle takip edilen Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*'un yayımlanmasından sonra roman türünde de başarılı eserler verir.

Sabahattin Ali, hikâyelerinde olduğu gibi romanlarında da sanatın toplumu aydınlatan ve toplum sorunlarına ayna tutan maksatlı tavrına hizmet eder. Olgunluk döneminde kaleme almaya başladığı romanlarında, popülist konu ve olaylardan uzak kalarak toplumun sorunlarının özüne yönelir. Anadolu ve Anadolu köylüsü, köhneleşmiş devlet sistemi, halkı ezen taşra beyleri ilk romanı *Kuyucaklı Yusuf*'un ana temalarıdır. Sabahattin Ali, öğretmenlik mesleği sebebiyle içlerinde bulunduğu ve uzun tutukluk yıllarında yakından tanıma fırsatı bulduğu Anadolu insanını akıcı üslubuyla çok rahat ve samimi bir dille anlatır. Roman konularının birçoğunun gerçek yaşamdan alınması, onun eserlerinin samimiyetini daha da arttırır.

Sabahattin Ali, memlekete ve millete olan borcunu sadece edebi yönüyle değil, gazetecilik faaliyetleriyle de ödemeye çalışan bir aydındır. O, halkın kolay anlamasını ve gerçekleri daha çabuk fark etmesini istediği için giriştiği mizahi gazetecilik faaliyetleriyle de toplumu bilgilendirmeye çalışır. Bilhassa siyasi konuları ve siyasileri eleştirdiği bu mizahi yazılarında, düşündüklerini söylemekten ve yazmaktan geri durmadığı için birçok düşman edinmiştir.

İkinci romanı *İçimizdeki Şeytan*, siyasi ve akademik çevrelere karşı takındığı eleştirel tutumun romana yansımasıdır. Sabahattin Ali, romanı aşk teması üzerine kursa da ana karakterlerin etrafına yerleştirdiği akademik ve siyasi çevrelerin isimlerini sert bir dille

eleştirir. Onların ikiyüzlü ve yapmacık tavırlarını gözler önüne serer. *İçimizdeki Şeytan* yayımlanmaya başladığı ilk andan itibaren içeriğinde yapılan bu eleştiriler ve hedef alınan isimlerce yoğun bir saldırıya uğrar. Romanın basıldığı matbaa taşlanır. Sabahattin Ali çeşitli saldırılara uğrar. Hakkında çeşitli davalar açılır.

Sabahattin Ali'nin zaten zor olan hayatı *İçimizdeki Şeytan* üzerinden yapılan saldırılarla daha da zorlaşır. O, kendisi için olmasa bile bakmakla yükümlü olduğu karısı ve kızı için bu tartışmalardan uzak kalır. Uzun yıllar süren mahkemeler, tutuklu geçen günler ailesini sıkıntıya düşürür.

Bu sebeple 1943 yılında yayımladığı *Kürk Mantolu Madonna* tüm bu çevrelerden ve insanlardan uzakta Almanya'da geçmektedir. Raif ve Maria'nın aşkını konu edindiği romanında o sanata, edebiyata, şiire ve aşka ağırlık verir. Her zaman ve her şeyden üstün gördüğü sanatçı tarafına yönelerek tartışmalara ve kavgalara sırtını döner.

Sabahattin Ali, hikâyelerini olduğu gibi romanlarını da önce çeşitli gazetelerde tefrika ettirir ve ardından kitaplaştırır.

Hikâyelerinde olduğu gibi romanlarında da sıradan insanı ve sıradan insanların duygularını vermeye çalışmıştır. Sabahattin Ali görünen kadar görünmeyenleri de anlatmaya çalışan bir yazardır. Onun eserlerinde ifade edilen duygular kadar ifade edilmeyen duygular da anlatılır. Bu sebeple sık sık kahramanların iç seslerini romanlarında duyurur. Bilinç kadar bilinçaltının gizemli dünyası da onun kahramanlarında kendini gösterir. Bu sebeple romanlarında yarattığı kahramanlar sıkıntılı, geçmiş ve geleceği bir arada yaşayan melankolik sorunlu tiplerdir. Toplumdan uzak, kendi dünyalarına çekilmiş bu tipler Theodore Mıllon'un tanımını yaptığı *Kaçıngan Kişilik Bozukluğu* olan tiplerin özelliklerini yansıtmaktadırlar. Mıllon, *Kaçıngan Kişilik Bozukluğu* olan tiplerin özelliklerini maddeler halinde şu şekilde sıralamıştır; *"Genç erişkinlik döneminde başlayan ve değişik koşullar altında ortaya çıkan bir örüntüdür; toplumsal ketlenme, yetersizlik duyguları ve olumsuz eleştirilere aşırı duyarlılık göze çarpar, aşağıdakilerden en az dördü mevcuttur:*

(1) Eleştirilecek, beğenilmeyecek ya da dışlanacak olma korkusuyla kişilerarası ilişki gerektiren mesleki etkinliklerden kaçınır.

(2) Sevildiğinden emin olmadıkça insanlarla ilişkiye girmek istemez.

(3) Mahcup olacağı, alay edileceği korkusuyla yakın ilişkilerde tutukluk gösterir.

(4) Toplumsal durumlarda eleştirileceği ya da dışlanacağı üzerine kafa yorar.

(5) Yetersizlik duyguları yüzünden yeni kişilerle aynı ortamda bulunduğu durumlarda ketlenir.

(6) Kendisini toplumsal yönden beceriksiz, kişisel olarak albenisi olmayan biri olarak görür.

(7) Mahcup düşebileceğinden ötürü kişisel girişimlerde bulunmak ya da yeni etkinliklere katılmak istemez."[253]

Çalışmamızın bu son bölümünde Sabahattin Ali'nin popülerliğini bugün dahi kaybetmeyen üç romanını *Kuyucaklı Yusuf*'u, *İçimizdeki Şeytan'*ı ve *Kürk Mantolu Madonna*'yı tezimizin sınırlarına bağlı kalarak *korku* ve *yalnızlık* çerçevelerinde incelemeye çalışacağız.

3.2.1 Kuyucaklı Yusuf (1937)[254]

Kuyucaklı Yusuf ilk olarak 1932 yılında Yeni Anadolu gazetesinde tefrika edilmeye başlanır. Sabahattin Ali'nin gazete sahibiyle yaşadığı sıkıntı sebebiyle tefrika yarım kalır. Daha sonra Projektör, Varlık ve Tan gazetelerinde tefrika tamamlanır. Kitap, roman olarak 1937 yılında Yeni Kitapçı'da basılır.

Sabahattin Ali, romanı Cumhuriyet Türkiye'sinde kaleme alsa da Cumhuriyetin idarecileriyle karşı karşıya gelmemek için romanın geçtiği zamanı Osmanlı İmparatorluğunun son yılları olarak belirtir.

Roman Aydın'ın Nazilli kazasında bir köyü eşkıyaların basmasıyla ve bir karı kocayı öldürmesiyle başlar.

Kaza kaymakamı ve beraberindeki heyet olayı yerinde incelemek için köye gelirler. Eve girdiklerinde gördükleri manzara hepsinin şaşırtır. Küçük Yusuf, anasıyla babasının cesetlerini yatağa kaldırmış ve cinayetin işlendiği andan itibaren de başlarından ayrılmamıştır. Kaymakam Selahattin Bey gördüğü manzara karşısında büyük üzüntü duyarak Yusuf'a yardımcı olmaya çalışır.

---

[253] Thedore Mıllon, Seth Grossman, Carrie Million, Sarah Meagher, Rowena Ramnath, Çev. Elif Okan Gezmiş, *Modern Yaşamda kişilik Bozuklukları,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019, s.224

[254] Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, 221 s. Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır

''Kaymakam küçük Yusuf'un elinden tuttu, kendine doğru çekti. Gözleri yaşarmış gibiydi.

- *Gel benimle öyleyse… dedi.*
- *Nereye geleyim ?*
- *Benimle gel… Benim yanımda kal. Ben seni baban gibi severim, olmaz mı?*
- *Beni babam gibi sevemezsin ama, geleyim, Senin de kimin kimsen yok mu?*
- *Var, var ama sende gel. Benim oğlum ol. Benim hiç erkek çocuğum yok'''*[255]

Kuyucaklı Yusuf, bir cinayete kurban giden anne – baba ve arkalarında kalan çocuğun başına gelenleri anlatması itibariyle psikolojik tarafı olan bir roman olduğunu daha en başında hissettirmektedir. Anne – babasının bakımına hâlâ muhtaç olan çocuğun zamansız bir şekilde üstelik gözlerinin önünde anne - babasını kaybetmesinin ruh dünyasında yaratacağı sıkıntıyı romanın ilerleyen safhalarında göreceğiz. Anne – çocuk ilişkisinde 6–24 ayı bebeğin gelişimi açısından mühim önemde gören Masterson, *ayrılma – birleşme* kavramlarıyla ifade ettiği dönemde yaşanan sıkıntıların yetişkinlik döneminde karşılaşılacak psikolojik sorunların temeli olarak görmektedir. *"Masterson'un kuramına göre, çocuğun annesinden sağlıklı bir biçimde ayrılması, onun ruhsal dünyasında birbirinden ayrılmış ancak aynı zamanda entegre edilmiş "benlik-nesnesi temsilcileri"nin oluşmasına olanak verir. Bunun için "ayrılma aşaması"nın tamamlanması zorunludur; çünkü kişi ancak kendisinden ayrı bir varlığı, duygu, düşünce üretebilen, hareket edebilen bir varlık olarak algılayabilir ve ancak bu tür bir varlıkla ilişki kurabilir. "Ayrılma" aynı zamanda çocuğun "her şeye gücü yeten" ve "her şeyi kontrol eden" olma duygularının da sınırlarını çizerek, onun kendisine ve dış dünyaya ilişkin sağlıklı bir anlayış geliştirmesine olanak verir."*[256]Bu tanımdan bebek ve annenin sağlıklı bir şekilde ve zamanı gelince iki ayrı karakter olduklarının anlaşılmasını ve bebeğin bu sayede kişiliğini geliştirebildiğini, duygu ve düşüncelerini kendi iradesiyle oluşturabildiğini anlarız. Kuyucaklı Yusuf'ta romanın girişinde yaşanan cinayet Yusuf ve annesini zamansızca birbirinden ayırır. Bu ayrılık Yusuf'un karakterinde derin izler bırakacaktır. *"Ayrılma-bireyleşme kişilik gelişimi açısından çok temel bir konu olmakla birlikte, bağımsızlaşma kişinin nesne ilişkilerine gereksinimi kalmadığı anlamına gelmez. Tersine, nesne ilişkileri kurma gereksinimi bütün yaşam boyunca devam eder. Sağlıklı birey izole bir birey değildir, çevreyle karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi içindedir; ancak, doğal olarak, bu bağımlılık anne-bebek ilişkisindeki bağımlılıktan farklıdır. Masterson'a göre, sınır-durum kişilikleri ayrılma-*

[255] Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s.17
[256] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.262

bireyleşme aşamasının "uzlaşma" (rapproachment) döneminde ortaya çıkan sorunlardan etkilenmiştir."[257] Yusuf'un romanın geneli boyunca sergileyeceği çevresinden bağımsız ve çevresiyle sorunlu tavırları onun birey psikolojisi açısından sıkıntılı olduğunu gösterirken bunun nedeninin de annesiyle *ayrılma – bireyleşme* döneminin sorunlu geçtiğini göstermektedir.

Sabahattin Ali, romanın daha ilk satırlarında Yusuf'un kimsesizliğini hissettirir. Üstelik Yusuf, küçük olmasına rağmen bunun farkındadır ve bu ona büyük bir üzüntü vermez. Yusuf roman boyunca donuk, sessiz ve hayata karşı kayıtsız tavrını sürdürür. Yalnız kalmış olduğunun farkındadır. Roman boyunca da bu yalnızlığı ona unutturulmaz. *''Roman, Yusuf'un şahsi sergüzeştinde Anadolu'daki toplumsal gerçeklik üzerine tutulmuş bir ayna gibidir. İstanbul dışındaki bir kasabada 'mütegallibe esnaf' ve eşrafın hükümet güçlerini nasıl sindirdikleri ve bu güçlerini yoksul – kimsesiz insanlara nasıl bir baskı aracı olarak kullandıklarını anlatır.''*[258] Yusuf'un kasabaya gelişiyle beraber başlayan ve yine onun çevresinde şekillenen güçlünün haklılığı, Yusuf'un itirazlarıyla roman boyunca sürekli bir çatışma halinde ilerler. Romanın akışı bu sayede sağlanır.

Kuyucaklı Yusuf yeni hayatına Kaymakam Selahattin Bey'in evinde Edremit'te başlar. Edremit, Sabahattin Ali'nin çocukluğunun geçtiği ve hikâyelerinde de sık sık kullandığı mekânlardandır. Sabahattin Ali, eserlerinde, akıcılığı yakalayabilmek adına bildiği ve anlatmaktan güçlük çekmeyeceği mekânları kullanır.

Selahattin Bey'in Şahinde adında bir karısı ve Muazzez adında bir kızı vardır. Şahinde Hanım, Selahattin Bey'den yaşça küçük ve ruhen sıkıntılı biridir. Nerede ve nasıl konuşacağını bilmeden Selahattin Bey'i çoğu zaman zor durumda bırakır. Selahattin Bey evliliğinin ilk zamanlarında genç bir kadınla evlenmiş olmanın mutluluğunu yaşasa da Şahinde Hanım'ın geçimsiz ve kavgacı tarafıyla tanıştığı andan itibaren bu evlilik onun için bir eziyet halini alır. O da karısının yakınmalarından uzak kalmak için kendini devlet işlerine ve içkiye verir.

Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf* romanının şahıs kadrosunu kendi çevresindeki isimlerden oluşturur. Kaymakam Selahattin Bey, babası, Şahinde Hanım karakter olarak annesidir. Bu geçimsiz aile ortamı Sabahattin Ali'nin çocukluğunun aile ortamıdır.

---

[257] Oğuz Cebeci, a. g. e. , s.263
[258] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.283

Küçük Yusuf'un çevresine karşı kayıtsızlığı, kimseye minnet etmeyişi ve biraz da mağrur tavrı romanın hemen her safhasında işlenir.

''İlk geldiği günlerde kimseyle konuşmak istemiyordu. Havalar yavaş yavaş soğuduğu için odada oturur, iş gösterilmediği zamanlar pencereden Kuyucak dağlarına doğru bakar, bulutların arka tarafından bir şeyler görmek ister, fakat odaya birisi girer girmez derhal başını çevirerek herhangi bir şeyle meşgul olurdu.

Herkese, hatta Kaymakam'a bile soğuk davranırdı.''[259]

Yusuf, romanın başladığı bu ilk satırlarda dokuz, on yaşlarında küçük bir çocuktur. Ancak olaylar karşısında verdiği tepkiler, kısa ve net konuşmaları, uzun sessizliği, güngörmüş bakışları onu yaşından çok büyük bir olgunlukta gösterir. Sabahattin Ali, yaratmak istediği karakter için Yusuf'u çok küçük yaşta bir vahşete tanık eder. Bu tanıklık Yusuf'u ait olduğu topraklardan koparmakla kalmaz. Hayattaki tek yakınları anası ve babasından da koparır. Yusuf'un roman boyunca hiç kimseyle telafi edemeyeceği *yalnızlığı* vukuat gecesi başlar. O geceden sonra o artık herkese ve her şeye yabancıdır.

Edremit'te Kaymakam Selahattin Bey'in evinde kendine yakın bulduğu tek şey küçük Muazzez'dir. Şahinde Hanım, Yusuf'u daha eve geldiği ilk gün *elin yabanı* diye karşılar ve eşine tepki gösterir. Ancak bir süre sonra Şahinde Hanım'da durumu kabullenir. Hatta Yusuf herkesten çok onun işine yarar. Şahinde Hanım eşinin ısrarına rağmen vazgeçmediği komşu ve kır gezilerine Yusuf'un gelişiyle daha rahat gitmeye başlar. Muazzez'i Yusuf'a bırakarak bu gezilerden geri kalmaz. Yusuf ve Muazzez bu sayede birbirlerine daha da yakınlaşırlar. Yusuf, Muazzez'e annesinden ve babasından daha iyi sahip çıkar ve onu, onlardan daha çok korur.

Kaymakam Selahattin Bey, Yusuf'u eğitimini aksatmaması için hemen okula yazdırır. Yusuf için başlarda iyi giden bu okul serüveni günden güne sıkıcı bir hâl alır. Okul Yusuf'u sıkmaktadır. Kapalı odalar, kalem tutmalar ona göre değildir. Okumak istemediğini Selahattin Bey'e söyler. Selahattin Bey bu konuda ısrarcı olsa da Yusuf'un kararlılığı karşısında bir şey yapamaz.

Sabahattin Ali, romanın bu noktasında da hissedilir müdahalesini gösterir. O, toplumun insanı bozduğunu, çevrenin aslında iyi olan insanı kötüyle tanıştırdığını ve kötü yaptığını düşünür. İşte bunun için Yusuf, mümkün olduğunca toplumdan uzak kalmalıdır.

[259] Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s.22

‘‘Sabahattin Ali, Yusuf’u fazileti için sevmiş ve onu bir fazilet timsali haline getirmek için, realist bir eserin içinde geniş bir idealizme kapılarak, elinden geleni yapmıştır.’’[260] Bu sebeple Yusuf okuldan uzak kalır. Sabahattin Ali, onu doğaya, doğanın temizliğine ve saflığına emanet eder. *‘‘Böylece Yusuf, bir sur harabesi üzerinde çıkan bir yabani incir ağacı gibi, biraz sıkıntılı ve şekilsiz, fakat serbest ve istediği gibi, büyüyor, gelişiyordu.’’*[261]Sabahattin Ali, bu satırlarda Yusuf’un şekilsizde olsa insan elinden uzakta yetişmesini istediğini çok net anlatır.

Yusuf, okuldan da uzaklaşınca zamanının çoğunu evde Muazzez’e bakarak geçirir. Boş kaldığı zamanlarda da kır gezilerine çıkar. Mahalleden neredeyse hiç arkadaşı yoktur. Edremit’e geldiği ilk zamanlarda mahallenin sözü geçen çocukları Yusuf’u da sindirmek isterler ancak Yusuf bir kavga sırasında içlerinden en kuvvetlisini yere serince hepsi ondan çekinmeye başlar. Sadece bakkal Şerif Efendi’nin oğlu Ali, Yusuf’la arkadaşlık eder. Yusuf’ta Ali’yi sever. Onu diğer çocuklardan korur. Ali’de okulda öğrendiklerini Yusuf’a anlatır. İkisinin kuvvetli dostlukları çocuk yaşlarda başlar.

‘‘Bütün dışardaki arkadaşlarına rağmen Yusuf’un asla ihmal etmediği bir tek kişi Muazzez’di. Gün geçtikçe ahbaplıkları artıyordu. Bazen anası, babası küçüğe söz geçiremezler ve Yusuf’a müracaat ederlerdi.

Muazzez’in onun sözünden çıktığı görülmemişti. Birbirlerine bu kadar sokulmalarında yalnız ve alakasız bırakılmalarının da tesiri vardı.’’[262]

Muazzez’in annesi, babası olsa da o da en az Yusuf kadar yalnızdır. Selahattin Bey, Şahinde Hanım’dan mümkün olduğunca uzak kalmak için devlet dairesinde, kalan zamanlarda da yakın dostlarıyla içki meclislerindedir. Şahinde Hanım’da kocasının yokluğunu fırsat bilerek kır gezilerinde, komşu ziyaretlerindedir. Yusuf ve Muazzez romanın iki yalnızıdır. Bu sebepten birbirlerine daha yakındırlar. Yalnızlıklarını birbirlerinde unuturlar. Çocukluk çağlarından başlayan bu yakınlık her geçen gün daha da artar. Yusuf ve Muazzez birbirlerini tamamlarlar.

Yusuf’un Muazzez üzerindeki hassasiyeti onun büyümesi ve bir genç kız olmasıyla daha da artar. Muazzez büyüdükçe şehrin en güzel kızlarından biri olur. Genç delikanlılar bu

---

[260] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.228
[261] Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s.24
[262] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.28

güzelliği fark etseler de Yusuf'un korkusundan Muazzez'e bir türlü yaklaşamazlar. Yalnız içlerinde biri şehrin ileri gelenlerinden Hilmi Bey'in hayırsız oğlu Şakir, Muazzez'e asılır. Yusuf hemen o anda Şakir'i bir yumrukla yere serer. Bu yumruk romanın bundan sonraki rotasını değiştiren bir kırılma noktası olur.

Şakir o andan itibaren Yusuf'a büyük bir kin ve düşmanlık besler. Ondan intikam almak içinde fırsat kollar. Yusuf, Şakir dengi adamların çevireceği kirli oyunlardan habersiz olduğu için rahattır. Yakın dostu Ali onu sık sık Şakir'e karşı dikkatli olması için uyarır. Tam da bugünlerde birdenbire peyda olan bir ana kız Yusuf'un gözünü açar. Kaymakam Selahattin Bey'in zeytinliğinde çalışmak için gelen Kübra ve anasını işe Yusuf alır. Kadının zabit olan kocasının onları terk etmesi ve zor duruma düşmeleri Yusuf'u üzer. Hemen onları yanlarında işe başlatır. Yalnız Kübra'nın sessizliği, bir şeyler anlatmak isteyen gözleri Yusuf'u meraklandırır. İşe başladıkları ilk günden sonra Yusuf bir daha Kübra'yı göremez. Anası evde hasta yattığını söyleyince Yusuf evlerine gider. Şakir'in ve adamı Hacı Ethem'in çevirdiği oyunları Yusuf o ziyarette öğrenir. Kübra ve anası o ziyarette Yusuf'a her şeyi anlatırlar. Şakir'in, Yusuf'a öfkeli olduğundan ondan intikam almak istediğini ve ona zarar verebilmek için Kübra ve anasını bilerek Yusuf'un yanına yerleştirdiklerini anlatırlar.

Kuyucaklı Yusuf iki cepheli bir romandır. Sabahattin Ali, romanın en başında olayları bu iki cepheyi karşı karşıya getirecek şekilde kurgular. Yusuf, tek başına romanın en önemli tarafıdır. Sabahattin Ali, onu herkesten ayrı bir yere konumlandırsa da Yusuf'un çevresini oluşturan bir halka ve onun cephesinde konumlandırılan karakterler vardır. Yusuf'u çevreleyen çemberin ilk halkasında Muazzez yer alır. Muazzez'den sonraki sıralama geniş olmamakla beraber Yusuf için çok mühim de değildir. Selahattin Bey, Ali, Kübra ve anası Yusuf'un cephesindedirler. Karşıtlıklar ve çatışmalar üzerine kurulu bu romanın iki cepheden oluşması son derece normaldir. Yusuf'un karşısındaysa Şakir, Hilmi Bey, Hacı Ethem, Şahinde ve ilerleyen sayfalarda romana dâhil olacak olan yeni kaymakam ve şehrin idarecileri yer alır. Romana bu iki grubun sürekli karşılaşmasıyla süreklilik kazanır.

Şakir, Yusuf'tan yediği yumruğun intikamını almak için sürekli fırsat kollar. Babası Hilmi Bey'i de durumdan haberdar eder. Baba oğul, Yusuf'a zarar verecek yolu kısa sürede bulurlar. Yusuf'un herkesten çok önemsediği tek şey Muazzez'dir. Şakir, Yusuf'un elinden Muazzez'i almak ister. Şahinde Hanım bu evlilik için dünden razıdır. Kaymakam Selahattin Bey'de ikna olursa bu evlilik olacaktır. Ancak Kaymakam Selahattin Bey'in Hilmi Bey'in ailesine karşı takındığı mesafeli tavrı işleri zorlaştırır. Hilmi Bey bunun da bir yolunu bulur.

Kaymakam Selahattin Bey'in içkiyi fazla kaçırdığı bir gece onunla kumar masasına oturur. Hilmi Bey o gece Kaymakam Selahattin Bey'i kendisine borçlandırır. Kaymakam Selahattin Bey ancak ayılınca ne büyük bir hata yaptığını anlar. Senelerce çalışsa da ödeyemeyeceği bir borcun altına girmiştir.

Sabahattin Ali, roman ve hikâyelerinin hemen hepsinde idealist devlet adamlarının yahut namuslu memurların taşra beylerince, kasaba eşrafınca nasıl saf dışı bırakıldıklarını anlatır. Sabahattin Ali, roman ve hikâyelerine idealist devlet adamlarını saf dışı bırakmanın en kolay yolu güçlü siyasi bağlantılardır. Taşra beylerinin para ve güçleri sayesinde önemli bağlantıları vardır. Merkezi otorite bu gücü ve parayı hiçbir zaman göz ardı etmez ve gerekeni yapar. Sabahattin Ali'nin sisteme dönük en büyük eleştirisi de bu noktada başlar.

Kaymakam Selahattin Bey bir süre Hilmi Bey ve oğlunu oyalasa da çok zor duruma düşer. Üstelik karısı Şahinde Hanım güçlü ve zengin bir damadı çoktan kabullenir. Şakir'in ahlaksızlıkları, Hilmi Bey ailesinin itibarsızlığı onun için önemli değildir. O paranın gücüne inanmaktadır. Yusuf bu evlilik işinden geç haberdar olur. Şahinde Hanım mümkün olduğunca bu durumu Yusuf'tan gizlemeye çalışır. En nihayet Muazzez, Yusuf'u haberdar eder.

Muazzez'in Yusuf'u durumdan haberdar etmesinin iki sebebi vardır. Birincisi bu evliliği istememektedir. Çünkü Muazzez iki cepheli bu romanın ortasında değildir. Yusuf'un safındadır. Yusuf'un safı daha temiz, daha dürüst ve daha insan kalabilmiş bir cepheyi oluşturmaktadır. Muazzez'de baktığı noktadan Şakir'i tahlil edebilmektedir. Muazzez'in Yusuf'u haberdar etmesinin ikinci sebebiyse Yusuf'un vereceği tepkiyi merak etmektedir. Bir meraktan da öte Yusuf'un bir tepki vermesini beklemektedir.

Yusuf, Muazzez'in beklediği tepkiyi gösterir. Bu evliliğe sessiz kalan babasını sorgular. Kaymakam Selahattin Bey, Yusuf'a her şeyi anlatır. Çaresiz kaldığını, Muazzez'i kurtarmasını ister. Yusuf o andan itibaren çareler arar. En yakın dostu Ali'ye danışır. Ali, Yusuf'la olduğu gibi Muazzez'le de çocukluktan arkadaştır. Üstelik Muazzez'e olan duyguları arkadaşlıktan ötededir. Tam yeri gelmişken Yusuf'a duygularını açar ve borcu ödemeyi teklif eder. Yusuf, çok sevdiği dostunun uzattığı yardım teklifini kabul ederek Ali'den parayı alır. Muazzez ile evliliği için de gerekeni yapacağına söz verir. Yusuf, babasının borcunu kapatmak için Hacı Ethem'le buluşur ve senedi alarak borcu kapatır. Şakir'in Muazzez'le evlilik planları da yok olur.

Sabahattin Ali, neşesini de kederini yansıtmayı bilmeyen Yusuf'u çok kasvetli zamanlarda da çok rahat zamanlarda da doğaya teslim eder. Yusuf tüm sıkıntılarını tüm sevincini doğayla paylaşır. Yusuf, borcu ödedikten sonra da kırlara yönelir. Uzun yürüyüşler yapar. Şehirden uzaklaştıkça buraya yöneliş sebeplerini de şehrin içindekileri de unutarak kendini dinlemeye başlar.

''Yaptığı hareketler ona hiçbir yere bağlı olmadığının şuurunu verdi. Hatta yavaş yavaş etrafından ne kadar ayrı olduğunu, ne kadar uzak olduğunu hissetmeye başladı. Bir an içinde deminkinin tamamıyla aksi olan bir yalnızlık duygusuyla sarsıldı. Etrafına baktığı zaman ağaçların, bulutların, derenin kendisinden hızla uzaklaştığını sezer gibi oldu. Kasabanın bazı evlerinin pencerelerini aydınlatan hafif ve sarı bir ışık, Yusuf'un ıslak gözlerinde yıldızlanıyor ve dalgalı bir su üzerine bırakılmış gibi oynuyordu.

İki eliyle arkasındaki ağacın kabuklarına sarıldı. Parmakları soğuk yarıkların arasına girdi. Elini hemen geri çekti ve göğsüne götürdü. Göğsünün içinde, bu asırlık ağacın kabuğu gibi, yarıklar bulunduğunu sandı ve gırtlağına kadar bir ateşin çıktığını hissetti. Aman Yarabbi, ne kadar yalnızdı…''[263]

Yusuf'un borcu kapatarak Muazzez'i kurtarmasından hemen sonra şiddetli bir yalnızlık duymasının iki sebebi vardır. Bu sebepler bir noktada Muazzez'in sebepleriyle de örtüşür. Yusuf, Muazzez'i Şakir'den kurtarır ama Ali'ye verir. Ali onun yakın dostu da olsa neticede Muazzez'den ayrılacaktır. Yalnızlığını paylaştığı Muazzez'in bu defa kesin olarak gidecek oluşu Yusuf'a derin yalnızlığını yeniden hatırlatır. Bir diğer sebepse Muazzez'e karşı duyduğu hisleridir. Bugüne kadar bir abi, bir baba gibi koruduğu bu kızı Yusuf gerçekten sevmektedir. Hiçbir şeyden korkmayan Yusuf onu kaybetmekten korkar. Korkusuyla yüzleştiği anda da yalnızlığı açığa çıkar. Tüm bunlara rağmen Muazzez'e duygularını açacak cesareti kendinde bulamaz.

Muazzez, Yusuf'un borcu Ali'den alınan parayla kapandığını öğrenince tepki gösterir. Yusuf eve gelip odasına çekilince yanına gider ve kaç paraya satıldığının hesabını sorarak evlenmek istemediğini söyler.

''Söylesene, kimi istiyorsun?

Muazzez yaşlı gözlerini Yusuf'a dikerek haykırdı:

[263] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.81

Hiç kimseyi… Anlamıyor musun? Hiç kimseyi…

Ve gözlerini uzun müddet onun gözlerinden ayırmadı. Yusuf da ona bakıyor ve idarenin titrek ışığı vuran yüzünde yer yer ürpermeler oluyordu. Elini yavaşça uzatarak genç kızın saçlarını okşadı. O zaman Muazzez bu işareti bekliyormuş gibi doğruldu, Yusuf'un ellerini avuçlarının içine alarak:

Kimi istiyorum, anladın mı? dedi.

Yusuf alt dudağını ısırarak ağır ağır başını salladı:

Anladım!

Muazzez hayatında ilk defa Yusuf'un iri kahverengi gözlerinde yaşlar parladığını gördü.''[264]

Muazzez'in Yusuf'a karşı beslediği duygular onu bir çıkmazda bırakmıştır. Yusuf o güne kadar ona abilik etmiştir. Ailesi ve çevresi de dâhil olmak üzere onların aralarında başka bir ilişkinin mümkün olması kimse tarafından düşünülmemiştir. Muazzez duygularının ve toplumsal baskının yarattığı çatışmayı yaşamaktadır. Freud'un geliştirdiği bir diğer önemli yöntem olan *"ruhsal çatışma"* kavramı bu durumu çok güzel ifade etmektedir. *"Bütün gün boyunca başka insanlarla ilişki içinde olan kişi çeşitli duygu, düşünce ve eylemleriyle kendisini ifade etmeye çalışır. Bununla birlikte, bu ifade çabası çeşitli açılardan sınırlanmıştır. Hukuk ve ahlak kurallarının koyduğu sınırların yanı sıra, içselleştirilmiş yasaklar ve endişeler, kişiyi her istediğini gerçekleştirmekten, hatta düşünmek ve istemekten alıkoyar. Bu durum Freud'un "nevrotik çatışma" olarak nitelendirdiği sorunun altında yatan psikolojik gerçeği ifade eder. Buna göre, insan ruhundaki bir eğilim kendisini ifade için çabalarken, bir başka eğilim bu ifadenin ortaya çıkmaması için çaba göstermektedir."*[265]

Nihayet Muazzez engellerini aşarak, Yusuf'un yapamadığını yapar ve duygularını ona açar. Sabahattin Ali, Yusuf'u gözünün gördüğü hiçbir şeyden korkmayan, cesur, mert bir delikanlı olarak anlatır. Ancak söz konusu Muazzez olduğunda Yusuf onu kaybetmek pahasına da olsa sessiz kalır. Duygularını bir türlü Muazzez'e açamaz. Sabahattin Ali bu noktada bu vazifeyi Muazzez'e verir. Roman boyunca da bu ikilinin ilişkisinde yardım isteyen, adım atan Muazzez olacaktır. Sabahattin Ali'nin Yusuf'u Muazzez konusunda tutuk bırakmasının en önemli sebebi hiç şüphesiz romanın sonuyla da alakalıdır. Ancak bir diğer

[264] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.84
[265] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.220

önemli sebepte Yusuf'un bağlanma problemidir. Yusuf hiç kimseye sıkı sıkıya bağlanamaz. O kimsesiz dağların yılkı atıdır.

Muazzez'in hislerini açmasından sonraki günlerde Yusuf çok sıkıntılı günler geçirir. Muazzez'in hisleri karşılıksız değildir. Yusuf'ta Muazzez'i sever.

''Hayatta hiçbir şey ona kıymetli görünmemiş, peşinden koşmak, erişmek, sahip olmak arzusunu vermemişti. Etrafına daima bir yabancı gözüyle bakmış, hiçbir yere bağlanmak arzusu duymamış, bu yalnızlığının gururu içinde memnun olmaya çalışmıştı. Şimdi ilk defa bir şey istiyor, hem de korkunç bir şiddetle istiyordu.''[266]

Yusuf o geceden sonra Muazzez'den kaçmaya başlar. Ali'ye verdiği sözü unutamaz. Üstelik Ali, Muazzez'le olacak olmanın heyecanını Yusuf'la paylaşırken göz göre göre Muazzez'i de umutlandıramaz. Yine sessizliği seçer. Muazzez'le karşılaşmamak için eve geç vakitlerde döner. Tesadüf rastlaşırlarsa göz göze gelmeden hemen evden uzaklaşır. Yusuf bir yanda Muazzez bir yanda kavrulurken yeni bir felaket ikisini yeniden buluşturur.

Sabahattin Ali'nin hikâyeleri hüzünle, ani kayıplarla, felaketlerle biter. Yazar bu durumu romanlarında da kullanır. Kuyucaklı Yusuf'ta birden fazla felaket yaşanır. Sabahattin Ali, bu felaketlerin hemen hepsini Yusuf ve Muazzez'i bir araya getirmek için kurgular. Sabahattin Ali, erdemine, cesaretine ve isyankâr duruşuna hayran olduğu Yusuf'u üzmekten de imtina eder. Muazzez, Yusuf'un hassas noktasıdır. Üstelik o da en az Yusuf kadar yalnız ve en az onun kadar masumdur. Romanda Sabahattin Ali'nin Yusuf'tan sonra kolladığı tek karakter Muazzez'dir.

Hilmi Bey'in oğlu Şakir, Muazzez'in Ali'yle evleneceğini öğrendiği andan itibaren bu defa Ali'yi göze alır. Her fırsatta Ali'nin yolunu keserek onu tahrik eder. Yusuf ve Ali'nin bir diğer dostu İhsan'ın düğün gecesi de Şakir, Ali'yi bakışları ve ortaya savurduğu naralarıyla rahatsız eder. Ali sessiz kaldıkça Şakir daha da üstüne gider. İçkinin ve sarhoşluğun da etkisiyle Şakir ne yaptığını bilemez. Meydanın orta yerinde Ali'nin karşısında ona meydan okurca oyun oynar. Ali'ni umursamaz tavrı onu daha da delirtir. Tam bu anda Şakir cebindeki silahını çıkararak Ali'yi tek kurşunla öldürür.

Sabahattin Ali, yukarıda da değinildiği gibi bu felaketi Muazzez ve Yusuf'un kavuşması için gerekli görür. Bu cinayetin işlenmesinin bir diğer sebebi de Sabahattin Ali'nin hemen hiçbir hikâye ve romanında atlamadığı ve ısrarla altını çizdiği sistem eleştirisi için

[266] Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s.88

gereklidir. Cinayetten hemen sonra Şakir gözaltına alınır. Tanıklar dinlenir. Hilmi Bey ve Hacı Ethem önce jandarma kumandanını satın alırlar. Sonra tanıklar susturulur ve Şakir ceza bile almadan serbest kalır. Başta jandarmanın ve devletin diğer organlarının paraya ve güce tamah eden yanını Sabahattin Ali bu cinayet sebebiyle gözler önüne serme fırsatı bulur.

Ali'nin ölümünden sonra Muazzez ve Yusuf'un önünde bir engel kalmasa da Yusuf, yakın dostunun arkasından dahi olsa böyle şeyleri düşünmekten dahi imtina eder. Bu sebeple Muazzez'le karşılaşmaktan kaçmaya devam eder. Ali'nin ölümü sadece Muazzez ve Yusuf için değil Şahinde Hanım içinde fırsat olur. Kızını bir bakkalın oğluna vermeye istemeyerek de olsa razı olan Şahinde Hanım bu izdivacın bir ölümle de olsa sonlanmış olmasından son derece memnundur. O şimdi gönlündeki damada, Hilmi Bey'in oğlu Şakir'e kızını verebilmek için elinden geleni yapar. Zaten hiç aksatmadığı ziyaretlere kızı Muazzez'i de götürmeye çalışır. Muazzez ilk zamanlar bu ziyaretlere katılmasa da annesinin ısrarlarına karşı koyamaz. Hilmi Bey'in bağ evindeki buluşmalar yeniden başlar. Şahinde Hanım bu ziyaretleri kocası ve Yusuf'tan mümkün olduğunca gizleyerek bu evlilik işini halletmeye çalışır.

Muazzez bu ziyaretlere biraz da evde tek başına kalmaktan sıkıldığı için gider. Yusuf artık evde onunla vakit geçirmez. Bugüne kadar yalnızlığının en büyük tesellisi olan Yusuf ondan kaçar. Muazzez hem Yusuf'un yokluğuna alışabilmek hem de sıkıntısını giderebilmek için annesine ayak uydurur. Bağ evi, burada yapılan sohbetler, özellikle de Şakir, Muazzez'i son derece rahatsız eder. Böyle anlarda o, Yusuf'a kızmaktadır. Onu neden yalnız bıraktığını sorgulamaya başlar. Yine Yusuf'un gelip kendisini kurtarmasını bekler. Yusuf, Şahinde Hanımın marifetiyle bu ziyaretlerden bir süre habersiz kalsa da en nihayet yeniden sıklaşan bu gezileri öğrenir. Muazzez'in annesiyle beraber Hilmi Beylerin bağ evine gittiğini öğrenince de çılgına döner. Şehirden hemen bir araba ayarlayarak bağ evine gider. Bahçede gördüğü Muazzez'i yanına çağırır. Onunla gelmesini söyler. Yusuf artık karar vermiştir. Biraz daha geç kalırsa Muazzez'i kaybedeceğini anlar. Muazzez, Yusuf'un teklifini sorgulamadan kabul eder ve onunla annesine dahi haber vermeden bağ evinden ayrılır. Yusuf uzun bir süre atlara soluk aldırmadan arabayı sürer. Edremit'ten mümkün olduğunca uzaklaştıklarını anladığında bir yol kenarında durur. Muazzez'i arabadan indirerek ağaçların gölgesine otururlar. O anda iki âşık en mesut dakikalarını yaşarlar.

''Bir tek üzüntüleri, bir tek istekleri yoktu. Hatta her istediğine nail olanların iç sıkıntısı da onlardan uzaktı. Saadetin bu kadar tamam ve mükemmel oluşu ikisini de şaşırtmış

gibiydi. O kadar ki, birbirlerine söyleyecek tatlı sözler bile bulamıyorlar, sadece derin derin nefes alarak gülümsüyorlardı.''[267]

Kuyucaklı Yusuf'ta, Sabahattin Ali, hikâye ve romanlarında pek rastlanmayan bir kavuşmayı, bir saadeti işler. Bunun en önemli sebebi daha önce bahsettiğimiz gibi Sabahattin Ali'nin çok küçük yaşlarda türlü acılarla sınadığı Yusuf'u bir nebze olsun mutlu etme isteğidir. Yusuf'un saadetinin kaynağı da Muazzez'dir. Bu sebeple Sabahattin Ali, romanında ikilinin kavuşmasını sağlar. Yusuf, hemen o gece Muazzez'i nikâhına alır. Babasının ve Şahinde Hanım'ın vereceği tepkiyi merakla beklerler. Kaymakam Selahattin Bey, çocukların Edremit'ten ayrıldığını öğrenir öğrenemez hemen onları aramaya koyulur ve kısa sürede bulur. Evliliklerini büyük bir memnuniyetle karşılar. Yusuf ve Muazzez'i alarak yeniden Edremit'e döner. Şahinde Hanım, Muazzez'e dair planlarını bozan Yusuf'a bir kez daha kinle dolar. Selahattin Bey rızasına sessiz kalsa da Yusuf'u hiçbir zaman damadı olarak kabul edemez.

Yusuf'un Muazzez'le evlendiği ana kadar romanda çizdiği profil son derece ketum, sıkılgan, çevresine kayıtsız ve her türlü haksızlık karşısında büyük bir cesaretle hak arayan bir delikanlı profilidir. Ancak Muazzez'le evliliğinden sonra Sabahattin Ali, Yusuf'un değişen karakterini biraz da okuyucuya fark ettirecek şekilde gösterir. Yusuf hiçbir zaman kendini ait hissetmediği bu kasabada yaşamak, bu insanların arasına karışmak ve bir iş bulmak için çabalamaya başlar. Bunun için hiçbir zaman kabullenemeyeceği şartları kabullenir. Oysa o güne kadar Yusuf, başına buyruk yaşayarak, aklına estiğini yapmaktadır. Şimdi bir yere ait olmak, bir amaca bağlanmak Yusuf'un karakterine son derece aykırı davranışlardır. Yusuf'un bunlara katlanmasının tek sebebi Muazzez'dir. Sabahattin Ali, Muazzez'in Yusuf'u değiştirdiğini romanda özellikle hissettirir.

Kızının Yusuf'la evlenmesinden son derece memnun olan Kaymakam Selahattin Bey kendisine bir hâl olursa kızının karısının elinde perişan olacağı düşüncelerinden de kurtulur. Selahattin Bey, karısının kızı üzerindeki olumsuz etkiden haberdar olsa da bu konuda etkisiz kalmıştır. Karısının geçimsizliği onu evden uzaklaştırmıştır. O da kendisini devlet işlerine ve içki meclislerine vererek kızının tamamen annesinin eline düşmesine sebep olmuştur. *"Kendilik psikolojisi" ekolüne bağlı yazarlarca kabul edildiği gibi, baba figürü çocuğun gelişiminde önemli bir rol oynamakta, özellikle anneyle ilişkilerin sorunlu olduğu zamanlarda devreye girip çocuğa destek sağlayarak/sağlamayarak, hayatının gelecekte alacağı yönü*

[267] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.135

belirlemekte etkili olmaktadır. Annesinin reddettiği ya da aşın yakınlığıyla bunalttığı çocuk, babayı bir kurtarıcı olarak algılama eğilimindedir. Ancak, bu kurtarıcılık rolü, bütün babaların üstlendiği ya da başardıkları bir görev değildir. Peri masallarındaki babanın genellikle seyahatte ya da etkisiz bir figür olarak çizilmesi "sınırkişilik" ve narsistik kişiliklerin hayatlarında babalarının oynadığı rolün sınırlı ve bazen de olumsuz bir nitelik taşıması dolayısıyladır."[268]

Kuyucaklı Yusuf'ta Selahattin Bey yaşamdan çoktan vazgeçmiş tavırları ve kendisini devlet işlerine vermiş hastalıklı bir tiptir. Bu haliyle kızına da bir yakınlık gösteremediğinden Yusuf'un kızına sahip çıkmış olması onu ziyadesiyle mutlu eder. Yusuf'un işsiz oluşuyla ilgili yaşadığı sıkıntıyı gören, ondan da önce şimdilik sussa da yakında konuşmaya başlayacak olan karısını hemen susturabilmek için Selahattin Bey, Yusuf'u kaymakamlıkta işe başlatır. Sabahattin Ali, Yusuf'un kâtip olarak işe başladığı odayı, son derece basık, insanın ruhunu sıkan, nefes almasını zorlaştıran bir yer olarak tasvir eder. Yusuf'un çalışma arkadaşları Hasip ve Nuri Efendiler de yaşını başını almış bütün günlerini uyuklayarak ve namaz vakitlerini kollayarak geçiren ihtiyarlardır. Bu çalışma odasının son derece teferruatlı anlatılmasının sebebi Yusuf'un değişen karakterinin daha net gözlemlenebilmesini sağlamaktır. Edremit'e bile sığamayıp dağlara koşan Yusuf, şimdi kutu gibi bir odaya kapanmıştır. Hiçbir yere ait olmamanın ve hiç kimseye bağlı olmamanın sonsuz özgürlüğünü yaşayan Yusuf'un ıstırabını en az onun kadar Sabahattin Ali de duyar ve bunu okuyucuya da hissettirir.

''Bu odada her şey ona, bilmediği bir dinin mabedine giren bir adam gibi, anlaşılmaz ve korkunç görünüyordu. En ufak bir hareketinin bu mukaddesata bir tecavüz ve hakaret olacağını sanıyor, kamış kalem parçalarının avcunu yaktığını hissediyordu.''[269]

Kuyucaklı Yusuf romanını üç kısımdan ve üç alt bölümden oluşur. Romanın içindeki değişimler genelde felaketlerle şekillenir. Yusuf, Muazzez'le olan evliliğinden sonra kendi karakteri dışında bir hale bürünür. Yusuf'un Muazzez için dahi olsa kıskaca alınamayacağı, sınırlandırılamayacağı romanın akışından bellidir. Sabahattin Ali, Yusuf'un Muazzez'le olan evliliğinden sonraki ruh halini ve sonrasında yaşanan olayları romanın sonunda yaşatacağı felaket için gerekli görür ve adeta Yusuf'u buna hazırlar.

---

[268] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.434
[269] Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s.157

Yusuf'la Muazzez'in evliliğinden sonra kırklı yaşlarda olmasına rağmen hızla çöken Selahattin Bey'in kalp rahatsızlığı daha da ilerler. Şahinde Hanım'ın evde olmadığı bir akşam Selahattin Bey kızı ve damadının kolları arasında ölür.

Romanın başında Kuyucaklı Yusuf'un net bir şekilde iki cepheli bir roman olduğu belli olur. Sabahattin Ali, iyiyle kötüyü temsil eden bu cepheler karşısında kurguladığı her olayda net bir şekilde iyilerin tarafını seçer. Kaymakam Selahattin Bey'in ölüm anı da Sabahattin Ali'nin bu tutumuna örnektir. Kaymakam Selahattin Bey için önemli olan tek şey kızı Muazzez ve oğlu gibi sevdiği Yusuf'tur. Yıllardır bir yastığı paylaştığı karısı Şahindeyse ruhen ona çok uzaktır. Sağlığında her fırsatta karısından uzak kalmaya çalışan Selahattin Bey, son nefesini kendisinin yegâne yakınları Muazzez ve Yusuf'un kollarında verir. Bu ölüm Selahattin Bey'i kaymakamlık binasında bulabilirdi. Yahut evde gecenin bir vakti karısı da yanında olabilirdi. Ancak Sabahattin Ali, Şahinde Hanım'ın yüzünü bir an olsun güldürmediği kocasına veda etmesine izin vermedi.

Selahattin Bey'in ölümünden sonra ailenin geçim sıkıntısı başlar. Yusuf'un maaşı bu aileyi geçindirmek için yeterli değildir. Muazzez sessizce bu durumu kabullense de Şahinde Hanım, Yusuf'u inciten lafları söylemekten geri durmaz. Selahattin Bey'in yerine gelen yeni kaymakam kısa süre sonra şehrin ileri gelenlerinin ve bilhassa Hilmi Beylerin yakın dostu olur. Ali'nin ölümüyle jandarma ve adalet sistemi içindeki aymazlığı gözler önüne seren Sabahattin Ali, Edremit'in yeni kaymakamıyla da devletin güce tapan ve halkı ezen yöneticilerini anlatır.

Hilmi Bey ve oğlu Şakir, ellerindeki imkânlarla kısa sürede yeni kaymakamı kendilerine bağlarlar. Kısa bir süre sonra da kaymakam Yusuf'u tahsildar yapar ve Edremit'ten günlerce uzak kalmasını sağlar. Yusuf, karısını Şahinde Hanım'la bir başına bırakmanın sıkıntısını yaşasa da Muazzez'in iffetine güvenerek çaresizce bu işi kabullenir. Yusuf tahsilata gittiği zamanlar bazen üç gün, bazen beş gün bazen daha da fazla eve uğrayamaz. Evdekiler için daha da sıkıntılı günler başlar. Yusuf'un giderken bıraktığı para ikinci günü bile göremeden biter. Şahinde Hanım hiçbir zaman aksatmadığı gezilerde karnını doyurur. Ancak onun isteği Muazzez'i de yanına katmaktır.

Muazzez ilk zamanlar annesinin ısrarlarını duymasa da sonraları o da bir iki gezinin hiç kimseye bir zararı dokunmayacağını düşünerek annesine katılır. Postmodern anlatılarda sıklıkla karşılaşılan ikiz temalar Şahinde ve Muazzez'in kişiliklerinde kendini gösterir. Şahinde'nin, Muazzez'i ikna etmek için giriştiği *iyi anne* tavırları onun karakterinin zıddını

oluşturmaktadır. Sabahattin Ali, Şahinde Hanım'ın parayı seven, lüks düşkünü karakterinin roman başından itibaren detaylı olarak işler. Bu yönleriyle anne – kız birbirine zıt iki karakteri oluşturmaktadır. Şahinde Hanım eşiyle yaptığı evlilikten bulamadığı saadeti ve yaşadığı hayal kırıklığını Muazzez'le yok etmeye çalışmaktadır. Muazzez'i bu gezilere sevk eden bir diğer önemli sebepse Şahinde Hanım'ın Yusuf hakkında ileri geri konuşmalarıdır. Muazzez, Yusuf'un bu sözleri duyup incinmesini istemediği için annesine katılır ve genelde Hilmi Beylerin bağ evine yapılan bu gezilere gitmeye başlar.

''Birkaç aydan beri devam eden bu hal, Muazzez'i adeta sersemletmişti. Yusuf'u unutmaya başlıyor, fakat bazen, o da geceleri odasında yalnızken, kocasını pek görmek istediği oluyordu. Ziyaretlere başladığı zaman Yusuf'a, annesinin tavsiyesine uyarak, hiçbir şey söylememiş olması, şimdi onu, daha sıkı bir ketumiyete ve hatta bazen mufassal yalanlar icadına sevk ediyordu

Bir cihetten rahattı: Yiyecek, içecek sıkıntıları azalmıştı. Annesi bu hususta ona bir şey söylemiyor, o da Yusuf'a söylemek mecburiyetinden kurtuluyordu. Yusuf'u üzmemek, onu imkânsızlık içinde kıvrandırmamak Muazzez'i sevindiriyor ve hareketlerinin bir kısmını böylece kendine mazur gösteriyordu.''[270]

Bu ziyaretlerin başlamasından sonra Muazzezdeki hissedilir değişim başlar. O çok sevdiği Yusuf'a karşı tereddüt etmeden yalan söylemektedir. Üstelik ziyaretlerde Şakir ve yeni kaymakam tarafından kendisine gösterilen ilgi ve alınan pahalı hediyeler de hayata bakış tarzını değiştirir. Yusuf'un imkânsızlıkları, çaresizliği daha da gözüne batmaya başlar. Bunları düşündükçe de gitgide Yusuf'tan daha da uzaklaşır.

Sabahattin Ali, romanın en başında kurduğu iki taraflı cepheyi romanın bu safhasına kadar hiç bozmaz. Ancak Muazzez, yaşadığı değişimle iki taraf arasında bocalayan ve iyiden kötüye doğru bir başkalaşım gösteren tek roman karakteridir. Bu değişimin belirli safhalarında Sabahattin Ali, Muazzez'in Yusuf'a haykırışlarını ve sessiz çığlıklarını okuyucusuna da duyurur. Ancak Yusuf'u bu durumdan mümkün olduğunca geç haberdar eder.

Tahsilattan geldiği bir sabah Yusuf, karısının öğlen olmasına rağmen hâlâ kalkmadığını öğrenince şaşırır. Hasta olup olmadığını kontrol etmek için odaya çıktığında yatakta yatan kadını tanıyamaz. Emin olduğu tek şey bu kadının Muazzez olmadığıdır. Bu

[270] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.193

yorgun yüz, belli belirsiz sırıtan bu ifadeler ve yaklaştıkça yüzüne vuran içki kokusu Yusuf'u hayrete düşürür. Hemen odayı terk eder. Kendini sokaklara atar. Yeniden kırlara doğru yürür. Düşündükçe anlamaya, anladıkça acı çekmeye başlar. Karısının Şahinde eliyle değiştiğini artık görebilmektedir. Yine de ne dereceye kadar ileri gittiklerini merak eder. Hemen kasabaya geri döner. Bir iki baba dostunun yanına uğrayıp konuşmak istese de cesaret edemez. Eve yönelir. Kapıyı açan Şahinde Hanım'ı kolundan tutarak odaya çeker. Konuşmasını için zorlar, karısına ne yaptığını sorar. Şahinde Hanım, Yusuf'un bu halinden ilk anda ürkse de sonrasında kendine gelerek Yusuf'a meydan okurcasına konuşmaya başlar. Düştükleri durumu, kendisinin bir aileyi geçindirecek yeterlilikte olmadığını Yusuf'un yüzüne bakarak söyler. Kızıyla beraber yaptığı ziyaretleri söylemez. Ancak yeni kaymakamın hayırsever biri olduğundan kendilerine destek olduğunu söyler. Yusuf bunların hiçbirine inanmayarak karsına bir zarar verirse sonuçlarının ağır olacağını söyleyerek evi terk eder.

Şahinde hanımla yapılan bu konuşmadan birkaç saat sonra Yusuf tahsilat için yeniden yola çıkar. Muazzez kocasını geçirirken her zamanki gibi bir şeyler söylemek isteyip de cesaret edemez bir haldedir. Yusuf, Muazzez'i zorlamaz. Duyacaklarından korkmaktadır. Muazzez sadece artık gitmesini istemediğini söyler. Gidiyorsa da onu da götürmesini ister. Muazzez yeniden Yusuf'a yalvarmaktadır. Yusuf, bir dahaki gelişinde buradan gideceklerini söyleyerek evden ayrılır.

Yusuf, Edremit'ten ayrıldıktan birkaç saat sonra karısının yardım isteyen gözlerini ve mahcup tavrını unutamaz. Onu nasıl orada, o kadının elinde bıraktığını düşünerek kendisine kızar. Atını hemen geri çevirerek Edremit'e döner.

Romanın bu son sayfalarında Sabahattin Ali, noktalanması gereken romanına yeni bir istikamet verir. Bu da Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf romanına bir devam romanı yazmak istediğine dair görüşleri kuvvetlendirir. Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf'ta birkaç konuyu eksik bırakarak ilerlemiştir. Kübra ve anası zamansız ortadan kaybolurken, Yusuf bunun bir ayrılık olmadığını bir gün mutlaka yeniden karşılaşacaklarını düşünür. Bu düşünceler de Sabahattin Ali'nin yakın dostu Pertev Naili Boratav'ın şu ifadelerini desteklemektedir. *''Tahir Alangu (Değirmen, Varlık baskısı, s.), Sabahattin'in 'triloji' tasarısı hakkında şu yargıya varıyor: Düşünüyor, tasarlıyor, ama bir türlü büyük eserini yazmaya başlayamıyordu. Yazıp yayımlamaya karar verince de üç cilt değil, ancak üç bölümlük ''Kuyucaklı Yusuf'' romanı ortaya çıkabilmişti. Edremit'in kasaba hayatı, Çineli Kübra, Kuyucaklı Yusuf'un dramı, tek ciltlik bir romanın bölümleri arasında eridi.*

Alangu'nun bu sözlerinden, Sabahattin Ali'nin, triloji tasarısından tamamıyla vazgeçmiş olduğu anlamı çıkar. (Alangu'ya Sabahattin Ali'nin triloji tasarısı üzerine bilgiyi veren ben idim, ama çıkarılan sonuç Alangu'nundur; bu nokta üzerinde durmak gereğini bunun için duyuyorum.)

Cevdet Kudret (Varlık, s. 663, 1 Şubat 1966), Alangu'nun bu yargısını şöyle düzeltir: ''Bu konuda Alangu'ya yanlış bilgi verildiğini sanıyorum. Benim bildiğim şu: Sabahattin Ali bir roman üçlemesi yazmayı düşünmüş ve bunun ilk cildi olan ''Kuyucaklı Yusuf'u'' yazmıştı. ''Çineli Kübra'' adını alacak olan ikinci ciltte dağa çıkan Yusuf'un eşkıyalık hayatı ele alınacak, bir kahraman eşkıya tipi yaratılacaktı; bunun Çineli Kübra ile ilişkisinin ne olduğunu bilmiyorum. […] Üçüncü ciltte, dağdan inen Yusuf'un göçebe Yörükler arasına katılışı […] işlenecekti.'' Asım Bezirci'de, incelemesinde (Sabahattin Ali, s.153-154), Cevdet Kudret'in verdiği bilgileri olduğu gibi aktarmıştır.

Benim bilgim, Cevdet Kudret'in anlattıklarından bir tek noktada, üçüncü cildin konusunda, ayrılır. Konuşmalarımızda, Sabahattin, birkaç kere bu içleme tasarısı üzerinde durmuştu, ama bana, üçüncü ciltte, kişilerini Ankara'ya göçürmek suretiyle, başkentin toplum yaşamını anlatmayı düşündüğünü söylemişti. Öyle sanıyorum ki üçüncü cildin konusu üzerinde romancı ya kesin bir karara varmamıştı yahut da sonunda, iki konudan birini kesin olarak seçmişti; ama ne Cevdet Kudret ne de ben, onun son tasarısının ne olduğunu kestirecek durumda değiliz bugün.''[271]

Kuyucaklı Yusuf romanıyla ilgili Sabahattin Ali'nin yakın dostlarının görüşleri ve romanın devamı gelecek bir havayla noktalanması, Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf'u noktalamadığını gösterir.

Yusuf, Edremit'e döndükten sonra evdeki hareketliliği fark eder. Atını bağlayıp eve biraz daha yaklaştıktan sonra içeriden saz seslerini de duymaya başlar. Yavaşça eve girer. Büyük salona yönelip kapıyı hafif aralayınca kurulan eğlence meclisini görür. Sabahattin Ali, bu odada romanın iki cephesinin tüm taraflarını karşı karşıya getirir. Kaymakam, Hilmi Bey, Jandarma Kumandanı, Şahinde, Şakir ve Muazzez hepsi odanın içindedirler. Yusuf, hepsini karşısına almıştır. Aslında Yusuf'la beraber Sabahattin Ali'de bu odadaki cepheyi karşısına almıştır. En az Yusuf kadar o da öfkeli ve o da hınç doludur. Bu odada onun hayatı boyunca mücadele ettiği yalan, ikiyüzlülük, bozuk devlet düzeni, rüşvetçi devlet adamları, halkı

[271] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.282

menfaatler uğruna ezen taşra beyleri, jandarma kumandanı ve en nihayet Muazzez'de vardır. Sabahattin Ali, Muazzez'i bu oda da artık Yusuf'un karşısına konumlandırır. Zira Muazzez artık değişmiştir. Saf, temiz ve iyi değildir. O artık Yusuf'un yalnızlığını ve sevgisini paylaşacağı kadın değildir.

Yusuf'un odaya girmesiyle beraber büyük bir panik yaşanır. Odayı aydınlatan kandilin yere düşmesiyle de odayı büyük bir karanlık kaplar. O andan itibaren arka arkaya sıkılan silah sesleri ve ardı ardına yere yıkılan bedenlerin iniltileri duyulur. Yusuf'la beraber Sabahattin Ali'nin kendisi de tetiğe basmaktadır. Hayatı boyunca iğrendiği ve mücadele ettiği tarafların üzerine kurşun yağdırmakta ve onları romanda olsun yere sermektedir.

Yusuf, derin sessizliğin içerisinde Muazzez'i bularak onu odadan çıkarır. Onu da atına alarak hızla Edremit'ten uzaklaşırlar. Birkaç saat yol aldıktan sonra bir ağacın altına sığınırlar. Yusuf o anda Muazzez'in yaralı olduğunu fark eder. Sabahattin Ali, Muazzez'in değiştiğini ve Yusuf'a artık iyi gelmeyeceğini anlatmaya çalışsa da onun o odada kalmasına da razı olmaz. Muazzez için olmasa bile Yusuf için bir vedayı uygun görür.

Sabahattin Ali'nin romanı boyunca olayların akışına paralel olarak ilerleyen ve dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli hususta hava durumudur. Yusuf, Muazzez'i annesinin yanından bağ evinden kaçırdığı gün hava son derece güzel ve güneşlidir. Adeta mutlu bir birlikteliğe ortak olmaktadır. Oysa vukuat gecesi hava son derece kapalıdır. Basık ve sıkıcıdır. Sabahattin Ali, havanın bu durumunu özellikle hissettirmektedir.

Muazzez sabaha karşı Yusuf'un kollarında ölür. Yusuf kollarında yatan kadının yüzüne dikkatle bakar. Eski saf ve temiz kalpli karısı Muazzez'dir. Yüzü bembeyaz olmuştur. Kocasını kollarında son nefesini vermiş olmanın tebessümü yüzüne yansımıştır.

Yusuf, karısını o ağacın altına gömerek atını dağlara sürer.

Kuyucaklı Yusuf romanı Sabahattin Ali'nin ilk romanı olmasına rağmen son derece iddialı bir romandır. Yazıldığı ilk andan itibaren edebiyat eleştirmenleri de romanın bu iddiasını ve Sabahattin Ali'nin roman vadisine başarılı girişini kabul ederler.

Kuyucaklı Yusuf, bir yalnızlığın romanıdır. Romanın daha ilk sayfalarında bir başına kalan Yusuf, kısa bir süre hayatına birilerini katsa da romanın sonunda yine bir başına kalır. Sabahattin Ali, romanına en başından böyle bir son yazdığı için Yusuf'u hiçbir zaman hiçbir şeye delicesine bağlamamıştır. O kendini hiçbir yere ait görmemiş ve hiç kimseye bağlı

hissetmemiştir. Yalnızlığını doğayla paylaşarak, sıkıntılarını doğada unutmaya çalışır. Muazzez'i kaybettiği günde büyük bir acı duymaz. Son derece büyük bir metanetle onu defneder ve dağlara, ait olduğu dağlara yönelir.

3.2.2 İçimizdeki Şeytan (1940)[272]

Sabahattin Ali, ikinci romanı olan *''İçimizdeki Şeytan'ı''* ilk defa 3 Nisan - 29 Haziran 1939 tarihleri arasında Ulus gazetesinde tefrika etmeye başlar. Roman birkaç farklı gazetede tefrikasının tamamlanmasıyla 1940 yılında kitap halini alır ve Remzi Kitabevince ilk baskısı yapılır.

''İçimizdeki Şeytan'' romanı yazım tarihi olarak Türk ve dünya siyasetinin hareketlendiği yıllara denk gelir. Alman Nazizm'inin Avrupa'yı kasıp kavurduğu yıllardır. Irkçılık faaliyetlerinin dünyanın hemen her yerinde ve Türkiye'de de doruğa ulaştığı yıllardır. Kendi toplumunu ve dünya medeniyetlerini de yakından takip eden Sabahattin Ali *''İçimizdeki Şeytan'ı''* böyle bir havada yazar. Uzun zamandan beri içlerinde bulunduğu ve bir dönem yakın arkadaşlık ettiği çevresiyle görüş ayrılıkları yaşar ve bu görüş ayrılıkları onu eski dostlarıyla karşı karşıya getirir. Sabahattin Ali fikren ve yaşam tarzı olarak karşı karşıya olduğu eski dostlarına karşı çeşitli gazetelerde köşe yazıları da yazar. Ancak hiçbir köşe yazısı *İçimizdeki Şeytan'ın* yarattığı etkiyi yaratamaz. *''Sabahattin Ali İçimizdeki Şeytan romanıyla Türk faşistlerine en ağır darbeyi indirmiştir. Ölümsüz sanatının gücüyle faşizmi damgalamış, gericiliğin maskesini indirmiştir. Faşizmin barbarlık, ikiyüzlülük, millet ve halk düşmanlıklarını, hıyanetini, Naziler elinde iğrenç birer maşa haline gelişini canlı tiplerle betimlemiştir. Bunlara karşı ileri insanların özellikle sosyalistlerin yüksek ideal, gerçek halkçılık, dürüstlük ve ahlak üstünlüğü gibi meziyetlerini koymuştur. Yolsuzluğun, gerçeklerden kaçmanın ne kadar tehlikeli olduğunu açıklamış ve insanı iç huzuruna götüren biricik yolun halkla, insanlara hizmet etmenin, bilimsel sosyalizm ideallerinin kucaklanması olduğunu göstermiştir.''*[273] Sabahattin Ali, bu düşüncelerini romanında açıkça ifade eder. Karşı cepheye yerleştirdiği ve faşizmin kuklası olarak gördüğü isimlerse o dönem Türkiye'sinin tanınmış isimleri, önde gelen münevverleridir. Sabahattin Ali, her ne kadar

[272] Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, 255 s., Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.
[273] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.171

romanına bu simaları farklı isimlerde taşısa da konumlandırılışları ve detaylı tasvirleriyle de kimleri kast ettiğinin anlaşılmasını ister. Romanın yayımlanmasından kısa süre sonra Sabahattin Ali'ye ve İçimizdeki Şeytan'a bu cephelerce büyük taarruz başlar. Romanın tefrika edildiği gazeteler taşlanır, Sabahattin Ali saldırıya uğrar. Bir zamanlar çok yakın olduğu eski dostlarıyla mahkemelik olur. İçimizdeki Şeytan bu yönleriyle o dönem gazetelerinin uzun süre manşetlerinden inmeyen haberleri arasında yer alır.

Roman esasen kavga sahnelerini ikinci planda yaşasa da gündeme gelişi bu siyasi polemikler olması nedeniyle asıl konusu uzun zaman dikkatlerden kaçar. Roman Ömer ve Macide'nin kuvvetli aşklarının etrafında şekillenmektedir. Sabahattin Ali, roma rakamlarıyla yirmi sekiz bölüme ayırdığı İçimizdeki Şeytan'a uzun bir girizgâh yapar. Bu girizgâh Macide ve Ömer'in evliliklerine, romanın ortalarına kadar sürer.

Bir vapur iskelesinde yan yana oturan iki gencin hayata dair konuşmalarıyla başlayan roman, bu ilk sahnede vapurdan inen Macide'yi Ömer'in fark etmesi ve fark ettiği ilk anda da âşık olmasıyla devam eder.

Sabahattin Ali'nin eser boyunca romanın ana kahramanı Ömer'e karşı duyduğu yakınlık hissedilmektedir. Ömer'in ilerleyen satırlarda daha da derinleştirerek inceleyeceğimiz hâl ve tutumları yazar ve kahraman arasındaki bağın giderek kuvvetlendiğini de hissettirmektedir. Sabahattin Ali'nin Ömer'e karşı duyduğu bu yakınlığın temel sebeplerinden biri de yazarın kahramanda kendi yaşamına dair izleri görüyor ya da yaşıyor olmasına bağlı olabilir. *''Deniz tarafında bulunanı şişmanca, açık kumral saçlı, beyaz yüzlü bir delikanlı idi. Bağa bir gözlüğün altında daima yarı kapalı duran ve eşya üzerinde ağır ağır dolaşan kahverengi miyop gözlerini vakit vakit arkadaşına ve solda, güneşin ziyası altında uzanan denize çeviriyordu.''*[274]Yalnız bu tasvir değil, Ömer'in Macide'yi ilk anda görüp âşık olması da Sabahattin Ali'nin gençlik yıllarında kadınlara karşı sıkça yaşadığı ve hatıralarında yer alan anılarındandır.

Ömer, hayattan son derece sıkılmış, ne yapmak istediğini bilmeden yaşayan ve hayatın günlük akışına kendini bırakmış, melankolik bir tiptir. *''Hayat beni sıkıyor…dedi. Her şey beni sıkıyor, Mektep, profesörler, dersler, arkadaşlar… Hele kızlar… Hepsi beni sıkıyor… Hem de kusturacak kadar…''*[275] Depresif hastalıklar konusunda kapsamlı araştırmalar yapan Avustralyalı nörolog Sigmund Freud bu alandaki çalışmalarını *"Yas ve Melankoli"* adlı

[274] Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.13
[275] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.14

yapıtında toplamıştır. Yas ve melankolinin tanımlarını yapan Freud, melankolinin tanımı için şu ifadeleri kullanmıştır; *"Melankolinin ruhsal olarak ayırıcı özelliği, acı veren derin bir keyifsizlik, dış dünyaya yönelik ilginin kaybolması, sevme becerisinin yitirilmesi, her türlü etkinliğin ketlenmesi ve benlik saygısının, özgüvenin zayıflamasıdır; bu zayıflama kendini suçlama, kötüleme ve azarlama şeklinde dışa vurulur ve hezeyanlı cezalandırma beklentisine kadar varır."*[276] Ömer romanda betimlenen ruhi durumlarıyla melankolik hastaların özelliklerini yansıtmaktadır. Macide'yle tanıştıktan sonra devam eden kararsızlığı, evlilik sorumluluğunun altında kalışı onu daha derin bir çıkmaza sürükler.

Ömer bu sıkıntıların en zirveye ulaştığı günlerde Macide'yle karşılaşır. Macide'nin içerisinde bulunduğu vapur daha kıyıya yanaşmadan Ömer onu fark eder. Kıyıya yanaştığı gibi yanındaki arkadaşı Nihat'ın ısrarına rağmen tanışmak için yanına gider. Ömer, Macide'ye bir şey söyleyemeden, Macide'nin yanındaki kadın Ömer'i tanır. Emine teyze, Ömer'in Balıkesir'den akrabasıdır. Çocukluk yıllarında sıkça evlerine uğradığı bu eski akrabalarına uzun zamandır uğramayan Ömer, bu rastlantıdan çok hoşlanır.

Macide'de Balıkesirlidir. Ailesi onu konservatuvar eğitimini tamamlaması için uzak akrabaları olan Emine hanımların yanına yollar. Macide'nin Emine hanımların evlerindeki yaşamı son derece mesafelidir. Galip Efendi ve ailesinin ekonomik durumu iyi değildir. Emine Hanım bunu bilse de kimselere durumu fark ettirmemeye çalışır. Macide'yi de bu yüzden ısrarla yanlarına ister. Ailenin, Macide'nin babasının yolladığı aylık paraya dahi ihtiyacı vardır. Macide, çocukluk yıllarından itibaren ne istediğini bilen ve istedikleri doğrultusunda hareket eden bir karakter çizer. Müziğe olan yatkınlığı ilkokul yıllarında fark edilir. Ailesinin de desteğiyle eğitimine devam eder. O okul çağlarından itibaren sadece dersleriyle meşgul olan ve onun dışında gençlik heveslerinden uzak ve daha ziyade kendisiyle vakit geçirmeyi ve yalnızlığı seven bir kızdır. *''Mektepte diğer arkadaşlarıyla teması oldukça azdı. Bu, biraz yalnızlığı sevmekten biraz da onların konuştukları şeyleri hoş bulmamaktan ileri geliyordu.''*[277]Sabahattin Ali, hikâyelerinde yaratmak istediği ve Kuyucaklı Yusuf'ta da Muazzez üzerinde denemeye çalıştığı idealist kadın tipini İçimizdeki Şeytan'da vücuda getirir. Bu kusursuz özellikleriyle Macide'dir. *''Arkadaşlarının her sözü, hatta istikbale ait her hülyası onun geniş muhayyilesinin doğurduğu güzel dünyalardan birini kirletiyordu.*

[276] Sıgmund Freud, Çev. Leyla Uslu, *Yas ve Melankoli,* Cem Yayınevi, İzmir 2020, s.10
[277] Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.28

Kendisi de gözünün önünden türlü türlü istikbal levhaları geçirdiği halde bunları kıymetli birer eşya gibi saklıyor, hatta sık sık düşünerek şekillerini bozmaktan bile korkuyordu.''[278]

Sabahattin Ali'nin Macide'si 1940'lar Türkiye'sinde yaşar. Elbette Cumhuriyet ilan edilmiş, arka arkaya gelen inkılaplar topluma modern bir görünüm vermiştir. Ancak bunun zihinlerde gerçekleşebilmesi için uzun bir zamana ihtiyaç vardır. Sabahattin Ali, arzuladığı ve gerçekleşmesi için çaba sarf ettiği bu zihin aydınlanmasını romanında gerçekleştirir. Macide ve ailesi onun arzuladığı Türk toplumunun üyeleridir. *''Sabahattin Ali daha önceki yapıtlarında da ilk belirtilerini verdiği güçlü kadın tipini bu romanında daha kesin çizgilerle çizmeye çalışır. Macide sanki yazarın kafasındaki eşsiz kadın tipinin romanda somutlaşmış biçimidir.''*[279]Onun kendinden emin tavırları, çevresinin günlük, sıradan yaşayışına karşı mesafeli duruşu ve idealist düşünceleri Sabahattin Ali'de olduğu kadar okuyucuda da hayranlık uyandırır.

Macide, Balıkesir'de müzik öğretmeni Bedri'nin kendisiyle ilgilenmesi ve onu bu yönde teşvik etmesiyle de aradığı cesareti bulur. Bedri, Macide'nin olgun, ağırbaşlı ve derin sessizliğinden etkilense de sınırları aşmaz. Aralarındaki ilişki hoca – öğretmen seviyesinde kalır. Buna rağmen okul idaresi Macide'nin, Bedri'den özel ders almasından rahatsız olur. Bu rahatsızlık karşısında alınan tutum Bedri'yi huzursuz etse de gördüğü kayıtsızlık karşısında çaresiz kalır ve bir dönem sonra tahinini isteyerek Balıkesir'den ayrılır. Macide ile aralarındaki ilişki sonraki karşılaşmalarına kadar burada noktalanır.

Sabahattin Ali, Macide'nin güçlü karakterinin sadece sözle izahının mümkün olmayacağını ya da inandırıcı olmayacağını düşündüğünden, romanın birkaç noktasında Macide'yi bu alanda sınayarak onun kuvvetli karakterini okuyucusuna da gösterir. Macide, Balıkesir'den İstanbul'a hiç tereddüt etmeden gelir. Geldikten birkaç ay sonra babasının ölüm haberini aldığında da derinlemesine sarsılmaz. İnandığı ve uğruna mücadele ettiği hedefleri onu ayakta tutmaya devam eder.

Sabahattin Ali *İçimizdeki Şeytan'*da birbirine zıt iki karakteri derinlemesine tahlil eder. Onların olumlu ve olumsuz yönlerini olduğu gibi gösterir. Okuyucu Ömer ve Macide'yi en az kendileri kadar yakından tanır. Macide ne kadar kendinden emin ve tutarlıysa, Ömer'de o kadar dengesiz ve tereddütlerin adamıdır. Sabahattin Ali birbirine son derece zıt bu iki karakteri yan yana getirerek vermek istediği mesajın daha net anlaşılabilmesini sağlamayı

[278] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.28
[279] Afşar Timuçin, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s.64

hedefler. *''Bir tarafta iyi, faal ve pozitif ve güç, diğer tarafta fena, münkir ve negatif prensip arasındaki ezeli mücadele insanın bağrında taşıdığı iki ruh, ilahi ve şeytani unsurlar, kısacası insanın bütün varlığına hâkim olan derin düalizm, dünyanın ilk kuruluşundan beri birçok filozofları, şair ve âlimleri düşündürmüş ve çok kereler bu üstün insanları azap ve ıstıraplar içerisinde kıvrandırmıştır.''*[280]Bütün bir ömrünü ve sanatını bu düşünceler etrafında gezdiren ve zaman zaman bu düşüncelerle ezilen Sabahattin Ali hayatı boyunca iyinin ve ezilenin yanında yer alır. *''Sabahattin Ali'de eserinde insanın hamurunda saklı bulunan ezeli düalizmi, yani insan varlığındaki ilahi ışık ile cehennemi veya şeytani zulmeti veyahut şairin kendi tabiriyle, İçimizdeki Şeytan'ı, kendi hayat ve dünya görüşü bakımından ve bir sanatkâr duygusu ve kalemiyle tasvir etmektedir.''*[281]Sabahattin Ali, iyiyi, kötüyü ve bunlar arasında bocalayan insanı, insanın ait olmadığı yerlere sıkışan ruhunu, bunalımlı taraflarını ve hayattan hiçbir tat alamayan, yaşam gayesini kaybeden insanın çaresizliklerini de Ömer'in karakterinde gösterir.

Ömer, romanda yapılan betimlemesi ve yansıttığı karakteriyle Sabahattin Ali'nin kendisidir. Sabahattin Ali bunalımlı yönlerini, kadınlarla olan sıkıntılı ilişkilerini, çocuksu ve hiç büyümeyen taraflarını, daima saf kalan yüreğini, hayata ve insanlara karşı son derece kırılgan yönlerini Ömer'in karakterinde işler. Romanda Ömer, sadece karakteriyle değil, çevresine yerleştirilen ikincil şahıslarla da Sabahattin Ali'nin gerçek yaşamından izler taşır. Sabahattin Ali yakın çevresindeki isimlerin bir kısmını romana yerleştirerek, onlarda gördüğü marazi tarafları ve bir aydında olmaması gereken tabiiyetleri son derece sert bir dille eleştirir. Bu eleştiriler romanda Ömer'in kendi ağzıyla yapılmaz. Ömer, çevresini sorgulayacak ve onların gerçek karakterlerini görerek kendisini geri çekecek bir güce sahip değildir. Zaman zaman çevresindekilerin aydın geçinen ancak son derece basit ve riyakâr insanlar olduğunu anlasa da kendisinde de onlara karşı bir tavır sergileyecek gücün bulunmadığını bilir. Bu sebeple romanda bu çevreye dönük eleştiriler Macide ve Bedri'nin ağzından yapılır.

Romanda Ömer, üniversitenin ikinci sınıfına devam etmektedir. Boş zamanlarında da yakın bir akrabasının torpiliyle girdiği postanede çalışır. Bu çalışmada kendisine kimse karışmadığından çoğu zaman işe de gitmez. Günlerinin çoğu yakın dostu Nihat'la beraber Beyoğlu'nda, Beyazıt Meydanı'nda geçer. Ömer'in hayata karşı kayıtsız ve umutsuz tavrı romanın bu ilk bölümlerinde Nihat'la girdikleri diyaloglardan anlaşılır.

---

[280] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.315

[281] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, a. g. e. , s.316

‘‘Yarabbi… İnsanı bu iç sıkıntısından kurtaracak bir şey yok mu? Diye söylendi.

Çok kere böyle oluyordu. Bütün kafası birdenbire boşalıyor, göğsünün ve gırtlağının üstüne bir ağırlık çöküyor ve ne olduğunu bilmediği birtakım şiddetli arzuların hasretini duyuyordu.

Nihat:

‘‘Ne istediğini bilsen canın sıkılmaz!’’ dedi.

Ömer, yalvarır gibi cevap verdi:

‘‘Bana istenecek bir şey söyle, uğruna can verilecek bir şey söyle, hemen dört elle sarılayım…’’[282]

Bu konuşmaların hemen hepsinde Nihat ona, içinde bulunduğu davanın kutsallığını ve bu davada asıl amacın ölmek değil yaşamak ve ülkülerini yaşatmak olduğunu söyler. Bu sayede bir gün mutlaka ülkülerinin dünyayı ele geçirecek kadar güçleneceğine inandığını anlatır. Nihat’ın bu sözleri Ömer’e son derece gülünç gelmekle beraber her seferinde bu düşüncelerin ve içinde bulunduğu ülkünün insana yakışmadığını, bu duyguların onu ve çevresini insan olmanın faziletlerinden uzaklaştırdığını söyleyerek karşılık verir. Konuşmaları kısa süren tartışmalardan ve çekişmelerden sonra noktalanır. Romanda Ömer, pek çok şeyin farkında olmasa da kendisinin durumunun farkındadır. İçinde bulunduğu sıkıcı hâl onu boğmaktadır. Bu durumdan kurtulmak için çareler arayıp çeşitli yollara başvursa da dört elle sarıldığı her işe olan hevesi, içindeki tükenmişlik sebebiyle anında son bulur. O bu duruma kendisinin değil, kendi iradesinin dışında bir varlığın sebep olduğuna inanır.

‘‘Değil…değil… fakat şu muhakkak ki bugün olduğum gibi olmak da istemiyorum. Büsbütün başka bir hayat, daha az gülünç va daha çok manalı bir hayat istiyorum. Belki bunu arayıp bulmak da mümkün… Fakat içimde öyle bir şeytan var ki… bana her zaman istediğimden büsbütün başka şeyler yaptırıyor. Onun elinden kurtulmaya çalışmak boş… Yalnız ben değil, hepimiz onun elinde bir oyuncağız… Senin dünyaya hâkimiyet planların bile eminim ki onun mahsulü…’’[283] Ömer, kendisine her şeyden el çektiren bu gücün kendisini esir aldığına inanır. Sadece kendisinin değil, herkesin içinde bir şeytan olduğunu düşünür. İyiden, doğrudan, güzelden uzaklaştıran bir şeytanın varlığına inanır.

---

[282] Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.45
[283] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.47,

Sabahattin Ali, Ömer'in çevresinde yer alan isimleri ve onların hayatına dair bilgileri son derece detaylı olarak tasvir eder. Muharrir İsmet Şerif, şair Emin Kâmil, Hüseyin Bey ve Profesör Hikmet tüm kötü yanlarıyla romanın genelinde kendilerine yer bulurlar. Çevrelerince büyük addedilen bu insanların aslında ne kadar küçük olduklarını ve ne iğrenç hallere girdiklerini Sabahattin Ali, uzun uzun anlatır. Ömer konum olarak bu çevrenin ne içinde ne de dışındadır. Kendi iradesiyle onlardan uzaklaşamadığı gibi onlarda Ömer'in çevresinden uzaklaşmazlar. Ömer gibi son derece basit ve sıradan birini bu çevreyle bağlayan birincil sebep Nihat'tır. Bu çevrenin ısrarla Ömer'in etrafında varlık göstermesinin bir diğer sebebiyse Sabahattin Ali'nin bu muhite karşı görüşlerini bu sayede ifade ediyor oluşudur.

Sabahattin Ali, yazdığı hikâyelere uygun düşen şiirlerinin bir kısmını *Ses, Hasanboğuldu* gibi eserlerinde paylaşır. Roman türünde yazdığı eserlerinde daha çok düz yazı örnekleri olsa da aralara serptiği kısa şiirleri de mevcuttur. İçimizdeki Şeytan'da Ömer'in içinde bulunduğu durumu ifade etmek için yine bu yola başvurur.

''Onu ben çocukluğumdan,
İlk rüyalardan tanırım.
Yalnız yürüdüğüm zaman
Odur arkamdaki adım.

Onun korkusu, içimde
Ürkek bir dünya yaratan…''[284]

Ömer çevresindeki kalabalığa rağmen içinden atamadığı sıkıntıyı derin bir yalnızlıkla karşılar. Nihat'la bunu paylaşmaya kalksa da ya anlaşılmaz ya da arkadaşının kendisiyle ilgili farklı değerlendirmelerine maruz kalır. Ömer ruhundaki sıkıntılardan kurtulmak için bir şeylerle meşgul görünse de içindeki isteksizlik onu hayattan soğutmuş ve yaşam onun için manasızlaşmıştır. Kendisine gelen hastaların genel durumu ile ilgili değerlendirme yapan Jung, incelediği nevroz vakalarının büyük bir bölümünde psikopatolojik bir sıkıntının olmadığını, yaşamın anlamsızlığına inanan insanların bu ruhi bunalımları yaşadığını ifade etmiştir. Jung'a göre çevresini değiştiremeyen insan makinelerle meşgul olmayı bırakıp kendi doğasına yönelir ve onunla barışırsa ancak o zaman mutlu olacaktır.[285] Ömer'e göreyse onu yalnızlığa iten sebep, içinde kendisine hükmeden şeytandır. Ömer'in en büyük korkusu söz

[284] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.51
[285] Carl Gustav Jung, *Jung: Psikoterapi Pratiği,* Çev. Sami Türk, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2016, s.53

geçiremediği ve kontrol altına alamadığı bu şeytan olmuştur. *''Evet, evet onun korkusu… İçimde bu ürkek dünyayı yaratan onun korkusu… Ben bu değilim… Ben başka bir şeyler olacağım… Yalnız bu korku olmasa… Hiçbir şeyi bana tam ve iyi yaptırmayacağına emin olduğum bu şeytandan korkmasam…''*[286] Ömer yalnızlığına ve her şeyden çabuk sıkılan ruhuna bu şeytanın varlığının sebep olduğuna inanır. Macide, Ömer'in hayatına yine bu en sıkıntılı günlerinde girer.

Ömer ve Macide rıhtımdaki karşılaşmadan sonra ikinci kez Emine teyzelerin evinde bir araya gelirler. Macide'ye karşı yakınlığının çok eskiden olduğuna inanan ama bunun nerede ve nasıl olduğunu bulamayan Ömer kısa bir süre sonra uzak akrabalarını ziyarete gider. Macide, Ömer'in bu ziyaretinden hemen önce babasının ölüm haberini alır. Gözyaşını kendisine çok uzak olan bu insanların arasında değil de odasında döker. Macide, duygularını çok açık ifade eden biri değildir. Çoğu duygusunu içinde yaşatır. Meselelerini içinde çözer. Onun yalnızlığı iradeli bir yalnızlıktır. Çevresindekilerin kendisine uzak fikirleri ve yaşamları Macide'yi içine yöneltir.

Ömer, akraba evlerindeki ziyarette Macide'ye yakın olmaya çalışır. Onunla konuşmak için çabalar. Macide'yse Ömer'e karşı ne olumlu ne de olumsuz bir tepki verir. Ömer daha bu ilk anda Macide'nin tanıdığı bütün kadınlardan daha farklı bir kadın olduğunu anlar. Ömer heyecanlı, Macide sakindir. Ömer uzun konuşmalar yaparken Macide sessizliği seçer. Ömer bütün duygularını daha ilk anda ortaya dökecek kadar sabırsızken Macide temkinlidir. Sabahattin Ali iki uyumsuzu bir araya getirir. Bunda Ömer'in ikircikli karakterini, saf yanlarını, çocukluğa kaçan ancak telafisi olmayan hatalara yol açan hareketlerini göstermeye çalışırken, Macide'nin varlığıyla da arzuladığı kadın tipinin özelliklerini yansıtır.

Macide babasının ölüm haberini aldığı günün sabahında hiç Mecbur olmadığı halde kalkarak okuluna gider. O eğitimi, bir mecburiyetten öte hedefleri için bir vasıta olarak görmektedir. Üstelik konservatuvarı da orada bulunmayı da sever. Acılarını, sevinçlerini ve bazen kendisini de orada unutur. O günün sabahı Ömer'de ona eşlik eder. Kısa süren yolculuklarında Ömer'in uzun ve amacına hizmet eden konuşmaları karşısında Macide etkilenir. Ömer'in onu ilk gördüğü andan itibaren hissettiği yakınlığı artık o da hisseder. Ömer'in çevresindekiler gibi ikiyüzlü, sahtekâr ve çıkarcı olmadığını anlar. Macide, Ömer'in kendini ve hissettiği duyguları ifade ederken kurduğu cümlelerden etkilenir. Ömer ona göre iyi bir konuşmacıdır. Zaten o da çok konuşmayı sevmediğinden kendisi konuşup kendisi

[286] Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.51

cevaplayan Ömer'e karşı tatlı bir yakınlık duymaya başlar. *''Macide onun şişmanca yanaklarına, terli dudaklarına baktı: Genç adamın biraz kalın olan kumral kaşları alnına doğru dağılmış ve saçlarına karışmıştı. İçinde şiddetle ihtizaz eden birtakım tellerin aksi gözlerine vurmuş gibi hummalı bakışları vardı. Genç kız şu karşısında duran insanın, bu anda içinde olanları ortaya dökmek için nasıl yandığını ve nasıl her türlü yalandan uzak bulunduğunu anlıyordu. İnsanlara karşı ruhunu kaplayan buzun elinde olmayarak çözülmeye başladığını hissetti. Karşımıza her şeyiyle çırılçıplak serilen bir insanın üzerimizde yaptığı mukavemet edilmez tesir onu da yakalamıştı. Maskesini, gizli maksatlarını ve bütün rollaerini, bir an için bile olsa, üzerinden atmış olan biri ile yan yana bulunmak ona cesaret ve emniyet veriyordu. Kendi içinde hapsettiği şeyler de dışarı fırlamak, nihayet bir insan kulağına çarpmak için kımıldamaya başlamıştı.''*[287] Macide kendisine bu duyguları yeniden hatırlatan Ömer'in yeniden görüşme teklifini de hiç tereddüt etmeden kabul eder.

Macide'nin buluşma teklifini kabul etmesiyle beraber Ömer, içinde çok uzun zamandan beri hissetmediği yaşama sevincini yeniden bulur. Artık yaşamanın bir anlamı vardır. Güneş ayrı bir renk vermektedir havaya, sevinmek için çiçeklerin varlığı, mutlu olmak için nefes alıyor olmak yetmektedir. Ömer, romanın bu safhasına kadar taşıdığı ve hiçbir uğraşla üzerinden atamadığı melankolik tavrından Macide'yle yakınlaştığı ilk andan itibaren kurtulur. Artık çalışmalı ve para kazanmalıdır. Macide'yle bir geleceğinin olacağı düşüncesi onu hemen işine sevk eder.

Sabahattin Ali hikâyeleri temelinde adaletsizlik, eşitsizlik, çaresizlik, yalnızlık, korku, aşk gibi konuları barındıran hikâyelerdir. Yazar hikâye türünün sınırları sebebiyle bu temaların sadece birkaçını aynı başlık altında işler. Romanlarındaysa değinmeden geçmeyeceği ve onun sanat ve hayat görüşünü oluşturan temel konular kendilerine yer bulur. *Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan* ve *Kürk Mantolu Madonna*'da birbirinden ayrı temalar olsa da konunun bir yerinde Sabahattin Ali muhakkak vermek istediği mesajları verir. Çarpık devlet sistemi, siyasilerin ve aydınların riyakârlığı, memurların hantallığı ana temaların dışında yazarın üç romanında da muhakkak değindiği konulardandır.

İçimizdeki Şeytan'da Ömer'in boş zamanlarında çalışmak için uğradığı postane, Sabahattin Ali'nin memurların hantallığını ve devlet sistemindeki aksaklıkları gösterebilmek için özellikle kurguladığı bir mekândır. O, eserlerinde çoğu zaman vermek istediği mesajlara uygun mekânları seçer.

---

[287] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.79

Ömer ve Macide tanışmalarından ve birbirlerine karşı duygularını açmalarından kısa bir süre sonra ilişkilerinin ve hayatlarının istikametinin değişeceğine inanırlar. Bu kuvvetli inanç birbirlerinin hayatlarını kısa sürede birleştirir. Macide'nin babasının ölümüyle beraber Emine Hanımlara Macide için gelen aylık ödeme de kesilir. İlk zamanlar acıları taze diye bu durumu dillendirmeyen aile, kısa süre sonra Macide'nin annesine ve eniştesine durumla ilgili mektup yazarlar ancak cevap alamazlar. Zaten çok sıkıntılı günler geçiren Emine Hanım'ın ailesi bir boğaza daha bedava bakmak istemezler. Macide'nin tam da bugünlerde Ömer'le olan ilişkisi ilerlemiş ve Macide eve geç dönmeye başlamıştır. Böyle bir akşamda kendisini ayakta bekleyen ev halkıyla Macide arasında son derece tatsız konuşmalar geçer. Emine Hanım ve Galip Efendi açıkça seni istemiyoruz diyemedikleri için Macide'nin eve geç gelerek kendilerini konu komşuya rezil ettiğini söylerler. Şerefli bir aile olduklarından buna daha fazla tahammül edemeyeceklerini belirtirler. Macide bu sözlere daha fazla maruz kalmamak için hemen odasına kapanır. Balıkesir'e dönmeyi bir an bile düşünmez. Zavallı annesini hiç sevmediği eniştesinin eline muhtaç kalmıştır ama o ne olursa olsun eniştesine müdana etmeyecektir. Gece herkes yattıktan sonra nereye ve nasıl gideceğini bilmeden eşyalarını toplar ve evi terk eder. Kapıya çıkıp bir iki adım attıktan sonra karşısında Ömer'i görür. Ömer o gece onu eve bıraktıktan sonra içindeki tuhaf hissin kendisini yönlendirmesiyle bir türlü evin etrafından uzaklaşamamıştır. Her akşam Macide'nin kaç saniyede odasına çıktığını saymış ve bu gece aynı sürenin geçmesine rağmen Macide'nin odasının ışığı yanmamıştır. Bir gariplik olduğunu sezerek uzaklaşamamıştır. Sabahattin Ali'nin bu romanı, roman kahramanlarına da söyletmekten çekinmediği bir tesadüfler romanıdır. Macide ve Ömer'in ilk karşılaşmalarından itibaren sonra yaşadıkları hemen her olay tesadüflerle ilerlemiştir. Yirmi sekiz başlığa ayrılan romanda bölümler arası geçişlerse kahramanların hayatlarını derinden sarsacak olaylarla sağlanır. Sabahattin Ali hikâyelerinde sıklıkla kullandığı bu tekniği romanlarına da taşır.

Ömer, Macide'yi yanına alarak kaldığı pansiyona götürür. Pansiyonun sahibi kadına da Macide'yi karısı olarak tanıtır. O geceden sonra artık onlar karı kocadırlar. Evlilik işlemlerini Ömer ertesi gün başlatır. Romanın yazıldığı dönem düşünüldüğünde Macide'nin bir gece yarısı evi terk ederek henüz tanımaya başladığı bir adamın evine gitmesi son derece cesur bir harekettir. Sabahattin Ali, romanında cesaret isteyen her hareketi Macide'ye yaptırır. Macide karşı karşıya kaldığı her olayı atlatabilecek kuvvete sahiptir. Yazarın karşısına çıkardığı yollarda korkusuzca ilerler. Onu için daha fenası parasıyla övünen eniştesi ve ablasının yanına dönerek onlara mecbur kalmaktır. O şimdi bu hareketiyle güvendiği ve

inandığı adamın yanında kalır. Kendi kararının getireceği sorumlulukları ve sonuçları cesaretle kabul eder.

Madam, Ömer'in evlendiğini öğrenir öğrenmez bu yeni çifti daha büyük ve geniş bir odaya nakleder. Ömer hiç düşünmeden hayatına aldığı bu kadının varlığıyla hem büyük bir saadet hem de büyük bir korku duymaktadır. Sorumluluklarını arttığının farkındadır. Cebinde parasının olmadığını da bilir. O yüzden işine daha sıkı sıkı sarılmaya başlar. Üstelik Macide'nin varlığının kendisini toparlayacağına tüm kuvvetiyle inanmaktadır. O Macide'yi kurtarmamıştır, Macide onu kurtarmaya gelmiştir. Macide'de Ömer'in yanındaki varlığını başka zamanlarda başka yerlerde bulunuşlarıyla kıyaslayarak sorgular. *''Her şeyi düzeltebilirim, onu da, kendimi de kurtarabilirim. Neden olmasın? Ben hayata bağlanmak için ona muhtacım, o idare edilmek için bana muhtaç… Ben onu görmeden evvel hayatın manasını bilmiyordum, bulamamıştım. Şimdi görüyorum ki, o da bensiz yaşayamayacak… Söyledikleri doğru, en az doğru görünenleri bile doğru… Birbirimize rastlamadan evvelki hayatımız sahiden birbirimizi aramaktan başka bir şey değilmiş… Ne aradığımızı bilmeden aramak… Şimdi içim rahat, aradığını bulan ve başka bir şey istemeyen biri gibi sükûnet içindeyim… Dünyada bundan büyük bir saadet olur mu? Böyle en felaketli günümde beni en mesut insan olduğuma inandıran bu hislere fena, çirkin şeyler diyebilir miyim? Herkes ne diyecek? Fakat bu ana kadar herkesten ne gördüm ki… Bana en yakın olanlar dahil olmak üzere, bu herkes dedikleri şey beni üzmekten, hayatımı manasız bir hale sokmaktan başka ne yaptı? Bu yaşıma kadar en iyi zamanlarım tam manasıyla yalnız kalabildiğim günler olmuştu. Ömer yakınlığıyla beni memnun eden, bana saadet veren ilk insan… Herke kim? Emine teyzeler mi? Ahlaksız eniştem mi? Hiçbir şeyden haberi olmayan zavallı anneciğim mi? Bunların uğrunda bugüne kadar çok şeylere katlandım, şimdiden sonra beni rahat bırakabilirler… Ben de onları rahat bırakırım… Beni öldü farz etsinler…''*[288]Sabahattin Ali İçimizdeki Şeytan'ı kahramanlarının, Ömer ve Macide'nin iç konuşmalarıyla ilerletir. Ömer'in geçirdiği ruhsal dönemleri, Macide'nin başına gelen olaylar karşısındaki sessiz çığlıkları okuyucuya bizzat kendileri anlatırlar. Okuyucun aklına takılan ya da sorgulanması gereken durumlar Ömer ya da Macide tarafından yapılır. Sabahattin Ali romanda okuyucusunu tereddütte bırakacak hiçbir boşluk bırakmaz.

Sabahattin Ali gençlik yıllarında kız arkadaşlarıyla yaşadığı olumsuz ilişkiler sebebiyle kadınlara öfkeli ve kırgındır. Çoğu eserinde de kadınlardan intikam alır. Onların

[288] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.109

erkeklere ümit veren sonra da yarı yolda bırakan gaddarlıklarını anlatır. Buna rağmen yine de yaratmak istediği ulvi kadın tipleri vardır. İlk romanı *Kuyucaklı Yusuf*'ta *Muazzez'*le bu denemeye başlar. Muazzez annesinin oyunlarına alet olarak karakterindeki zayıflığında etkisiyle belli bir dereceye kadar kutsallaşır. *İçimizdeki Şeytan*'da *Macide* onun kutsallaştırdığı ikinci kadındır. Denilebilir Macide hem yaşamı hem hayata bakışı hem de cesaretiyle gerçekten de Sabahattin Ali'nin yaratmak istediği kadındır. Macide'nin yukarıda ifade ettiği iç konuşmalardan anlaşılıyor ki onda dahi bazı marazi noktalar bulunur. Macide her olay karşısında önce kendisini düşünür. Tereddütsüz Ömer'e gidişi bir tercih olduğu kadar yaşamını sürdürebilmek adına da bir seçimdir. Sonrasında da yine aynı tercihlerle ve aynı düşüncelerle Ömer'den de ayrılacaktır. Bu ayrılık her ne kadar Ömer'in isteği olsa da Macide'de bu duruma kendisini hazırlar. Sabahattin Ali'nin en kusursuz kadın karakteri Macide'de dahi yazarın belki de zorunlu gördüğü karakteristik özellikler bulunmaktadır.

Macide birlikteliklerinden kısa bir süre sonra Ömer'i tanıdığı kadar onun çevresini de tanımaya başlar. Beraberliklerinin ikinci günü Profesör Hikmet ve Nihat, pansiyona Ömer'i ziyarete gelirler. Ömer arkadaşlarına karısını takdim eder. Bu ilk takdimde Macide son derece mesafeli tavırlar sergiler. Ömer'in arkadaşlarını içgüdüsel olarak sevmez. Bu durumdan Ömer'e bahsetmek istese de ona sunacağı somut örnekler olmadığı için susar. Hayatları eskisi gibidir, Ömer işe, Macide okula devam eder. Bir evin içindedirler ancak eskisi gibi çok konuşmazlar. Ömer, Macide'yle olmanın değil de bu birlikteliğin sorumluluğu altında ezilir. Maddi imkânsızlıklar canını sıktıkça sessizleşir. Macide de durumun farkındadır. Ömer çözmeye muktedir olamadığı sorunlar ve sıkıntılar karşısında çevresine daha çok bağlanır. Zaman zaman kopmak, uzaklaşmak istediği ama bu cesareti asla kendinde bulamadığı çevresi şimdi onu altına girdiği sorumluluklardan bir an olsun kurtarır. *''Ömer'in böyle toplantıları özlemesinin bir sebebi daha vardı: Dairede eskisi gibi lakayt duramadığını; kafasını, başkalarında görüp de gülünç bulduğu ekmek parası düşüncelerinin doldurduğunu, birçok hürriyetlerini tahdit etmeye mecbur kaldığını hissettikçe iptidai bir isyan duyuyor ve: ''Hayır, ben keyfimin istediğini yapmakta daima serbestim!'' diye kendini kandırabilmek için vesileler arıyordu.''*[289]Bu vesilelerde çoğunlukla arkadaşları oluyordu. Ömer ve Macide birlikteliklerinin daha ikinci haftasından itibaren hızla birbirlerinden uzaklaşmaya başlarlar. Macide, Ömer'e yaklaşmak onun sıkıntılarını paylaşmak istese de Ömer, karısının kendisini küçük göreceğini, onu aciz ve çaresiz bularak daha da uzaklaşacağını düşünerek boğulduğu ve bir çıkmazda kaybolduğu düşüncelerini Macide'ye açamaz.

[289] Sabahattin ali, a. g. e. , s.137

Ömer'in eski sıkıntılı hallerine büründüğü ve derdine yanı başında duran Macide'de dâhil olmak üzere hiçbir yerde çare bulamadığı günlerde romanın akışını değiştirecek bir karşılaşma gerçekleşir. Ömer, Macide'yi de alarak Hüseyin Bey'in yemek davetine katılır. Bütün arkadaşları da oradadır. Ömer gerçekten de onların yanında kendisini unutur. Hatta Macide'yi dahi unutur. Macide sevmediği bu ortamda kocasını hayretle izlerken, kendisine hiçbir tat vermeyen konuşmalara da sessizce ortak olur. Tam da bu anda sahneden inip kendilerine doğru ilerleyen adamı fark eder. Bu iki yıl önce Balıkesir'de bir veda dahi edemeden ayrıldığı hocası Bedri'dir.

Bu karşılaşma beklendiği gibi ne Macide'yi ne de Bedri'yi şaşırtır. Sabahattin Ali okuyucunun gözünde de noktalanmayan bu ilişkinin tamamlanmasını sağlamak için ikisini yeniden karşılaştırır. Bu karşılaşmayı bekledikleri hallerinden anlaşılan Macide ve Bedri kaldıkları yerden konuşmalarına devam ederler. Bedri Macide'yi olduğu kadar Ömer'i de çok yakından tanımaktadır. Bu sebeple Macide'ye belli etmese de evlilikleri, daha doğrusu Macide gibi gelecek vaat eden bir öğrencisinin Ömer gibi kendisine istikbal çizememiş biriyle bir araya gelmesi onu üzer. Bedri belki de bu yüzden o günden sonra bu çifti hiç yalnız bırakmaz. Ömer'in çevresindekilerden aha çok Bedri'yle bir araya gelirler. Ömer, Macide ve Bedri'nin yakınlığını yadırgamaz. Çünkü Bedri, Macide'ye olduğu kadar Ömer'e de yakındır. Sabahattin Ali, Bedri'nin yakınlığının bir art niyetten uzak, gerçekten dostça, büyük bir samimiyetle olduğunu hissettirir. Hatta Bedri'nin varlığıyla beraber Ömer ekonomik olarak rahatlar. Çünkü Bedri, Ömer'e istediği borcu hiç tereddüt etmeden verir. Ömer, Bedri'den borç isterken hiç çekinmez. Ama bunu Macide'ye anlatırken çekinir. Karısının vereceği tepki onu ürkütür. Macide, gerçekten de Ömer'in Bedri'den borç almasına bozulur. Bedri'nin onların durumunu bu kadar açık şekilde bilmesini istemez. Ama Ömer'in çaresizliğini gördükçe de ona da kızamaz. Ömer'in savunması çaresizliğinin apaçık göstergesidir.

''Bana kızma!.. Benim kusuruma bakma! Bana kocan gibi değil, çocuğun gibi bak!''[290] Macide, Ömer'in bir çocuktan farksız olduğunun ve ayakta durabilmek için kendisine muhtaç olduğunun farkındadır. Bu muhtaçlık Macide'ye ayrı bir gurur verir. İlk günlerde kapıldığı Ömer'e mecbur oluş hissi gitmiştir. Artık Ömer'in kendisine muhtaç olduğunu farkındadır.

Bedri'nin hayatlarına girişi elbette Ömer ve Macide arasındaki ilişkiyi de etkiler. Macide, Ömer'in zaten çok yakından şahit olduğu güçsüz yanları karşısında değil ama

[290] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.163

sevgisiz yanları karşısında Bedri'yle Ömer'i istemeden de olsa kıyaslamaya başlar. Macide'yi güzel sözleriyle etkileyen Ömer artık yoktur. Arada da olsa güzel sözcükler kurar ama bunlar eskisi gibi uzun sürmez. Bedri'nin ilgisi bu durumu daha da açığa çıkarır.

''Bu merak genç kızın içinde tatlı bir akis yapıyordu. Ömer hiçbir zaman karısını merak ettiğini söylememişti. Ömer çok kereler karısını fark bile etmiyordu. Onun sevgisi, bütün hisleri gibi ani ve şiddetliydi. Birdenbire coşuyor, belki dünyada hiçbir insanın muktedir olamayacağı kadar kuvvetle Macide'yi aşk fırtınalarına boğuyor, fakat bu tufandan sonra, bazen günlerce, sanki evdeki kadın uzak bir akraba yahut ev sahibi madammış gibi lakayt bir hal alarak muhayyilesinin dünyasına çekiliyordu. Macide bu coşkunluk ve aşklarının tesiriyle ona ne kadar yakınlaşsa, içinde mevcut olduğunu inkâr edemediği birtakım ihtiyaçların el sürülmeden kaldığını düşünerek bir sızı duymaktan da kendini men edemiyordu. Hislerinde daima ölçülü, en çılgın anlarında bile kendine hâkim olmayı bilen, sık sık iradesini kullanmaktan zevk ve gurur duyan bir insandı. Kendinde bulunmayan coşkunluğun, şiddetin, ani ve kuvvetli heyecanların Ömer'de çok olarak mevcut oluşu, ona daha ziyade bağlanmasına sebep oluyor, fakat kendisinde olup da Ömer'de bulunmayan vasıfların noksanlığını da acı acı hissediyordu. Bir insandan bu kadar çok şey talep etmek belki doğru değildi. Fakat Macide kendisini her an düşünen, sadece aşk ve istek değil, bunlar derecesinde de hürmet telkin eden, sadece bir küçük kardeş, yaramaz bir çocuk değil, aynı zamanda bir ağabey, destek olan bir insanın yakınlığını daima arıyordu. Bedri'nin onları sık sık görmeye geldiği günlerde Macide'nin bu arzuları büsbütün arttı. Bazı hatıralara henüz bağlı bulunduğunu hissettiği eski hocasında bol bol mevcut olan bu vasıfları Ömer'de görmek istiyor, garip bir korkuya ve kıskançlığa benzeyen hislerle kocasına sokuluyor ve onun alakasını çekmeye çalışıyordu. Bedri'ye hatta biraz kızgın gibiydi. Onun kendisine karşı olan hislerini gayet iyi seziyor, bunlardan dolayı onu kabahatli bulmayı aklına bile getirmiyor, yalnız şimdiye kadar Ömer'de görmemeye çalıştığı kusurların apaçık gözlerinin önüne serilmesinde onun tesiri olduğunu düşündükçe istemeyerek hiddetleniyor ve ruhunda zorla ayakta tuttuğu bir muvazenenin bozulmasından korkuyordu.''[291] Sabahattin Ali belki hiçbir kadının kendisine ait olmayanın karşısında duymadan edemeyeceği bu hisleri Macide'ye de duyurur. Ancak o Macide'nin erdemli ve iffetli tarafını öylesine tutar ve yüceltir ki onun bir yanlışa düşmeyecek kadar duruşlu bir kadın olduğunu da romanın devamına gösterir. Yazar, Macide'nin duruşu kadar, Bedri'nin duruşunun da önemser. Romanın başlarında yok ettiği ve son tahlilde yeniden eserine dâhil ederek romanının istikametini değiştiren bu karakteri de

[291] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.165

önemser. Bedri, Ömer'in çevresindekilerden oldukça farklıdır. Zaten onlarla da bir araya gelmez. Geldiği birkaç buluşmada da Sabahattin Ali, bu muhitlerle ilgili düşüncelerini Bedri vasıtasıyla izah eder.

Ömer, Macide'yle olan birlikteliğinin kendisini değiştireceği ve Macide'nin kendisini tedavi edeceği düşüncesini romanın son bölümünde tamamen kaybeder. Yaptığı büyük hataya yine onu çevresi sürükler. Çevresinin bilhassa Nihat'ın Ömer'in üzerinde ciddi etkisi olduğunu Sabahattin Ali romanın iki yerinde açıkça belli eder. İlki rıhtımda Macide'yi ilk gördükleri andır. Ömer, bu kızı kesinlikle bir yerden tanıyorum adeta ruhlarımız tanışıyor dediğinde Nihat, bu düşüncelerinde yanıldığını, uzak akraba olduklarından çocukluğunda bir yerde muhakkak rastladıklarını ve şimdi bunu silik silik hatırladığını söyler. Doğru olmayan bu tespit uzun süre Ömer'in aklını kurcalar ve bunun gerçek olma ihtimali karşısında kederlenir. İkincisi de Ömer'in iş yerinden Hafız Efendi'yi tehdit ederek para aldığı andır. Ömer buluşmalarından birinde Hafız Efendi'nin zor durumda olduğunu, kasadan kayını için borç aldığını, onu tamamlamak için gecesini gündüzüne katarak çalıştığını söyler. Çıkardıkları dergiler için paraya ihtiyaç duyan Nihat, bu fırsatı değerlendirir. Hafız Efendi'den kendileri için de para almasını ister. Ömer, duyduğu bu iğrençlik karşısında şiddetle sarsılıp Nihat'ı terslese de bir süre sonra bu fikre sarılır. Macide'yi her gün daha fazla yoksulluk içerisinde kıvrandırmak onu bu yola iter. Hafız Efendi'yi tehdit ederek parayı alır. Hafız Efendi'nin insanların alçak birer mahlûk olduklarını kendisine ispat ettiği için teşekkürü ve yaptığı işin utancıyla Ömer sarsılır. Romanda Ömer, Macide'yle olan birlikteliğinden sonra ikinci defa utanç duygusunu tadar. İlki Macide için çorap çaldığı andır ve ikincisi de Hafız Efendi'yi tehdit ederek para istediği andır. Ömer'in bu eylemlerden sonra sergilediği utanç duygusu incelendiğinde Lichtenstein bu duygunun sadece yanlış bir şey yapıldığında ortaya çıkmadığını söyler ve durumu şu şekilde açıklar: *"Utancın dört unsurunun bulunduğu söylenebilir, bunlar 1, teşhir, 2, beklenmedik bir durum olma, 3, uygunsuzluk, 4, zihin karışıklığı halleridir"*[292] Ömer için yaşadığı bunalımlı günlerin zihninde yarattığı kargaşa düşünüldüğünde bu maddelerden zihin karışıklığının yaptığı eyleme uygun düştüğü söylenebilir. Aldığı bütün parayı Nihat'ın evine bırakır. Yaptığı rezilliği Macide'ye anlatır. Macide, Ömer'e kızsa da duyduğu utancı anlar ve onun üzerine gitmez. Ömer'in büyük utanç duyduğu her iki olayı da kısa sürede atlattığını ve hayatına eskisi gibi devam ettiğini bu olayları hâlâ unutamayan Macide'den öğreniriz. *"Utanç karşısında iki farklı tepkinin gösterilmesi söz konusudur: utancın yol açtığı yaralanmanın reddedilmesi; benliğin utancın*

[292] Oğuz Cebeci, Psikanalatik Edebiyat Kuramı, İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.96

yol açtığı dönüşüm sonucunda başka bir boyutla ortaya çıkması ya da kişinin asıl benliğine kavuşması."[293]Ömer yaptığı eylemlerle kendisinden beklediği görev ve yetkinliklerin de gerçekleşemediğini görerek idealize edilen benliğine de zarar vermektedir. Gururunun zedelenmesinin ve utanç duymasının temel sebebi de benliğinin aldığı hasardır. *"Bu iki güçlü duyguya bağlı olarak endişe, depresyon, öfke, psikoz ve psikosomatik tepkilerin ortaya çıkması mümkündür. Söz konusu duyguları yatıştıracak alkol ve uyuşturucu kullanımı, aşırı derecede yaşanan cinsellik gibi olguların nevrotik gururun kırıldığı durumlarda daha çok devreye girmesi söz konusudur. Kırılan gururun telafi edilmesi için intikam, ilgi kaybı, inkâr ve komikleştirme gibi davranışlar da devreye girebilecektir."*[294] Ömer'in bu eylemler sonucunda sergilediği tavırlar düşünüldüğünde olayları kısa sürede unutması ve zamanla evlilik birlikteliğinin altında kalması onun yaptığı eylemleri reddetmekle beraber bu eylemlerin onun asıl kimliğinin gün yüzüne çıkmasını hızlandırdığını da söyleyebiliriz.

Macide ve Ömer üç aydır bir arada yaşamaktadırlar. Ömer'in birçok hareketi karşısında Macide ona sırtına dönmemiştir. Aksine onun kollanmaya, yönlendirilmeye muhtaç bir çocuk olduğunu düşünerek hareket eder. Bedri'nin hayatlarına girmesiyle Macide'nin Ömer'de eksikliğini hissettiği duygular artsa da o hâlâ kocasına bağlı ve sadıktır. Macide'nin Ömer'den tamamen umudunu kestiği ve ondan vazgeçmeyi düşündüğü an Ömer'in dostlarıyla çıkılan bir akşam yemeğinde gerçekleşir. O gece Ömer misafirlerden ve eski tanıdıklarından Ümit Hanım'la fazlaca yakınlaşarak Macide'yi unutur. Macide bu durumu hiç yadırgamadığını anladığı an içine bir korku düşer. Olması gerekeni yapmadığı için kendine hayret eder. Ömer'i kıskanmak bir yana Ömer'in kendisine en yakışan hareketleri yaptığını düşünür. Etrafta karısı olduğunu bile unutarak Ümit'le ilgilenmesi değil de Profesör Hikmet'in, İsmet Şerif'in kendisiyle kurmaya çalıştığı lakayt hareketler canını sıkar. Ömer'in bu adamlar karşısında sessiz hatta aciz oluşu onu hiddetlendirir. Ömer, Macide'ye attığı çaresiz bakışlarda adeta hepsine borcum var ne diyebilirim demektedir. O gece Macide'nin içinde bir şeyler biter.

''Macide kendini yapayalnız hissetti. Bu his, ona şimdi yabancı bir şey gibi geliyordu. Evvelce de uzun yalnızlık seneleri yaşamıştı, Fakat o zaman bundan kurtulmak için çabalıyor ve bir şeyler, bir şeyler yapıyordu. Hâlbuki şimdi ruhunda en ufak bir kımıldama bile yoktu. Yalnızlık hissi asabına tatlı bir rahatlık veriyor ve kafası, uzun zaman koşup yorulduktan sonra güneşin altına ve sarı otlara yatan bir çocuk vücudu gibi ince sızılarla karışık bir

[293] Oğuz Cebeci, a. g. e. , s.96
[294] Oğuz Cebeci, a. g. e. , s.242

uyuşukluğa gömülüyordu.''[295]Macide, Ömer'in varlığıyla yok ettiği yalnızlığını yine onun varlığıyla kazanır. Ömer'in varlığı Macide'nin ruhunda eski tesirini yaratmaz. Üstelik artık ona zarar da vermeye başlar. Ömer'de tüm bunların farkındadır. Karısıyla aralarında kapanamaz bir uçurumun olduğunu o da görür. Ama elinden bir şey gelmez. Kendinde aralarını düzeltecek gücü bulamaz. Ömer hiçbir zaman olması gerektiği yerde olması gereken gücü kendinde bulamayan zayıf karakterli bir adamdır. Hayatında şu ana kadarki en mühim şey olan Macide'yi dahi kaybetme pahasına silkinip kendine gelemez. Ömer, Macide'yle olan birlikteliğiyle de arzuladığı karaktere kavuşamamıştır. Üstelik Macide'nin varlığı ve Ömer'in üzerine yüklediği sorumluluk onu daha da ezmektedir. Maddi imkânsızlıklar, çaresizlikler Ömer'in zaten zayıf olan karakterini daha da kırılgan bir hale getirir. Melankolik kişiliklerin tüm tavır ve davranışları Ömer'in karakterinde kendini göstermektedir. *"Benlik saygısının ve özgüvenin olağanüstü biçimde azalması, egonun aşırı yoksullaşması. Yasta dünya fakir ve boş olmuştur, melankolide ise böyle olan egonun kendisidir. Hasta bize egosunu hiçbir şeye layık olmayan, hiçbir şey başaramayan ve ahlaken aşağılık olarak betimler; kendini suçlar, kötüler, toplumdan dışlanmayı ve cezalandırılmayı bekler. Herkesin karşısında kendisini alçaltır, kendisi gibi değersiz birine bağlı olduğu için her bir aile ferdine acır. Kendisinde bir değişiklik meydana geldiği değerlendirmesini yapmaz, tersine özeleştirisini geçmişe yayar; zaten hiçbir zaman daha iyi biri olmadığını iddia eder. Ahlaki yönü ağır basan bu küçüklük – değersizlik kuruntusu tablosu, uykusuzluk, yemeden içmeden kesilme ve tüm canlıları hayata sarılmaya zorlayan psikolojik açıdan son derece kayda değer biçimde alt edilmesiyle tamamlanır."*[296] Ömer roman boyunca kişiliğinde geçirdiği sarsıntılarla bu çöküşleri yaşar. Üstelik kendisinde çok kendisini çekmek zorunda kalan Macide'ye acımaktadır. Roman bu acıma duygusunun aldırdığı kararlarla son bulur.

Ömer, Sabahattin Ali'nin melankolik karakterleri arasında derinlemesine işlediği, ruhi sancılarını yine kahramanının ağzıyla aktardığı, çaresizliklerini, kırgınlıklarını, samimiyetini açıkça gösterdiği ve en az Ömer'i olduğu kadar kendi yapısını da onun hüviyetinde aktardığı önemli bir tiptir.

Macide üç aylık beraberliklerinin sonunda Ömer'in dostlarıyla çıkılan o akşam yemeğinin hemen ardından kararını verir. Ömer'le olamayacağını anlar. Ömer eve gelmeden ona uzun bir mektup yazarak veda etmek ister. Macide uzun süren bu mektubunda kendini ne kadar iyi tanıdığını da anlatır. Ömer'in karakteriyle kendi karakterinin asla uyum

[295] Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.217
[296] Sıgmund Freud, Çev. Leyla Uslu, Yas ve Melankoli, Cem Yayınevi, İzmir 2020, s12

sağlayamayacağını kesin ifadelerle açıklar. *''Hayatta kendi düşüncelerim ve kararlarımdan başka birtakım kuvvetlerin emri altına girmek asla tahammül edemeyeceğim bir şeydi. Aynı zamanda, seninle beraber bulunduğum müddetçe, nedense irademi kullanamadığımı gördüm. Sana, senin iradene tabi olmak bana ağır gelmezdi, fakat aramızda hiç olmazsa en küçük bir müşterek nokta bulunması, yaptıklarından hiç olmazsa bir kısmını benim de doğru ve iyi bulmam lazımdı. Kendi kendime hiçbir zaman yapamayacağım şeyleri, sırf bilmediğim bir kuvvete tabi olmak yüzünden, boyuna tekrar etmek beni düşündürdü ve nihayet, aylardan beri kaçtığım bu kararı verdirdi.''*[297]Macide'nin bu mektubu onun büyük bir sabırla karşıladığı Ömer'in yanlış hareketlerinin hiçbirini aslında kabul etmediği ve kabul etmesinin mümkün de olmadığı anlaşılır. Macide veda mektubunda, Sabahattin Ali'nin romanın başından beri işlediği ve göstermeye çalıştığı iki zıt karakter olduklarını ifade eder. Bir arada olmalarının artık kendilerine zarar verdiğini ve onlar için en iyi çözümün ayrılık olacağını söyler. Macide mektubu yazıp bitirdikten sonra evi terk etmeye hazırlanırken Bedri gelir. Ömer'in tutuklandığını haber verir. Macide bu haber karşısında büyük bir üzüntü ve suçluluk duyar. Ömer'i böyle bir anda bırakıp gidemeyeceğini anlar. Bedri'yle beraber Ömer'i görmeye giderler. Ömer arkadaşlarının giriştiği kanunsuz eylemler sebebiyle tutuklanmıştır. Kısa sürede çıkacağını da bilmektedir. İlk ziyaretlerinden itibaren Macide'ye karşı olan soğukluğu her geçen gün daha da artar. Artık ikisinin dışında Bedri de aralarındaki uzaklığı fark etmektedir. Ömer değişemeyeceğinin, içindeki sıkıntıyı Macide'yle dahi atamayacağını anlamıştır. Macide'yi daha fazla üzmemek ve onu hedeflediği hayattan ve olması gerektiği yerlerden daha da uzaklaştırmamak için bir karar verir. Bu karar Macide'nin ondan az önce aldığı kararın aynısıdır. Romanda Sabahattin Ali ayrılık sözlerini Macide'ye değil de Ömer'e söyletir. Yazarın bu tercihindeki en önemli sebep Macide'nin bu sözler karşısında göstereceği dirayettir. Ömer ikisinin bir arada olamayacaklarını bilse de Macide'nin ağzından işiteceği ayrılık sözlerini kaldıramayacak kadar zayıf karakterlidir. Dolayısıyla Sabahattin Ali'nin Macide'ye değil de Ömer'e ayrılık kararını bildirmesi romanın akışına uygun bir hareket olur.

Bedri ve Macide'nin Ömer'i üçüncü ziyaretinde Ömer içeri Macide'nin gelmesini istemez. Bedri'ye uzun sürmeyen ve kendisinin de tahmin ettiği şeyleri ifade eder. Macide'den ayrılmaya karar verdiğini ve onun kendisiyle daha mutlu olacağını söyler. Ömer olabileceğini belki tahmin ettiği birlikteliğin yolunu da bu sözleriyle açmış olur. Macide'nin yalnız kalmasını istemediği için kendince onu kurtaracak bir yolu bu şekilde bulmuştur. Bunu açıkça ifade ederek de kendini bu birlikteliğe hazırlar. Romanın bu son kısmında Ömer

[297] Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s.228

şeytanını da bulmuştur. Yaptığı her fena işte suçu ve sorumluluğu üzerine attığı ve vicdanını rahatlattığı şeytanı artık tanır. *''İçimizdeki Şeytan pek de kurnazca olmayan bir kaçamak yolu… İçimizde şeytan yok… İçimizde aciz var… Tembellik var…. İradesizlik, bilgisizlik ve bunların hepsinden daha korkunç bir şey: hakikatleri görmekten kaçmak itiyadı var….''*[298] Bu sözlerle Ömer artık kendini tanımaya başlar. Macide'nin mektubunda ifade ettiğini aslında o da bu satırlarda söyler. Macide'nin varlığı değil ama yokluğu ve Ömer'in yalnızlığı ona iyi gelecektir. Duyduğu acı onu olgunlaştıracak ve sonrasında yaşayacağı hayat için güçlendirecektir.

Bedri, Ömer'in yanından çıktıktan sonra Macide'ye Ömer'in kararını bildirir. Macide tahmin etmekte zorlanmadığı bu kararı son derece güçlü karşılar. Bedri'nin birliktelik teklifini tereddütsüz kabul eder. Yeni bir yola bu defa Bedri'nin yanında yürümeye başlar. Biraz yürüdükten sonra arkasına baktığında Ömer'in kendilerini izlediğini görür. Bedri, Ömer'e gitmek istese de ona engel olur. Yollarına devam ederler.

Ömer, Macide ile birkaç aydır sürdürdüğü beraberlik boyunca bilinçli ya da bilinçsiz düşünmüş ve çoğu zaman kendisinin suçlu olduğunu anlasa da Macide'den ayrılacak gücü kendinde bulamamıştır. Bir diğer sebepse Macide'nin kimsesiz oluşu da olabilir. Yine de Ömer'in birliktelikleri boyunca sergilediği tavırlar melankoliklerin yaşamı anlamlandırmak isteyen ancak bir türlü başarılı olamayan ve nihayet vazgeçen karamsar ve bezgin tiplerine uygun tavırlardır. *"Melankolikler, her zaman bilinçli olarak ayırdına varamasalar bile, insanların benliğinin (de) siyasal bir ürün olduğunu ve yanlış bir hayatın doğru yaşanamayacağını, utancını ve ruhsal gerilimini duyumsarlar.*

Melankolik kişiliklerde sorun genellikle insanın kendi kişisel yazgısını gene kendisinin belirleme istemi… gibi temel bir istemde yoğunlaşmaktadır. Karşılığını yaşam pahasına ödemek koşuluyla da olsa, melankolik insan, kendi yaşamına kendisinin bir anlam verebilmesini istemekte, çok kez bunu başaramadığı için de, her bir şeyde vazgeçip, kuşku, düş kırıklığı ve hüzünle kendi içine çekilmektedir. Bu bağlamda, melankoli, sıradan bir varoluşa karşı, bireysel ve tek kişilikte olsa, vazgeçen, geri çekilen, yadsıyan – Sokrates ve Antigone örneklerinde olduğu gibi, kendisini karşı olduğu insanlara / kurumlara – dolaylı ve dolaysız – öldürten ya da sıklıkla intihar eden – anlamlı bir başkaldırı olarak da düşünülebilir."[299] Ömer, Macide'den ayrılma kararını işte tüm bu sebeplerden almıştır.

---

[298] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.250
[299] Serol Teber, *Melankoli,* Say Yayınları, İstanbul 2001, s.14

Macide ile olan ayrılığı ona büyük bir acı verse de ancak o zaman güçlenebileceğine inanmaktadır. Ancak o zaman kendini idare edebileceğine inanmaktadır. Üstelik sadece Ömer değil Macide de aynı şeyleri düşünmektedir. Ömer'e yazdığı ayrılık mektubunda varlığının değil yokluğunun onu iyi edeceğini bu düşüncelerle ifade etmiştir.

İçimizdeki Şeytan romanı özelde iki karakteri mercek altına alan bir romandır. Macide ve Ömer'in karakterleri, düşünce yapıları, ruh dünyaları roman boyunca tahlil edilir. Romanın genelindeyse kendilerini aydın addeden zümrenin göründükleri gibi büyük olmadıkları aslında küçük oyunların, basit hırsların adamları oldukları anlatılır.

Yazarın bilinçli bir tercihle Ömer ve Macide'yi bir araya getirdiği söylenebilir. Ömer hayattan istediğini alamamış ve ne istediğini bilmeyen, uyumsuz, bunalımlı ve yalnız biridir. Macide'nin yaşadığı yalnızlık iradeli bir yalnızlıkken Ömer'in ki kalabalıklar içinde dahi duyduğu anlaşılamamış olmanın verdiği bir yalnızlıktır. Ömer kendisini anlayacağını düşündüğü ve yanında mutlu olacağına inandığı Macide'yle kurduğu birliktelikte de aradığını bulamaz. Üstelik içine düştüğü boşluğa her geçen gün Macide'yi de çekmektedir. Macide'nin varlığı onu mutlu etse de üzerine aldığı sorumluluk altında ezilir. Ömer bir işe başlayacak gücü hiçbir zaman kendinde bulamayan bir karakterdir. O başladığı bir işin dahi sonunu getiremeyecek kadar güçsüzdür. Macide'yle olan birlikteliklerindeki hazin son bunun en büyük örneğidir. Macide'yse onun tam aksine kararlı, hedefleri doğrultusunda adım atmaktan korkmayan biridir. İstanbul'a okumak için tak başına gelir. Babasının ölümü üzerine Emine teyzelerin evini hiç düşünmeden terk eder. Ömer'le nikâhsız yaşayacak cesarete sahiptir ve onu hâlâ sevmesine rağmen kendisini daha mutlu edeceğine inandığı ve hedeflerine daha rahat ulaşacağını bildiği Bedri'yle romanın sonunda beraber olarak güçlü yapısını bir kez daha gösterir.

Sabahattin Ali *İçimizdeki Şeytan'd*a uzun zamandan beri yaratmayı istediği kadın karakterini yaratır. Macide her anlamda Sabahattin Ali'nin görmek istediği güçlü kadın tipidir. Ömer'se Sabahattin Ali'nin kendisinden izler taşıyan ve onun bunalımlı tipleri arasında derinlemesine işlenen ve bu özellikleriyle en ön plana çıkan karakteridir. *İçimizdeki Şeytan* bir devrin aydın profilini gözler önüne sermenin yanında yaptığı psikolojik tahlillerle de derinliği olan bir romandır. Sabahattin Ali bu ikinci romanında da adından çokça söz ettirmeyi başarır. Milliyetçi cenahın eleştiri ve saldırılarını alırken, edebiyat çevrelerinin de övgü ve takdirlerini toplar.

3.2.3 Kürk Mantolu Madonna (1943)[300]

Kürk Mantolu Madonna Sabahattin Ali'nin üçüncü ve son romanıdır. O da diğer eserleri gibi önce gazetelerde tefrika edilir ve ardından kitaplaştırılır. Kürk Mantolu Madonna 18 Aralık 1940 – 8 Şubat 1941 yılları arasında *Hakikat* gazetesinde tefrika edilir. 1943 yılındaysa Remzi Kitabevi tarafından ilk baskısı yapılır.

Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna'*yı üçüncü defa askere alındığı dönemde yazmaya başlar. Kitabı yazmaya başladığı dönemde attan düşerek bileğini çatlatmasına rağmen çatlak elini yanına düzenli olarak getirilen kovaya sokarken, diğer eliyle de Kürk Mantolu Madonna'nın yazımına devam eder.

Kürk Mantolu Madonna tesadüflerle doğan ve acı sonla biten tutkulu bir aşkın romanıdır. Romanın ana kahramanı Raif Efendi'nin babasının işlerini geliştirmek için gittiği ve iki yıl geçirdiği Almanya'da tanıştığı Maria Puder'le yaşadığı beş aylık kısa ama tutkulu aşk, romanın ana temasıdır. Sabahattin Ali'nin hemen her eserinde rastlanan kahramanın iç konuşmaları Kürk Mantolu Madonna'da belki biraz daha göze çarpar. Romanın geneli Raif Efendi'nin içini döktüğü defter üzerinden ilerlemektedir.

Sabahattin Ali önceki iki romanında uyguladığı bölümlere ayırma tekniğini Kürk Mantolu Madonna da uygulamaz. Roman hiç durak vermeden sona erer. Romanın ilk on sayfası asıl kahraman olan Raif Efendi'ye ulaşabilmek ve onu daha yakından tanıyabilmek için yazar tarafından romana dâhil edilen isimsiz kahramanın iş arama ve nihayet Raif Efendi'nin çalıştığı şirkette iş bulma serüveninin anlatılmasıyla geçer.

Sabahattin Ali roman boyunca zaman zaman bu isimsiz kahramanın kendisi olarak Raif Efendi'ye uzaktan bakar. Zaman zaman da Raif Efendi'nin kendisi olur ve onu konuşturur. Raif Efendi'nin romanda son derece canlı bir üslupla anlatılan karakterini okuyucuya, üçüncü bir göz olarak romana dâhil olan bu kahraman verir. İşe girdiği ilk günden itibaren son derece ruhsuz ve kendi halinde olmasına rağmen Raif Efendi'de kendisini çeken bir şeyler bulur. O andan itibaren de onu izlemeye başlar. Raif Efendi şirketin Almanca tercümeler yapan eski bir personelidir. Yaptığı iş şirket için son derece mühim olsa da patronları ona son derece sıradan bir iş yapıyor muamelesi yaparlar. Kendisinin yaptığı işten daha basit işler yapan personeller dahi onu görmezden gelir. Bu duruma en önemli sebepse

[300] Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, 160 s., Çalışmamızda alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

Raif Efendi'nin bu muameleler karşısında takındığı sessiz tavrıdır. Kendisine karşı gösterilen tepkiler karşısında dahi o sakinliğini koruyarak hiçbir şey olmamışçasına işlerini yapmaya devam eder. *"Kendisinin herhangi bir şekilde heyecanlandığını şimdiye kadar gören yoktu. Amirlerinin en yersiz, en haksız ithamlarına hep aynı sakin ve ifadesiz bakışla mukabele ediyor, yaptığı tercümeleri daktiloya verir ve alırken hep aynı manasız tebessümle rica ve teşekkürde bulunuyordu."*[301] Çevresine karşı son derece kayıtsız kalan Raif Efendi'nin yaşadığına ve canlı olduğuna dair hiçbir tepki yoktur. O hayata karşı son derece kayıtsız, yaşamdan bir beklentisi kalmamış ve sorumlulukları gereği çalışmak zorunda olan bir birey profili çizer. Raif Efendi romanın bu ilk bölümlerinde çevresine karşı son derece duyarsızken yaptığı işe konsantredir. İşi adeta onu hayata bağlayan tek gayedir. Bu durumun ardındaki psikolojik sebeplere baktığımızda Freud aşk ve işin insanı hayata bağlayan yegâne esaslar olduğunu belirtmektedir.[302]Bununla beraber *"çalışma, kimliğin o kadar önemli bir parçasıdır ki, öz – saygıdaki azalma, örneğin aşk hayatında başarısız olma ve reddedilme, ya da hayattaki diğer başarısızlıklar, çalışmaya yönelerek telafi edilebilir. Çalışmanın ruhsal sorunların tedavisinde, örneğin depresyonda işe yaraması da bundandır. Çalışmanın öz-saygı üzerindeki olumlu etkisi Çehov'un Vanya Dayı adlı yapıtının sonunda da çarpıcı bir biçimde ortaya çıkar. Aşk hayatlarının sonuna gelen, sevdikleri kişiler tarafından terkedilen dayı ve yeğen, çözümü hayatlarını çalışmaya vererek, bunun dışındaki tatminleri reddetmekte bulur. Bu çözüm birçok kişi için geçerli bir durumu ifade etmektedir. Bunalım geçiren insanların işlerine sığınmaları da bununla ilgilidir. O halde, Şunu söyleyebiliriz ki, çalışma ve iş sahibi olma kimlik ilkesiyle yakından ilgilidir ve hayatın anlam kazanmasına olanak verir."*[303] Bu tespitler romanda Raif Efendi içinde söz konusu olabilir. Raif Efendi yaşadığı kuvvetli aşkın kendisinin hazır olmadığı ve istemediği bir zamanda sona ermesini kabul edemez ve yaşadığı depresyonu kendisini işine vererek atlatmaya çalışır.

Onun bu çevresindeki herkesi bunaltan ve sıkan tavırları en nihayet şirkete yeni giren ve kendisinde bir farklılık olduğunu düşen genç adamın da canını sıkar. O da gerçekten Raif Efendi'nin son derece ruhsuz ve sıkıcı biri olduğuna kanaat getirir. Genç adamın bu fikre kapıldığı gün Raif Efendi onun düşüncelerini değiştirecek bir harekette bulunur. Şirketin sahibi Hamdi Bey, Raif Efendi'nin yapması gereken bir tercümeyi henüz tamamlayıp getirmediği için çalışma odasının ortasında Raif Efendi'yi son derece saygısız bir üslupla azarlar. Raif Efendi tercümeyi tamamladığını, daktilodaki kızların henüz yazamadığını

[301] Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s.21
[302] Oğuz Cebeci, *Psikanalatik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.93
[303] Oğuz Cebeci, a. g. e., s.93

söylese de Hamdi Bey kabahati yine Raif Efendi de bulur ve bir iki ağır sözden sonra odayı terk eder. Herkes gibi bu olaya genç adam da tanık olmuştur. O Hamdi Bey'in tavrından çok Raif Efendi'nin hareketlerini izler. Raif Efendi, Hamdi Bey'in odaya geldiği andan çıktığı ana kadar yüzündeki ifadesini bir an olsun değiştirmez. Sakinliğini sonuna kadar muhafaza eder. Hamdi Bey'in odadan çıkmasıyla beraber de masasına kapanıp bir şeyler karalar. Karaladığı bu kâğıda uzun uzun bakıp tebessüm eder. Genç adam sükûnetini son ana kadar muhafaza eden ve en sonunda da çizdiği kâğıda bakıp tebessüm eden Raif Efendi'yi hayretle izler. Raif Efendi'nin daktilodaki kızların yanına gitmesiyle beraber de masasından hemen kalkarak Raif Efendi'nin masasının üzerindeki kâğıdı inceler. O anda Raif Efendi'nin göründüğünden çok başka biri olduğunu yeniden anlar. Raif Efendi dakikadan daha kısa bir süre içinde az önce bu oda içerisinde avazı çıktığı kadar bağıran adamı resmetmiştir. Almanca bildiğinden bile şüphe edilen adamın bu kadar ustaca resim çizebiliyor oluşu genç adamı hayrete düşürür. O andan itibaren gerçekten Raif Efendi'yi yakından tanımak için mücadele eder. Raif Efendi tüm bu yakınlığa rağmen son derece mesafelidir. Günlük işler dışında bir şey konuşmaz, konu kendi hayatına geldiği anda da son derece ketum bir hâl alır. Genç adamın Raif Efendi'yi yakından tanımak için çabaladığı bugünlerde Raif Efendi sık yakalandığı soğuk algınlıklarından birine yakalanır. Böyle zamanlarda yapılması gereken tercümeler evine gönderilir. Genç adam bu durumu fırsat bilerek Raif Efendi'yi evinde de ziyaret etmek ister. Tercümelerle beraber Raif Efendi'nin evine gider.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde mekânlar bildiği, tanıdığı ve yaşadığı yerlerdir. Özellikle Edremit yöresi onun eserlerinin vazgeçilmez mekânlarındandır. O aşina olduğu ve anlatımda sıkıntı yaşamadığı bu yerlere Ankara'yı da eklemeyi çok ister. Başlı başına Başkent yaşamı üzerine, türlü siyaset oyunlarının döndüğü bu kent üzerine bir roman yazmayı düşünen Sabahattin Ali bu düşüncesini gerçekleştiremez. Bu düşüncesini gerçekleştiremez ama son romanı olan Kürk Mantolu Madonna'da mekân olarak Ankara'yı seçer. Raif Efendi kalabalık ailesiyle beraber Ankara'ya tayin olur. Sabahattin Ali, Kürk Mantolu Madonna'da romanın muhtevası gereği asıl anlatmak istediği konulara giremez. Ankara'nın genel coğrafi özellikleri ve mahalle yaşamı bu romanda kısaca anlatılır.

Genç adam, Ankara'nın bozuk kaldırımlı sokaklarından ilerleyerek Raif Efendi'nin evini bulur. Ev hiç beklediği gibi değildir. *"Evin içi hiç de zannettiğim gibi değildi. Yemek odası olarak kullanıldığı anlaşılan holde büyük ve açılıp kapanır bir masa, kenarda içi kristal takımlarla dolu bir büfe vardı. Yerde güzel bir Sivas halısı duruyor, yan taraftaki mutfaktan dışarı yemek kokuları vuruyordu. Kız beni evvela misafir odasına aldı. Buradaki eşya da*

güzel, hatta pahalı şeylerdi. Kırmızı kadife koltuklar, alçak ceviz sigara masaları ve bir kenarda kocaman bir radyo odayı dolduruyordu. Her tarafta, masaların üstünde ve kanepelerin arkalığında ince işlenmiş, krem rengi dantel ve gemi şeklinde yazılmış bir "Amentü" levhası asılıydı."[304]Sabahattin Ali eve konumlandırdığı eşyalarla dahi Raif Efendi'nin iç dünyasının resmini vermeye çalışır. Genç adam biraz sonra misafir odasından Raif Efendi'nin odasına davet edilince hayretini gizleyemez. Bu oda diğer odaların aksine son derece bakımsızdır. Eşyalar üst üste atılmıştır. Her yere yayılan ilaç kokusu buraya bir hastane havası vermektedir. Raif Efendi bu odanın bir köşesine atılmış yatağın içerisinde uzanmaktadır. Bu odanın diğer odalardan bu derece farklı betimlenmesiyle hiç şüphesiz Sabahattin Ali, Raif Efendi'nin iç dünyasına ait kargaşayı vermek istemiştir.

Raif Efendi'nin aile yaşamına ait bilgileri Sabahattin Ali, genç adamın bu eve yaptığı ziyaretler esnasında edindiği izlenimler yoluyla ve onun ağzından aktarır. Raif Efendi iş yaşamındaki içine kapanık yaşamını evinde de sürdürür. Eşi, iki kızı, iki kayın biraderi ve bir de baldızının ailesiyle beraber aynı evde yaşamaktadır. Evin bütün masraflarını onun üzerindedir. Alışverişi o yapmaktadır. Hasta olduğu zamanlarda dahi eşi kızlarına, kardeşlerine söz dinletemediği için ekmek almaya onun gitmesini ister. Raif Efendi'nin evi aile bağlarının son derece kopuk olduğu bir evdir. O da bu eve ve bu evin içindekilere son derece yabancıdır. Her türlü işe koşan, evin her yükünü omuzlayan ve bu arada kendisini de ihmal etmemeye çalışan eşine karşı acımayla birlikte bir yakınlık duymaktadır. Onun bu derece eziliyor oluşuna üzülse de bir şeyle yapmak kuvvetini kendin de bulamaz. Evin her türlü ihtiyacının onun maaşından karşılanıyor olmasına rağmen evin geri kalanında kendisine karşı bir minnet ya da bir saygı göstergesi yoktur. Aksine hastalandığı ve iş görmez olduğu zamanlarda sitem edilir. Kızları dahi dayıları ve teyzelerinin babalarına karşı sergiledikleri bu havaya ortak olurlar. Sadece büyük kızı zaman zaman babasına olan ilgisini hissettirir.

Genç adamın Raif Efendi'nin hastalığı süresi boyunca yaptığı ziyaretler Raif Efendi'yi son derece memnun eder. O günden sonra aralarında gerçekten de bir yakınlık oluşur. Genç adam Raif Efendi'yi daha yakından tanımaya başlar. Bu yakınlaşmayla beraber Raif Efendi'nin o ana kadar yansıyan içine kapanık, sessiz tavırları, çevresinden bir haber sürdürdüğü düşünülen yaşamının hiçte öyle olmadığı anlaşılır. *"Birçok vesilelerle, onun hisleri kültleşmiş bir adam olmadığını fark etmiştim. Hatta bunun aksine olarak çok alıngan, gayet ince görünüşlü ve dikkatliydi. Yalnız önüne bakar gibi duran gözlerinden hiçbir şey*

[304] Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s.25

kaçmıyordu. Bir gün bana getirilecek kahve için kızlarının dışarıda birbirleriyle yavaş sesle: "Sen pişir!" diye münakaşa ettiklerini duymuş, hiç sesini çıkarmamış, fakat on gün sonra ikinci bir defa evlerine gidişimde hemen dışarı seslenerek:

"Kahve pişirmeyin, içmiyor!" demişti."[305]Raif Efendi'nin bu tavırları onun yansıttığının aksine çevresine son derece hâkim biri olduğunu gösterir. Bu hâkimiyet sadece çevresinde olup bitenlere karşı değil aynı zamanda çevresindekilerin karakterlerine ilişkin de derin bir izlenimle de kendini gösterir. Raif Efendi başta ailesi olmak üzere çevresindekilerin kendisi ve başkalarıyla ilgili ne düşündüklerini çok iyi bilir. Sabahattin Ali onun çevresindekilere dair görüşlerini romanın çeşitli yerlerinde verir. Raif Efendi ikinci defa soğuk algınlığı geçirdiği bir dönemde genç iş arkadaşının kendisini ziyareti esnasında ailesiyle ilgili görüşlerini şu şekilde açıklar: *"Ben onlar için hiçbir şey değilim… Hiçbir şey değildim… Senelerden beri aynı evde beraber yaşadık… Bu adam kimdir diye merak etmediler… Şimdi çekip gideceğimden korkuyorlar…"*[306]Raif Efendi sitem dolu bu sözleriyle yalnızlığını dillendirir. Yalnızlığı her ne kadar kendisi tercih etmiş olsa da çevresinin de itirazsız bunu kabullenmesine kırgın ve kızgındır.

Raif Efendi'nin bu ikinci hastalığı ağır geçmektedir. Genç adam ilk gelişinde olmasa da ikinci gelişinde başta Raif Efendi'nin çöken bedeninde ve ailesinin telaşında bu durumu gözlemlemektedir. Üstelik Raif Efendi de uzun zamandır beklediği bu yolculuğa hazır olduğunu sözleriyle hissettirir. Yalnız gitmeden önce halletmesi gereken işler vardır. Bunun için kendisini ziyarete gelen genç adamdan iş yerindeki eşyalarını eksiksiz getirmesini rica eder. Genç adam hemen Raif Efendi'nin masasındaki çekmecelere yerleştirdiği yemek kaplarını, havlusunu ve kara kaplı defterini getirir. Raif Efendi odada yalnız kaldıkları bir anda genç adamdan bu kara kaplı defteri yakmasını ister. Genç adam bu istek karşısında şaşırarak sebebini sorar. Raif Efendi ısrarla defterini yakmasını ister. *"Onu bu fikirden vazgeçirmenin mümkün olmayacağını anladım. Herkesten sakladığı ruhunu ihtimal ki bu deftere dökmüştü ve şimdi onunla beraber gitmek istiyordu.*

İnsanlara kendinden hiçbir şey bırakmak istemeyen ve yalnızlığını, ölüme giderken bile beraber alan bu adama karı içimde nihayetsiz bir merhamet ve onun mukadderatına karşı nihayetsiz bir alaka uyandı." [307]Genç adam, artık yolun sonuna geldiğini bilen Raif Efendi'den son bir ricayla bu defterdekileri bilecek kadar yakın olduğunu ve başından

[305] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.33
[306] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.39
[307] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.44

geçenleri hiç değilse birisiyle paylaşması gerektiğini söyleyerek onu ikna etmeye çalışır. Raif Efendi bu ısrar karşısında daha fazla dayanamayarak kararı genç adama bırakır. İşte bu noktadan sonra roman on dört sene geçmişe gider. Kürk Mantolu Madonna kendi içerisinde ikiye ayrılan bir romandır. Romanın bu noktasına kadar olan kısmı Raif Efendi'nin hayattan hiçbir beklentisi kalmamış yaşamını gözler önüne serer. Bu duruma sebep olan büyük aşk hikâyesiyse romanın kırk altıncı sayfasından itibaren Raif Efendi'nin kara kaplı deftere yazdığı anılarla aktarılır.

Raif, sabun ticaretiyle uğraşan bir ailenin tek erkek çocuğudur. Edremit yöresinde yaşayan aile Raif'i okutmak ve işlerin başına geçirmek için çabalar. Babasının kendisiyle ilgili kurduğu gelecek planlarına rağmen Raif bunların hepsinden çok uzaktadır. O çocukluğundan itibaren kendini bulduğu kitaplarıyla beraberdir. Bu kitapların kendisini götürdüğü hayal âleminden kurtulamaz. Son derece içine kapanık, utangaç bir çocuktur. Zeytinliklerde yalnız başına gezmek, kitaplarıyla baş başa kalmak en büyük zevklerindendir. Yalnız çocukluğundan itibaren ömrünün sonuna kadar yaşadığı en büyük korku içinde kopan fırtınaların birileri tarafından fark edilmesi korkusudur. Ne şartla olursa olsun duygularını birine açmaktan çekinir. Dersleri de parlak değildir. Yine de babası eğitimiyle ilgili kararı ona bırakır. O hemen İstanbul'u Güzel Sanatlar Akademisi'ni seçer. İstanbul'da eğitimini tamamladıktan sonra babası Raif'i Almanya'ya yollar. Oradaki fabrikalardan sabun üretimine ve ticaretine dair yeni bilgileri öğrenmesini ve döndüğünde aynısını kendi fabrikalarında tatbik ederek işin başına geçmesini ister. Raif bu yolculuk karşısında son derece heyecanlanır. İçindeki sıkıntıyı İstanbul'da da atamadığından kitaplardan okuduğu çok merak ettiği Avrupa'nın kendisine çok iyi geleceğini düşünür.

Sabahattin Ali, Raif'in Almanya yolculuğunu ve dönemin Almanya'sının iç siyasetini ve Alman vatandaşlarının düşüncelerini kendi tecrübe ve izlenimlerinden hareketle çok detaylı olarak verir. Romanda Almanya'nın sanat ve edebiyat çevreleri, tarihi ve mimari özellikleri, resim, sanat galerileri detaylı anlatılan bölümlerdendir. Kürk Mantolu Madonna bu yönüyle sanat ağırlıklı bir romandır. Raif Almanya'ya geldiği ilk andan itibaren lisan öğrenmeye çalışır. Kaldığı pansiyondaki konuklarla güzel bir dostluk kurar. Sabun fabrikasına da haftada birkaç defa gitmeye başlar. Bu durum birkaç ay devam ettikten sonra sıkılır. Almanya'nın sanat ağırlıklı sokaklarına kendini atar. Resim galerileri, tiyatrolar sık uğradığı yerlerdir. Alman yazarlarını da yakından takip eder. Sanat ve edebiyat dolu bugünlerden de sıkılmaya başladığı bir akşam romana istikametini veren karşılaşma gerçekleşir. Girdiği bir resim galerisinde karşılaştığı tablo karşısında Raif dehşete kapılır. Tablodaki Kürk Mantolu kadın

Raif'in o zamana kadar hayalini kurduğu ama hiçbir zaman bu derece gözünün önüne getiremediği kadındır. Kadının yüzüne yerleşen hüzün, beyaz teni, yanı başına öylece saldığı el Raif'i kendinden alır. Kadınlar konusunda zaten hassas olan kalbi bu tablo karşısında adeta aynı hassasiyeti gösterir. O geceden itibaren her gece aynı tabloyu izlemeye gelir. Tabloyla karşı karşıya geldiği andan itibaren de çevresini unutur.

"Bir aşk hikâyesidir Kürk Mantolu Madonna. Tutkulu, ama temiz; yaşama bağlayıcı, ama ölüme yazgılı; umut dolu, ama umutsuz bir aşk öyküsü. Sabahattin Ali'nin başarısı da burada: Bir duygu gelişimini, bir ilişkiyi görünürde yalın, özünde ise karşıt uçlara gidip gelen, yükselip alçalan bir gerilimi duyurarak anlatmasında. Üstelik olayın akışıyla değil, olayı yaşayan kişilerin iç dünyasını yansıtarak sağlanan bir gerilim bu. Çünkü yazarın amacı, kurduğu aşk öyküsü çevresinde insanı anlatmak, onun dışa çok az, belki de hiç yansımayan iç zenginliğini sergilemek. Giderek her insanın, dış görünüşünün basitliğine, sıradanlığına karşın bu görünüşüyle çelişen, karmaşık bir kişiliği olabileceği gerçeğini vurgulamak."[308] Raif, Maria Puder'in tablosuna bu galeride rastlar. Yazılışının üzerinden yetmiş yedi sene geçmesine rağmen hâlâ etkisini sürdüren Kürk Mantolu Madonna'daki o kutsal ve tutkulu aşk da bu geceden sonra başlar.

Raif'in birbirini tekrarlayan gecelerde galeriye gelip aynı tablonun önünde saatlerce durması galerideki ziyaretçilerle beraber eser sahiplerinin de dikkatini çeker. Onlardan biri Raif'in yanına gelerek tabloya dair konuşmak ister. Bu kısa konuşmada Raif yanındakinin yüzüne bakmadan sorularına kısa yanıtlar verir. Tabloda ne bulduğunu ise şu kısa sözlerle anlatır: *"Kendimi bildim bileli, bütün günlerimi, haberim olmadan ve nefsime itiraf etmeden, bir insanı aramakla geçirmiş ve bu yüzden bütün diğer insanlardan kaçmıştım."* Bu tablodaki varlığını bile bilmediği kadın ona aradığını verir. O zaten gerçekten ziyade hayal âleminde yaşamaktadır. Bilincinde dahi canlandıramadığı resim artık gözlerinin önündedir. Annesinde, hiç haberleri olmadan sevdiği çocukluk aşklarında o aynı kadını aramıştır. Mahzun, temiz ve güzel kadın artık karşısındadır. Buna rağmen o galeriye yaptığı bu ziyaretleri devam ettirmez. Galeridekilerin ısrarlı soruları içindeki duyguların dışına çıkmasına sebep olacak korkusuyla bir daha galeriye uğramaz.

Rastlantılara eserlerinin devamı için sıkça başvuran Sabahattin Ali, Raif'i bir akşam vakti Maria Puder'in kendisiyle tesadüf ettirir. Raif aldığı alkolün etkisiyle yanından hızla

[308] Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s.364

geçen kadının Maria Puder olup olmadığını anlayamaz. Bunun bir hayal olduğunu düşünür. Ertesi akşam farkında bile olmadan ayakları onu aynı yere sürükler. Karşı kaldırımdan kendisine doğru yürüyen kadının tablodaki kadın olduğundan artık emindir. Aynı saatlerde yine yanından hızla geçerek ilerler. Raif bütün cesaretini toplayarak kadını takibe başlar. Maria bir kumpanya çadırına girer. Raif hızlıca peşinden girse de onu göremez. Bir süre sonra Maria sahnededir. Raif onun burada şarkı söylediğini ve çalıştığını o anda anlar. Yerinden kıpırdamadan Maria'yı izlemeye başlar. Kadın ona doğru yaklaştıkça heyecanı artar. Göz göze geldiklerindeyse Maria, Raif'i başıyla selamlar. Raif bu selamın da aklının bir oyunu olduğunu düşünür. Maria'yla daha önce tanışmamıştır. Maria sahneden indikten sonra doğruca Raif'in yanına gelir. Bir iki konuşmadan sonra Raif, Maria'nın galerideki son gece yanına gelip kendisine soru soran kadın olduğunu anlar. O gece nasıl tanıyamadığına hayret eder. Maria'yla dostlukları bu geceden sonra başlar.

Sabahattin Ali *Kürk Mantolu Madonna*'da da iki yalnızı bir araya getirir. Raif her ne kadar babasının isteği üzerine Almanya'ya gelmiş olsa da o aradığını ülkesinde bulamamıştır. Ne aradığını tam olarak kendisi de bilemese de ruhunun dinmek bilmeyen sıkıntısı ona arayışını devam ettirir. O güne kadar sığındığı kitaplarda aradığını hayal âleminde canlandırmaya çalışır. Maria'nın varlığıyla beraber bu arayışı son bulur. Maria'ysa Sabahattin Ali üç romanında sırasıyla yaratmaya çalıştığı güçlü kadın tiplerindendir. Muazzez bu sıralamanın birincisidir. Onu kendinden emin ne istediğini bilen Macide takip eder. Son romandaysa ne istediğini bilmekle beraber ne istemediğini de bilen ve kimseye hiçbir şekilde ihtiyaç duymayan kendi ayakları üzerinde durmayı başarabilmiş Maria okuyucuyu karşılar. Ne istediğini biliyor olmak Maria'ya beraberinde kuvvetli bir yalnızlık getirir. Karşısına çıkan erkekler ona sadece kadınlığı için yaklaşır. Onu olduğu gibi kabullenmek yerine kendi arzuladıkları kalıplara sokmak isterler. Maria bunların hiçbirini kabul etmez. Erkeklere dair düşünceleri de bu karşılaşmalardan sonra netleşir. O her erkeğin aynı düşüncelerde olduğuna kanaat getirir ve bundan sonraki yaşamında kendisini sonu gelmez bir yalnızlığın beklediğine ikna olur. Dostluklarının ilerlemeye başlamasıyla beraber ikisindeki değişimler de farklı yönlerde olur. Raif artık aradığını bulmuş olmanın verdiği iç huzura kavuşur. Aradığı kadının ve aşkın Maria olduğuna emindir. Tek ve en büyük korkusu bu saadetin bir gün bitecek olmasıdır. Çünkü bu zamana kadar bir kadına açılma cesaretini bile gösteremeyen kendisinin şimdi karşısında Maria'nın olması kolay kabulleneceği bir durum değildir. Maria'ysa Raif'in ne kadar iyi olursa olsun diğerleri gibi olduğunu düşünür. Yine de dostluklarının bitmesini istemediğinden Raif'i ikaz eder. *"Şuna dikkat edin ki, benden herhangi bir şey istediğiniz gün*

her şey bitmiş demektir. Hiçbir şey anlıyor musunuz, hiçbir şey istemeyeceksiniz…" Sonra meçhul bir düşmanıyla kavga ediyormuş gibi hırçın bir sesle devam etti: "Dünyada sizden, yani bütün erkeklerden niçin bu kadar çok nefret ediyorum biliyor musunuz? Sırf böyle en tabii haklarıymış gibi insandan birçok şeyler istedikleri için… Beni yanlış anlamayın, bu taleplerin muhakkak söz haline gelmesi şart değil… Erkeklerin öyle bakışları, öyle bir gülüşler, ellerini kaldırışları, hülasa kadınlara yönelik öyle bir muamele edişleri var ki… Kendilerine ne kadar fazla ve ne kadar aptalca güvendiklerini fark etmemek için kör olmak lazım."[309] Raif, Maria'nın şartlarını tereddütsüz kabul eder. O Maria'nın varlığıyla saadete ermiştir. O zamana kadar hiç kimseye karşı duymadığı yoğun duyguları onun için besler. Konuşmak, susmadan konuşmak, yürümek Maria'yla beraber saatlerce yürümek, yan yana konuşmadan yürümek, saatlerce onu izlemek onun için yeterlidir. Raif o güne kadar içinde dolduramadığı kadın boşluğunu Maria'nın varlığıyla beraber doldurur.

Raif ve Maria hemen her günlerini birlikte geçirirler. Raif, Maria'nın isteklerine sadıktır. Maria'ysa bütün birlikte geçen zamanlarda Raif'e karşı olan hislerini sorgular. Nasıl biri istediğini, hayattan ne beklediğini sorgular. Bu düşüncelerini de Raif'ten gizlemez. Raif'in kırılgan ve hassas biri olduğunu bilmesine rağmen duygularını açıkça ona ifade eder. Onu sevmeye çalıştığını ama başaramadığını sadece onu değil insanları sevemediğini söyler. Açıkça ifade edilen bu görüşlere rağmen arkadaşlıkları bitmeden devam eder. Raif'te Maria'ya karşı son derece açıktır. O güne kadar içini kimseye açmadığı kadar açar. Çocukluğundan itibaren korkularını, sevinçlerini, ilk aşkını, babasını, sevmediklerini anlatır. Bu duruma kendisi de hayret eder. Konuşuyor olmak, anlatmak, sevdiği kadına kendini açmak Raif'i son derece rahatlatır. Anlattıkça korkularından, yalnızlığından arınır. Maria onun yalnız geçen günlerinin ardından gelen en büyük hediyedir. Bütün o yalnız geçen gecelere değer bir hediyedir. Şimdi hepsi için şükretmektedir. *"Buluştuğumuz zaman, ayrı kalmış arkadaş çocuklar gibi seviniyor, el ele tutuşarak yürüyorduk. Onu çok seviyordum. İçimde bütün bir dünyayı sevecek kadar çok muhabbet bulunduğunu hissediyor ve bunu nihayet bir yere sarf edebildiğim için kendimi mesut sayıyordum."*[310] Bu saadetin bir gün bozulacak olması korkusunu da kaybettiği günlerde arkadaşlıkları daha da ilerler. Maria, Raif'i nihayet kabullenir. Birlikte oldukları gecenin sabahında Raif derin korkularla Maria'nın şimdi ne düşündüğünü merak eder. Maria bu birlikteliği kendisinin istemiş olmasına rağmen sessizdir. Çoktan uyanmış, gözlerini tavana dikmiş düşünür. Sessizliği Maria bozar: *"Demek ki insanlar*

[309] Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s.82
[310] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.106

birbirine ancak muayyen bir hadde kadar yaklaşabiliyor ve ondan sonra, daha fazla sokulmak için atılan her adım daha çok uzaklaştırıyor. Seninle aramızdaki yakınlaşmanın bir hududu, bir sonu olmamasını ne kadar isterdim. Beni asıl, bu ümidin boşa çıkması üzüyor… Bundan sonra kendimizi aldatmaya lüzum yok… Artık eskisi gibi apaçık konuşamayız… Bunları ne diye, neyin uğrunda feda ettik? Hiç!... Mevcut olmayan ir şeye malik olalım derken mevcut olanları kaybettik… Her şey bitti mi? Zannetmem. İkimizin de çocuk olmadığımızı biliyorum. Yalnız bir müddet dinlenmek ve birbirimizden uzak kalmak lazım. Ta birbirimizi tekrar görmek ihtiyacını duyuncaya kadar… Haydi artık Raif. Bu an gelince ben seni ararım; belki tekrar dost olur ve bu sefer daha akıllı davranırız. Birbirimizden, verebileceğimizden fazla şeyler beklemeyiz ve istemeyiz… Haydi artık git… O kadar yalnız kalmak istiyorum ki…"[311]Maria, Macide ve Muazzez'in aksine kadın kimliğiyle değil birey kimliğiyle ön plana çıkmak ister. Bunun için de birlikteliklerinde Raif'e sunduğu kadınlığının büyüyü bozduğunu düşünür. Raif'in bütün beklentilerinin artık bu yönde olacağını düşünerek arkadaşlıklarına da ara verir. Raif çaresizce, istemeyerek Maria'nın kararına saygı duyar. Diretse de Maria'nın kararına sadık kalacağını bilir. Sessizce evden ayrılır. İnsan kimliğinin gelişimi üzerine uzun araştırmalar ve sorgulamalar yapan Lichtenstein cinselliğin doğası üzerine de fikir yürütmüştür. Lichtenstein'e göre *"aşkın başlıca iki işlevi vardır: 1) Bireyin yalnızlık duygusundan kurtulması, 2) sevilen kişiyle birleşme düşüncesi. Burada sevecenlik duygularının, ten hazlarına yönelik isteklerle bir araya geldiğini görüyoruz. Lichtenstein, orgazmın ego açısından işlevselliği üzerinde de durmuştur. Buna göre kişinin kendisini gerçek hissetmesi, bir başka deyişle var olduğunu hissetmesi orgazmın sağladığı duygulardan biridir."*[312] Lichtenstein'in görüşleri doğrultusunda Raif için bu birliktelik hem duyduğu yalnızlıktan kurtulma hem de sevdiği kadınla birleşme ve varlığını ispat etme düşüncesini taşırken, Maria sadece sevdiği adamla bir araya gelme arzusunu yerine getirmiştir diyebiliriz.

O günden sonra düzenli olarak Maria'nın penceresini uzak bir köşeden izler. Sabırla Maria'nın kendisin aramasını bekler. Bu gecen sürede kendi lüzumsuzluğunu yeniden hatırlar. Maria'nın hayatını anlamlandırdığını ve bir ruhu olduğunu onunla hatırladığını ve şimdi ondan ayrı yeniden o sıkıcı günlere döndüğünü düşünür. Bunlara rağmen Maria'ya gidip, onun huzursuz etmeyi düşünmez. Ancak Maria'nın geçtiği yollarda bekler. Uzaktan da olsa onu görmek ister. Raif, Maria'yla ayrılığından sonra eski sıkıcı ve bunaltıcı günlerin ağırlığını kaldıramaz. Bütün çocukluğu akranlarından farklı arayışlarla ve beklentilerle geçmiştir.

[311] Sabahattin Ali, a. g. e. , s.120
[312] Oğuz Cebeci, Psikanalatik Edebiyat Kuramı, İthaki Yayınları, İstanbul 2004, s.103

Okumak, okuduğu kitaplarda yaşamak, hayal kurmak, çevresini, çevresindekileri unutarak ve onlardan bağımsız bir yaşam sürerek büyümüştür. Almanya yolculuğu ve yeni bir dünyanın kapılarını aralayacak olmak onu heyecanlandırsa da kısa süre sonra aradığı şeyi burada da bulamayacağını düşündüğü an Maria'yla karşılaşmıştır. O eksikliğini yaşadığı kadındır. Onu bulmuşken onun yokluğunu yaşıyor olmak Raif'e daha büyük acı vermektedir. Julıa Krısteva *"Kara Güneş, Depresyon ve Melankoli"* adlı kitabında sevilmiş ve kaybedilmiş bir şeyin yokluğunu melankolinin bulgularına bağlı kalarak açıklar. *"Bu vazgeçilmez varlığın yok oluşu, beni kendimin en makbul parçasından yoksun bırakmaya devam etmektedir; Yine de acımın bana ihanet etmiş ya da beni terk etmiş olan erkek ya da kadına karşı beslediğim nefretin ya da nüfuz arzusunun ertelenmiş hali olduğunu keşfederek, bu yok oluşu bir yara ya da yoksun bırakılma olarak yaşarım."*[313] Raif için de Maria artık vazgeçilmezdir. Varlığının anlamını onunla bulmuştur. Maria'nın yokluğu Raif'in de yok olması anlamına gelmektedir.

Maria günlerdir işe gitmez. Evinin önüne gelerek penceresini izlemeye başlar. Gece olmasına rağmen evi ışıksızdır. Daha fazla beklemeyerek iş yerini arar. Maria'nın hasta olduğunu ve o yüzden işe gelemediğini öğrenir. Hızla Maria'nın evine koşar. Maria'nın karşı komşusundan hastaneye yatırıldığını öğrenir. Hastaneye gitse de gece odluğu için yanına giremez. Hastanenin bahçesinde sabahlarken sadece kendine kızar. Günlerce ondan nasıl ayrı kalabildiğini anlayamaz. Sabah olunca Maria'nın yanına koşar. Hasta olan Maria'dır ama Raif ondan kötü bir haldedir. Maria, Raif'i böylesine perişan bir halde görünce üzülür. Bu genç adamın kendisini ne kadar sevdiğini o anda anlar. Raif, Maria'nın hastanede kalmak istemediğini öğrenince onu çıkarır. Evine getirerek iyileşinceye kadar Maria'ya kendi elleriyle bakar. Bu hastalık ikisinin de birbirlerini ne kadar sevdiklerini anlamaları için bir vesile olur. Bilhassa Maria'nın Raif'e olan duyguları netleşir. *"Şimdi aramızda noksan olan şeyin ne olduğunu biliyorum' dedi. Bu eksik sana değil, bana ait… Bende inanmak noksanmış… Beni bu kadar çok sevdiğine bir türlü inanamadığım için, sana aşık olmadığımı zannediyormuşum… Bunu şimdi anlıyorum. Demek ki, insanlar benden inanmak kabiliyetini almışlar… Ama şimdi inanıyorum… Sen beni inandırdın… Seni seviyorum… Deli gibi değil, gayet aklı başından olarak seviyorum… Seni istiyorum… İçimde müthiş bir arzu var… Bir iyi olsam! Ne zaman iyi olacağım acaba?.."*[314] Maria'nın henüz kendini toparladığı günlerde bu iki aşığı ayıracak haber gelir. Raif kaldığı pansiyondan eşyalarını toplamak için gittiğinde kendisi için gelen telgrafı bulur. Bu telgrafın Maria'yla olan beraberliğine zarar vereceğini o

[313] Julıa Krısteva, Çev. Nesrin Demiryontan, *Kara Güneş, Depresyon ve Melankoli,* Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2009, s.13
[314]Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s.136

anda hisseder. Babasının ölüm haberini alır. Eniştesi acele gelmesini söyler. Raif durumu Maria'ya anlatır. Maria son derece anlayışlı gözükse de üzgündür. Öyle ki Raif'ten önce Almanya'yı terk etmek ister. O da hemen eşyalarını toparlar. Prag'a annesinin yanına gitmek için hazırlanır.

Maria ve Raif birbirlerine adreslerini verdikten ve Raif'in işlerini toparlamasının hemen ardından Türkiye'de buluşmak üzere ayrılırlar. Raif Türkiye'ye döndüğü gibi işleri yoluna koymak için çabalar. Babası ölmeden önce mallarını paylaştırır. Kendisine öyle söylenir. En çorak ve kuru yerler kendisine kalır. Buna rağmen Maria için çabalamaya devam eder. Oturacakları evi tamir ettirir. Yeni ve güzel mobilyalar alır. Gün gün Maria'ya yazdığı mektuplarda da bunları anlatır. Maria'da kendisine bir sürprizi olduğunu ama gelince açıklayacağını söyler. Bu sürpriz haberinden sonra Raif, Maria'ya yazdığı mektuplardan karşılık alamamaya başlar. Kısa süre sonra beklentinin yerini bir telaş alır. Arkası arkaya yazdığı mektuplar cevapsız kalır. En sonra yazdığı mektuplar da kendisine alıcısı olmadığı için geri yollanır. Raif o an yıkılır. Bir sebep aramak istese de bulamaz. Yazdığı mektupları, son yazışmalarını tekrar tekrar okur. Her okuyuşunda Maria'da zayıflığı ve isteksizliği fark eder. Bu fark edişle beraber Maria'nın başka birini bulduğunu ve kendisini çoktan unuttuğunu düşünür. Bu düşünceler Raif'i eskisinde beter bir hale getiri. O artık her şeyden elini çeker. Yaşamanın bir manası kalmaz. İşleri, zeytinliği her şeyi bırakır. Bunaldıkça kırlara kaçar. Maria'nın kendisini aldatmış olmasını bir türlü kabullenemez. Böylesine sevdiği bir kadının kendisine bunu yapmış olması onu tamamen değiştirir. İnsanlara olan güveni biter. Onlardan korkmakta hatta iğrenmektedir. Bütün o kayıtsızlığının ve insanlara karşı olan ilgisizliğinin sebebiyse içinden bir türlü çıkarmadığı bu ayrılığın acısıdır. Raif hayatta en çok güvendiği insan tarafından aldatılmıştır. Maria insanlara inanma problemini bir miras gibi Raif'e bırakarak onun hayatından çıkar. Raif Efendi hayatın akışına hiç itiraz etmeden evlenir ve çocukları olur. İçindeki inanç sorunu yıllar geçmesine rağmen geçmek bir yana günden güne şiddetlenir. Hayattan çok önce beklentilerini bitiren bu yalnız adam artık kendisi için tek kurtuluşu ölümde görür. Düşüncelerinin ağırlığıyla sık sık yataklara düşerek hastalanır. Her hastalığında da bunun artık bir son olmasını diler.

Bu son hastalığındaysa onu yatağa düşüren Maria'nın sebepsiz gidişi ve yarım kalan aşkı değildir. Tüm bunların cevabını öğrenmiş olmasıdır. Hastalanmadan bir gün önce Ankara'nın en işlek caddelerinden birinde Almanya'dan pansiyonunda kaldığı Bayan Frau van Tiedemann ile karşılaşır. Sabahattin Ali bu tesadüfü romanına nihai bir son vermek için gerçekleştirir. Bayan Frau van Tiedemann Maria'nın da uzaktan akrabasıdır. Yanında sekiz

yaşlarında küçük bir çocukla eşinin yanına Bağdat'a gittiklerini söyler. Biraz konuştuktan sonra Raif Efendi bir şekilde konuyu Maria'ya getirir. Bayan Tiedemann Maria'yı nereden tanıdığını sorsa da tesadüfen tanıştıklarını söyler ve aralarındaki ilişkinin ciddiliğinden bahsetmez. Bayan Tiedemann Maria'nın uzun bir süre bir Türk'le birlikte olduğunu ve Türk'ün aniden ortadan yok olduğunu Maria'nın hamile kaldığını ve doktorların sakıncalı olduğunu söylemesine rağmen doğurmakta ısrar ettiğini ve doğum yaparken vefat ettiğini söyler. Duyduğu acı hakikatle Raif Efendi yere yığılmamak için kendini zor zapt eder. Bayan Tiedemann Raif Efendi'nin acı dolu ifadelerinden Maria'nın Türk arkadaşının kendisi olduğunu anlar. Bu anda yüzünde bir nefret ifadesi belirir. Raif Efendi'ye az ileride oynayan çocuğu göstererek Maria'nın kızının o olduğunu söyler. Raif Efendi artık tamamen kendini kaybeder. Bayan Tiedemann Raif Efendi'ye veda eder ve çocuğu da alarak uzaklaşır. Raif Efendi senelerden beri Maria'ya haksızlık etmiş olduğunu onu boş yere suçladığının utancını duyar. Hiç tanımadığı kızının varlığından haberdar olur. Tüm bu hakikatler yaşlı ve yorgun bedenine ağır gelir. O gece sabahlara kadar sokaklarda dolaşır. Ertesi gün ağır hastalanır.

Genç adam Raif Efendi'nin hayat hikâyesini okuduktan sonra ona karşı duyduğu yakınlık daha da artar. O güne kadar kendisini, duygularını hiçbir şekilde kimseye açmayan bu adamın hayat hikâyesini de beraberinde götürmek istemesini anlayışla karşılar. Ertesi gün hızlıca Raif Efendi'nin evine gider. Açılan kapının ardındaki çığlıklar, gözyaşları Raif Efendi'nin bu dünyadan gittiğini anlatır. O eve hiç girmeden dün gece uzun uzun konuşma ve yakından tanıma imkânı bulduğu Raif Efendi'yi hayalindeki gibi yaşatmak için Ankara'nın dar sokaklarına yönelerek evden uzaklaşır.

Kürk Mantolu Madonna yarım kalan bir aşkın romanıdır. Sabahattin Ali eserlerinin sonunu beklenmedik bir sonla bitirerek okuyucuda hafızalardan silinmeyen izler bırakmayı ister. Kürk Mantolu Madonna'da büyük ve beklenmedik bir son yaratmasa da öylesine tutkulu bir aşkı anlatır ki roman asıl kuvvetini bu aşkın kutsallığından alır. Sabahattin Ali Raif Efendi'nin şahsında senelerden beri şekillenen düşüncelerinin en olgun halini verir. Raif Efendi düşünceleriyle, yaşamıyla, beklentileriyle onun kendisidir. Özellikle kadınlarla ilgili düşünceleri ve gençliğinde yaşadığı sıkıntılı ilişkileri Raif Efendi karakterinde konu edilir. Zamanla şekillenen düşünceleri belli bir olgunluğa eriştiği için Kürk Mantolu Madonna'daki sözleri bugün birer motto halini almıştır.

Kürk Mantolu Madonna sadece tutkulu bir aşkın değil derinlemesine insan tahlillerinin de yapıldığı psikolojik ağırlığı olan da bir romandır. İç konuşmalarla beraber yaşanan

sarsıntılar hiçbir eserinde bu derece belirgin işlenmez. *Kürk Mantolu Madonna* bütün duyguları en yüksek seviyede ve büyük bir ustalıkla işlediği romanıdır. Aşk, sevgi, yalnızlık, kadın, erkek, belirsizlik bu romanın genelinde altı doldurulan temel duygu ve terimler olur.

Sabahattin Ali *Kürk Mantolu Madonna*'nın yayımlanmasından beş sene sonra öldürülür. Beş yıl böylesine üretken bir yazar için çok uzun bir süredir. Ne yazık ki yaşadığı ekonomik şartlar ve üzerindeki siyasi baskılar sonucunda o son günlerini sanatından ve edebiyattan uzaklaşarak geçirir.

SONUÇ

Roman, hikâye ve diğer edebi türler yazarın görüş ve düşüncelerinin yanında, ortaya çıktığı toplumun da düşünce dünyasına, hayat görüşüne dair izler taşır. Tanzimat döneminden itibaren Türk toplumunda da bu türlerin sosyal yaşamla kaynaşmasının etkileri görülür. Yazım ve basım faaliyetlerinin hızlanması, bilhassa gazetecilik çalışmalarının yayılmasıyla Türk aydınının topluma ulaşması kolaylaşır. Edebi faaliyetlerin hızlandığı günlerde imparatorluğun kurtarılması için toplumun aydınlatılmasını amaçlayan muharrirler, yıllarca ihmal edilen Anadolu'ya ulaşmak, Anadolu insanını kalkındırmak, devlet ve toplum arasında kopan bağı yeniden tesis etmek için çabalamışlardır. Genç Cumhuriyetin de yazarlara verdiği ilk ve en önemli görev bu olmuştur. Sorunu çözmek isteyenlerin İstanbul odaklı çözüm arayışları süregelen çözümsüzlüğün en önemli sebeplerinden olmuştur.

25 Şubat 1907 yılında dünyaya gelen Sabahattin Ali, Anadolu merkezli bir edebi ortamın içerisinde ilk eserlerini vermeye başlar. Birinci Dünya Savaşının patlak verdiği yıllarda Edremit'te bulunan Sabahattin Ali ve ailesi savaşın en korkunç günlerini yaşamışlardır. Sabahattin Ali'nin anne ve babasının sorunlu evliliği, savaşın verdiği dehşet ve korkuyla daha da sıkıntılı bir hal almıştır. Annesinin senelerce süren ruhi hastalıkları Sabahattin Ali'yi anne şefkatinden mahrum bırakmıştır. Bu mahrumiyetin ruhunda yarattığı sancıların üzerine babasının erken vefatı yazarın ruhunda ömrü boyunca kapanmayacak yaralar açmış ve bu acılar eserlerine de yansımıştır.

Sabahattin Ali'nin yaşamında hissettiği "korku ve yalnızlık" duyguları özellikle roman ve hikâyelerine yansımıştır. Eserlerinin önemli temaları haline gelmiştir. Ayrıca sanatında benimsediği *gerçekçilik* anlayışını her dönem daha da kuvvetlendirerek bu temalarla birleştirmiştir.

Yazar, ilk hikâye kitabı *Değirmen (1935)*'in içinde yer alan birkaç popüler hikâyenin dışında hemen her hikâyesinde toplumsal sorunlara değinmiştir. Ezilen insanlar, düşkün hayat kadınları, yoksul işçiler, adaletsizlik, siyasetin ve siyasetçinin çirkin yüzü, Anadolu köylüsünün dramı, bürokrasinin ve bürokratların hantallığı, devletin ve devlet organlarının toplum üzerindeki baskısı, hapishane yaşamı yazarın yakından gözlemleyerek eserlerine taşıdığı en temel konular olmuştur. Bu konuların ekseninde yaratılan karakterlerin korku ve yalnızlık duygularına kapılmaları kaçınılmazdır. Sabahattin Ali, bireyin karşılaştığı sorunlara verdiği tepkileri, ruhunda yaşadığı sancıları, hayal kırıklıklarını "korku ve yalnızlık" duyguları çerçevesinde anlatmıştır.

Romanlardan örneklere değinecek olursak, *Kürk Mantolu Madonna'*da Raif Efendi'nin kalabalıklar içindeki yalnızlığı sebepleriyle beraber, tutkulu aşkıyla birlikte yalnızlık duygusu vurgulanarak anlatılmıştır. Yazarın yaşamından etkilerle şekillenen *İçimizdeki Şeytan* romanının ana karakteri *Ömer*'in içine kapanık, hayattan zevk almayan, sevme yetisini kaybetmiş sıkıntılı ruh hali yalnızlık duygularının yansımalarıdır. *Macide* ile olan karşılaşması esnasında duyduğu büyük sevinç ve içinde yeşeren yaşam umutları kısa sürede solup eski halini almıştır. *İçimizdeki Şeytan'*da Sabahattin Ali, *Ömer'*in çaresizlikleri kadar kendi yaşadığı çaresizlikleri ve kendi çıkmazlarını anlatmıştır. Onun sanata dair düşüncelerini açıkladığı konuşmalarında hemen her kahramanında kendini bulduğu ve hemen hepsine daima kendinden bir şeyler kattığı söylemesi de bu çıkarımımızı desteklemektedir.

Öykülerden örneklere değinecek olursak, Konya ovasında geçen *Kanal* hikâyesinde iki dostun ekmek ve su kavgasını işlemiştir; toprağa muhtaç, çaresiz Anadolu insanını öğretmenlik yaptığı yıllarda yakından tanıyan Sabahattin Ali onların çaresizliklerini, korku duygusu ekseninde ele almıştır. Yokluk ve yoksulluğun kol gezdiği Anadolu'da geçim kaygısına tutulan insanların devlet tarafından yalnız bırakılışları, jandarma ve ağa baskısıyla daima sindirilmeleri ve ezilmeleri, köylünün sistem korkusu *Kağnı, Asfalt Yol, Kazlar* gibi hikâyelerde son derece canlı bir üslupla anlatılmıştır.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde geçen mekânlar kendi yaşamından izler taşır. İstanbul, Ankara, Aydın, Yozgat, Konya, Sivas, Almanya ve Edremit onun bulunduğu ve hikâyelerinde en sık kullandığı mekânlardır. Yazar, anlatımda yakalamaya çalıştığı canlılık ve gerçekçiliği kullandığı mekânların betimlemeleriyle pekiştirir. Bu durum korku ve yalnızlık gibi duyguların anlatıldığı ruhsal tahliller için de geçerlidir.

Bu doğrultuda otobiyografik etkilerle birlikte yazarın eserleri incelendiğinde öne çıkan "korku ve yalnızlık" duyguları romanlarda ve hikâyelerde çeşitli yönleriyle işlenmiştir.

Çalışmamız sonucunda, Sabahattin Ali'nin *korku* ve *yalnızlık* temalarını içeren yirmi dokuz hikâyesini tespit ettik ve inceledik. Bu hikâyeleri konularına ve *korku* temalarına göre başlıklara ayırarak yorumladık. Ayrıca, Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde öne çıkan *aşk ve kadın* temalarını *Sevdiğini Kaybetme Korkusu* başlığının altında inceledik. Bu başlık altında çıkan sonuç yazarın yaşamının da etkileriyle kadın ve erkek ilişkilerinin sancıları ve bir tarafın düştüğü mutlak yalnızlıktır. Bu yalnızlık ve yabancılaşma duyguları da karakterlere etki ederek eserlerin sonucuna doğrudan etkide bulunmuşlardır.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde ön plana çıkan bir diğer önemli temanın sınıflar arası eşitsizlikler olduğunu tespit ettik. *Sınıfsal Korkular* başlığı altında topladığımız ve incelediğimiz bu hikâyelerde yazar haksızlığa uğrayan insanların çaresizlikten doğan korkularını, Anadolu köylüsünün kimsesizliğini ve düzenin bozukluğunu aktarmıştır.

Bir diğer bulgu da Ölüm korkusudur. *Ölüm Korkusu* özellikle hikâyelerde işlenmiştir, kahramanların doğa, yoksulluk ve yaşamla mücadelesini içermektedir.

Yazarın ve kahramanlarının doğa tutkusu belirgindir. Roman ve hikâye karakterleri sıkılan ruhlarını ve insanlarda gördükleri çirkinlikleri daima doğanın temizliğine kendini bırakarak unutmaya çalışmışlardır. Doğada kendini bulan bu kahramanların kapalı mekân korkusuna kapıldıkları tespit edilmiştir. *Mekânsal Korkular* başlığı altında topladığımız bu hikâyeler kahramanlar kadar Sabahattin Ali'nin de doğa tutkusunu yansıtmaktadır.

Sabahattin Ali toplumu aydınlatma görevini yalnız hikâye ve romanlarıyla değil gazetecilik faaliyetleriyle de sürdürmüştür. Bu faaliyetler sırasında devleti ve devlet organlarını ağır bir dille eleştirmiştir. Millete ulaşmak isteyen devletin sınıflar arası eşitsizliği yok etmesi gerektiğini söylerken devletin bu eşitsizlikten faydalandığını da ifade etmiştir. Jandarma ve ağa eliyle toplumu, bilhassa köylüyü sindiren devlet ve sistem konulu hikâyeleri *Devlet – Sistem Korkusu* başlığı altında toplanarak incelenmiştir.

Romanlarda ise; *Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan* ve *Kürk Mantolu Madonna* roman başlıkları altında *korku* ve *yalnızlık* duygularına uygun bölümleri ön plana çıkartılma suretiyle incelenmiştir. Sabahattin Ali hikâyelerinin aksine romanlarında kahramanlarının iç dünyalarına daha çok eğilmiştir. *Kuyucaklı Yusuf*'ta *Yusuf* çok küçük yaşta annesiz kalmış ve *anneden ayrılma – bireyleşme* evresini tamamlayamadan yalnız kalmıştır. İki cepheli roman iyi – kötü çatışmasıyla ilerlemiştir. *Muazzez* romanın bir noktasına kadar *Yusuf*'un yanında olsa da annesinin çabalarıyla o da masumiyetini kaybetmiştir. *Yusuf* tek başına kalmıştır. Roman başladığı gibi son bulmuştur. Yusuf'un yalnızlığı başat duygudur.

İçimizdeki Şeytan, ana karakter Ömer'in bedbinliği ve karamsarlığı çerçevesinde şekillenir. Siyasi çatışmalarla birlikte *içimizdeki Şeytan* aşk ve sıkıntı duygularını da çeşitli yönleriyle anlatır. *Macide* ile karşılaşıncaya kadar hayattaki amacını bulamayan ve kendi ayakları üzerinde durmakta zorlanan *Ömer, Macide*'nin varlığıyla kısa bir süre de olsa kendine gelmiştir. Ancak evliliğin sorumluluğu ve bir yerlere ait olmanın sıkıntısı *Ömer*'i eskisinden de büyük çıkmazlara sokmuştur. *Macide*'ye bakmak zorunda olmak ona her

şeyden ağır gelmiştir. İyileşmenin yolunu *Macide*'den ayrılmakta gören *Ömer,* kendi ayakları üzerinde durabilmek, her şeyden sıkılan ve bunalan ruhuna bir çare bulabilmek için kendine döner. Yine yalnızlık ve korku duyguları Ömer'in kendine dönüş noktalarında ortaya çıkar.

Kürk Mantolu Madonna'da ana karakter *Raif Efendi,* babasının işlerini daha ileriye taşıyabilmek için Almanya'ya gönderilir. Oysa o Almanya seyahatine Türkiye'de bir türlü bulamadığı ve sıkıntısını geçirmeyen manasızlığı yok etmek için gider. Kısa sürede tüm tiyatroları, sanat galerilerini, mimari binaları gezse de içinde bitmek bilmeyen yalnızlığı dindiremez. Türkiye'ye dönmeyi düşündüğü sıralarda *Maria* ile tanışır. Bu karşılaşma ile *Raif* aradığını bulmuştur. Çünkü onun eksikliği bir kadındır. Ruhu bir kadının sevgisiyle doyurulmamıştır. *Maria* ile karşılaşıncaya kadar bir kadınla konuşmamıştır. Altı ay kadar süren bu tutkulu aşktan sonra *Raif,* sonra *Maria*'yı da yanına almak üzere Türkiye'ye döner. Kısa mektuplaşmalarından sonra *Maria*'dan haber alamayan *Raif* eski haline döner. İçine kapanır. Sevmek ve sevilmenin ne olduğunu kısa bir süre olsa da tatmıştır. *Maria*'nın, onu çok sevdiğini düşündüğü kadının da onu terk ettiğini düşünmesi, içinde bir daha başka birine inanmak ihtiyacını öldürür. Bu olaylar sonucunda Raif Efendi'nin özellikle içinde bulunduğu duygu yalnızlık ve yabancılaşmadır.

Sabahattin Ali hikâyelerinde olduğu kadar romanlarında da yarattığı karakterlerin iç dünyalarını yansıtır. İç konuşmalar ve çeşitli davranışsal tepkiler bu duyguları yansıtma aracıdır. Çalışmamızda özellikle Sabahattin Ali'nin yarattığı karakterlerin iç dünyalarına eğildik, duydukları *korkuları* ve yaşadıkları *yalnızlıkları* çeşitleriyle ve eserlere yansıma biçimleriyle inceledik. Bilimsel yöntemle ve psikanalitik etkilerle açıklamaya çalıştığımız *korku* ve *yalnızlık* duygularının doğum öncesinde ve doğum anından itibaren süregelen farklı nedenlerinin çevresel koşullarla birlikte izini sürdük. Ayrıca yazarın yaşamının eserlerine etkisini göz önüne alarak yazar ve kahramanlar arasındaki koşutluklara yer verdik.

Çalışma boyunca ön plana alarak incelemeye çalıştığımız *korku* ve *yalnızlık* duygularının insan üzerindeki geçmez etkilerini incelediğimiz roman ve hikâyeler aracılığıyla yansıtmaya çalıştık. Sabahattin Ali'nin yaşamı ve sanatını kapsayarak incelenen eserlerde elde edilen bulgulardan bir diğeriyse 20.yüzyılın başında Türk aydınının önemli duygularından ikisinin *yalnızlık* ve *korku* olduğu gerçeği belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

1. İncelenen Eserler

Ali, Sabahattin, *Değirmen,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017.

Ali, Sabahattin, *Kağnı – Ses – Esirler,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018.

Ali, Sabahattin, *Yeni Dünya,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018.

Ali, Sabahattin, *Sırça Köşk,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018.

Ali, Sabahattin, *Kuyucaklı Yusuf,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.

Ali, Sabahattin, *İçimizdeki Şeytan,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018.

Ali, Sabahattin, *Kürk Mantolu Madonna,* İstanbul 2013.

2. Kaynak Kitaplar

Ali, Filiz, Özkırımlı, Atilla, Sönmez, Sevengül, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014.

Andre, Christophe, *Korkunun Psikolojisi*, Say Yayınları, İstanbul 2016.

Balcıgil, Osman, *Ben Sabahattin Ali, Kürk Mantolu Madonna ve Kuyucaklı Yusuf'un Yazarı,* gençDestek Yayınları, İstanbul 2017.

Cebeci, Oğuz, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, İstanbul 2004.

Conrad, Joseph, *Batılı Gözler Altında,* (Çev. Mehmet Bakırcı – Ayşe Yunus) İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

……., *Gelişmenin İleri Karakolu, Muhbir İçinde,* (Erhun Yücesoy) Can Yayınları, İstanbul 2014.

Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş/2, Hikâye – Roman – Tiyatro,* Akçağ Yayınları, Ankara 2014.

Freud, Sıgmund, *Endişe,* Dergâh Yayınları, İstanbul 1992.

……..., *Yas ve Melankoli,* (Çev. Leyla Uslu) Cem Yayınevi, İzmir 2020.

Gall, Andre Le, *Anksiyete ve Kaygı,* (Çev. İsmail Yerguz) Dost Kitabevi, Ankara 2016.

Güneş, Mehmet, *Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları, Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar,* Hece Yayınları, Ankara 2016.

Horney, Karen, *İçsel Çatışmalarımız,* (Çev. Zeynep Koçak) Sel Yayıncılık, İstanbul 2017.

Hume, Davıd, *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme,* Bilgesu Yayıncılık, Ankara 2009.

Jung, Carl Gustav, *Psikoterapi Pratiği,* (Çev. Sami Türk) Kaknüs Yayınları, İstanbul 2016.

Korkmaz, Ramazan, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser,* Kesit Yayınları, İstanbul 2016.

……, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı,* Grafiker Yayınları, Ankara 2011.

Krısteva, Julıa, *Kara Güneş, Depresyon ve Melankoli,* (Çev. Nesrin Demiryontan) Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2009.7

Mıllon, Thedore, Grossman, Seth, Million, Carrie, Meogher, Sarah, Romnath, Rowena, *Modern Yaşamda Kişilik Bozuklukları,* (Çev. Elif Okan Gezmiş) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019.

Mamonı, Pierre, *Korku – La Peur,* (Çev. Işın Gürbüz) İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2,* İletişim Yayınları, İstanbul 2016.

Oktay, Ahmet, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923 – 1950,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

Sönmez, Sevengül, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017.

Svendsen, Lars, *Korkunun Felsefesi,* Redingot Kitap, İstanbul 2017.

……., *Yalnızlığın Felsefesi,* (Çev. Murat Ersen) Redingot Kitap, İstanbul 2018.

Teber, Serol, *Melankoli,* Say Yayınları, İstanbul 2001.

Timuçin, Afşar, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali,* Bulut Yayınları, İstanbul 2011.

Topuz, Hıfzı, *Başın Öne Eğilmesin, Sabahattin Ali'nin Romanı,* Remzi Kitabevi, İstanbul 2006.

3. Süreli Yayınlar

Alkın, Tunç, "Kaygının Biyolojisi, Kaygının Kayıp Nesnesi", *Psikeart Dergisi,* Sayı 31, İstanbul 2014.

Çeçen, A. Rezan, "Duygular İnsan Yaşamında Neden Vazgeçilmez ve Önemlidir?", *Dergipark,* İstanbul 2002.

Çimen, Filiz, "Sanat Eserlerinde Korku İmajı ve Korku Duygusunu Yenebilmede Sanatın Rolünün İrdelenmesi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı 31, 2010.

Dolu, Osman, Uludağ, Şener, Doğutaş, Cemil, "Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi", Sayı 1, Ankara 2010.

Gençöz, Tülin, "Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları" *Kriz Dergisi,* Sayı 16

Göka, Erol, "İnsan Endişesinden Ayrı Düşünülemez", *Psikeart Dergisi,* Sayı 31, İstanbul 2014.

Gökalp, Peykan, "Psikosomatik ve Hipokondriye Bakış", *Psikeart Dergisi,* Sayı 31, İstanbul 2014.

Nergiz, Gamze, “Susanna Tamaro’nun Tabia ve Melek Kitabındaki Kahramanların Carl Gustav Jung’un Psikanalitik Bakış Açısıyla İncelenmesi”, *Uluslararası Çocuk Edebiyat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 2017.

Öner, Haluk, “Sabahattin Ali’nin Hikâyelerinde Köy, Köylüler ve Sorunları”, *Hece Özel Sayısı 35,* Ankara 2018.

Psikeart Dergisi, “

Reyhanoğulları, Gökhan, “Coğrafyanın Kaderinden Sonsuz Kaderine: Sabahattin Ali’nin Roman Kahramanları”, *Roman Kahramanları Dergisi,* Sayı 36, İstanbul 2018.

Sayar, Kemal, “Varoluş ve Endişe”, *Psikeart Dergisi,* Sayı 31, İstanbul 2018

Sazyek, Hakan, “Sabahattin Ali’nin Poetikası Üzerine”, *Hece Özel Sayısı 35,* Ankara 2018.

Yaşar, M. Ruhat, “Yalnızlık”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı 1, 2007.